

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. et Mgr. Lukáš Kraus

**Vývoj interpretace a aplikace čl. 9 japonské
ústavy v kontextu bezpečnostní politiky**

Japonska

Disertační práce

Školitel: prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Ústavní právo a státověda

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. 9. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 398 657 znaků včetně mezer.

disertant

V Praze dne 27. 9. 2022

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval mému školiteli prof. JUDr. Janu Kyselovi, Ph.D., DSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při tvorbě této práce a jeho vstřícný a trpělivý přístup. Děkuji také všem, kteří mi pomohli blíže pochopit japonskou společnost, historii a právo. Zvláštní uznání v tomto smyslu zaslouží pan Masakumi Hiroe (1920–2020), na jehož velkorysost a pomoc nikdy nezapomenu.

Děkuji rovněž mé rodině, přátelům a kolegům za jejich trpělivost a podporu.

Obsah

Úvod	6
1. Japonské historické modely vládnutí.....	12
1.1. Od prvních neolitických kultur k Ústavě o sedmnácti člancích.....	12
1.2. Formování šógunátu.....	16
1.3. Sjednocení Japonska a vláda Tokugawů.....	18
1.4. Restaurace císařské moci a první komplexní kodifikace práva.....	22
1.5. Koncepce vládnutí podle Ústavy Meidži v teorii a praxi.....	26
1.6. Zahraniční expanze a důsledky japonského militarismu.....	31
1.7. Shrnutí historického vývoje Japonska a výchozí situace pro obnovu jeho ústavního pořádku.....	33
2. Základy novodobé japonské ústavnosti – zrod nové ústavy a mírové klauzule.....	35
3. Změna poválečné bezpečnostně politické situace a nová japonská doktrína	44
4. Vznik Sil sebeobrany a jejich ústavněprávní interpretace	49
4.1. Formování bezpečnostních kapacit a vznik Sil sebeobrany.....	49
4.2. Legislativní odbor vlády a ústavně-právní interpretace.....	53
4.2.1. Posouzení souladnosti SDF a individuálního práva na sebeobranu s Ústavou.....	53
4.2.2. Posouzení souladnosti kolektivního práva na sebeobranu s Ústavou.....	57
5. Formování základu japonského politického systému („systém roku 1955“) na pozadí debaty o Ústavě a bezpečnostní orientaci.....	61
5.1. Mírové hnutí a revize Anpo v roce 1960.....	61
5.2. Přeskupení politických sil a vznik „systému roku 1955“.....	65
6. Judikatura Nejvyššího soudu.....	67
7. Norma antimiliarismu a bezpečnostně-politický vývoj během studené války.....	73
8. Konec studené války a nové výzvy pro ústavněprávní rámec	80
8.1. Válka v Perském zálivu a otřes v japonské diplomacii.....	80
8.2. Zákon o mírových operacích	83
8.3. Ičiró Ozawa a cesta k „normálnímu státu“.....	86
8.4. Bezpečnostní výzvy 90. let 20. století a debata o Čl. 9.....	91
8.4.1. Proměna dynamiky stranického systému.....	91
8.4.2. Postoje japonské veřejnosti a významných tištěných médií k bezpečnostním a ústavním otázkám	94

8.4.3. Nové bezpečnostní hrozby a posilování japonsko-americké spolupráce.....	98
9. Události 11. září a další japonské angažmá – od Koizumiho po vládu DSJ.....	100
9.1. Reakce na útoky na New York a invazi do Iráku.....	100
9.2. Posuny v bezpečnostní politice – od první Abeho vlády po vládu DSJ.....	105
10. Vrátit Japonsko zpět – Abeho pohled na historii a ústavu	108
11. Proaktivní pacifismus a bezpečnostní reformy.....	112
12. Legislativní proces schvalování nové bezpečnostní legislativy.....	115
12.1. Pokus o ústavní novelizaci.....	115
12.2. Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti z roku 2014.....	118
12.3. Personální změny v Legislativním odboru vlády.....	124
12.4. Koaliční jednání a úloha Kómeitó.....	125
12.5. Projednávání nové bezpečnostní legislativy.....	127
12.6. Stanovisko japonských ústavních expertů.....	135
12.7. Občanská společnost jako nositel ochrany konstitucionalismu.....	142
13. Závěr.....	152
Seznam použitých zdrojů.....	158
Abstrakt	175
Klíčová slova:.....	175
Abstract	176
Keywords:	177

ÚVOD

I. Téma

„*Minšušugi tte nanda?*” (Co že je demokracie?), „*Abe Šinzó kara Nihon o mamore!*” (Ochraňuj Japonsko od Šinzóa Abeho!), „*Kaišaku kaiken zettai hantai!*” (Rozhodně proti reinterpetaci Ústavy!) jsou jen některé ze sloganů, které bylo možno zaslechnout na jaře a v létě roku 2015 před japonským parlamentem. Na pravidelných demonstracích protestovali rozhořčení lidé proti navrhované „Legislativě o míru a bezpečnosti“ (*Heiwa-Anzen Hósei*), podle níž by mohlo Japonsko za určitých podmínek použít ozbrojené síly při pomoci spojenecké zemi v případě jejího napadení (tedy tzv. omezený výkon práva na kolektivní sebeobranu), což dosavadní interpretace Čl. 9 japonské ústavy neumožňovala. I přes protesty, nesouhlas části akademiků a obecně nízkou podporu široké veřejnosti byly kontroverzní zákony navržené administrativou premiéra Abeho nakonec schváleny.

Události, které se odehrály v souvislosti s přijímáním uvedené legislativy, přivádějí k úvahám nad tím, jakou roli má v Japonsku ústava (především Čl. 9) a její výklad. Zejména v kontextu domácí bezpečnostní politiky, jejíž prvky se od konce 2. světové války, a s novou intenzitou zejména od 90. let 20. století, značně proměnily. Kdo jsou klíčoví aktéři v debatě o ústavních aspektech bezpečnostní politiky? Jaké jsou hlavní (zejména ústavně-právní) úvahy prezentované v této debatě? Kdo je v Japonsku skutečným garantem ústavnosti? Má podstatnou úlohu tzv. antimilitaristická identita v dnešní japonské společnosti? To jsou jedny z ústředních otázek, na které by měla odpovědět tato práce.

Již v raném poválečném období najdeme kořeny debaty o zachování poválečné ústavy (Čl. 9), stoupence její změny a aktéry různých ústavně-právních interpretací. Proto bude vhodné věnovat část práce historickému exkursu, včetně historických modelů vládnutí, a nastínit její vývoj ve světle měnící se bezpečnostní politiky. Projednávání bezpečnostních zákonů v letech 2013 – 2015 pak bude odrazovým můstkem pro představení aktérů debaty o ústavě a jejich základních pozic.

II. Metodologie

Předpokladem každého výzkumu určitého společenskovedního fenoménu, který se týká nějaké konkrétní země, by měl být pokus o co nejhlubší porozumění historickému, sociálnímu, politickému, ekonomickému a kulturnímu kontextu daného regionu. Pokud má člověk opravdovou ambici smysluplně přispět svou prací

k dosavadnímu poznání, je toto nutnou podmínkou, jak se co nejvíce přiblížit pravdě. Čím dále se předmět výzkumu nachází od výzkumníkova přirozeného „domácího“ prostředí, tím více to na něj vyvíjí zvýšené nároky na jeho kapacitu obsáhnout potřebnou materii, jež je nezbytná k potvrzení či vyvrácení formulovaných hypotéz. V každém případě může vzdálenost přispět k získání cenného odstupu od zkoumaného a k nalezení důležitých souvislostí.

Výše uvedené bezesporu platí i pro výzkum ústavně-právních aspektů bezpečnostní politiky Japonska. Východiskem pro tuto doktorskou práci je můj dlouholetý zájem o tuto východoasijskou zemi. Tato doktorská práce navazuje na bakalářskou práci *Reflexe minulosti v mezinárodních vztazích: svatyně Jasukuni a japonsko-čínské vztahy* a magisterskou práci *Futenma - výzva pro americko-japonskou alianci* v rámci mého studia na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Již v těchto pracích jsem se snažil na základě výzkumu historického, sociálního a politického kontextu analyzovat klíčová témata, jež hrají důležitou roli pro pochopení zahraniční (stejně tak i bezpečnostní) politiky Japonska. K prohloubení mých znalostí o japonské společnosti a mezinárodních vztazích významně přispěl i roční studijní pobyt na Fakultě mezikulturních studií Kóbské univerzity (2007-2008).

Těžiště zkoumané materie pro tuto doktorskou práci pochází z mého stipendijního postgraduálního výzkumného pobytu na Právnické fakultě Tokijské univerzity, který byl financován japonskou vládou (2014-2016). Vedle kursů a seminářů o japonském právu, politice a mezinárodních vztazích vedenými předními odborníky, jakými jsou např. Kiiči Fudžiwara, Akio Takahara či Masaki Taniguči, byl tento pobyt jedinečnou příležitostí pro setkání s některými významnými aktéry debaty o japonské ústavnosti a bezpečnostní politice, z nichž čerpá i tato práce. V této souvislosti bych proto chtěl uvést zejména ústavní experty Sótu Kimuru, Jasuo Hasebeho, Tacuo Inoueho, sociologa Eidžiho Ogumu, politologa Kóičiho Nakana, bývalého ministra obrany Satošiho Morimota, člena poradního orgánu premiéra pro reinterpretaci ústavy a prezidenta Japonské agentury pro mezinárodní spolupráci Šiniči Kitaoku a jeho předchůdce ve funkci Akihiko Tanaku. Zmínku si zaslouží i Jošimasa Ušida a Wakako Fukuda, členové studentského hnutí SEALDs, které se stalo během parlamentního projednávání nové bezpečnostní legislativy v roce 2015 symbolem protivládních protestů.

Jelikož není drtivá většina zdrojů k dispozici v češtině, opírám se ve své práci z velké části o zahraniční zdroje. Čerpám tak zejména z anglicky a japonsky psaných článků, studií a analýz v odborných časopisech, včetně analýzy denního tisku. Samozřejmě jsou i odborné monografie, které se týkají především různých ústavně-právních pohledů na japonskou ústavu a bezpečnostní legislativu.

Před samotnou prací je nutné si vymezit základní metodu, kterou použiji pro nastínění komplexního tématu ústavně-právních aspektů bezpečnostní politiky Japonska. I když je výzkumné téma z oboru ústavního práva, je zřejmý jeho přesah do dalších oborů, zejména bezpečnostní politiky. Aby byla zachována soustředěná pozornost na výzkumnou otázku ve vší šíři, byla zvolena v tomto případě instrumentální případová studie. Její klíčová hodnota spočívá „v přínosu, který skýtá obecnějšímu, teoretickému poznání. Případ je zkoumán v nezmenšené hloubce, historickému a sociálnímu kontextu je věnována nemenší pozornost, vše je prezentováno s nezmenšeným citem pro detail (...)“¹ Díky tomuto přístupu bude možné téma analyzovat ve všech jeho základních rovinách, které jsou podstatné pro jeho pochopení – historický kontext tvorby japonské ústavy, měnící se bezpečnostně-politická situace Japonska a aktéři debaty o ústavě.

Každý badatel z oblasti sociálních věd si v případě analýzy případové studie týkající se Japonska musí dát velký pozor na riziko přílišné akcentace jeho kulturních specifik. V oblasti japonských studií existuje celá řada proslulých děl, která jsou založena na přijímání „organicky integrované „kultury“ jako vhodného způsobu analýzy japonské společnosti.“² Tyto publikace, známé pod označením „Nihondžinron“ neboli „teorie o Japoncích“, se vyznačují tím, že se snaží identifikovat unikátní, jedinečné rysy, pomocí nichž by bylo možné vysvětlit fungování japonské společnosti.

Tento přístup lze nalézt ve slavné knize americké antropoložky Ruth Benedictové „Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury“ z roku 1946,³ která vznikla bez možnosti fyzické návštěvy Japonska a její zobecňující závěry o japonské společnosti jsou dnes do značné míry překonány. Dalším zástupcem tohoto typu práce je „Anatomie závislosti“ (*Amae no kózó*) z roku 1971 od autora jménem Takeo Doi. Na

---

¹ DRULÁK, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, s. 35.

² MORRIS-SUZUKI, Tessa. *Re-Inventing Japan: Time, Space, Nation*. 1. vydání. Routledge, 2015, s. 77

³ Benedictová dostala během Pacifické války od americké administrativy úkol připravit spis, který by pomohl Američanům přiblížit japonskou společnost. Americká okupační správa zároveň v knize dostala určitý návod, jak správu ve vzdálené asijské zemi vést.

základě svého studijního pobytu v USA a psychiatrické praxe v Japonsku dospěl Doi k závěru, že klíčem k pochopení japonské společnosti je jedinečný koncept *amae*, který lze charakterizovat jako vnitřní pocity a chování, jež ukazují na vrozené touhy jedince být chápán a být opečováván.⁴

Tyto a další práce z žánru “Nihondžinron” trpí metodologickými nedostatky, spoléhají se např. na anekdotické údaje a pomíjejí řadu důkazů o rozmanitosti japonské společnosti. Významnou kritiku těchto problematických přístupů sepsal japonský sociolog Eidži Oguma v knize “Původ mýtu o homogenním národu: Genealogie sebeobrazů “Japonců”” (*Tanicu minzoku shinwa no kigen: “Nihondžin no džigazó no keifu”*) z roku 1995⁵. Utvrzování se ve výjimečnosti určitého národního rysu, kterou literatura “Nihondžinron” akcentuje, může mít vedle nedostatku komplexního vědeckého poznání další problematický následek - posilování pocitu nadřazenosti vůči ostatním národům.⁶

Odmítání přístupu autorů “Nihondžinron” neznamená, že nelze brát v rámci výzkumu japonské společnosti kulturní aspekty na zřetel. Je nepochybné, že každá země má svá specifika, jejichž pochopení může posílit nasvícení určitých společenských jevů. To bezpochyby platí i o zkoumání Japonska. Je však důležité se ptát, jakou relevanci určitý kulturní výklad v daném kontextu má a zda neexistují jiné důležité proměnné, ať už ekonomické, právní, mezinárodně-vztažné či jiné, jež by dokázaly poskytnout hlubší poznání zkoumaného jevu.

Tato práce proto nepomíjí určité kulturní zvláštnosti japonské společnosti, ale nestaví na nich těžiště svých závěrů. Právě snaha o mezioborový přístup má za cíl překlenout zjednodušující pohled na téma této doktorské práce. Proto primárně akcentuje ústavně-právní a politologický (především obory mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií) rozměr zkoumaného, ale bere v úvahu také další roviny. Zejména je reflektován silný historický a také sociální kontext, jenž nelze pominout při analýze kontroverzního tématu, jímž je právě otázka interpretace Čl. 9 japonské ústavy ve světle bezpečnostní politiky.

---

⁴ MORRIS-SUZUKI, Tessa (2015), s. 129

⁵ Oguma napsal rozsáhlé intelektuální dějiny, zkoumající názory antropologů, historiků, lingvistů, právníků a dalších autorů od období Edo do první poloviny 20. století na povahu japonské etnické identity. Rozbívá v nich mýtus o homogenitě japonského národa, který převládá v pracích druhu “Nihondžinron”.

⁶ Jak se autor této doktorské práce mohl přesvědčit na svých výzkumných pobytech v Japonsku, tento typ literatury si dodnes nachází své místo v tokijských knihkupectvích. Je možné, že její určitá popularita spočívá v hledání odpovědí na krizi identity, v které se Japonsko, podle mohých, nachází.

Z bezpečnostně-studijního pohledu je cenná reflexe využití teorie konstruktivismu, zejména práce Petera Katzensteina⁷ či Thomase U. Bergera⁸, kteří poukazují na roli antimilitaristické identity v bezpečnostní politice Japonska. Pro vysvětlení zkoumaného je však tento pohled vhodné korigovat právě studiem ústavně-právních aspektů (např. analýza toho, kdo je nositelem ochrany ústavnosti, interpretace a revize Ústavy, studium relevantní judikatury, apod.), které mohou poskytnout hlubší poznání problému. V tomto směru je inspirací pro tuto práci zejména dílo japonského ústavního právníka Tacua Inoueho z Tokijské univerzity, který se ve svém díle snaží překlenout rozpory vědců, kteří se již několik desetiletí přou o podstatu souladnosti některých bezpečnostně-politických fenoménů (zejména výkon práva na kolektivní sebeobranu, existence Sil sebeobrany) s Ústavou. Jeho kniha z roku 2016 s názvem “Slzy ústavy: I když nemáte rádi liberály, prosím, mějte rádi liberalismus 2“ (*Kenpó no Namida: Riberaru no Koto wa Kirai demo Riberarisumu wa Kirai ni Naranaide Kudasai 2*) je originálním příspěvkem do badání o ústavně-právní debatě v Japonsku.

Jednou z ambicí této doktorské práce je obohacení českého dílčího výzkumu japonského ústavního práva právě o v našem kontextu neznámé, ale pro zkoumané téma klíčové japonské autory a myšlenky, jež mohou sloužit k rozvíjení dalšího navazujícího výzkumu. Vedle vlastního výzkumného tématu slouží práce také jako uvedení do základů japonské ústavy, včetně jejího vzniku, systematiky a základního obsahu.

V kontextu kritického zhodnocení literatury je vhodné uvést, že existuje celá řada zahraničních odborných publikací, které se různým způsobem týkají tématu této práce. Některé z nich jsou v této práci přirozeně reflektovány. Pro pochopení bezprostředně poválečných událostí i nadále zůstává autoritativní práce Johna W. Dowera “Embracing defeat: Japan in the wake of World War II“ (1999). Spíše bezpečnostně politickými aspekty japonské ústavy se zabývá Alex Berkofsky v knize “A pacifist constitution for an armed empire. Past and present of Japanese security and defence policies” (2012). Na bezpečnostní politiku je zaměřena také novější publikace od Christophera W. Hughese s názvem “Japan’s Foreign and Security Policy Under the ‘Abe Doctrine’: New Dynamism or New Dead End?” (2015).

---

⁷ KATZENSTEIN, Peter J., OKAWARA, Nobuo. Japan's National Security: Structures, Norms, and Policies. *International Security*. 1993, 17, 4, s. 84–118.

⁸ BERGER, Thomas U. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1998

Tématu se samozřejmě ve velkém rozsahu věnují i japonští autoři. Rozeznání důvěryhodých publikací je však potřeba věnovat náležitou péči. Vzhledem k politizovanému tématu jsou některé studie značně zatíženy vyhraněným ideologickým pohledem. Je také potřeba reflektovat, že někteří vědci jsou středem samotné, více či méně vyhrocené veřejné debaty. V každém případě tato doktorská práce čerpá i z publikací japonských ústavních právníků, např. Sóty Kimury “Proč je právo na kolektivní sebeobranu protiústavní“ (*Šúdanteki džieiken wa naze iken na noka?*) z roku 2015 a Jasua Hasebeho “Bezpečnostní legislativa – v čem je protiústavní?“ (*Anpohóan – doko ga kenpó ihan ka*) také z roku 2015. Do českého akademického prostředí má tato doktorská práce ambici přinést interdisciplinární pohled na téma, které je vzhledem k nedávnosti zkoumaných událostí (projednání bezpečnostní legislativy v roce 2015) v české vědecké komunitě zatím nedostatečně zpracováno.

Pokud se jedná o používání a přepis japonských jmen, která se v Japonsku tradičně uvádějí v pořadí příjmení, jméno, držím se pro přehlednost českého čtenáře, který na japonský styl není zvyklý, opačného pořadí, tedy jméno, příjmení. Transkripci používám v této práci zásadně českou. Jen v případech, kdy japonský autor vydal svou práci v angličtině, volím anglickou transkripci jeho jména.

1. Japonské historické modely vládnutí

K pochopení změn, kterými prošel japonský ústavní a politický systém po druhé světové válce, je vhodné nastínit historický vývoj japonského souostroví s akcentem na modely vládnutí, které se v jeho dějinách zformovaly. V japonských dějinách se setkáváme s výraznou rolí mýtů, náboženství, s jedinečnou úlohou císaře, jeho dvora a vojenské třídy, se střídáním období otevřenosti s obdobím izolace, s prudkou modernizací a zahraniční expanzí. To jsou některé z důležitých jevů, které jsou spjaty s historickým vývojem vládnutí v Japonsku a jejich poznání může pomoci k lepšímu pochopení proměny Japonska ve 20. století. I v případě Japonska platí, že řada událostí z dávné doby minulé nám pomáhá nalézt odpovědi na otázky ze současnosti. Následující kapitoly tak představí formy správy státu od prvních neolitických kultur přes středověký vznik šógunátní vlády, tokugawské sjednocení Japonska a éru izolace, až po utváření modernizovaného a expanzivního státu.

1.1. Od prvních neolitických kultur k Ústavě o sedmnácti člancích

V období Džómon (10 000 př. n. l. do roku 300 př. n. l.) se do Japonska dostala neolitická kultura (šířící se od Japonského moře směrem do vnitrozemí), zřejmě z východní a jihovýchodní Asie. Toto období se vyznačovalo existencí loveckých a sběračských komunit a výrobou hliněného nádobí s typickým provazcovitým vzorem, známého jako *džómon*, od něhož je odvozen název tohoto období. Roztroušená sídliště ještě netvořila soudržný nebo etnicky homogenní státní útvar.

Kulturu Džómon vystřídala v oblasti Kjúšú a později i v oblasti Kantó nová kultura Jajoi, podle níž je pojmenováno další období trvající od 300 př. n. l. do 250 n. l. V tomto období se objevuje pěstování rýže pomocí zavlažovacího systému, poprvé se objevují pokročilé hrnčířské techniky a používání bronzu a železa a rozvíjejí se složité sociální struktury, včetně třídního systému, oddělených zemědělských vesnic a získávání bohatství prostřednictvím skladování obilí. Politická moc však zůstala na úrovni vesnic bez centrální moci.

Následovalo období Jamato, které se běžně dělí na dvě samostatné epochy: epochu Kofun (250 - 538) a epochu Asuka (538 - 710). V této době vznikla na západě Japonska centrální vládnoucí moc, soustředěná kolem provincie Jamato (oblast Kinki, oblast, kde se nacházejí dnešní města Kjóto a Ósaka). Právě v této lokalitě začal místní klan (známý také jako Jamato) upevňovat svou moc a prosazovat se jako císařská pokrevní linie národa. Byly budovány rozsáhlé mohyly z navršené zeminy, které

zakrývaly hrobky japonských vládců. Tato kultura mohyl dosáhla rozšíření jak na západ, tak na východ japonského soustroví.

Zhruba do 5. století si stát Jamato dokázal vydobýt mocenskou převahu nad jinými podobnými rodovými státy (ty byly založeny na rodových společenstvích označovaných *udži*, vůči kterým byly v postavení podřízenosti skupiny *be* – komunity zabývající se zemědělstvím, rybolovem, tkaním či výrobou keramiky) a donutil je přijmout pozici „státních vazalů“. Na jejím základě byly pověřeny správou vymezeného území, případně „přímých vazalů“, jež napřímo sloužily rodu, který vládl. Za účelem udržení řádu mezi rody *udži* došlo k vytvoření systému titulů a úřadů *kabane*. V čele stál komoří (*omi*), titul pro méně významného člena vládnoucího rodu, stejně tak i náčelník (*muradži*), titul, jenž byl udělován vybranému jedinci z rodu bez přímé pokrevní vazby s panovníckým rodem. Zmínění funkcionáři byli v pozici podřízenosti vůči jak velkému komořímu (*óomi*) tak velkému náčelníkovi (*ómuradži*). Ti pak sami sloužili panovníkovi jako hlavní ministři.⁹

Významnou úlohu hrálo domorodé náboženství *šintó*, jehož mytologie byla vetkána do nároku Jamato na svrchovanost. Ústředním pojmem se stalo *kami*, božstva či posvátní duchové, kteří mají podobu věcí a pojmů důležitých pro život, jako je vítr, déšť, hory, stromy, řeky či plodnost. Lidé se po smrti stávají *kami* a jejich rodiny je uctívají jako *kami* předků. Politická převaha vládnoucího rodu byla reprezentována dominancí jeho božstva, sluneční bohyně Amaterasu Ómikami, od níž byl odvozován původ japonské císařské dynastie.

Během éry Asuka se přes korejské království Päkče dostal do země buddhismus, čínské písmo a další exportní zboží z pevninské Asie. I přes počáteční odpor získal buddhismus podporu u císařského dvora a stal se prostředníkem při recepci čínské kultury. Japonsko začalo intenzivněji přejímat celou řadu kulturních prvků z asijského kontinentu.

V roce 604 přijal princ Šótoku (574-622), který působil jako regent své tety, císařovny Suiko,¹⁰ čínský kalendář a vyhlásil Ústavu o sedmnácti člancích (*Džúšičidžó Kenpó*). Nejednalo se o ústavu v moderním slova smyslu, ale spíše o soubor ideálů, hlavních zásad a základních požadavků na vládní činitele. Kromě toho, že ústava měla pomoci položit základy sjednoceného Japonska, představovala také začátek období

---

⁹ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, 2000, s. 126

¹⁰ Od této doby také pochází první použití termínu *tennó*, který se překládá jako „císař“.

asimilace čínské kultury a filozofie. Jejím cílem bylo ospravedlnit centralizaci vlády a zdůrazňovat buddhistické i konfuciánské principy, zejména význam harmonie (*wa*).

Ústava jednoznačně prosazovala zachování statu quo a absolutní moci a autority císaře, kterou nešlo, stejně jako přírodní zákony, zpochybňovat: „*Když obdržíte císařské příkazy, nezapomeňte je svědomitě plnit. Pánem je Nebe, vazalem je Země. Nebesa se rozprostírají a Země se vzpíná. Když je tomu tak, čtyři roční období následují svůj řádný běh a síly přírody získávají svou účinnost. Kdyby se Země pokoušela přebíjet, Nebe by se jednoduše zřítilo. Proto když mluví pán, vazal poslouchá; když jedná nadřízený, podřízený se podřizuje. Proto když obdržíte císařské příkazy, neopomíjejte je svědomitě plnit. Necht' je v této věci nedostatek péče a zkáza je přirozeným důsledkem.*“¹¹ Ministři sice mohli disponovat přirozenou, ba dokonce přímo božskou legitimitou své autority, ale zároveň byli také vázáni určitými morálními a etickými ohledy, které mají přímé dopady na život společnosti: „*Ministři a funkcionáři by se měli řídit zásadou slušného chování, neboť hlavní zásada vlády lidu spočívá ve slušném chování. Pokud se nadřízení nechovají slušně, jsou podřízení nepořádní: pokud podřízení postrádají slušné chování, musí nutně docházet k přestupkům. Proto platí, že když se pán a vazal chovají slušně, rozdíl v hodnostech se nepletou: když se lid chová slušně, vláda společnosti vychází sama od sebe.*“¹²

Jedním z nejsilnějších rysů japonské společnosti je akcent na kolektiv (*šúdan*). Příslušnost k určité skupině (*šozoku*) je zároveň jedním ze základních způsobů, jak se Japonci identifikují. Kolektivní rozhodování má dodnes významné místo právě i v japonské politice. Tento princip lze nalézt i v posledním článku Šótokuova dokumentu¹³: „*O důležitých věcech by neměla rozhodovat pouze jedna osoba. Měla by být projednána s mnoha lidmi. Drobné záležitosti však mají menší význam. Je zbytečné se radit s řadou lidí. Pouze v případě projednávání závažných záležitostí, kdy existuje podezření, že by se mohly zvrtnout, by měl člověk věci zařídit ve shodě s ostatními, aby dospěl ke správnému závěru.*“¹⁴

Šótoku také zavedl systém dvanácti dvorských hodností (*Kan-i Džúnikai*) pro úředníky. Cílem nového systému bylo udělování hodností mocným klanům a

---

¹¹ Článek III Ústavy o sedmnácti člancích, zdroj: HENSHELL, Kenneth. *Historical Dictionary of Japan to 1945*. Scarecrow Press, 2013, s. 499

¹² Článek IV Ústavy o sedmnácti člancích, zdroj: HENSHELL, Kenneth (2013), s. 499

¹³ Dodnes je diskutováno, zda byl Šótoku opravdovým autorem Ústavy o sedmnácti člancích. Shoda je však na tom, že obsah dokumentu věrně reflektoval jeho myšlenky.

¹⁴ Článek XVII Ústavy o sedmnácti člancích, zdroj: HENSHELL, Kenneth (2013), s. 502

jmenování talentovaných lidí do vládních funkcí bez ohledu na jejich příslušnost ke klanu či jejich titul. Jeho záměrem bylo také zvýšit císařovu autoritu nad mocnými klany tím, že císař tyto hodnosti uděloval přímo. Konfuciánské ideály čestného úředníka byly reflektovány barvami úřednických hodností na pokrývce hlavy – ctnost - *toku* (fialová), lidskost - *džin* (modrá), mravnost - *rei* (červená), důvěra - *šin* (žlutá), spravedlnost – *gi* (bílá) a moudrost - *či* (černá). Tento systém inspirovaný chanským úřednickým systémem však nedospěl k plné realizaci v praxi, neboť vládnoucí rody nebyly dostatečně nakloněné ústupkům od svých dědičných práv.¹⁵

V éře Asuka došlo také k dalším významným změnám. Reformy Taika (*Taika no Kaišin*), započaté v roce 646, představovaly řadu politických a společenských inovací, které byly v Japonsku představeny prostřednictvím souboru doktrín zavedených císařem Kótokuem. Podle textu reformních ediktů, které čerpaly inspiraci u čínské dynastie Tchang, již nebyl panovníkem vůdce rodu, ale císař, který vládl na základě nařízení nebes a měl absolutní moc. Reformy podřídily válečníky a klany, které byly v nedávné době podrobeny a sjednoceny, a jejich pozemky pod kontrolu císaře tím, že zavedly základy feudálního systému. Páni si mohli udržet moc ve svých zemích a stále mohli uplatňovat dědičná práva na půdu a tituly, ale veškerá půda nakonec patřila císaři a lojalita císaři byla nadřazena všem ostatním pánům a vládcům. Aby dal korunní princ příklad ostatním šlechticům, vzdal se svých soukromých statků a předal je pod kontrolu císaře.

Reformní úsilí se také týkalo práva. Byly vytvářeny zákoníky silně ovlivněné čínskými vzory. Jedním z vrcholů těchto snah byl Zákoník Taihó (*Taihó ricurjó*) z roku 702, později revidovaný Zákoníkem Jóro (*Jóro ricurjó*, 757). Tato kodifikace trestního a správního práva vycházela z čínské státoprávní koncepce založené na systému *ricurjó* (*ricu* = trestní kodex; *rijó* = správní kodex), ovlivněném konfucianismem a legismem. Byl vytvořen plnohodnotný centralizovaný systém vlády, v jehož středu stál císař a jehož základem byla byrokratická struktura dvou hlavních úřadů – Džingikan (pravomoce v oblasti šintoistických obřadů a správy svatyň – džindža) a *Daidžókan* (státní rada, která měla na starosti sekulární otázky), pod něž spadalo osm ministerstev. V tomto období také došlo podle čínského vzoru k rozdělení země na provincie zvané *kuni*, přičemž ústřední vláda jmenovala pro každou provincii správce (*kokuši*)

---

¹⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007, s. 14

rozdělené do čtyř úrovní: *kami*, *suke*, *džo* a *sakan*. Provincie se dále dělily na okresy zvané *gun* nebo *kóri*, které spravovali místně jmenovaní úředníci zvaní *gundži*.

V roce 710 bylo císařské hlavní město přesunuto z Asuky do Nary a po následujících 75 let byla Nara s menšími přestávkami sídlem vlády (období Nara 710 – 784). V tomto období došlo k intenzivnímu šíření buddhismu, které získalo silnou podporu tehdejších císařů (např. císař Šómu nařídil založit v každé provincii mužský a ženský klášter). Z této doby také pocházejí významné kroniky (Záznamy starých věcí – *Kodžiki* z roku 712, Japonské záznamy – *Nihon šoki* z roku 720), které posílily mytologii o vzniku Japonska a propojení bohyně Amaterasu s císařskou dynastií.

1.2. Formování šógunátu

V období Heian¹⁶ (794 – 1192) docházelo k ústupu čínského vlivu a naopak k dozrávání národní kultury. Jako hlavní příčina vzdalování se čínského a japonského práva je uváděno opuštění jeho základních institutů japonskou právní praxí, zejména institutu půdních přidělů a státních zkoušek, které oproti čínskému předobrazu na japonském souostroví nikdy své kořeny intenzivněji nezapustily.¹⁷

Zároveň v tomto období dochází k oslabování moci centrální vlády, která přestávala efektivně čelit klesajícím příjmům z výběru daní. Potýkala se i s rozvojem nové formy soukromě vlastněných hospodářství, která byla vyňata z daňových a správních povinností. Ačkoli japonský císařský rod měl navenek moc, skutečnou sílu měl v rukou klan Fudžiwara, mocná šlechtická rodina, která získala svou sňatkovou politikou a množstvím šóenů, jež vlastnila, značnou kontrolu nad císařským rodem. Fudžiwarové a další šlechtické rody však k ochraně svých zájmů v provinciích potřebovali strážce, kteří by zajistili dostatečnou bezpečnost. S tím také rostl vliv třídy válečníků (*buši*, *buke*, *samurai*).

Jejich čas přišel zejména v posledním desetiletí období Heian, v období, jež bylo značně poznamenáno nsvárem mezi dvěma významnými vojenskými rody, Minamoto a Taira. Spory vyústily v krvavou genpeiskou válku (1180–1185). Z těchto bojů nakonec vyšel vítězně Joritomo z rodu Minamoto (1147–1199), jenž v roce 1192 obdržel od císaře dědičný titul *Seii taišógun* (vojevůdce, který bojuje proti barbarům; později užívaný ve kratší podobě *šógun*) jako nejvyšší vojenský velitel na japonských

---

¹⁶ Toto označení získalo uvedené období po novém hlavním městě, Heian-kjó (dnešní Kjóto)

¹⁷ TOMÁŠEK, Michal (2007), s. 31

ostrovech a jenž nastolil v zemi vojenskou vládu (*bakufu* = stanová vláda, v češtině známa pod označením „šógunát“) ve městě Kamakura (období Kamakura, 1185–1333).

Klíčovým pro udržení moci se pro Joritoma stal vztah s jeho vazaly (*gokenin*). Vytvořil také hierarchickou strukturu zřízením funkce na každém šóenu – vojenský správce (*džitó*) dohlížel na jeho správu a na výběr drobné vojenské daně. Nejvýznamnější vazaly pak jmenoval do funkce hejtmanů (*šugo*), kteří získali určité dozorové a kontrolní povinnosti vůči lokálním vazalům. Vedle toho Joritomo v Kamakuře zřídil několik institucí: Služební kancelář (*Samurai-dokoro*, měla na starosti dohled nad vojenskými povinnostmi vazalů, udělovala vyznamenání a tresty), Správní kancelář (*Mandokoro*, hlavní politický orgán exekutivy) a Soudní komoru (*Mončúdžo*, zřízena za účelem vyřizování žalob a odvolání).¹⁸ Později, v roce 1232, došlo dokonce k první kodifikaci feudálního práva v zemi vydáním Zákoníku Džóei (*Džóei Šikimoku*, nebo také *Goseibai Šikimoku*). Jednalo se o sbírku obecných právních a administrativních principů sestavených na základě dosavadního soudního rozhodování během trvání šógunátu.

Rod Minamotů však nevládl dlouho. Po Joritomově smrti převzali reálnou moc šógunovi regenti z rodu Hódžó, kteří řídili zemi až do roku 1333. V tomto období došlo také ke krátkodobému pokusu Kublaj-chána a jeho mongolských hord o invazi do Japonska. Oba jeho pokusy (v roce 1274 a zejména v roce 1281) byly odraženy šógunskými silami a hlavně tajfunem, který mongolské loďstvo zdecimoval. Tajfun, který ochránil Japonsko, byl poté vnímán jako výraz ochrany země mocnými božstvy - božský vítr (*kamikaze*).

Období Ašikaga, nebo také Muromači (1336-1568), jemuž předcházelo tříleté období, během něhož se císař Go-Daigo marně pokoušel obnovit císařskou vládu, započalo jmenováním Ašikagy Takaudžiho šógunem. Pro toto období jsou typické dvě epochy - éra jižních a severních dvorů (*Nanbokučó*) a éra válčících států (*Sengoku*). Během první z nich, v letech 1336-1392, šógunát Ašikaga založil Severní císařský dvůr a vedl válku proti Jižnímu císařskému dvoru Go-Daigo, z níž vyšel vítězně Severní císařský dvůr. Během pozdější éry válčících států (1467-1573), kdy byla moc šógunů zásadně oslabena, zase bojovala knížata (*daimjó*), která byla nezávislými vládci provincií, o svou větší autonomii a územní zisky.

---

¹⁸ REISCHAUER, Edwin O. et al (2000), s. 48

Během období Ašikaga také do Japonska dorazili první Evropané, portugalští misionáři a obchodníci, kteří v roce 1543 vypluli na břeh v jižním Kjúšú. Španělé přišli v roce 1587 (Holandáané dorazili až v pozdějším období, v roce 1609). S příchodem Evropanů jsou také spojeny pokusy jezuitů o šíření křesťanství v Japonsku. Jako první vedl misi svatý František Xaverský (1506–1552), který dorazil do kagošimského přístavu na jižním Kjúšú v roce 1549. Přes počáteční vstřícnost a řadu nových konvertitů začala japonská knížata vidět v novém náboženství ohrožení své moci. Postupné restriktce vyvrcholily v roce 1597, kdy bylo křesťanství zcela zakázáno.

Období Azuči-Momojama (1568–1600) nese označení po hlavních sídlech dvou významných postav tohoto úseku japonských dějin - daimjó jménem Nobunaga Oda (1534-1582) a Hidejoši Tojotomi (1537-1598). Poté, co Oda svrhl posledního šóguna Ašikagu, zahájil ze své základny v Azuči dobovačnou válku s cílem politicky sjednotit Japonsko silou. Po jeho předčasné smrti v tom pokračoval jeho nástupce Tojotomi, který dokončil sjednocovací tažení a zavedl reformy k upevnění své vlády. Do tohoto období spadají i Tojotomiho neúspěšné pokusy o dobytí Koreje.

1.3. Sjednocení Japonska a vláda Tokugawů

Po Tojotomiho smrti došlo ke sporům mezi mocnými klany, čehož nejlépe využil daimjó Iejasu Tokugawa (1543-1616), když porazil v bitvě u Sekigahary (1600) lojalisty Hidejoših Tojotomiho. Tokugawa se poté zmocnil lén nepřátelských feudálů a dle zásluh odměnil ty, kteří mu pomohli dosáhnout vítězství. Tímto postupem docílil eliminace odporu vůči své vládě. Tokugawa také obnovil vojenskou vládu, přičemž se nechal v roce 1603 jmenovat šógunem. Následovalo pak více než dvě stě padesát let dlouhé období vládnutí rodu Tokugawa (1603-1867) s centrem šógunátu ve městě Edo (dnešní Tokio).

Tokugawové dosáhli dominance nad celou zemí tím, že vyvažovali moc potenciálně nepřátelských oblastí (*tozama*) strategicky umístěnými spojenci (*fudai*) a příbuzensky spřízněnými knížectvími (*šinpan*). Třebaže měla knížata na svých panstvích v teoretické rovině autonomii bez daňové povinnosti vůči vládě v Edu, byla svázána celou řadou povinností. Daimjóové totiž zcela zodpovídali za místní správu, museli poskytovat šógunovi vojenské služby či se podílet na realizaci náročných staveb. Další povinnosti vyplývaly i z právních předpisů s celostátní působností. Zákoník vojenské šlechty (*Buke šohatto*) z roku 1615 reguloval každodenní život vojenské třídy,

omezoval počet vojenských staveb v jednotlivých knížectvích nebo dokonce daimjóům zakazoval uzavírání vzájemných spojenectví.¹⁹

Jednou z klíčových metod, jak si rod Tokugawa zajistil loajalitu svých vazalů, byl systém střídavé služby (*sankin kótai*). Jednalo se o systém, podle kterého daimjóové museli mít v Edu svou rezidenci a každý druhý rok se tam usadit. Vedle toho v době, kdy cestovali zpět do svých domovských panství, museli jejich manželky a dědicové zůstat v Edu jako „rukojmi“. Tento systém byl především strategickým krokem, který měl snížit možnost vzpoury, ale měl také důležité sekundární účinky. Zaprvé, mocnější daimjóové cestovali v průvodech o síle více než tisíc mužů, což pro ně představovalo značnou finanční zátěž a omezovalo jejich možnosti budovat soukromé armády. Zadruhé, jejich dlouhodobé pobyty v centru šógunátu vytvářely z provinčních vojevůdců poslušné dvořany. Díky tomuto systému tak došlo k posilování jednoty mezi ústřední vojenskou vládou a provinciemi.

V období Tokugawa jsme svědky dalšího oslabování reálné moci císaře. Ten se sice těšil ze strany šógunátu uctivému zacházení se všemi poctami, nicméně chod jeho kjótského dvora byl podroben přísné kontrole.²⁰ Regule, podle kterých bylo postupováno ve vztahu k císařské rodině a úředníkům dvora (*kuge*), byly kodifikovány v roce 1615 v Zákoníku pro císařský dvůr a dvorskou šlechtu (*Kinčú narabi ni kuge šohatto*). Tento zákon stanovil, že se císař má věnovat studiu a poezii. Obsahoval také například ustanovení o hodnostech, povyšování a kostýmech dvorské aristokracie. Potvrdil tak ceremoniální a symbolickou úlohu císaře, jehož jménem ve skutečnosti vládl šógun v Edu. Přesto byla úloha císaře pro Tokugawy důležitá. Historické dokumenty z té doby popisují rod Tokugawů jako ochránce císařského dvora a vysvětlují legitimitu dominance tohoto rodu jako odměnu císaře za velký přínos Iejasua k pacifikaci země. Uvádí také, že vláda pod harmonií císařského dvora a vojenského režimu přinesla Japonsku mír.²¹

Centrální vláda v Edu se opírala o knížata fudai a své osobní vazaly. Důležitou úlohu ve vrcholné mocenské struktuře šógunátu sehrály dvě rady. V případě rady starších (*ródžú*) se obvykle jednalo o čtyři nebo pět seniorních poradců, kteří se každý

---

¹⁹ REISCHAUER, Edwin O. et al (2000), s. 86

²⁰ Dodnes o tomto mocenském vztahu vypovídá Hrad Nidžó, který stojí ve městě Kjóto a jenž byl postaven v roce 1603 jako sídlo prvního šóguna Iejasua. Hrad byl vybudován záměrně s výhledem na nedaleký císařský palác, aby ukázal moc, kterou měl šógun nad slábnoucím císařem.

²¹ MIZUNO, Norihito. The Tenno in Early Modern Japanese Policy toward East Asia: The Case of Japanese-Korean Diplomatic Relations. *Journal of Asian History* [online]. 2009, 43, 1, s. 63 [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41933513>.

měsíc střídali v řízení administrativních záležitostí šógunátu. Byli vybíráni z řad fudai daimjóů s majetkem větším než 25 000 koku²². Měli na starosti otázky celostátního charakteru a pod jejich dohledem byla řada významných úředníků, jako byli *ómecuke* - vrchní inspektoři, kteří měli za pomoci inspektorů (*mecuke*) za úkol dohlížet na vztahy šógunátu s knížaty. Radě starších přímo odpovídala řada různých komisařů (*bugjó*), kteří měli na starosti velká města, finanční záležitosti, kláštery či svatyně. Vedle toho fungovala i rada mladších (*wakadošijori*), jejímž úkolem bylo dohlížet na praporečnický (*hatamoto*), nižší vazaly a na další záležitosti šógunova hradu v Edu. Pro správu svého panství šógunát jmenoval intendanty, z nichž čtyři se nazývali *gundai* a čtyřicet až padesát *daikan*.²³ Tato složitá administrativní struktura centrální vlády byla přenesena i na úroveň jednotlivých knížectví. Kořeny současné japonské byrokracie můžeme nalézt právě v období Tokugawa.

Struktura společnosti v období Tokugawa byla založena na starověké čínské teorii o existenci čtyř přirozených společenských tříd – *ši nó kó šó*, která pevně vymezovala postavení člověka podle jeho povolání.²⁴ Na vrcholu byli úředníci – samurajové (*ši*), kteří věrně sloužili svému daimjóvi. Po nich následovali rolníci (*nó*), vysoce cenění jako producenti potravin. Předposlední třídou byli řemeslníci (*kó*), neboť jejich zboží nebylo nezbytné, a nakonec obchodníci (*šó*), kteří nic nevyráběli a jejich společenský přínos byl tak vnímán jako nejmenší. Nad těmito čtyřmi třídami přirozeně čněl císař a jeho dvůr, šógun a daimjóvé. Mimo tento systém pak existovala kategorie buddhistických a šintoistických mnichů a na samém dně společnosti skupina vyvržených pod označením *eta* - příslušníci profesí, jež byly považovány za poskvrnění rituální čistoty, jako např. řezníci, popravčí či koželuhové.

Uvedenou hierarchii čtyř společenských tříd reflektoval Zákoník o stu člancích (*Osadamegaki hjakkadžó*) z roku 1742, který sloužil jako pomůcka šógunátním úředníkům. Vedle obecných norem společenského života obsahoval pravidla z oblasti trestního práva, která byla abstrahována a sepsána ze starých precedentů. V článku 45 Zákoníku bylo například uvedeno, že „každý musí být připraven dát své síly ve

---

²² Koku je historická japonská jednotka objemu. Přibližně 3,6 koku odpovídalo jednomu krychlovému metru. V průběhu tokugawského období bylo každé knížectví charakterizováno svým výnosem, úrodou rýže, v koku.

²³ HANE, Mikiso. *Premodern Japan: A Historical Survey*. 2. vydání. Routledge, 2014, s. 396-397

²⁴ Poznání správného místa ve společnosti bylo jedním z bodů, na který kladli velký důraz konfucianští učenci, zejména filozof Ču Si (1130-1200). Z něho vycházel i jeden z prvních tokugawských filosofů Hajaši Razan (1583-1657), který napsal: „*Nebe je vznešené, Země je neuctivá. Nebe je vysoké, Země nízká. Stejně jako mezi Nebem a Zemí existuje rozdíl mezi vysokým a nízkým, tak i ve společnosti lidí je níže vznešený, zatímco poddaný je obyčejný.*“, zdroj: HANE, Mikiso (2014), s. 406

prospěch císaře, svého ducha a své jmění musí dát, každé dítě pro své rodiče, každý žák pro svého učitele, protože císaři vděčí za svou obživu, rodičům za svoje bytí a učitelé za své vzdělání a život není možný bez těchto tří dobrodiní.“²⁵ Spravedlnost tak byla v období Tokugawa vykonávána podle konceptu *taigi meibun* - harmonii ve společnosti bylo možno udržet jen díky morálně správnému vztahu mezi laskavým nadřízeným a jeho poslušnými a loajálními podřízenými. V takovém nastavení měli nadřízení v rámci vícestupňové společenské struktury diskreční pravomoci. Celá společnost se řídila koncepcí hierarchických vztahů a neustále se rozlišovalo mezi nadřízenými a podřízenými osobami. Třída samurajů mohla vykonávat svévolnou moc nad prostými lidmi. Prostý člověk se jen těžko mohl proti jejich rozhodnutí odvolat, neboť samotné podávání žalob na nadřízené bylo zakázáno.

Ještě jednu důležitou charakteristiku tokugawského režimu je potřeba uvést. Tradičně se uvádí, že v této době bylo Japonsko přes dvě stě padesát let v izolaci. Je pravda, že šógunát zavedl politiku řízených a velmi omezených vnějších kontaktů, ať už obchodního či jiného charakteru. Byla založena na monopolu šógunátu v zahraničním obchodu, zákazu křesťanství a zákazu cestování Japonců do ciziny. Tato politika byla od 19. století označována jako *sakoku* - uzavření země. Jediným kontaktem s okolním světem měla být nizozemská továrna na umělém ostrově Dedžima v přístavu Nagasaki. Moderní historický výzkum však ukazuje, že Japonsko ve skutečnosti v tak silné izolaci nebylo a udržovalo vztahy se zahraničím prostřednictvím dalších způsobů. Docházelo totiž k významným stykům i přes další tři přístavy – Cušima (obchod s Koreou a korejské diplomatické mise Joseon), Sacuma (obchod s Královstvím Rjúkjú) a Macumae (obchod s Ainuy z ostrova Hokkaidó). Spolu s Nagasaki (přes nějž směřoval obchod s Čínou) tvořily tzv. čtyři portály - *joccu no kuči*. Ústředním konceptem japonské politiky, která byla mylně nazývána „národní izolací“, tak byl ve skutečnosti *kaikin*, tedy vládní omezení námořních cest a obchodu, což byla politika, kterou ve srovnatelné podobě vedla Čína i Korea.²⁶

Řada zemí se však pokoušelo prolomit omezený přístup k Japonsku nad rámec čtyř přístavů. První takovou zemí bylo Rusko, které začalo testovat propustnost japonských břehů. V roce 1771 se ruský dobrodruh baron von Benyowsky, který byl

---

²⁵ TOMÁŠEK, Michal (2007), s. 47

²⁶ ARANO, Yasunori. Foreign Relations in Early Modern Japan: Exploding the Myth of National Seclusion, *Nippon.com* [online]. 28. 1. 2013, [cit. 2022-08-05]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/en/features/c00104/>.

vyhoštěn na Kamčatku, zmocnil s pomocí několika dalších trestanců malé lodi a odplul do Awy na ostrově Šikoku. O sedm let později připlula k ostrovu Kunaširi u západního Hokkaidó ruská obchodní loď a požádala místního daimjó o navázání obchodních vztahů. Tato nabídka na navázání obchodních vztahů se opakovala na podzim roku 1792, kdy ruská loď Jekatěrina připlula do přístavu Nemuro v severovýchodní části Hokkaidó, aby vrátila několik ztroskotaných japonských námořníků. V roce 1804 zase přijel do Nagasaki představitel rusko-americké společnosti s žádostí o navázání obchodních vztahů. O navázání vztahů také požádali Britové, kteří v roce 1818 vyslali loď do Uragy blízko Eda. Všechny tyto pokusy k navázání vztahů s Japonskem k ničemu nevedly. Japonsko naopak zpřísnilo přístup k zahraničním lodím.

1.4. Restaurace císařské moci a první komplexní kodifikace práva

Úspěšnými ve snaze o prolomení japonské izolacionistické pozice byly nakonec Spojené státy americké. Po několika nezdarech dosáhl významného průlomu komodor Matthew Calbraith Perry. Perry dorazil 8. července 1853 se čtyřmi válečnými loděmi k japonskému pobřeží. Americké lodě vpluly do zátoky Edo (dnes Tokijský záliv) a ignorovaly protestující Japonce na malých člunech. Perry poskytl šógunátu tři dny na to, aby umožnil předání dopisu prezidenta Fillmora adresovaného šógunovi, v němž žádal o adekvátní zacházení se ztroskotanými námořníky, povolení americkým lodím vplout do japonských přístavů pro uhlí a zásoby a pokud možno i o obchod mezi oběma národy. Japonská vojenská vláda nakonec Perryho požadavkům vyhověla a umožnila mu přistát v Uraze a dopis předat. Perry následně odjel s tím, že se vrátí počátkem příštího roku pro oficiální odpověď. Žádost Američanů vyvolala vzrušenou domácí debatu, během které padaly návrhy řešení, které zahrnovaly jak vstřícnou, mírovou cestu, tak i použití vojenských prostředků. Poté, co se Perry vrátil s osmi loděmi, nakonec došlo k podepsání Smlouvy z Kanagawy (oficiálně Japonsko-americká smlouva o míru a přátelství), která byla uzavřena 31. března 1854 a jež umožnila Američanům zpřístupnění dvou japonských přístavů. Tato tzv. nerovná smlouva tak ukončila dlouhé období japonské semi-izolace a umožnila uzavření podobných dohod s Anglií, Francií, Nizozemskem či Ruskem. Později došlo k uzavření dalších obchodních smluv. Tento proces také vyvolal v Japoncích nevoli, neboť vnímali, že v očích západních mocností nejsou považováni za sobě rovné.

Začal se rozvíjet obchodní styk se zahraničím a byly pořádány poznávací mise Japonců do zahraničí. Pro vojenskou vládu v Edu však měly ústupky směrem k Západu

katastrofické důsledky. Řada radikálů kritizovala šógunát pod heslem *sonnó džói* („ctěte císaře, vyžeňte barbary“). Vnucení uzavření nerovných smluv bylo některými považováno za projev slabosti a začaly se ozývat hlasy volající po obnovení centrální moci a větším sebevědomí Japonska. Vedle toho se v posledních třiceti letech své vlády tokugawský šógunát potýkal s rolnickými povstáními a nepokoji samurajů, stejně tak i s finančními problémy. Vedle pronikání Západu tyto faktory přispěly k vážnému zpochybnění dalšího pokračování režimu. Proto získal převahu požadavek na obnovení přímé císařské vlády jako prostředku ke sjednocení země a vyřešení zmíněných problémů. Největší tlak na šógunátní vládu vyvíjely zejména mocné jihozápadní tozama klany Čóšú a Sacuma, které v roce 1867 vedly ke svržení posledního šóguna, Jošinobua Tokugawy (známý také pod jménem Keiki).

V listopadu 1867 formálně požádal šógun Keiki císaře Mucuhita (později známý pod označením Meidži) o akceptaci obnovení císařské moci. Císař mu vyhověl a šógun přišel o svou moc. Dne 3. ledna 1868 vyhlásil císař Meidži před císařským dvorem restauraci císařské moci (*ósei fukko*):

„Japonský císař oznamuje panovníkům všech cizích zemí a jejich poddaným, že šógunovi Tokugawovi Jošinobuovi bylo uděleno povolení vrátit vládní moc v souladu s jeho vlastní žádostí. Od nyníška budeme vykonávat nejvyšší moc ve všech vnitřních i vnějších záležitostech země. V důsledku toho musí být titul císaře nahrazen na místo titulu taikun²⁷, v němž byly uzavřeny smlouvy. Pro vedení zahraničních záležitostí jsou námi jmenováni úředníci. Je žádoucí, aby zástupci smluvních mocností toto vyhlášení uznali.“²⁸

V roce 1868 se císař přestěhoval z Kjóta do Eda a město se stalo oficiálním hlavním městem (a následně bylo přejmenováno na Tokio - „Východní město“). Každodenní správu však vykonávala vybraná skupina poradců, významných mužů z jižních klanů Sacuma a Čóšú, kteří sehráli významnou roli při restauraci Meidži (*Meidži Išín*). Tito muži, nazývaní *genró*, po většinu éry Meidži (1868-1912) řídili dění v pozadí. Mezi nejvýznamnější z nich patřili Hirobumi Itó (1841-1909) - hlavní iniciátor Ústavy Meidži, Aritomo Jamagata (1838-1922) - modernizátor japonské armády a Kinmoči

---

²⁷ Slovo „taikun“ se používalo jako diplomatický titul označující japonského šóguna ve vztazích se zahraničními státy. Toto slovo proniklo do angličtiny v podobě výrazu „tycoon“ – magnát.

²⁸ WYNN, Stephen. *The Rise & Fall of Imperial Japan*. Pen and Sword Military, 2020, s. 18

Saiondži (1849-1940) - od poloviny dvacátých do začátku třicátých let 20. století nejvlivnější představitel japonské politiky.

Dne 8. dubna 1868 byl vydán politický manifest s názvem Císařská přísaha o pěti článcích (*Gokadžó no Goseimon*), který představil záměry a směřování země během císařovy vlády. Dokument stanovil právní rámec modernizace Japonska a základní změnu struktury společnosti:

- „1. Jednací shromáždění jsou široce zavedena a o všech záležitostech se rozhoduje v otevřené diskusi.*
- 2. Všechny třídy, vysoké i nízké, se sjednotí v energickém výkonu správy státních záležitostí.*
- 3. Všichni prostí lidé, neméně než civilní a vojenští úředníci, budou moci vykonávat své vlastní povolání, aby nedocházelo k nespokojenosti.*
- 4. Zlé zvyky minulosti budou přerušeny a vše bude založeno na spravedlivých přirozených zákonech.*
- 5. Po celém světě se bude usilovat o poznání, aby se posílily základy císařské vlády.“²⁹*

První bod nemířil k zakládání demokratických reprezentativních institucí, které by zaručily širokou participaci občanů na rozhodování. Spíše se jednalo o garance pro dosud nereprezentované samuraje, že nebudou novou vládou ignorováni. Další dva články pak představovaly cíl skoncovat s třídními rozdíly ve společnosti. Článek poslední předznamenal intenzivní úsilí Japonců načerpat inspiraci ze zahraničí a uzpůsobit si ji domácím potřebám na cestě k budování moderního silného státu v duchu centrálního hesla éry Meidži – „bohatý stát se silnou armádou“ (*fukoku kjóhei*).

Došlo k novému uspořádání Státní rady (*Dadžókan*) a v rámci ní proběhlo oddělení výkonné a zákonodárné moci na základě inspirace z USA a konceptu dělby moci. Při Státní radě také vzniklo šest ministerstev. Státní radě byla nejprve nadřazena Rada šintoistického kultu, později byla zařazena na úroveň dalších resortů. Více než tyto instituce však byly podstatné osoby, které jim vládly – skutečně vlivnými se stali samurajové, kteří byli iniciátory změn a již často sloužili jako poradci nebo zastávali poměrně vysoké, avšak ne ty nejvyšší, pozice na resortech, a postupně se vypracovali k důležitému postu.³⁰

---

²⁹ WYNN, Stephen (2020), s. 29

³⁰ REISCHAUER, Edwin O. et al (2000), s. 139

Proběhla reorganizace státní správy, která byla z velké části dokončena v roce 1871. Léna byla oficiálně zrušena a nahrazena systémem prefektur, který se v Japonsku udržel dodnes. Zrušena byla také všechna feudální privilegia. Ve stejném roce byla také vytvořena národní armáda, která byla o dva roky později ještě posílena zákonem o všeobecné branné povinnosti – poté, co právo nosit a vlastnit zbraň bylo po více než dvě stě padesát let výsadou pouze třídy samurajů, se mohly i další skupiny obyvatel zapojit do budování ozbrojených sil. Tyto změny nejcitelněji odnesli samurajové. Restaurace Meidži ukončila jejich feudální roli, přišli o svá privilegia a řada z nich přešla na profesionální a podnikatelskou dráhu.

Japonské vládní elity si uvědomovaly, že se modernizující stát nemůže spoléhat pouze na zahraniční poradce, a proto došlo k zavedení programu pro vysílání státníků a vybraných studentů na studia do zahraničí v naději, že se vrátí a předají své znalosti ostatním. Nejznámější z nich byla Iwakurova mise z let 1871-1873, v jejímž rámci přední státníci, učenci a studenti cestovali do USA, Velké Británie a řady zemí kontinentální Evropy a poté se vraceli přes Egypt, Cejlon či Singapur zpět na japonské souostroví.

Zahraníční inspirace se samozřejmě týkala i práva. Největší rezonanci měly v Japonsku právní systémy Velké Británie, Francie a Německa. Důležitou postavou studia zahraničních právních systémů byl Rinšó Micukuri, právní vědec a překladatel, který přeložil postupně francouzský trestní zákoník, občanský zákoník a nakonec i zbývající napoleonské kodexy (1873). V tomto vědeckém úsilí pomáhali Japoncům také francouzští juristé Georges Bousquet a Gustave Boissonade. Ti spolu s německými kolegy, Hermannem Roeslerem, Hermannem Techowem a Otto Rudorffem, významně přispěli k proměně právního systému éry Meidži. Francouzská právní tradice měla zejména vliv na vývoj zákoníků, německý vliv byl zase silnější v ústavněprávních otázkách, včetně organizace soudů.³¹

Nejprve z uvedených snah přišly na svět trestní zákoník (*Keihó*) a trestní řád (*Čisaihó*) z roku 1880 (vstoupily v platnost o dva roky později). První kodifikace nového práva přinesla do Japonska principy veřejného vyhlášení zákona a stejné závaznosti pro všechny občany. Nově byly vymezeny zásady trestní odpovědnosti a trestnosti, stejně tak byl zaveden moderní systém trestů. Boissonadova úprava relativně

---

³¹ DEAN, Meryll. *Japanese Legal System: Text, Cases and Materials*. 2. vydání, Routledge-Cavendish, 2003, s. 62

liberálního Napoleonova zákoníku byla v roce 1907 nahrazena novelou inspirovanou německým právním systémem, která byla o něco autoritativnější. V roce 1922 došlo v podobném stylu i k novele trestního řádu.

Oproti předpisům trestního práva bylo zavedení občanského zákoníku a občanského soudního řádu značně kontroverznější, což vedlo k tzv. kodifikačním sporům, které vedly k odložení zavedení těchto zákonů. Třebaže měl profesor Boissonade připraven návrh občanského zákoníku podle francouzského předobrazu Code Civil již v roce 1889 s plánovanou platností od roku 1894, návrh kodexu se stal předmětem kritiky. Návrh byl považován za ohrožení zavedené japonské společenské struktury, zejména tradičních rodinných a stavovských vztahů, jež byly základem všech soukromoprávních záležitostí. Stejně tak byl vnímán jako útok na samotný císařský systém. V těchto sporech také hrála úlohu rivalita japonských juristů, kteří se na přípravách občanského zákoníku podíleli (Nobušige Hozumi, Kendžiró Ume a Masaaki Tomii). Došlo tak k přípravě nového textu. Na rozdíl od původní verze, která čerpala inspiraci z francouzského občanského zákoníku, byl nový občanský zákoník (účinnost 1898) silně ovlivněn německým občanským zákoníkem a bral ohled na japonské tradiční zvyky a rodinné struktury. Podobný osud čekal i obchodní zákoník. Původní návrh Hermanna Roeslera byl přepracován a nabyl účinnost v roce 1899. Nejméně sporným se stal občanský soudní řád z pera Hermanna Techowa, který vstoupil v účinnost v roce 1891 (v roce 1926 musel být zásadně novelizován, aby lépe odpovídal později přijatému občanskému zákoníku).³²

1.5. Koncepce vládnutí podle Ústavy Meidži v teorii a praxi

Klíčovým úkolem pro meidžiovské vládce se stala příprava základního zákona, který by jednoznačným způsobem nastavil rozvržení moci ve státě. Japonské elity se snažily vytvořit ústavu, která by definovala Japonsko jako schopný, moderní národ zasluhující si respekt Západu a zároveň zachovala jejich vlastní moc. Snaha o přiblížení se západním mocnostem v sobě nesla i čerpání inspirace z jejich modelů vládnutí. Japonští politici usoudili, že konstitucionalismus a princip volitelnosti nositelů moci jsou důležité prvky struktury vládnutí těch nejvyspělejších zemí a musí souviset s jejich

---

³² DEAN, Meryll (2003), s. 66-67

pokrokem a silou. Tato úvaha se snoubila s přesvědčením, že schválení ústavy a parlamentu by značně zvýšilo obraz Japonska na mezinárodním poli.³³

Jak bylo výše uvedeno, Císařská přísaha o pěti člancích obsahovala zmínku o potřebě shromáždění, na nichž by byly diskutovány otázky veřejného zájmu, která ale zůstala řadu let nenaplněna. V každém případě myšlenky na zavedení psané ústavy byly předmětem vyhocených debat již od prvních let éry Meidži. Konzervativní vládní elity však z opatrnosti před zbrklou demokratizací preferovaly pro zavádění konstitučního systému gradualistický přístup. Nespokojenost s příliš úzce reprezentovanou ústřední mocí nicméně sílila a dala silný impuls ke vzniku Hnutí za svobodu a občanská práva (*Džijú minken undó*). K popularizaci idejí parlamentarismu přispívaly i překlady významných textů západních myslitelů (Rousseau, Spencer, Bentham, Mill či Tocqueville). V tomto směru sehrál významnou roli Jukiči Fukuzawa (1835-1901), nejvýznamnější osvícenský myslitel éry Meidži³⁴.

Část rozvětveného Hnutí za svobodu a občanská práva se nevyhýbala násilnostem, což vedlo k přijetí zákonů omezujících útoky tisku proti vládě (1875) a také ke schválení legislativy stanovující přísné podmínky pro organizaci veřejných shromáždění (1880). Spory o podobu budoucí konstituce však zmítaly i vládou. Existovaly argumenty pro rychlejší změnu a zavedení britského parlamentního systému (tuto pozici reprezentoval Šigenobu Ókuma), stejně tak i pro postupnou adaptaci a přijetí restriktivnějšího pruského modelu (tento směr podporoval Hirobumi Itó). Kontroverze ohledně nové ústavy nakonec donutily Ókumu kvůli jeho radikálnímu postoji opustit vládu. Ókuma poté v roce 1882 založil novou politickou stranu Konstituční pokrokovou stranu (*Rikken Kaisintó*), která britský parlamentní model dále propagovala. Navázal tak na vytvoření první japonské národní politické strany s názvem Liberální strana (*Džijútó*) z roku 1881 pod vedením Taisuke Itagakiho, vůdčí postavy Hnutí, která byla založená na ideálech liberální demokracie v rámci konstituční monarchie.

Ústřední postavou, která získala na podobu vznikajícího ústavního textu největší vliv, se stal stoupenec gradualistické metody, Hirobumi Itó. Itó v březnu 1882

---

³³ REISCHAUER, Edwin O. et al (2000), s. 167

³⁴ V roce 1882 Fukuzawa založil noviny *Džidži šimpó* (Aktuální události), které byly po dlouhá léta jedním z nejvlivnějších japonských deníků. Deník povzbuzoval občany k osvícenosti a umírněnému politickému postoji vůči změnám, jež se v Japonsku chystaly. Fukuzawa také napsal více než 100 publikací, v nichž vysvětloval a obhajoval parlamentní vládu, vzdělávání, jazykovou reformu, práva žen a řadu dalších témat. Fukuzawa také stál u zrodu Univerzity Keiú, nejstarší instituce západního vysokého školství v Japonsku.

odcestoval na studijní misi do Evropy a prostudoval zejména pruskou a rakouskou ústavu. Na jeho přemyšlení o podobě základního zákona mělo vliv zejména učení Rudolfa von Gneista, Alberta Mosseho a Lorenze von Steina. Itó v této souvislosti uvedl:

„Díky slavným německým vědcům Gneistovi a Steinovi jsem pochopil základní rysy struktury a fungování států. V nejzásadnější věci, kterou je upevnění základů našeho císařského systému a zachování výsad k němu náležejících, jsem již našel dostatečné zdůvodnění.“³⁵

Zpět na japonské ostrovy se Itó vrátil v srpnu 1883 a následující rok se ujal funkce předsedy zvláštní komise, jejíž hlavní misí byla příprava návrhu ústavního textu. Itó zároveň inicioval několik podstatných institucionálních změn. V roce 1885 byla Státní rada nahrazena úzkým vládním kabinetem evropského stříhu, v jehož čele stanul Itó a stal se tak historicky prvním japonským premiérem (*Naikaku-sóridaidžin*). V roce 1888 vznikla Tajná rada (*Súmicuin*), která byla formálně zřízena jako vrcholný poradní orgán císaře, ale ve skutečnosti se stala vlivnou politickou institucí přesahující čistě poradní úlohu. Jejím prvním předsedou se stal Itó, pod jehož vedením se Tajná rada koncentrovala na přípravu textu ústavy.

V roce 1886 začaly práce na samotném textu ústavy. Důležitými členy pracovní skupiny byli zejména Kowaši Inoue, Mijodži Itó a Kentaró Kaneko. Významnou úlohu však měl při přípravě konstituce již zmíněný německý jurista Hermann Roesler. Ten je spolu Inouem považován za hlavního autora ústavního textu. Tato ústava je i tak nedomyšlitelně spojena s postavou vlivného Itóa, jehož pohled na základní rozestavení moci v japonském státě byl do jejích paragrafů vetkán. Byl to také Itó, který její podobu bránil před kritikou a dovedl ji k vyhlášení dne 11. února 1889 jako Císařskou ústavu Velkého Japonska (*Dai-Nippon Teikoku Kenpó*, známější pod označením Ústava Meidži). Ústava nabyla účinnosti dne 29. listopadu 1890.

Ústava Meidži se skládá ze 76 článků rozdělených do sedmi kapitol: I. Císař (1-17), II. Práva a povinnosti poddaných (18-32), III. Císařský sněm (33-54), IV. Státní ministři a Tajná rada (55-56), V. Soudní moc (57-61), VI. Finance (62-72), VII. Další pravidla (73-76). Hned na začátku ústavního textu je zmíněn základní princip, že svrchovanost spočívá v osobě císaře (nikoliv tedy v lidu) na základě jeho božského původu „*nepřerušného po věky věků*“. Císař je „*posvátný a nedotknutelný*“ (článek

---

³⁵ DEAN, Meryll (2003), s. 68

3). Článek 4 uvádí, že „*císař je hlavou Císařství a spojuje v sobě práva svrchovanosti, která vykonává v souladu s touto ústavou*“. Císař nominálně v sobě spojoval všechny tři složky moci, ačkoli zákonodárství (článek 5) a rozpočet (článek 64) podléhaly „*souhlasu Císařského parlamentu*“. V každém případě jeho jménem byly vydávány zákony, stejně tak byla vyhlašována soudní rozhodnutí. Císař také „*určuje organizaci jednotlivých složek státní správy a platy všech civilních a vojenských úředníků, jmenuje a odvolává je*“, přičemž „*výjimky zvláště stanovené v této ústavě nebo v jiných zákonech se řídí příslušnými ustanoveními (na ně se vztahujícími)*“ (článek 10). Bylo též jednoznačně vymezeno, že je císař „*nejvyšším velitelem armády a námořnictva*“ (článek 11).³⁶ Ministři kabinetu se měli zodpovídat císaři, nikoli parlamentu. Na druhou stranu byla moc byrokracie ve vztahu k trůnu posílena požadavkem, aby ministři spolupodepisovali všechna císařská nařízení (článek 55).

Císařský parlament (*Teikoku Gikai*) se skládal z volené Sněmovny reprezentantů (*Šúgiin*) a Panské sněmovny (*Kizokuin*). Do dolní komory bylo možné volit přímo všemi muži, kteří zaplatili alespoň 15 jenů daně z nemovitosti, což fakticky omezovalo volební právo na pět procent dospělé mužské populace.³⁷ V rámci příprav na horní komoru zavedla vláda v roce 1885 šlechtický systém evropského typu. Různě titulovala asi pět set významných dvorních, vládních a vojenských úředníků jako knížete, markýze, hraběte, vikomta a barona. Členy Panské sněmovny tvořili někteří z těchto šlechticů a dále význačné osobnosti (často z akademického prostředí) jmenované císařem. Co se týče pravomocí, žádné opatření se nemohlo stát zákonem bez souhlasu císaře a parlamentu. Na druhou stranu parlament disponoval pravomocí zákonodárné iniciativy, mohl schvalovat všechny zákony (článek 38), stejně tak i rozpočet. Císař zase mohl kdykoliv přerušit nebo dočasně pozastavit jednání parlamentu nebo rozpustit Sněmovnu reprezentantů a vynutit si nové volby (článek 7). V případě, že parlament nezasedal, mohl císař vydat císařské nařízení s dočasnou platností zákona (článek 8). Vláda si do ústavy vložila pro sebe pojistku, podle níž v případě, že parlament neschválí nový rozpočet, automaticky vstoupí v platnost rozpočet z předchozího roku. Náklady na správu státu neustále rostly, proto tato úniková cesta příliš nepomohla. Jakmile

---

³⁶ Toto ustanovení si později vykládali zástupci ozbrojených sil tak, že odpovídají pouze císaři, nikoliv vládnímu kabinetu či parlamentu. To vedlo k vážným konsekvencím.

³⁷ Tyto podmínky vyplývaly z volebního zákona, na který odkazoval článek 35 Ústavy Meidži. Došlo k jejich uvolnění v letech 1900 a 1919 a v roce 1925 bylo zavedeno všeobecné volební právo pro dospělé muže.

ústava vstoupila v platnost, oligarchové byli nuceni brát ohled na přání parlamentních zákonodárců mnohem více, než očekávali.³⁸

Ústava Meidži obsahovala určité garance některých občanských práv a svobod jako svobodu vyznání (článek 28), svobodu „slova, publikování, veřejných shromáždění a sdružování“ (článek 29), vlastnické právo (článek 27) či právo na spravedlivý proces (článek 23 a 24). Rozsah ústavní garance však byl oslabován formulacemi jako „vyjma případů, kdy zákon nestanoví jinak“ nebo „pokud to nebude na újmu míru a pořádku“.³⁹ Z významných povinností Ústava Meidži ukládala dodržovat ústavu (preambule), platit daně (článek 21) a sloužit v ozbrojených silách, pokud jsou občané odvedeni (článek 20).

Jak bylo naznačeno výše, v Ústavě Meidži nechyběla ustanovení týkající se ministrů a Tajné rady. Ministři byli jmenováni císařem, přičemž parlament nehrál žádnou roli v jejich výběru. Proto také odpovídali pouze jemu. Jako poradní orgán císaře a součást výkonné moci byla zakotvena Tajná rada, která měla dvacet sedm členů jmenovaných přímo císařem s plnou nezávislostí na parlamentu či vládě (někteří ministři však byli také členy Rady).

V textu Ústavy Meidži nejsou nikde uvedena slova jako „premiér“ (*Naikaku sóridaidžin*) či „vládní kabinet“ (*Naikaku*). Tvůrci ústavního textu vycházeli z obav z toho, že by jejich explicitní zmínkou došlo k posílení jejich moci po vzoru Velké Británie, a to na úkor snížení císařské moci. Podle ústavy tak bylo Japonsko formálně bez kabinetu a premiéra. Výkon moci byl v každém případě v rukách úzké oligarchické skupiny, která jednala jménem císaře, a byl založen na silné osobní autoritě a vztazích. Tento mimoústavní systém vládnutí však mohl fungovat jen do té doby, dokud byly naživu vlivné osobnosti éry Meidži právě s touto autoritou (*genró* Itó, Jamagata, ad.). Po jejich odchodu však nebylo vůbec zřejmé, které instituce mají fakticky vykonávat faktickou moc, odvozenou od císařských pravomocí. Tato fundamentální vada meidžiovského ústavního systému byla později naplno využita představiteli armády a námořnictva, kteří ignorovali vládu s odkazem na přímou podřízenost císaři.

---

³⁸ GORDON, Andrew. *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present*. New York: Oxford University Press, 2009. s. 93

³⁹ Zákonodárce mohl přijímat zákony, které tato práva a svobody omezovaly. Lze zmínit např. Nařízení o publikacích, které bylo přijato v roce 1893 a upravovalo systém přísné cenzury. Svoboda sdružování byla také výrazně omezena pozdějšími právními předpisy a svoboda vyznání zase předpokládala nadřazenost šintoismu, který se stal státním náboženstvím a jedním z hlavních zdrojů identity císařství. Zdroj: ODA, Hiroshi. *Japanese Law*. Oxford University Press, 2011, s. 16

Ústředním pojmem státoprávní ideologie se stala myšlenka naprosté jedinečnosti japonské národní pospolitosti – tzv. *kokutai*. V jejím základu stál císařský rod s nepřerušenu dynastickou vládou. Kokutai tvořil i japonský lid, disponující ctnostmi, jež u jiných národů nejsou přítomny, tj. oddanost k císaři a úcta k rodině. Výzvou pro výklad ústavního pořádku se stala otázka, jak dát do souladu reálná práva garantovaná ústavou s absolutní náboženskou autoritou císaře. Hirobumi Itó v tomto ohledu vycházel z německé organické teorie státu a vnímal hodnoty kokutai jako výsledek postupného historického vývoje japonského národa (*Volk*) – instituce císaře se vyvinula v japonském politickém systému obdobně, jako se vyvinul lidský mozek.⁴⁰ Ústavní právník Tacukiči Minobe pod vlivem Geoga Jellineka posunul přemýšlení o kokutai v tom smyslu, že je sice císař nejvyšším orgánem státu, ale je zároveň jednou z jeho součástí, a tak je povinen dodržovat zákony. Takováto úvaha přirozeně snižovala absolutní pojetí císařské moci a dala teoretický základ pro snahy o posilování moci parlamentu a politických stran.⁴¹ Naopak konzervativnější pohled poskytnul Jacuka Hirozumi, podle něhož je Japonsko „rodinný stát“ – všichni Japonci totiž pocházejí ze společného předka a tvoří tudíž rasově a duchovně jednu rodinu.⁴² Přemýšlení o státě pak nabídl další teoretik, Šinkiči Uesugi, který doplnil teorii o propojení císaře s Bohyní Slunce o koncept absolutistické monarchie.

1.6. Zahraniční expanze a důsledky japonského militarismu

Vedle schválení ústavy je však potřeba připomenout i rostoucí mezinárodní ambice Japonska. Země se rychle modernizovala a přes nerovné smlouvy se jí podařilo vyhnout koloniálnímu osudu, který postihl Čínu. V období Meidži naopak Japonsko zahájilo svou vlastní imperialistickou expanzi, rozšířilo se na sever, kde si podmanilo původní obyvatelstvo Ainu na ostrově Hokkaidó, a v první čínsko-japonské (1894-1895) a rusko-japonské (1904-1905) válce získalo Koreu, Tchaj-wan a jižní polovinu ostrova Sachalin.

Krátké období Taišó (1912-1926) začalo smrtí císaře Meidžiho a nástupem jeho duševně i fyzicky slabého syna, císaře Taišóa. V této éře pokračovala vojenská angažovanost Japonska ve východní Asii, když během první světové války (1914-1918) obsadilo Německem okupovaná území v Číně. Následně se Japonsko muselo na

---

⁴⁰ REISCHAUER, Edwin O. et al (2000), s. 208

⁴¹ Tamtéž, s. 209

⁴² TOMÁŠEK, Michal (2007), s. 72

základě Versailleské smlouvy vzdát mnoha svých zisků. V Japonsku sílil pocit, že s ním ostatní mocnosti nezacházejí rovnocenným způsobem. V roce 1921 byla uzavřena Washingtonská námořní smlouva, která stanovila poměr výstavby bitevních lodí mezi Spojenými státy, Velkou Británií a Japonskem na 5:5:3. Následoval americký imigrační zákon z roku 1924 - federální zákon, který byl zdánlivě zaveden za účelem omezení počtu přistěhovalců, ale v praxi měl za následek zákaz vstupu Japonců do země.

Navzdory rostoucí chuti po zisku dalších kolonií a pokračující okupaci Koreje a Tchaj-wanu vedla císařova neschopnost k tomu, že se většina vládní moci přesunula od císařského dvora a starších státníků *genró* k parlamentu. V důsledku toho došlo v období Taišó k nárůstu moci a vlivu politických stran a k rozvoji demokracie. Parlamentní vláda však nezapustila dostatečně hluboké kořeny, aby odolala ekonomickým a politickým tlakům třicátých let, během nichž rostl vliv militaristů.

Když korunní princ Hirohito po smrti svého otce v roce 1926 nastoupil na trůn a stal se císařem Šóvou (1926-1989), začala tím dlouhá éra, která obsáhla řadu radikálních společenských a politických proměn. Ve 30. letech 20. století došlo v Japonsku k prudkému nárůstu politických nepokojů a atentátů a do vlivných pozic se dostával stále větší počet příslušníků pravicových stran se silnými vazbami na armádu (mezi květnem 1932 a srpnem 1945 bylo osm z jedenácti premiérů vybráno z ozbrojených sil). Zejména Kwantungská armáda (část japonské císařské armády pověřená kontrolou okupovaného Mandžuska) začala uplatňovat značnou míru autonomie vůči politice v Tokiu.

V roce 1931 došlo k mandžuskému incidentu (*Manšú džihen*), kdy příslušníci japonské armády zinscenovali výbuch na úseku železniční trati patřící Japonské železnici v Jižním Mandžusku, aby poskytli záminku k anexi severovýchodní Číny. Japonsko se postupně dostávalo do mezinárodní izolace. V roce 1937 došlo k incidentu na mostě Marco Polo (*Rokókjó džiken*) a přestřelce mezi japonskými a čínskými jednotkami. Tato událost přerostla ve druhou čínsko-japonskou válku. Japonské jednotky brzy postoupily na jih do pevninské Číny, o což usilovali přinejmenším příslušníci vojenské elity. Válečný kabinet začal rozšiřovat japonskou vojenskou přítomnost ve východní a jihovýchodní Asii a nakonec vytvořil říši, která sahala od Sachalinu na severu po ostrov Borneo na jihu, část Číny na západě a Mikronéské a Marshallovy ostrovy na východě.

Zákon o národní mobilizaci z roku 1938 zbavil parlament i zbývající symbolické moci a rozpuštění politických stran v roce 1940 bylo posledním aktem předání úplné moci armádě. Idea kokutai byla na domácí půdě postavena na myšlence, že národ má mít přednost před občany a ti jsou neoddělitelnou součástí státu, který musí loajálně následovat. Význam v té době získaly představy o jedinečnosti japonského národa. Zároveň byl propagován koncept Velké východoasijské sféry vzájemné prosperity (*Dai tóa kjóeiken*), podle něhož měla být Asie pod patronátem Japonska sjednocena proti západním mocnostem. Mělo tak dojít ke „sjednocení osmi koutů světa“ (*hakkó ičiu*) pod vládou císaře. Tato politika však měla fatální důsledky⁴³.

Klíčovým se stal vstup USA do války proti Japonsku, který následoval po překvapivém úderu japonského císařského námořnictva proti americké námořní základně v Pearl Harboru na Havajských ostrovech ze dne 7. prosince 1941. Cíl Japonska eliminovat možnost zasahování USA do japonských imperiálních ambicí v Asii se fatálně nepodařil. I přes některé japonské vojenské úspěchy došlo postupně ke zvratu v bojích. Krvavá pacifická válka vyvrcholila svržením ničivých jaderných bomb v srpnu 1945 na Hirošimu a Nagasaki.

1.7. Shrnutí historického vývoje Japonska a výchozí situace pro obnovu jeho ústavního pořádku

První historicky doložený sjednocený mocenský útvar na japonském území, císařský dvůr Jamato, spadá do 5. století a za jeho trvání se dostal do země buddhismus z Korejského poloostrova. V 8. století vznikly v Naře a následně v Kjótu dvory napodobující čínskou kulturu. Poté však Japonsko začalo přerušovat své vazby s kontinentem a začalo si přizpůsobovat to, co se naučilo, vlastním potřebám. Politicky se císař postupně podřizoval svým dvořanům. Mezi nimi byl i mocný šlechtický klan Fudžiwara, který si udržel moc po celé 11. století. Současně se však v provinciích vytvořila třída válečníků, která postupně získávala výlučnou politickou moc. V roce 1192 založil Joritomo z rodu Minamoto první vojenskou vládu, šógunát Kamakura.

---

⁴³ Vedle obětí, které si vyžádala japonská vojenská agrese, lze zmínit několik mimořádných incidentů, které dokládají důsledky japonské politiky. Nankingský masakr - když v polovině prosince 1937 vstoupily japonské jednotky do města Nanking, začaly shromažďovat civilisty i vojáky, kteří se vzdali. Během několika týdnů zavraždili desítky tisíc těchto lidí a znásilnili nespočet žen všech věkových kategorií. V Singapuru zase došlo k masakru několika desítek tisíců místních, jenž byl spáchán japonskými vojáky během únorových a březnových dní roku 1942 (Sook Ching). Nechvalně známými se také staly aktivity Jednotky 731, jednotky japonské císařské armády pro výzkum a vývoj biologických a chemických zbraní, která se zabývala smrtícími pokusy na lidech a biologickými zbraněmi.

Tento režim v podstatě trval až do roku 1867, i když v jeho průběhu došlo k několika vnitřním konfliktům a proměnám této formy vlády. Část japonských dějin ovládly spory mezi mocnými klany a střetávání severní a jižní dynastie. Úplné politické sjednocení bylo dosaženo po vítězství Iejasua Tokugawy v roce 1600. V období Tokugawa (1603-1867) šógunát přijal politiku omezené izolace, domácí křesťané byli pronásledováni, cizinci byli vyhoštěni a Japoncům bylo zakázáno cestovat do zahraničí. Vládní stabilita přinesla Japonsku poprvé po staletích mír, rozkvět jedinečné kultury, ale vedla také ke společenské stagnaci. V polovině 19. století už šógunát nedokázal odrazit tlak Západu, došlo k vnitřnímu pnutí a podpora režimu se zhroutila. V roce 1868 bylo vyhlášeno obnovení císařské vlády, skutečnou politickou moc však převzala skupina mladých vůdců z jihozápadu. Japonský politický, hospodářský a sociální systém se systematicky modernizoval po vzoru západní Evropy. Docházelo i k inspiraci v oblasti práva. Vyvrcholením tohoto procesu bylo vyhlášení Ústavy Meidži v roce 1889.

I když Ústava Meidži posunula Japonsko k moderním zemím, nezabránila vzestupu nacionalismu, destrukci konstituční monarchické vlády a válce. Přestože v období Taišó nastalo období liberalizace a rozvoje demokratického politického hnutí, síly nacionalismu a militarismu převládly. V roce 1930 se Japonsko vydalo na cestu, která nakonec vedla k pošlapávání lidských práv a svobod, válce, porážce, kapitulaci a okupaci. Nakonec však vznikl nový demokratický právní řád. Kapitulace Japonska v roce 1945 na konci války v Tichomoří ukončila právní vakuum a dala Japonsku šanci povstat z popela bezpráví.

2. Základy novodobé japonské ústavnosti – zrod nové ústavy a mírové klauzule

2. světová válka v Tichomoří po sobě zanechala obrovské lidské a materiální ztráty. Japonské válečné angažmá stálo životy mnoha miliónů vojáků a civilistů v různých koutech Asie. Zahynulo zhruba 2,5 miliónů z tehdejších 70 miliónů obyvatel japonského souostroví.⁴⁴ Symbolem japonské porážky se sice stalo především svržení atomové bomby na města Hirošima a Nagasaki, nicméně není možné opomenout nesmírně ničivé letecké nálety, které významně poškodily přes 60 japonských měst.

Když 15. srpna 1945 slyšeli obyvatelé japonských ostrovů poprvé v historii mluvit z rádia císaře Hirohita, který oznámil kapitulaci Japonska a apeloval na občany, aby „snášeli nesnesitelné a trpěli nestrpitelné“, ⁴⁵ čekalo je hluboké vystřízlivění. Po dlouholeté vládní propagandě, jež hlásala samé válečné úspěchy a mobilizovala občany k boji za císaře proti nepřátelským mocnostem, byli válkou unavení Japonci najednou konfrontováni s totální porážkou a podrobením se okupační správě obsazené převážně Američany, kteří byli dosud militaristickou mašinérií vykreslováni jako ztělesnění veškerého zla.⁴⁶

Do čela okupační správy jmenoval americký prezident Harry S. Truman generála Douglase MacArthura, který se ujal funkce Vrchního velitele spojeneckých sil. Jedním z jeho hlavních cílů v rámci demilitarizace a demokratizace Japonska bylo položení pevných základů pro odpovědné vedení země, jež bude respektovat mír a jehož legitimita bude odvozena od svobodné vůle japonského lidu. MacArthur seznal, že k úspěšné realizaci takového úkolu bude nutné fundamentálně změnit nejvyšší zákon v zemi. V tomto se ostatně mohl opřít o několik ustanovení Postupimské deklarace (výzva Japonsku ke kapitulaci v druhé světové válce, kterou vydaly Spojené státy, Spojené království a Čína v průběhu postupimské konference) – zejména o bod 6: „*Musí být navždy odstraněna autorita a vliv těch, kteří oklamali a svedli obyvatele Japonska k tomu, aby se vydali do dobývání světa, proto trváme na tom, že nový řád*

---

⁴⁴ GORDON, Andrew (2009), s. 224

⁴⁵ KODERA, Atsushi. Master recording of Hirohito's war-end speech released in digital form, *The Japan Times* [online]. 1. 8. 2015, [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/08/01/national/history/master-recording-hirohitos-war-end-speech-released-digital-form/>.

⁴⁶ V této souvislosti lze např. zmínit jednu z černých kapitol moderních japonských dějin, kdy japonští vojáci děsili obyvatele okinawských ostrovů, na kterých proběhla nejkrvavější bitva Války v Pacifiku, hrůzami, ke kterým dojde s příchodem amerických vojáků a nutili je tak k hromadným sebevraždám (*šúdan džikecu*). Významný je rozsudek Ósackého okresního soudu z roku 2008, který dal za pravdu držiteli Nobelovy ceny za literaturu jménem Kenzaburó Óe, jenž o tomto jevu napsal knihu „Poznámky z Okinawy“ (1970) a zamítl žalobu veteránů, kteří odmítali, že by k nucení ze strany vojáků docházelo.

míru, bezpečnosti a spravedlnosti nebude možný, dokud nebude nezodpovědný militarismus vypuzen z tohoto světa.“ a bod 10: „Japonská vláda odstraní všechny překážky obnovení a posílení demokratických tendencí japonského lidu. Bude zajištěna svoboda projevu, náboženského vyznání a myšlení, stejně tak úcta k základním lidským právům.“⁴⁷

V každém případě se ukázalo, že zachování znění Ústavy Meidži v nezměněné podobě nebude pro okupační správu přijatelné, neboť podle spojenců neposkytovala dostatečné záruky toho, že se Japonsko nevrátí k autoritářskému a výbojnému způsobu vládnutí. Noví správcové japonského území však nechtěli o podobě ústavních změn rozhodnout sami bez součinnosti Japonců. MacArthur proto vyzval zástupce poválečné japonské vlády, aby sami přišli s návrhy na revizi ústavy. Premiér Kidžúró Šidehara proto zřídil 25. října 1945 neoficiální Komisi pro výzkum ústavních problémů (Kenpó mondai čósa iinkai), do jejíhož čela jmenoval juristu Džódžiho Macumota. Bylo však zřejmé, že členové vlády nebrali tento úkol vážně. Podle jejich úvahy nebyla revize nutná, premiér Šidehara byl dokonce toho názoru, že by pouze stačilo vyvinout demokratičtější interpretaci Ústavy Meidži.⁴⁸ Počítalo se tedy, že Macumotova komise spíše prozkoumá, zda jsou nějaké části ústavy, které by si zasloužily někdy v budoucnu novelizovat.

Sedmnáctičlenný Macumotův tým se potkal celkem dvaadvacetkrát, jeho závěry však zůstaly v utajení až do 1. února 1946, kdy se novináři deníku Mainiči exkluzivně dostali k finálnímu výstupu s návrhem ústavních úprav a vydali jej, čímž se s ním mohla seznámit široká japonská veřejnost. Šlo samozřejmě o důležitou zprávu pro dočasné vládce země. Vzhledem k tomu, že se v případě návrhů Macumotovy komise jednalo pouze o minimální změny dosavadního základního zákona⁴⁹, které by de facto nevedly k proměně dosavadního statusu quo v souladu s požadavky Postupimské deklarace, se MacArthur rozhodl rychle jednat a zadal svému týmu ve Vládní sekci (Government Section)⁵⁰ úkol připravit vlastní

---

⁴⁷ *Postupimská deklarace z 26. 7. 1945* [online]. Knihovna japonského parlamentu [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>.

⁴⁸ DOWER, John W. *Embracing defeat: Japan in the wake of World War II*. W. W. Norton & Company, 2000, s. 351

⁴⁹ Jediným referenčním bodem byla pro Macumotovu komisi pouze Ústava Meidži. Nezaobírala se ani řadou návrhů, s nimiž přicházely různé politické strany či spolky, natož aby zvažovala jiné zahraniční modely. Přísně konzervativní přístup k ústavním změnám výstižně ukazuje návrh změny článku, jenž se týkal císaře. Místo jeho dosavadního atributu „posvátný a nedotknutelný“ komise navrhla znění „nejvyšší a nedotknutelný“. Kosmetická úprava se týkala též garance práv a svobod. Návrh sice práva a svobody japonských občanů charakterizoval jako „nedotknutelná“, avšak s výjimkou, kdy tak stanoví zákon. Přičemž právě běžnými zákony docházelo během vlády japonského militarismu k pošlapávání lidských práv a svobod. Viz DOWER, John W. (2000), s. 353–354

⁵⁰ Hlavní funkcí Vládní sekce bylo poskytnutí expertního zázemí Vrchnímu veliteli MacArthurovi. Poskytovala rady ohledně postupu v otázkách struktury vládnutí v Japonsku, včetně doporučení, jak

návrh nové ústavy, jež by obsahovala mnohem silnější záruky základních principů demokratického právního státu a rozhodnější materiální diskontinuitu s dosavadním ústavním pořádkem. MacArthur zformuloval pro tento účel tři základní principy, které se podle jeho úvahy měly do návrhu ústavy promítnout:

- 1. Císař je hlavou státu. Jeho nástupnictví je dynastické. Jeho povinnosti a pravomoci budou vykonávány v souladu s ústavou a bude odpovědný základní vůli lidu.*
- 2. Válka jako suverénní právo národa se zrušuje. Japonsko se jí zřiká jako nástroje pro řešení sporů, stejně tak i pro zachování své vlastní bezpečnosti. Musí se spolehnout na vyšší ideály, které nyní pohánějí svět k jeho obraně a ochraně. Japonská armáda, námořnictvo či letectvo nebudou nikdy povoleny a právo válčit nebude nikdy svěřeno japonským silám.*
- 3. Feudální systém Japonska bude zrušen. Žádná z práv šlechticů, s výjimkou císařské rodiny, nebudou prodloužena nad rámec žijících. Žádný šlechtický patent v sobě od této chvíle nebude zahrnovat žádnou státní nebo občanskou pravomoc vládnout.⁵¹*

Principy konstituční monarchie, absolutního pacifismu a zrušení feudalismu se staly základem pro práci MacArthurova týmu na nové konstituci. Druhý uvedený princip se pak později stal i podkladem pro přípravu pozdějšího Čl. 9 nové japonské ústavy.

Pracovní skupina složená ze čtyř žen a dvaceti mužů (šestnáct důstojníků a osm civilistů) dostala úkol uvedené principy přetavit během jednoho týdne do textu, který by, na rozdíl od Macumotovy komise, skutečně redefinoval japonský základní zákon. Skupina rozdělila své úkoly mezi sedm menších podvýborů tak, aby odpovídaly schopnostem a expertíze jejích členů. Ve skupině bylo pět právníků (vedle generála C. Whitneyho je vhodné zmínit zejména předsedu řídicího výboru pracovní skupiny a skutečného lídra prací na nové ústavě, plukovníka Charlese L. Kadese), bývalý kongresman, vydavatel novin ze Severní Dakoty, několik univerzitních profesorů či investor z Wall Streetu.

Jednotlivé podvýbory měly na starosti přípravu návrhů článků pokrývajících různé oblasti, které se měly objevit v nové ústavě - šlo zejména o vymezení výkonné, zákonodárné a soudní moci, občanských práv, samosprávy či uzavírání mezinárodních smluv. Někdy byl

---

demilitarizovat a decentralizovat vládu a další úřady a jak omezit další problematické prvky japonské společnosti, které by mohly podlomit cíle okupační správy.

⁵¹ *MacArthurovy tři základní principy z 3. 2. 1946* [online]. Knihovna japonského parlamentu [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryu/03/072shoshi.html>.

členem podvýboru pouze jeden člen kvůli svým jedinečným odborným předpokladům (tak jako v případě oblasti financí). Zvláštní zmínku zaslouží tehdy dvaadvacetiletá Beate Sirota, která měla z celého týmu nejbohatší zkušenosti s životem v Japonsku včetně příslušné jazykové výbavy.⁵² Sirota svůj jedinečný vhled do nitra japonské společnosti zúročila zejména při přípravě zásadních garancí práv žen, jejichž nerovného postavení si byla intenzivně vědoma. Právě její zásluhou se později v konečném ústavním textu objevily Čl. 14⁵³ a Čl. 24⁵⁴, které v japonské historické perspektivě představují bezprecedentní ústavní záruky rovnosti žen a mužů.

Vzhledem k tomu, že se, jak ukazuje další část této práce, objevují v části současného japonského diskursu, která si přeje ústavní revizi, názory na to, že ústava z roku 1946 dostatečně nereprezentuje japonské hodnoty, výpovědi přímých účastníků příprav modelu nové japonské konstituce svědčí o tom, že japonské prameny byly brány vážně. Sám Kades ve svém vzpomínání uvedl: „*Japonské zdroje byly nejužitečnější. Dobře byly využity návrhy ústav, které byly zveřejněny progresivními, liberálními a socialistickými stranami a další návrhy úprav, které byly připraveny soukromými skupinami a jednotlivci.*“⁵⁵ Kades také explicitně odkazoval na japonské liberální tradice, které vycházely z programů politických stran z konce 19. století (Rikken Kaišintó = Konstituční pokroková strana a Džijútó = Liberální strana), jež se samy inspirovaly americkou Deklarací nezávislosti a francouzskou Deklarací práv člověka a občana.⁵⁶ V každém případě vedle domácích zdrojů Kadesův tým čerpal i z více než desítky ústav dalších zemí, jež si vypůjčil v tokijských knihovnách.

Sestava nečekaných konstitucionalistů měla před sebou nesnadný úkol. Během krátké doby připravit základní model pro fungování základních vztahů ve státě tak, aby

---

⁵² Sirota se narodila ve Vídni do rodiny významného ukrajinského pianisty. Ve svých šesti letech se s rodinou přestěhovala do Tokia, kde její otec získal profesorskou pozici na Císařské tokijské hudební akademii. V Japonsku strávila celkem deset let, než se před vypuknutím 2. světové války vydala na studia do Spojených států. Během války pracovala pro americký Úřad válečných informací. Brzy po jejím konci se vrátila do Japonska, kde začala pracovat v politickém oddělení Vládní sekce.

⁵³ Čl.14 japonské ústavy: „*Všichni lidé jsou si před zákonem rovni a není přípustná diskriminace v politických, ekonomických nebo společenských vztazích na základě rasy, vyznání, pohlaví, společenského statusu či rodinného původu.*“

⁵⁴ Čl. 24 japonské ústavy: „*Manželství je založeno na oboustranném souhlasu obou pohlaví a je udržováno prostřednictvím oboustranné spolupráce na základě rovných práv manžela a manželky. S ohledem na volbu manžela a manželky, vlastnická práva, dědictví, volbu bydliště, rozvod a další záležitosti týkající se manželství a rodiny, jsou zákony schvalovány z pohledu individuální důstojnosti a esenciální rovnosti pohlaví.*“

⁵⁵ KADES, Charles L. The American Role in Revising Japan's Imperial Constitution. *Political Science Quarterly* [online]. 1989, 104, 2, s. 227. [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2151582>.

⁵⁶ KADES, Charles L. (1989), s. 227

výsledné znění naplnilo primární cíle okupačních sil (zejména demilitarizace a demokratizace), ale zároveň přežilo mandát okupační správy a bylo okupovanou zemí široce akceptováno. Jednou z důležitých otázek, kterou bylo potřeba vyřešit, byla i formulace druhého z MacArthurových principů, tedy ústavní zakotvení mírové klauzule vyjadřující zřeknutí se války a vojenského potenciálu. Zde sehrál klíčovou roli faktický vedoucí expertního týmu, plukovník Kades, který si vzal přípravu ustanovení osobně na starosti.

Kades učinil v generálově návrhu jednu podstatnou změnu. V části, která se týkala zřeknutí se války a užití síly jako prostředku urovnávání sporů, americký plukovník vypustil pasáž, která se vztahovala k zákazu použití síly - „*i pro zachování své vlastní bezpečnosti*“. Jak sám později uvedl, „*měl jsem za to, že bylo nerealistické zakazovat národu výkon svého inherentního práva na sebezachování*“⁵⁷. Podle všeho si Kades uvědomoval nutnost ponechání základní možnosti Japonska jako suverénního státu se bránit vnitřním i vnějším silám, které by narušovaly bezpečnost země a životy jejích obyvatel. S tím se ztotožnili i jeho nadřízení Whitney a MacArthur, proto bylo výsledkem diskusí následující znění (tehdy ještě) Čl. 8:

Válka jako suverénní právo státu je zakázána. Hrozba užití síly se navždy zavrhuje jako prostředek urovnávání sporů s jakýmkoliv jiným národem.

*Žádné pozemní, mořské a vzdušné síly, nebo jiný válečný potenciál, nebudou nikdy povoleny a právo státu válčit nebude nikdy uznáno.*⁵⁸

Práce na novém modelu japonské ústavy trvaly od 4. února do 12. února 1946. Den poté se setkal generál Whitney a jeho asistenti s ministrem zahraničí Šigeruem Jošidou a již výše zmíněným Džódžim Macumotem. Whitney prezentoval zásadní výhrady k návrhům Macumotovy komise a k velkému překvapení japonských představitelů představil výstupy Vládní sekce. Třebaže byl dán prostor pro dílčí úpravy, japonské straně bylo jednoznačně komunikováno, že základní principy navrhované ústavní změny musí být zachovány. Vyplynulo, že pokud by k akceptaci textu, který představoval rozchod s principy Ústavy Meidži, ze strany konzervativní japonské vlády nedošlo, okupační síly by přistoupily k jeho zveřejnění. Následná kritika vlády ze strany veřejnosti by mohla znamenat konec pro konzervativní politiky. I tyto okolnosti hrály roli v tom, že vláda i přes nevoli některých svých členů nakonec požadavky okupační správy přijala. Pomohla i podpora ústavní revize císařem

⁵⁷ KADES, Charles L. (1989), s. 236

⁵⁸ KOSEKI, Shoichi. *The Birth Of Japan's Postwar Constitution*. Routledge, 1998, s. 114

Hirohitem. Ostatně, se zachováním, byť pozměněné a značně oslabené, pozice císaře v novém ústavním uspořádání, americký návrh počítal.⁵⁹

Po intenzivních jednáních o správnosti překladu anglického textu do japonštiny a souvisejících terminologických bitvách představila Šideharova vláda dne 6. března 1946 oficiální návrh nové konstituce. Okupační cenzura přitom zakazovala prezentovat vliv spojeneckých konstitucionalistů na podobu návrhu, stejně tak byla nepřístupná kritika návrhu v médiích. Přesto se americké zapojení do textace ústavní revize stalo veřejným tajemstvím. Ostatně Šideharou publikovaný návrh byl znatelně odlišný od dříve zmíněné Macumotovy verze publikované v deníku Mainiči a bylo tak možné předpokládat, že bez značně progresivního přístupu okupačních sil by ústavní text konzervativní vlády takto nevypadal.

Návrh nového ústavního textu byl formálně připraven jako návrh novely Ústavy Meidži, proto byl předložen ke schválení japonskému parlamentu, jehož členové vzešli ze svobodných voleb konaných 10. dubna 1946. Celkem 114 dní trvající debata na plénu a výborech obou parlamentních komor, kde vládu zastupoval a na otázky odpovídal ministr a vážený ústavní právník Tokudžiró Kanamori, poskytla příležitost prodiskutovat všechna ustanovení, zejména ta, která se týkala politického zřízení, včetně postavení císaře, a otázky zřeknutí se války.

Znění novely Ústavy Meidži, které putovalo do parlamentu, obsahovalo oproti původní verzi lehce upravené pacifistické ustanovení, tentokrát již označené jako Čl. 9. Konkrétně se v textu objevilo následující znění:

Válka jako suverénní právo státu a hrozba užití síly se navždy zavrhuje jako prostředek urovnávání sporů s jinými národy.

Udržování pozemních, mořských a vzdušných sil, stejně tak i jiného válečného potenciálu, nebude nikdy povoleno. Právo státu válčit nebude uznáno.

Předseda ústavně právního výboru Hitoši Ašida přišel během projednávání s pozměňovacím návrhem⁶⁰, který zformoval konečné znění Čl. 9. Přidal do stávajícího

---

⁵⁹ MacArthur zvolil pragmatický přístup a císaře Hirohita ponechal na trůnu jako jednotící prvek, který posílí soudržnost japonského lidu a ochotu akceptovat reformy okupační správy. Vhodnost tohoto postupu je však dodnes předmětem odborných diskusí. Zejména v souvislosti s debatou o rozsahu odpovědnosti císaře Hirohita za válečnou agresi Japonska. Císař byl úplně vyňat z jurisdikce Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný Východ (tzv. Tokijského tribunálu). Podle některých vědců zabývajících se japonskými dějinami tento krok oslabil schopnost japonské společnosti vyrovnat se s problematickou minulostí.

⁶⁰ Během parlamentního projednávání došlo k zhruba třiceti úpravám vládního návrhu. Většina podstatných změn (týkaly se např. všeobecného volebního práva či výběru předsedy vlády a většiny členů kabinetu z řad členů parlamentu) však byla navržena Vrchním velitelem spojeneckých sil či Komisí pro Dálný východ. Ryze japonské návrhy byly méně početné. Socialisté např. prosadili okamžité zrušení šlechty (to se nevztahovalo na císařskou rodinu), zakotvení ustanovení o právu na minimální

textu zejména uvozující věty, které měly lépe vyjádřit cíl článku. Finální ustanovení, které nebylo dosud změněno, finalizoval následovně:

1. *Upřímně usiluje o mezinárodní mír, založený na spravedlnosti a řádu, japonský lid se navždy zřiká války jako suverénního práva státu a hrozby či užití síly jako prostředků k urovnávání mezinárodních sporů.*
2. *Aby byl dosažen cíl v předcházejícím odstavci, pozemní, mořské a vzdušné síly, stejně tak jako jiný válečný potenciál nebudou nikdy zřízeny. Právo státu válčit nebude uznáno.*⁶¹

Už během parlamentní debaty vyvstávaly praktické otázky, které se týkaly interpretace předmětného článku, zejména problému, zda se Japonsko může bránit i případnému útoku na jeho suverenitu. Byly zmiňovány obavy z nemožnosti Japonska bránit svou bezpečnost. Premiér Jošida byl v tomto ohledu ve své odpovědi poslanci Nosakovi rezolutní: „*Co se týče článku návrhu ústavy o zřeknutí se války, zdá se, že si myslíte, že válka na základě práva sebeobrany je ospravedlnitelná, ale já si myslím, že je škodlivé něco takového připustit. Mnohé války byly vedeny ve jménu sebeobrany, proto je lepší nevést válku v žádném případě. Uznat a ospravedlnit válku v sebeobraně by jen posloužilo k rozpoutání další války, což by bylo škodlivé a bez přínosu.*“⁶² Ministr Kanamori zase argumentoval, že podle mezinárodního práva má sice Japonsko právo na sebeobranu, ale na základě druhého odstavce Čl. 9 nemůže ani válčit, ani použít ozbrojené síly pro účely sebeobrany.⁶³

životní úroveň a právu na práci. Platformě učitelů a škol se zase podařilo přesvědčit parlament k přijetí širší garance práva na vzdělání (v původním znění bylo pouze šest let povinné školní docházky). Japonští akademici také úspěšně prosadili změnu právního jazyka – archaický formální jazyk byl nahrazen hovorovou japonštinou, která byla mnohem srozumitelnější běžným občanům. Problematický důsledek měl schválený návrh konzervativců – pro překlad slova „lid“ byl použit japonský výraz „kokumin“. Slovo „kokumin“ však bylo interpretováno v úzkém národnostním kontextu. Stalo se tak základem pro omezení rovného zacházení pro zahraniční rezidenty. Viz DOWER, John W. (1999), s. 392–394.

⁶¹ S ohledem na význam, který je tomuto ustanovení prisuzován, jakož i na konkrétní textaci, se nabízí interpretace, že se zde snoubí materiální ohnisko ústavy s klauzulí věčnosti, tudíž by šlo o ustanovení v rámci trvání ústavy buď nezměnitelné, anebo změnitelné, avšak s tím důsledkem, že provedení změny fakticky značí nahrazení původní ústavy jinou. V kapitole 12.6. tato práce představí pohled několika konkrétních japonských ústavních expertů včetně názoru profesora Hasebeho, podle něhož pacifismus zakotvený v Čl. 9 vyžaduje ochranu jako jeden z jedinečných japonských ideálů a institucí, které jsou zapsány v ústavě.

⁶² *Vystoupení premiéra Jošidy na parlamentním plénu* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 26. 6. 1946, 90. schůze, č. 6 [cit. 2021-05-06]. Dostupné z: https://teikokugikai-i.ndl.go.jp/?fbclid=IwAR2ZBNJ2m_K8OcyrfFhS_jewAWgUjRfrRo9O8mw83CgTjMqwX_sZjhxkRYc#/detail?minId=009013242X00619460626&current=3.

⁶³ TAKAYANAGI, Kenzo. Some Reminiscences of Japan's Commission on the Constitution, *Washington Law Review* [online]. 1968, 43, 5, s. 973 [cit. 2021-07-08]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.uw.edu/wlr/vol43/iss5/6/>.

Je však zajímavé, že oproti oficiální vládní pozici, sám Hitoši Ašida v publikaci s názvem „Výklad nové ústavy” z 3. listopadu 1946 (což byl také den ukončení schvalovacího procesu nové ústavy) poskytl jiný pohled na interpretaci jím upraveného Čl. 9, když zřeknutí se války a použití síly vztáhnul pouze na agresivní ozbrojené konflikty, nikoliv na výkon práva na sebeobranu.⁶⁴ Ostatně Ašidou doplněné věty daly později prostor pro výklad, že se Japonsko zřiká zřizování pozemních, mořských a vzdušných sil pro případ agresivní války (viz „*aby byl dosažen cíl v předcházejícím odstavci*”), nikoliv možnosti je zřídit pro sebeobrané účely.

Pojednání o zrodu poválečné japonské ústavnosti v kontextu úvah o zajištění bezpečnosti státu by nebylo úplné bez zmínky o Čl. 66. Z Komise pro Dálný východ⁶⁵, resp. od jejího čínského člena, vzešel požadavek na zakotvení povinnosti, která umožní být členem vlády pouze civilistům. Nové znění Čl. 9 a jeho ambivalentnost vyvolaly obavy z možnosti otevření cesty k opětovnému zbrojení Japonska. I přes prvotní nesouhlas MacArthura a hlasy, že Čl. 9 jasně zakazuje pozemní, mořské a vzdušné síly, proto není možná, aby ve vládě někdo z těchto útvarů zasedl, generál po naléhání Komise pro Dálný východ ustoupil. Čl. 66 byl proto schválen v následujícím znění:

Vláda se skládá z předsedy vlády, který stojí v jejím čele, a dalších státních ministrů, jak stanoví zákon.

Předseda vlády a ostatní státní ministři musí být civilní osoby.

*Kabinet je při výkonu výkonné moci kolektivně odpovědný parlamentu.*⁶⁶

Paradoxem této změny však bylo rozvolnění významu zákazu zřizování ozbrojených sil v Čl. 9. Pokud totiž Čl. 66 pracuje explicitně s výrazem “civilní osoby”, vytváří tak v důsledku dojem, že je přiznána existence skupině lidí, kteří tuto charakteristiku nesplňují, tedy příslušníkům ozbrojených složek.

V každém případě oficiální pozice Jošidovy vlády ohledně Čl. 9, která nezmiňovala možnost ani sebeobraného použití síly, byla zřejmá a pragmatická. Pokud se mělo Japonsko postavit co nejdříve na nohy po válečné devastaci, otázka nuancí ústavního výkladu ohledně možnosti se bránit nebyla v prvních poválečných letech na pořadu dne. Jednoznačné zřeknutí se války a použití síly bylo pro Japonsko

---

⁶⁴ DOWER, John W. (1999), s. 398

⁶⁵ Orgán okupační správy během americké okupace Japonska po druhé světové válce, který tvořily spojenecké mocnosti.

⁶⁶ *Japonská ústava z 3. 5. 1947* [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2021-04-03].

Dostupné z:

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html#:~:text=Article%2066.,collectively%20responsible%20to%20the%20Diet.

cestou, jak dát mezinárodnímu společenství signál, že se může stát opět jeho součástí. A bezesporu byla jasná mírová orientace Japonska vnímána jako možnost urychlit odchod okupační správy z japonského území.

Nová ústava měla přirozeně zásadní dopad na podobu japonského právního řádu. Suverenita císaře byla nahrazena suverenitou lidu⁶⁷ a Parlament (*kokkai*) se stal vrcholným orgánem zákonodárné moci, který se skládá z volených zástupců lidu (podle Ústavy Meidži byl císař tím, kdo držel zákonodárnou moc se souhlasem Parlamentu). Dalším klíčovým principem nové ústavy se stala úcta k základním lidským právům a svobodám. V kapitole 3 japonské ústavy s názvem „Práva a povinnosti“ lze nalézt jejich široký katalog. Podle Čl. 11 jsou „svěřena lidem této a budoucích generací jako věčná a nedotknutelná práva“.

Zásadní je zmínka o možnostech ústavní novelizace. Čl. 96 japonské ústavy uvádí:

„Změny této ústavy iniciuje parlament souhlasem nejméně dvou třetin všech členů každé sněmovny a poté se předkládají lidu k ratifikaci, k níž je třeba souhlasu většiny všech odevzdaných hlasů, ve zvláštním referendu nebo ve volbách, které určí sněm.

Takto ratifikované změny jsou neprodleně vyhlášeny císařem jménem lidu jako nedílná součást této ústavy.“⁶⁸

Předmětné ustanovení, které zařadilo novou japonskou ústavu mezi rigidní konstituce, mělo posílit stabilitu ústavního textu. A je to také jeden z důvodů, proč nebyl od svého přijetí až dosud ústavní text ani jednou novelizován. V každém případě, úvahy nad způsoby dosažení podpory kvalifikované parlamentní většiny a zároveň široké veřejnosti pro ústavní revizi (zejména Čl. 9) se tak přirozeně staly nutnou součástí veškerých pozdějších plánů na překonání ústavních limitací. Lze v této souvislosti připomenout, že nezměnitelná a příliš rigidní ustanovení povzbuzují ke změnám jejich významu interpretací, případně prováděcím zákonodárstvím.⁶⁹

---

⁶⁷ Čl.1: „Císař je symbolem státu a jednoty lidu, jehož postavení je odvozeno od vůle lidu, jemuž náleží svrchovaná moc.“

⁶⁸ Japonská ústava z 3. 5. 1947 [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2021-04-03].

Dostupné z:

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html#:~:text=Article%2066.,collectively%20responsible%20to%20the%20Diet.

⁶⁹ SCHWARTZBERG, Melissa. *Democracy and Legal Change*. Cambridge University Press, 2009, 242 s.

Po přijetí ústavy musela být přijata celá řada nových právních předpisů z oblasti soukromého a veřejného práva, které musely být s ní v souladu. Zároveň se okupační správa snažila o osvětu, aby zvýšila povědomí občanů o nové ústavě. Na její popud například vznikla 1. prosince 1946 Společnost pro popularizaci ústavy (*Kenpó Fukjú Kai*), která vydala třiatřicetistránkové vydání kapesní knížky Nová ústava, nadějný život (*Atarašii kenpó, akarui seikacu*)⁷⁰. Tato publikace, která jednoduchým jazykem a pomocí ilustrací představila základní koncepty nové ústavy, byla vládou distribuována do všech japonských domácností, čímž se dál šířilo antimilitaristické poselství nového japonského základního zákona.⁷¹ Uběhlo však jen pár let a toto mírové poselství v ústavě se dostalo do napětí s měnící se mezinárodní situací.

3. Změna poválečné bezpečnostně politické situace a nová japonská doktrína

Okupační správa se samozřejmě nezabývala jen změnou ústavního textu, ale provedla celou řadu důležitých reforem, které ovlivnily japonskou ekonomiku. Významným krokem byla snaha o rozdělení tradičních monopolních průmyslových koncernů, tzv. *zaibacu*, které stály u financování válečných operací. Na venkově proběhla pozemková reforma, která měla za cíl zprerhat nitě feudálního systému a nahradit jej třídou zemědělců, již vlastní svou půdu. Vzdělávací systém doznal také celé řady změn – popularizace nových ústavních hodnot byla doprovázena čistkami učitelů, kteří se podíleli na militaristické propagandě, a novými učebními pomůckami.⁷²

Motivací pro okupační reformní úsilí bylo zabránit tomu, aby se z východoasijské země stala opět agresivní expanzivní síla. Pro Spojené státy však tento prvotní cíl přestal být brzy urgentní a okupované Japonsko se mělo stát partnerem pro čelení daleko urgentnější hrozby. Sílicí polarizace mezi Západem a Východem vytyčila mnohem závažnější nebezpečí ze strany Sovětského svazu a potřebu „zadržování komunismu“. Určité tlaky na znovuvybrojení Japonska proto šly z Washingtonu do Tokia už na počátku studené války. MacArthur sice na začátku těchto

---

⁷⁰ *Nová ústava, nadějný život z 1. 12. 1946* [online]. Library of Congress [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.loc.gov/item/2021666354>.

⁷¹ Snahy o popularizaci ústavy zahrnovaly nejrůznější aktivity. Byl natočen dokumentární film „Tvorba nové ústavy“, který pojednával o procesu tvorby ústavy. Společnost pro popularizaci ústavy financovala filmy „Zuřivá vášeň“, „Politické drama“ a „Válka a mír“. Vyrobeny byly též krátké filmy, karty, loutky, obrázkové pohádky pro děti a sbírka písní nazvaná „Lidové písně k připomínce nové ústavy“, včetně písní „Naše Japonsko“ a „Píseň o ústavě“. Více v: KOSEKI, Shoichi (1998), s. 460-461

⁷² HOOK, Glenn D., GILSON, Julie, HUGHES, Christopher W., DOBSON, Hugo. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. 3. vydání. Sheffield Centre for Japanese Studies/Routledge Series, 2011, s. 83

signálům odolával, ale celá řada opatření⁷³ formulovaných ředitelem Politického plánovacího štábu Ministerstva zahraničí USA Georgem F. Kennanem v rámci tzv. obráceného kurzu (*gjaku kósu*) byla nakonec implementována. Zvolnil se tlak na japonskou vládu, které se dala větší volnost v realizaci reforem s upřednostněním hospodářského rozvoje Japonska jako hlavního politického cíle USA, například se též rozvolnily čistky ve státní správě, což umožnilo návrat do politiky některým osobám dříve stíhaným za válečné činy, a také byl nastíněn první krok k určité emancipaci Japonska v oblasti bezpečnosti. Kennan ve své zprávě z roku 1948 mj. uvádí: „*Japonská policie by měla být podpořena posílením a dovybavením stávajících sil, vytvořením silné a účinné pobřežní stráže a zřízením centrální organizace pod dohledem amerických odborníků po vzoru naší FBI.*”⁷⁴ Změnou kurzu tak mělo dojít k politické, ekonomické a vojenské integraci Japonska do západních struktur, které měly být protiváhou komunistickému bloku.

Situace zásadně posunuly události z 25. června 1950, kdy severokorejské jednotky podporované ČLR a SSSR napadly Jižní Koreu. Důvodem pro americké angažmá v tomto konfliktu, jemuž dala mezinárodně-právní základ rezoluce Rady bezpečnosti OSN, byla mimo jiné i obava z dominového efektu – pokud by komunisté ovládli celou Koreu, bylo by další na řadě Japonsko a další země. A právě z geograficky blízkého Japonska se americké jednotky přesouvaly na Korejský poloostrov, aby pomohly jihokorejským jednotkám odrazit invazi. Tento konflikt navíc pro Japonsko představoval značnou ekonomickou příležitost.⁷⁵

Vzhledem k přesunům amerických ozbrojených sil z japonského území⁷⁶ bylo potřeba zajistit dostatečnými prostředky jeho vnitřní bezpečnost. Proto generál MacArthur, který se mezitím stál vrchním velitelem spojeneckých sil v Koreji, nařídil Jošidově vládě zřízení Záložní policejní jednotky (ZPJ, *Keisacu jobitai*), ke kterému

---

⁷³ *Report by the Director of the Policy Planning Staff (Kennan)* [online]. The Office of the Historian, 25. 3. 1948 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v06/d519>.

⁷⁴ *Report by the Director of the Policy Planning Staff (Kennan)* [online]. The Office of the Historian, 25. 3. 1948 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v06/d519>.

⁷⁵ Jak uvádí Andrew Gordon v knize *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present* (Oxford University Press, 2009, s. 239), Korejská válka dramaticky zvýšila počet zakázek pro japonský průmysl. Mezi lety 1951 a 1953 tyto zakázky dosáhly hodnoty zhruba dvou miliard dolarů. Japonské elity v tomto kontextu nazývaly konflikt jako „dar od bohů“ či „požehnaný déšť z nebes“.

⁷⁶ Na japonském území se v tu dobu nacházely čtyři divize americké armády – 7. pěší divize na ostrově Hokkaidó, 1. motorizovaná divize v oblasti Kantó, 25. pěší divize v oblasti Kansai a 24. pěší divize na ostrově Kjúšú.

došlo 10. srpna 1950 nařízením japonské vlády (Keisacu jobitai rei). ZPJ tvořilo 75 000 osob jako doplněk policejních sil státní a lokální policie s cílem udržet v Japonsku klid a pořádek. Řetězec velení ZPJ byl vytvořen podle vzoru americké armády, kdy velitel generální skupiny dohlížel na čtyři regionální jednotky a podléhal předsedovi vlády, státním ministrům a generálnímu řediteli.⁷⁷ Z pohledu americké okupační správy pak měla ZPJ dvě hlavní úlohy: 1. bránit klíčová vojenská zařízení na japonském území, 2. doplnit japonskou policii pro případ domácích nepokojů a vyplnit tak absenci kapacit k zajištění pořádku způsobenou rozmístěním amerických sil mimo japonské ostrovy. A ač ZPJ v podstatě nahradila chybějící americké vojenské jednotky, Jošidova vláda přitom nadále odmítala vojenskou povahu těchto sil. Jejich zřízení bylo limitováno na udržení vnitrostátního pořádku, a bylo tedy podle japonské vládní elity v mantinelech, které dovoloval ústavní text. Až úzkostlivou snahu o vymezení se vůči skutečné armádě a o vměstnání se do ústavních limitů představuje i použitý slovník, např. “všeobecné síly” (*sótai*) místo “armád”, “regionální síly” (*kankutai*) místo “divizí” či “speciální vozidla” (*tokuša*) místo “tanků”.⁷⁸

Měnicí se mezinárodní systém také urychlil tempo jednání o mírové smlouvě a dalším bezpečnostním uspořádání mezi Spojenými státy s Japonskem. Za americkou stranu se hlavním vyjednavatelem v těchto záležitostech stal John F. Dulles, který byl přímou spojkou pro premiéra Jošidu. Během několika kol jednání Dulles otevřel otázku potřeby znovuvyzbrojení Japonska. Jošida zaujal pragmatický postoj, když varoval před rychlým postupem ve zbrojení s odkazem na nebezpečí opětovného nástupu militaristů a na nedostatečný legislativní základ. Poukázal však také na neutěšenou hospodářskou situaci, v které se jeho země nacházela. Japonsko si podle něj nemohlo dovolit obnovit zbrojní potenciál. Pokud by se mělo Japonsko orientovat na vyzbrojování, zpomalilo by to podle něj jeho ekonomický, ale i sociální rozvoj včetně růstu životní úrovně obyvatel. Japonský premiér však využíval i vnitropolitické napětí k posílení své vyjednávací pozice.⁷⁹

---

⁷⁷ KUZUHARA, Kazumi. The Korean War and The National Police Reserve of Japan: Impact of the US Army's Far East Command on Japan's Defense Capability, *NIDS security reports* [online]. No. 7, 2006, s. 97 [cit. 2021-05-06]. Dostupné z: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1010322/www.nids.go.jp/english/publication/kiyo/pdf/bulletin_e2006_5_Kuzuhara.pdf.

⁷⁸ ELDRIDGE, Robert D., MIDFORD, Paul et al. *The Japanese Ground Self-Defense Force: Search for Legitimacy*. 1. vydání. Palgrave MacMillan, 2017, s. 63

⁷⁹ Premiér dokonce povzbuzoval opoziční socialisty ke stupňování antimilitaristických demonstrací během Dullesova pobytu v Japonsku.

Ač Dulles projevil vůči Jošidovým argumentům pochopení, upozornil na potřebu alespoň omezeného zapojení do mezinárodní bezpečnosti s tím, „že v současné době svobodné národy světa prostřednictvím OSN usilují o vytvoření systému kolektivní bezpečnosti a je nezbytné, aby všichni, kdo očekávají, že z takového systému budou mít prospěch, přispěli podle svých možností a schopností.”⁸⁰

Nakonec jednání mezi americkou a japonskou stranou vyvrcholila podpisem dvou klíčových dokumentů, které do značné míry determinovaly základní bezpečnostní nastavení Japonska po zbytek studené války. Dne 8. září 1951 podepsaly v San Francisku Spojené státy spolu s dalšími 47 zeměmi Mírovou smlouvu s Japonskem, která formálně ukončila válečný stav. Na základě této smlouvy získalo Japonsko dne 28. dubna 1952 nezávislost, která byla vykoupena válečnými kompenzacemi a teritoriálními ústupky.⁸¹ Obsahem Mírové smlouvy bylo také potvrzení ze strany signatářů, že „*Japonsko jako svrchovaný stát má přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu podle článku 51 Charty Organizace spojených národů a že Japonsko může dobrovolně vstoupit do dohod o kolektivní bezpečnosti.*”⁸² Jednalo se o explicitní uznání práva Japonska se bránit v případě ozbrojeného útoku a práva se podílet na mezinárodní bezpečnosti v rámci systému nastaveného Chartou OSN.

Ještě podstatnější pro japonskou bezpečnostní politiku však bylo podepsání dokumentu, které se odehrálo rovněž 8. září 1951, tzv. Americko-japonské bezpečnostní smlouvy (známá pod japonskou zkratkou *Anpo džójaku* nebo také *Anpo*).⁸³ Hned v preambuli *Anpo* byla sice opět uznána práva na sebeobranu⁸⁴, nicméně hned v následující větě byla specifikována klíčová úloha Spojených států v jejich realizaci: „*V rámci výkonu těchto práv si Japonsko přeje jako prozatímní opatření na svou obranu, aby Spojené státy americké udržovaly v Japonsku a jeho okolí vlastní ozbrojené síly, které by odrazovaly od ozbrojeného útoku na Japonsko.*”⁸⁵ Japonsko se

---

⁸⁰ *Memorandum of Conversation, by the Deputy to the Consultant (Allison)* [online]. The Office of the Historian, 29. 1. 1951 [cit. 2021-05-08]. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1951v06p1/d487>.

⁸¹ *Mírová smlouva s Japonskem z roku 1951* [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/docs/19510908.T1E.html>.

⁸² Tamtéž

⁸³ *Americko-japonská bezpečnostní smlouva z roku 1951* [online], Yale Law School Lillian Goldman Law Library [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp.

⁸⁴ „*Mírová smlouva uznává, že Japonsko má jako suverénní stát právo vstoupit do dohod týkajících se kolektivní bezpečnosti, a Charta OSN dále uznává, že všechny národy mají přirozené právo na individuální a kolektivní sebeobranu.*“

⁸⁵ *Americko-japonská bezpečnostní smlouva z roku 1951* [online], Yale Law School Lillian Goldman Law Library [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp.

v bezpečnostní smlouvě zavázalo, že poskytne své území americkým pozemním, vzdušným a námořním ozbrojeným silám. Spojené státy bezpečnostní závazky přijaly, ale „v očekávání, že Japonsko bude samo stále více přebírat odpovědnost za svou obranu před přímou i nepřímou agresí.”⁸⁶, jak uváděla pasáž Anpo.

Bezpečnostní smlouva mezi Spojenými státy a Japonskem dala základ hlavní bezpečnostní orientaci Japonska, která stála na třech pilířích: 1. přenechání většiny úkolů k zajištění bezpečnosti Japonska Spojeným státům, 2. omezení vlastního úsilí o zajištění své bezpečnosti na minimum a 3. soustředění pracovní síly a většiny prostředků na poválečnou rekonstrukci a hospodářský rozvoj. Značně asymetrická aliance se Spojenými státy na dlouhou dobu připoutala původně nepřátelské země ještě více k sobě. Americký atomový deštník⁸⁷ poskytnul Japonsku jedinečný prostor pro ekonomickou obnovu země, která s odkazem na ústavněprávní limity vyjádřené v mírovém Čl. 9 Ústavy odmítala obnovit svůj zbrojní potenciál. Souhrn těchto principů dostal název Jošidova doktrína (*Jošida dokutorin*) – tato hlavní strategická východiska japonské zahraniční politiky, která platila po dobu trvání celé studené války, získala pojmenování právě po premiérovi, jenž se o jejich implementaci nejvíce zasadil.

Je třeba poznamenat, že v podstatě od počátku podpis bezpečnostní aliance s USA vyvolal na domácí půdě velké kontroverze. Značné znepokojení způsobila formulace, že americké síly mohly být použity i v rámci „pomoci poskytnuté na výslovnou žádost japonské vlády k potlačení rozsáhlých vnitřních nepokojů”⁸⁸. Kritici také namítali, že v Anpo chybí explicitní zmínka o tom, že Spojené státy pomohou odvrátit útok proti Japonsku v případě jeho napadení. Podle části japonské levice znamenala Anpo popření japonské neutrality a anti-militaristického principu zakotveného v ústavním Čl. 9. Panovala obava, že se Japonsko spojenectvím s jasně profilovanou jadernou velmocí, která se ocitla ve vyostřeném bipolárním konfliktu s komunistickým Východem, stane terčem útoků ze strany dalších zemí. Americké základny umístěné na japonském souostroví byly v tomto ohledu některými vnímány jako faktor zvyšující nebezpečí vtažení Japonska do dalšího ozbrojeného konfliktu. V neposlední řadě se objevily hlasy, které považovaly Anpo za další druh nerovné

---

⁸⁶ *Anpo*

⁸⁷ Výraz, který vyjadřuje vztah mezi dvěma zeměmi, kdy země disponující jadernými zbraněmi zajišťuje bezpečnost zemi, která takovými zbraněmi nedisponuje.

⁸⁸ *Americko-japonská bezpečnostní smlouva z roku 1951* [online]. Yale Law School Lillian Goldman Law Library [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp.

smlouvy⁸⁹, kterou se Japonsko do značné míry vzdalo své suverenity. Nespokojenost s bezpečnostní smlouvou na jedné (hlavně konzervativní, pravicové) straně spustila snahy o revizi této smlouvy a zároveň živila sílící protestní hnutí, které Anpo (převážně z levicových pozic) odmítalo.

Sotva v Japonsku skončila okupace, rozhořel se spor o povahu jeho státnosti. Jošidova doktrína měla zaručit bezpečnost a mír, ale detaily této velké strategie byly vnímány rozporuplně. Japonská společnost prošla v 50. letech 20. století dynamickou proměnou a v tomto období lze nalézt kořeny sporů, jež s určitou modifikací trvají v Japonsku dodnes. Včetně ústavněprávní debaty o povaze tzv. Sil sebeobrany.

4. Vznik Sil sebeobrany a jejich ústavněprávní interpretace

4.1. Formování bezpečnostních kapacit a vznik Sil sebeobrany

Jak bylo uvedeno výše, Japonsko se zavázalo rozšířit své bezpečnostní kapacity, a tak japonská vláda během několika let po podepsání Anpo realizovala řadu opatření, která vycházela naplnění závazku vsťříc. Hned v dubnu roku 1952 byla zřízena Námořní stráž (*Kaidžó keibitai*). V srpnu stejného roku byla zřízena Národní bezpečnostní agentura (*Hóancó*), úřad přímo podřízený vládnímu kabinetu. Pod působnost Agentury se dostala Záložní policejní jednotka, která se přeměnila v Národní bezpečnostní síly (*Hóantai*), a Námořní stráž, transformovaná v Námořní bezpečnostní síly (*Keibitai*). Hlavní misí Agentury se stalo „*řídít a spravovat síly, které působí v případě potřeby za zvláštních okolností k udržení míru a pořádku v naší zemi a k ochraně životů a majetku; vykonávat v souladu s tím administrativní práce a poskytovat administrativní podporu při střežení a záchranných akcích na moři.*”⁹⁰

V době vzniku Národní bezpečnostní agentury byl početní stav Národních bezpečnostních sil (NBS) navýšen o 36 000 na 111 752 osob. V roce 1953 se její velikost výrazně nezměnila (111 880 mužů v srpnu 1953), nicméně se stanovením cíle pozemních sil v počtu 180 000 osob se jejich velikost po roce 1953 postupně zvyšovala. V roce 1954 přibýly tisíce jednotek, čímž se početní stavy NBS zvýšily na 130 000

---

⁸⁹ V 19. století bylo Japonsko donuceno k uzavření několika nerovných smluv. Označení pochází od nerovného postavení smluvních stran - na jedné straně byly ekonomicky a vojensky vyspělé státy diktující svou vůli a na druhé straně státy méně rozvinuté, podřizující se vůli své protistrany (nezřídka v důsledku prohry v ozbrojeném konfliktu).

⁹⁰ Zákon o Národní bezpečnostní agentuře (*Hóancóhó*) z 31. 7. 1952 [online]. Japonský parlament [cit. 2021-07-03]. Dostupné z: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_housei.nsf/html/houritsu/01319520731265.htm.

osob.⁹¹ Je však potřeba zmínit, že se stále jednalo o značně omezené navýšení v porovnání s mnohem ambicióznějšími původními plány americké administrativy. Ta počítala s počtem až 300 000 jednotlivců v roce 1953. Počet 180 000 osob byl pak Japonci vyjednaným kompromisem, ke kterému směřovali pomalým tempem. I na tomto lze ilustrovat Jošidovu strategii zachování jen velmi pozvolného ozbrojování s akcentací ekonomického rozvoje země.

Co se týče možností použití těchto sil, Zákon o Národní bezpečnostní agentuře definoval tři kategorie nasazení NBS: 1. „nařízené nasazení“ (článek 61), 2. „nasazení na žádost“ (článek 64) a 3. „vyslání v případě katastrofy“ (článek 66). V prvním případě mohl předseda vlády „*v době nouze nařídit nasazení všech nebo části Národních bezpečnostních sil nebo Bezpečnostních sil za účelem udržení pořádku, pokud usoudí, že je to obzvláště nutné.*“ Druhá kategorie se týkala možnosti guvernérů prefektur požádat předsedu vlády o nasazení sil v dané prefektuře pro nastolení pořádku. Konečně třetí ustanovení dávalo možnost nasazení jednotek, pokud dojde k přírodní či jiné katastrofě.⁹² Uvedený Zákon také obsahoval ustanovení týkající se pravomocí NBS při nasazení, okolností, za kterých je povoleno použití zbraní, komunikace s civilními orgány a kodexu chování. Je zjevné, že se postupně pokládaly základy subjektu, který stál mimo policejní síly a jenž nesl rysy armády.

Další vývoj v otázce vyzbrojování Japonska však uvedenými změnami neskončil. Inaugurace nového amerického prezidenta generála Dwighta D. Eisenhowera v lednu 1953 předznamenala další vlnu amerického tlaku na Japonsko v otázce větší odpovědnosti za posilování svých vlastních bezpečnostních kapacit. Strategickou koncepcí jeho administrativy se stala tzv. „hromadná odvěta“, založená na myšlence, že Spojené státy disponováním dostatečné kapacity jaderných zbraní odstraší potenciálního agresora - pokud by totiž zaútočil byť konvenčními zbraněmi, odpověď ze strany Západu by se odehrála pomocí mnohem ničivější, jaderné síly. Tato strategie znamenala, že se Spojené státy rozhodly více investovat do expanze svého jaderného arzenálu a zároveň náležitě omezit výdaje na konvenční zbrojení. To se zákonitě muselo odrazit i do vztahů s americkými spojenci (včetně Japonska), kteří tak

---

⁹¹ ELDRIDGE, Robert D., MIDFORD, Paul et al (2017), s. 88

⁹² Zákon o Národní bezpečnostní agentuře (*Hóančóhó*) z 31. 7. 1952 [online]. Japonský parlament [cit. 2021-07-03]. Dostupné z: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_housei.nsf/html/houritsu/01319520731265.htm.

měli v důsledku nové strategické prioritizace převzít větší díl odpovědnosti za zajištění dostatečných konvenčních sil.

Eisenhowerova administrativa v této souvislosti nabízela využití vojenské pomoci na základě Zákona o vzájemné bezpečnosti (Mutual Security Act - MSA)⁹³ jako pomoci Japonsku počínaje fiskálním rokem 1954. Zájem japonské strany o podporu v rámci MSA vzrostl zejména poté, co ministr zahraničí Dulles tento záměr jasně vyjádřil na společném zasedání senátního výboru pro zahraniční vztahy a zahraničního výboru Sněmovny reprezentantů.⁹⁴ Jednání byla náročná, už vzhledem k odlišnému chápání povahy americké pomoci. Japonci ji chápali hlavně jako pomoc ekonomickou, na druhé straně Spojené státy očekávaly, že ruku v ruce s hospodářskou pomocí bude Japonsko vyvíjet větší úsilí o ambicióznější posílení obranných kapacit.

Jošida však nemohl i vzhledem k domácí situaci, kdy sílilo mírové hnutí a rostla popularita antimilitaristické Japonské socialistické strany (JSS, *Nihon šakai tó*), slibovat příliš velké závazky. Nicméně i tak se stalo jednání o uzavření Smlouvy o vzájemné obranné pomoci mezi USA a Japonskem příležitostí pro konsolidaci pozice japonské konzervativní elity ohledně obranné politiky. Premiér (a zároveň předseda Liberální strany, *Džijútó*) Jošida se proto domluvil s představitelem druhé nejsilnější parlamentní strany, Reformní strany (*Kaišintó*), Mamoru Šigemicuem, na základních parametrech bezpečnostní reformy včetně zřízení obranné armády, s jejímž návrhem půjde Japonsko do jednání.

Na základě uvedených negociací bylo dohodnuto, že NBS budou reorganizovány na Síly sebeobrany (*Džieitai*, SDF) a bude jim oproti dosavadní kompetenci svěřen další úkol - obrana Japonska proti přímé či nepřímé agresi. Příslušné návrhy Zákona o zřízení Obranné agentury (*Bóeičó seččihó*) a Zákona o Silách sebeobrany (*Džieitaihó*, dále jen „Zákon o SDF“) předložila Jošidova vláda parlamentu 11. března 1954 a zákony byly schváleny 2. června stejného roku (s nabytím účinnosti 1. července 1954). Tato nová legislativa byla zároveň prvním faktickým splněním závazku ze Smlouvy o vzájemné obranné pomoci mezi USA a Japonskem, která byla podepsána 8. března 1954 (vstoupila v platnost 1. května 1954), jejíž článek 8 uvádí:

---

⁹³ V roce 1951 byly Zákon o hospodářské spolupráci z r. 1948 (the Economic Cooperation Act, vycházející z Marshallova plánu) a Zákon o vzájemné obranné pomoci z r. 1949 (the Mutual Defense Assistance Act) nahrazeny Zákonem o vzájemné bezpečnosti a jeho nově vytvořenou nezávislou agenturou Mutual Security Administration, která měla dohlížet na všechny programy zahraniční pomoci, včetně vojenských programů pomoci a nevojenských programů hospodářské pomoci, které posilovaly obranyschopnost spojenců USA.

⁹⁴ ELDRIDGE, Robert D., MIDFORD, Paul et al (2017), s. 91

„Vláda Japonska... přispěje v plné výši, jakou jí dovolují její pracovní síly, prostředky, zařízení a celková hospodářská situace k rozvoji a udržení své obranné síly a obranné síly svobodného světa, přijme veškerá přiměřená opatření, která mohou být potřebná k rozvoji jeho obranných schopností, a podnikne vhodné kroky k zajištění účinného využití veškeré pomoci poskytované vládou Spojených států amerických.“⁹⁵

Nové Síly sebeobrany pak měly Zákonem o SDF stanoven jasný cíl, uvedený v jeho článku 3: *„(jednotlivé složky) působí následovně: Pozemní síly sebeobrany především na souši, Námořní síly sebeobrany především na moři a Vzdušné síly sebeobrany především ve vzduchu, přičemž za své hlavní poslání považují ochranu míru a nezávislosti našeho národa, zachování bezpečnosti naší země a obranu našeho národa před přímou i nepřímou agresí a v případě potřeby také udržování veřejného pořádku.“⁹⁶* Předseda vlády měl podle Zákonu o SDF *„nejvyšší velitelskou a nadřízenou pravomoc“* (článek 7), generální ředitel Japonské obranné agentury zase *„předsedá službě Sil sebeobrany a přijímá pokyny a dohled od předsedy vlády“* (článek 8). Přímá velitelská pravomoc předsedy vlády nad jednotkami nebyla v předchozí legislativě týkající se NBS definována, ale Zákon o SDF ji upřesnil a stanovil formu, kterou civilní kontrola měla – jednalo se o klasický pyramidový řetězec velení s civilními osobami na vrcholu.⁹⁷

Co se týče kompetencí SDF, přejaly v podstatě stejné kategorie operací, které obsahoval předchozí Zákon o NBS. Nový zákon však uváděl i možnost tzv. obranné mobilizace jako reakce na přímou agresí: *„Předseda vlády může se souhlasem parlamentu nařídít mobilizaci všech nebo části SDF v případě vnějšího ozbrojeného útoku (včetně případů, kdy je takový útok pravděpodobný), pokud usoudí, že je to nezbytné k ochraně našeho národa.“* Důležité je však zmínit, že *„v případě zvláštní naléhavé potřeby může takovou mobilizaci nařídít i bez povolení parlamentu“* (článek 78).⁹⁸

---

⁹⁵ *Smlouva o vzájemné obranné pomoci mezi USA a Japonskem z r. 1954* [online]. US Embassy in Japan [cit. 2021-07-08]. Dostupné z: <https://japan2.usembassy.gov/pdfs/wwwf-mdao-mdaa1954.pdf>.

⁹⁶ *Zákon o SDF z roku 1954* [online]. Databáze japonské legislativy e-Gov Japan [cit. 2021-07-03]. Dostupné z: https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=329AC0000000165_20220310_503AC0000000065.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

4.2. Legislativní odbor vlády a ústavně-právní interpretace

Následující část práce bude věnována jedné z klíčových institucí, které se v Japonsku podílí na formování autoritativního výkladu ústavního textu. Nejprve budou nastíněny základní otázky, které bezprostředně s vytvořením SDF ve veřejné debatě vyvstaly. Následně bude demonstrováno, jak do této debaty vstoupil poradní orgán vlády, Legislativní odbor vlády, který postupně formuloval pozici k existenci SDF a souladnosti individuálního práva na sebeobranu. Samostatně bude předmětem analýzy pozice tohoto orgánu a japonské vlády k právu na kolektivní sebeobranu.

4.2.1. Posouzení souladnosti SDF a individuálního práva na sebeobranu s Ústavou

V podstatě od počátku zřízení SDF se stal jejich právní status předmětem vyhrocených diskusí. Již během projednávání návrhu Zákona o SDF v parlamentu byly vzneseny obavy ohledně souladnosti nových sborů s Čl. 9 ústavy. Zpravodaj návrhu poslanec Džunzó Inamura zformuloval několik sporných bodů, které vyplývaly z diskuse v parlamentním výboru. Jelikož měla být podle Inamury úloha SDF odlišná a počet jejich příslušníků měl být zvýšen zřízením Sil vzdušné sebeobran, a tedy ve srovnání s dosavadními bezpečnostními silami měly být vytvořeny celkem tři útvary SDF – pozemní, námořní a vzdušné, již se nejednalo o pouhé navýšení jednotek, ale o dramatický posun směrem k opravdové armádě, což je v rozporu s ústavou. Dále Inamura podotkl, že pozice premiérova nejvyššího velení a dohledu nad SDF připomínala právo vrchního velitele vojsk a obával se vysoké koncentrace moci v rukou premiéra. Upozorňoval také, že pokud Japonsko podepíše Smlouvu o vzájemné obranné pomoci, tak se připojí k mechanismu kolektivní bezpečnosti a převezme tak závazek kolektivní sebeobran, včetně případného závazku nasazení SDF v zámoří. Podle Inamury bylo také ustanovení, podle něhož mohou být SDF nasazeny v případech, kdy hrozí ozbrojená agrese, nebezpečné proto, že může poskytnout záminku k ozbrojené agresi. Také si položil otázku, zda není třeba měnit ústavu, pokud lze kapacity SDF pro účely obrany neomezeně zvyšovat.⁹⁹

Výše uvedené kritické body symptomaticky shrnují celou řadu kontroverzí, které se v různé míře objevují v diskusi o ústavnosti SDF dodnes. Lze považovat pozemní, vzdušné a námořní jednotky skutečně jen za čistě obranný útvar *sui generis*,

---

⁹⁹ *Vystoupení Džunzó Inamury na parlamentním plénu* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 7. 5. 1954, 19. schůze, č. 45 [cit. 2021-07-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101905254X04519540507&current=1>.

nebo se ve skutečnosti jedná o legitimní armádu, jejíž existence by mohla být v rozporu s ústavním Čl. 9? Nehrozí, že bude Japonsko v rozporu s ideálem neozbrojené neutrality vtaženo do ozbrojeného konfliktu? Tyto a další otázky byly už tehdy kritické natolik, že minimálně jednou se pokusili zákonodárci vyřešit alespoň symbolicky okamžitě. Obava ze zatažení SDF do ozbrojených operací, v kterých by nemusely bránit Japonsko, ale své spojence, vyústila v přijetí nezávazné Rezoluce o zákazu vyslání SDF do zahraničí, jež byla schválena 2. června 1954 horní komorou japonského parlamentu.

Na další klíčové otázky však měl najít odpovědi speciální orgán vlády, který dodnes sehrává zásadní roli v debatě o interpretaci japonské ústavy v kontextu bezpečnostní politiky – Legislativní odbor vlády (*Naikaku hóseikjoku*). Legislativní odbor vlády (dále jen „LOV“) má svůj původ v Úřadu pro legislativu (*Hóseikjoku*), který byl poprvé zřízen 23. prosince 1885 jako orgán tehdejšího vládního kabinetu. Jeho hlavní funkcí bylo vypracovávání a zkoumání návrhů zákonů a nařízení. Během americké okupace bylo období, kdy fungovala tzv. Agentura pro spravedlnost (*Hómučó*), později transformována na Ministerstvo spravedlnosti – *Hómušó*), v rámci níž měl tyto záležitosti na starosti generální ředitel pro legislativu (*hóseičókan*). V roce 1952 byl zákonem zřízen Úřad pro legislativu (*Hóseikjoku*) pod přímou kontrolou vlády. Úřad pro legislativu (v r. 1962 přejmenovaný na Legislativní odbor vlády – *Naikaku hóseikjoku*) od té doby zodpovídá za posuzování návrhů zákonů a plní funkci právně-poradního orgánu vládního kabinetu.¹⁰⁰

LOV důkladně prozkoumává, zda je návrh zákona v souladu s Ústavou a ostatními platnými zákony, zda je obsah právního předpisu právně vhodný či zda jsou podmínky v jeho ustanoveních přiměřené a v souladu s účelem navrhované úpravy. Historickou úlohu sehráli právně vzdělaní byrokraté¹⁰¹ LOV i v otázce souladnosti bezpečnostní legislativy s japonskou ústavou. V podstatě neexistuje klíčová otázka spadající pod téma bezpečnosti Japonska, ke které by LOV neposkytl své stanovisko.

Je vhodné nastínit i specifickou pozici, kterou LOV v japonském ústavním systému má. Ačkoli je LOV formálně poradním orgánem, spadajícím pod sekretariát předsedy vlády, a její generální ředitel nehlasuje na jednáních vlády, je vždy uveden na

---

¹⁰⁰ The Cabinet Legislation Bureau. Legislative Review in Japan. *International Review of Administrative Sciences* [online]. 1982, 48, 2, s. 198–205. [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/002085238204800211>.

¹⁰¹ Slovo „byrokrat“ používám v této práci v neutrálním smyslu.

seznamu vládních představitelů. Každý ze zhruba dvaceti vyšších úředníků Odboru přichází do své funkce jako prověřený právní expert s patnácti až dvacetiletou praxí na ministerstvu, z něhož je vyslán. Na všech ministerstvech a dalších ústředních orgánech státní správy je snaha, aby měly v LOV své zastoupení, nicméně ne všechny jsou stejně reprezentovány, některé dokonce vůbec. Ministerstvo financí a Ministerstvo spravedlnosti mají v Odboru garantována tři místa. Ostatní ministerstva (resorty zahraničí, průmyslu, zdravotnictví a místního rozvoje) běžně dostávají místa dvě. Generální ředitel Odboru se vždy rekrutoval z jednoho z prvních dvou ministerstev.¹⁰²

Unikátní postavení Odboru, který přezkoumává veškerou navrhovanou legislativu a poskytuje jednotný vládní výklad, efektivním způsobem překonává partikulární zájmy zákonodárců a byrokratů jednotlivých ministerstev. I když není jednoduché posvěcení od Legislativního odboru vlády získat, jeho stanovisko se často hodí v situaci, kdy jsou byrokraté postaveni před požadavkem na důležitou legislativní změnu – konkurenční politické nápady lze pak odmítnout s odkazem na to, že jsou nepřijatelné pro LOV.¹⁰³ Ostatně právě odkaz na autoritativní interpretaci tohoto speciálního úřadu v otázkách bezpečnostní politiky pomáhal poválečným vládám usměrňovat tlak americké vlády a domácích „jestřábů“ na robustnější angažmá Japonska v zajišťování mezinárodní bezpečnosti.

První příležitost vyjádřit se k bezpečnostně politické otázce dostal LOV v roce 1952 od premiéra Jošidy, který byrokraty požádal o výklad sousloví „válečný potenciál“ (*senryoku*), který by byl v souladu s Čl. 9 a dovoloval by použití síly pro odvracení hrozby. LOV tehdy uvedl:

„Válečný potenciál označuje síly s vybavením a organizací schopnou vést moderní válku... Určení toho, co představuje válečný potenciál, vyžaduje konkrétní posouzení s přihlédnutím k časovému a prostorovému prostředí dané země... Není protiústavní udržovat kapacity, které nedosahují válečného potenciálu, ani tyto kapacity využívat k obraně země před přímou invazí.“¹⁰⁴

---

¹⁰² NIŠIKAWA, Šiniči. Naikakuho-seikjoku to wa ikanaru kančó ka (Jakým úřadem je Legislativní odbor vlády?), *Šúkan kinjóbi* [online]. 4. 12. 1998, s. 12 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <http://www.nishikawashin-ichi.net/articles-pdf/articles-17.pdf>.

¹⁰³ NIŠIKAWA, Šiniči. Naikakuho-seikjoku - sono seidóteikikenryoku e no sekkin (Legislativní odbor vlády - jeho přístup k institucionální moci). *Seikei ronsó* [online]. 1997, 65, 5-6, s. 185-251 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z:

<https://m-repo.lib.meiji.ac.jp/dspace/handle/10291/1788>.

¹⁰⁴ IŠIKAWA, Kódži. *Kokumin Kokka to Kenpó (Národní stát a ústava)*. Sanwa, 2019, s. 98

Uvedená interpretace tedy připustila možnost disponovat určitými kapacitami na obranu země. Nicméně nedávala dostatečně přesnou, bezrozpornou odpověď, neboť válečný potenciál definovala pouze ve vztahu ke schopnostem jiných států a mezinárodním podmínkám. Okno pro širokou interpretaci tak zůstalo stále otevřeno.

Dalším významným příspěvkem LOV do diskuse bylo vystoupení jejího generálního ředitele Šúzóa Hajašiho, který na jednání parlamentního rozpočtového výboru odpovídal na dotaz, zda jsou SDF v souladu s Ústavou. Hajaši prohlásil:

„...jelikož odstavec 1 uznává právo státu na sebeobranu nebo použití síly v sebeobraně jako přirozené právo nezávislého státu, měl by být odstavec 2 vykládán v souvislosti s tímto hlediskem. Proto se domnívám, že odstavec 2 je třeba vykládat v tomto smyslu. (...) pokud má národ právo na sebeobranu, je přirozené, že je schopen chránit svou zemi, aby ochránil svou národní bezpečnost v případě, že je jeho území ohroženo zvenčí. Jinými slovy, SDF nespadá do kategorie válečného potenciálu ve smyslu odstavce 2, který stanoví, že Japonsko nesmí udržovat pozemní, námořní, vzdušný ani jiný válečný potenciál.“¹⁰⁵

O den později se na stejném výboru vyjádřil představitel Obranné agentury a člen vlády Jošidova nástupce, premiéra Ičiróa Hatojamy, Seiči Ómura, a přednesl oficiální vládní interpretaci Ústavy:

„Zaprvé, ústava nepopírá právo na sebeobranu. Právo na sebeobranu je právo, které země přirozeně má, dokud je nezávislou zemí. Ústava to nepopírá. Podle současné ústavy je tedy zcela jasné, že Japonsko má právo na sebeobranu. Zadruhé, ústava se zříká války, ale nezříká se boje za sebeobranu. 1) Válka, hrozba válkou a použití síly se odmítají „jako prostředek řešení mezinárodních sporů“. 2) V případě ozbrojeného útoku ze strany jiné země je však samotné zabránění ozbrojenému útoku sebeobranou, což není totéž jako urovnání mezinárodního sporu. Použití síly jako prostředku obrany země v případě ozbrojeného útoku na vlastní zemi proto není porušením ústavy. Je SDF v rozporu s platnou ústavou? Článek 9 ústavy uznává, že Japonsko má jako nezávislá země právo se bránit. Proto není v žádném případě v rozporu s

---

¹⁰⁵ Vystoupení Šúzóa Hajašiho na jednání rozpočtového výboru [online]. Knihovna japonského parlamentu, 21. 12. 1954, 21. schůze, č. 1 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=102105261X00119541221&current=1>.

ústavou, pokud existuje sebeobranný útvar, jakým jsou SDF, a pokud jsou za tímto účelem zřízeny příslušné síly v nezbytném rozsahu.“¹⁰⁶

Hatojamova vláda byla ve své oficiální pozici jednoznačnější než ta Jošidova. Sám Hatojama byl dokonce stoupencem ústavní revize a chtěl prosadit bezrozporné zakotvení SDF do ústavy. Tu však nestihl realizovat. V každém případě jeho i další japonské vlády byly sebe-limitovány v použití SDF podmínkami, které zformuloval LOV. Pro možnost ústavně konformního výkonu práva na individuální sebeobranu (*kobecuteki džieiken*) bylo totiž nutné splnit tři základní požadavky: 1. Japonsko čelí bezprostřední, nezákonné a reálné hrozbě (protiprávnost), 2. k jejímu odvrácení není možné použít jiného prostředku (nezbytnost) a 3. použití sebeobranných sil je možné jen v minimální nezbytné míře (proporcionalita).¹⁰⁷

Tyto obecně srozumitelné podmínky pro nutnou obranu sice dávaly limity pro výkon práva na individuální sebeobranu, nicméně zejména poslední požadavek poskytl velký prostor pro flexibilní výklad toho, co přesně představuje „minimální nezbytnou míru“. Jak upozorňuje Samuels, nebylo nikdy ustáleno, co se tím reálně myslí. Neurčitý pojem dal průchod politickým sporům o „nezbytné mezi“ (*hicujó na gendo*), „nezbytné přiměřené sféře“ (*hicujó sóto no hani*) nebo o „nezbytné minimální hranici“ (*hicujó saišo gendo*).¹⁰⁸

4.2.2. Posouzení souladnosti kolektivního práva na sebeobranu s Ústavou

Oproti předchozím problémům, ke kterým Legislativní odbor vlády našel klíč pro shledání souladnosti s ústavním textem, se mnohem problematičtějším stalo téma práva na kolektivní sebeobranu (*šúdanteki džieiken*). Jak uvádí první věta Článku 51 Charty OSN, na něž ostatně odkazovala Mírová smlouva a Anpo: „*Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a*

---

¹⁰⁶ *Vystoupení Seiičiho Ómury na jednání rozpočtového výboru* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 22. 12. 1954, 21. schůze, č. 2 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=102105261X00219541222&current=1>.

¹⁰⁷ *Vystoupení Tacua Satóa na jednání vládního výboru* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 6. 4. 1954, 19. schůze, č. 20 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101904889X02019540406&current=7>.

¹⁰⁸ SAMUELS, Richard J. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Cornell University Press, 2007, s. 47

bezpečnosti.(...)”¹⁰⁹ Ač bylo a je Japonsko právoplatným členem OSN, a tedy i z hlediska mezinárodně právního dokumentu nositelem jak práva na individuální sebeobranu, tak také práva na kolektivní sebeobranu, na domácí půdě je od nabytí japonské nezávislosti přípustnost výkonu druhého jmenovaného práva předmětem sporů. Jak bylo ukázáno v předchozí kapitole, vnitrostátním výkladem práva dochází k sebeomezování práva na individuální sebeobranu (stanovením tří podmínek pro jeho výkon). To však do ještě větší míry platí pro výkon práva na kolektivní sebeobranu.

Otázka přípustnosti výkonu kolektivního práva na sebeobranu, ve smyslu použití síly v rámci pomoci členovi mezinárodního společenství v případě jeho napadení, byla rovněž předmětem parlamentní diskuse. Zřejmě poprvé se tak stalo při jednání o Mírové smlouvě a bezpečnostní smlouvě Anpo. Zástupce Ministerstva zahraničí Kumao Nišimura odpovídal na otázku ohledně vládní pozice k možnosti využití práva na kolektivní sebeobranu v případě, že nepřátelská mocnost zaútočí na americkou základnu v Japonsku. Nišimura uvedl:

*„Japonsko je nezávislou zemí, a proto má plné právo na kolektivní i individuální sebeobranu. V souladu s článkem 9 Ústavy se však Japonsko dobrovolně zdržuje jakéhokoli zbrojení, které je nejučinnějším prostředkem výkonu práva na sebeobranu. V žádném případě nezaujímá pozici válčící strany. Proto jsme přesvědčeni, že dokud budeme zachovávat tuto ústavu, nikdy nesmíme udělat nic podobného tomu, čeho se obáváte, a ani žádná jiná země to po Japonsku nebude požadovat.“*¹¹⁰

Nišimura tedy přiznal existenci tohoto práva, ale s ohledem na ústavní limit „válečného potenciálu“ se Japonsko omezilo k výkonu takového práva.

Dále byl problém výkonu práva na kolektivní sebeobranu diskutován v roce 1954, při projednávání Smlouvy o vzájemné obranné pomoci mezi USA a Japonskem, kdy vystoupil v zahraničním výboru zástupce vlády Takezó Šimoda, a mj. uvedl ve svých odpovědích na dotazy poslanců:

„Podle současné ústavy není možné uzavřít čistě společnou obrannou dohodu s cizí zemí, jinými slovy společnou obrannou dohodu v tom smyslu, že pokud

---

¹⁰⁹ *Charta OSN* [online]. Informační centrum OSN v Praze [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>.

¹¹⁰ *Vystoupení Kumaa Nišimury na jednání speciálního parlamentního výboru k Mírové smlouvě a smlouvě Anpo* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 7. 11. 1951, 12. schůze, č. 12 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101215185X01219511107&current=21>.

bude Japonsko napadeno, druhá země pomůže Japonsku, a pokud bude napadena druhá země, Japonsko pomůže druhé zemi a půjde jí na pomoc.“¹¹¹

Šimoda odkázal na limit vyjádřený v Čl. 9 odst. 2 Ústavy, který říká, že „*právo státu válčit nebude uznáno*“, a uvedl, že žádný stát by nemohl chtít uzavřít s Japonskem obrannou smlouvu - pokud by na jedné straně byl schopen v případě napadení takový stát chránit, ale Japonsko by jej z ústavněprávních důvodů bránit nemohlo. Z dnešního pohledu se jedná o pozoruhodnou argumentaci s vědomím, že právě k podobné dohodě i přes masivní veřejné protesty v roce 1960 mezi USA a Japonskem nakonec došlo. V uvedeném roce totiž došlo k podepsání revidované bezpečnostní smlouvy Anpo, jež obsahovala v článku 5 mnohem silnější alianční závazek v rámci výkonu práva na kolektivní sebeobranu:

„Každá strana uznává, že ozbrojený útok proti jedné ze stran na územích spadajících do působnosti Japonska by byl nebezpečným pro její mír a bezpečnost a prohlašuje, že v takovém případě bude jednat proti společnému nebezpečí v souladu se svými ústavními podmínkami a postupy.

Jakýkoli takový ozbrojený útok a všechna opatření přijatá v jeho důsledku budou okamžitě oznámeny Radě bezpečnosti Organizace spojených národů v souladu s ustanoveními článku 51 Charty.“¹¹²

Do parlamentní debaty týkající se schvalování revidované bezpečnostní smlouvy se opět zapojil generální ředitel Legislativního odboru vlády Hajaši, který odpovídal na aspekty japonského výkonu práva na individuální a kolektivní sebeobranu. Hajaši uvedl, že např. v případě útoku na americkou vojenskou základnu v Japonsku by se v případě japonského zapojení jednalo o výkon práva na individuální sebeobranu, neboť by se tím asijská země bránila před útokem na své teritorium. A to platí, ať už se brání Japonsko samo nebo společně s USA. Něco jiného je však klasický případ kolektivní sebeobrany, jak dále zmínil Hajaši:

„Právo Japonska na kolektivní sebeobranu v tomto smyslu, tj. právo Japonska bránit pevninu USA v případě napadení USA, japonská ústava neuznává. Z hlediska Spojených států by však v případě, že by Spojené státy bránily území

---

¹¹¹ *Vystoupení Takezóa Šimody na jednání zahraničního výboru* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 3. 6. 1954, 19. schůze, č. 12 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101903968X05719540603&current=3>.

¹¹² *Revidovaná Americko-japonské bezpečnostní smlouva z roku 1960* [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>.

*Japonska, nebo pokud by Japonsko bylo napadeno, Spojené státy by bránily území Japonska, jednalo by se o uplatnění práva na kolektivní sebeobranu podle článku 51 Charty OSN. V tomto smyslu je akt obrany samotného Japonska právem na individuální sebeobranu v očích Japonska a právem na kolektivní sebeobranu v očích Spojených států, na čemž není nic divného.*¹¹³

Tento výklad dále formoval možnosti použití japonského práva na individuální/kolektivní sebeobranu. Jelikož klasický výkon práva na kolektivní sebeobranu nebyl dle výkladu LOV ústavním textem připuštěn, japonské vlády se, jak bude popsáno v dalších kapitolách, v rámci vývoje bezpečnostní politiky a snahy o aktivnější roli na mezinárodním poli snažily svými kroky vměstnat do ústavně-konformních limitů výkonu práva na individuální sebeobranu, byť se již často blížily de facto právu na kolektivní sebeobranu.

V říjnu 1972 předložil kabinet premiéra Kakueie Tanaky rozpočtovému výboru Sněmovny radních Zprávu o vztahu mezi kolektivní sebeobranou a ústavou (*Šúdanteki džieiken to kenpó to no kankei*). Kabinet uznal právo na sebeobranu a uvedl, že článek 9 Ústavy „nelze chápat tak, že zakazuje opatření sebeobrany nezbytná pro zachování vlastní existence“. Kromě toho definoval „naléhavou a nespravedlivou situaci, v níž je zásadním způsobem narušeno právo lidí na život, svobodu a usilování štěstí“ (zde odkaz na článek 13 Ústavy) jako minimální rozsah, v němž jsou přípustná opatření sebeobrany. Výkon práva na sebeobranu má tak své hranice. A i když Japonsko disponuje jak právem na individuální, tak na kolektivní sebeobranu, výkon toho druhého práva je nepřípustný, jelikož by byl nezbytný limit „minimální nezbytné míry“ překročen.¹¹⁴

V roce 1981, během vlády Zenkó Suzukiho, vydal Legislativní odbor vlády oficiální stanovisko, které výše uvedené úvahy zformalizovalo:

„Mezinárodní právo uznává, že stát má právo na kolektivní sebeobranu, což je právo použít skutečnou sílu k zastavení ozbrojeného útoku na cizí zemi, se kterou má úzké vztahy, i když sám není přímo napaden. Je tedy samozřejmé, že Japonsko má podle mezinárodního práva právo na kolektivní sebeobranu, neboť je suverénním státem. Japonská vláda nicméně zastává názor, že výkon

---

¹¹³ *Vystoupení Šúzóa Hajašiho na jednání zahraničního výboru* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 2. 9. 1959, 32. schůze, č. [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=103213968X00319590902&current=1>.

¹¹⁴ *Stanovisko Tanakovy vlády z roku 1972* [online]. Deník Asahi Šimbun, 3. 9. 2015 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/topics/word/田中内閣.html>.

*práva na sebeobranu, jak je povolen podle článku 9 Ústavy, je omezen na minimální úroveň nezbytnou pro obranu země. Vláda se domnívá, že výkon práva na kolektivní sebeobranu tuto hranici překračuje, a proto není podle Ústavy přípustný.*¹¹⁵

Poválečné japonské vlády tak prostřednictvím uvedených ústavních interpretací Legislativního odboru vlády vyvinuly vojenskou doktrínu založenou na „výhradně sebeobraně“ (*senšu bóei*), která zakazovala SDF podnikat kroky k zabránění naplnění hrozeb a umožňovala jednat pouze v případě nevyprovokovaného aktu agrese proti východoasijské zemi. Je potřeba připomenout, že se tato koncepce zakládala na „sebeomezení“ (*džišu kisei*) vycházejícím do značné míry z vnitrostátní situace. Pro její hlubší pochopení je potřeba porozumět základům japonského politického systému, který se zformoval právě během debat o ústavě, bezpečnosti Japonska a spojení s USA.

5. Formování základu japonského politického systému („systém roku 1955“) na pozadí debaty o Ústavě a bezpečnostní orientaci

50. léta 20. století v Japonsku ukázala, že právě otázka bezpečnostně-politické orientace včetně vyzbrojení Japonska a souvisejících ústavněprávních aspektů, silně rezonovala japonskou společností a byla jednou z klíčových štěpných linií v utváření japonského politického systému.

5.1. Mírové hnutí a revize Anpo v roce 1960

Silnou rezonanci v této době získalo mírové hnutí. Je třeba si uvědomit, že do konce americké okupace mezi širokou japonskou veřejností nebyly události z Hirošimy a Nagasaki dostatečně známy. Okupační správa totiž z obav z růstu antiamerikanismu zavedla cenzuru a omezovala šíření negativních informací o následcích jaderných výbuchů.¹¹⁶ Většina Japonců tak měla nejsilnější povědomí o dopadech války na základě zkušeností z destruktivního bombardování Tokia, Ósaky a desítek

---

¹¹⁵ *Oficiální odpovědi Suzukiho vlády ze dne 29. 5. 1981* [online]. Sněmovna reprezentantů [cit. 2021-11-20]. Dostupné z:

https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_shitsumona.nsf/html/shitsumona/b094032.htm.

¹¹⁶ Cenzura měla nejintenzivnější dopad na oběti, tzv. hibakuša (přeživší oběti s trvalými následky způsobenými ozářením). Nemohlo se mluvit o následcích výbuchu, tím pádem nebylo možné dostatečně mluvit o těch, kteří byli jadernými výbuchy zasaženi nejvíce a kteří potřebovali vhodnou léčbu. Společenské stigma lidí se tak cenzurou jen prohlubovalo. Působivou reflexi tohoto problému nabízí kniha S. Southard s názvem *Nagasaki: Life After Nuclear War* (Penguin Books, 2016).

dalších měst během posledního roku Pacifické války. Teprve s nabytím nezávislosti (1952) se mnohem více obyvatel japonských ostrovů dozvědělo o skutečných následcích jaderných výbuchů, což posílilo protijaderný étos hnutí, které se obávalo opětovné militarizace Japonska a jeho vtažení do ozbrojeného konfliktu prostřednictvím aliančního závazku s USA.

Velký společenský dopad měly události z roku 1954, kdy byla posádka japonské rybářské lodi *Daigo Fukurjú Maru* (Šťastný drak č. 5) vystavena radioaktivnímu spadu z výbuchu vodíkové bomby, jež byla testována na Atolu Bikini. Léčba členů posádky byla tehdy sledována celým národem na stránkách denního tisku. Nadto se rozšířily obavy z radioaktivity a kontaminace Japonci oblíbených ryb. Původně lokální zkušenost Hirošimy a Nagasaki s následky radiace se tak najednou týkala všech a posílila urgentnost mírového hnutí. Ukázalo se, že možnost použití zbraně hromadného ničení není jen otázkou nedávné minulosti, ale představuje reálnou hrozbu pro bezpečnosti Japonců.¹¹⁷ Nejznámější a nejaktivnější organizací, která sdružovala odpor proti těmto druhům zbraní, byla Japonská rada proti jaderným a vodíkovým bombám (*Gensuibaku Kinši Nihon Kjójikai*, známá také pod zkratkou *Gensuikjó*). V době, kdy vrcholila debata o nehodě výše zmíněné rybářské lodi, se Gensuikjó podařilo nasbírat více než třicet miliónů podpisů pod protestní petici.¹¹⁸

Zvýšené obavy tehdejší občanské společnosti vyvolávala také americká vojenská přítomnost, která se rozprostírala po celém japonském souostroví.¹¹⁹ Zvláště Japonci žijící v blízkosti základen byli konfrontováni s nadměrným hlukem, dopravními nehodami a také trestnými činy spáchanými americkými vojáky, jejichž vyšetřování často spadalo pod americkou jurisdikci, která ne vždy nabízela v očích místních obyvatel nejoptimálnější řešení daného incidentu. V každém případě se americké základny staly u části japonských občanů určitým zhmotněním rozporu s ideály ústavního článku 9, neboť se díky nim mohlo stát Japonsko opětovným terčem vojenského útoku, v jehož důsledku by museli Japonci opět bojovat a pravděpodobně i v boji umírat.

---

¹¹⁷ Zřejmě nejslavnějším uměleckým ztvárněním těchto událostí se stal japonským film *Godzilla* (*Godzira*, 1954) režiséra Iširó Hondy. Hrozné padesátimetrové monstrum ničící Tokio je přiznanou alegorií ničivé bomby. Ve filmu vyrušilo testování vodíkové bomby příšeru z jejího přirozeného podmořského prostředí. Lidem se tak pomstila příroda za to, že uvedli do pochodu síly zkázy.

¹¹⁸ GORDON, Andrew (2009), s. 272

¹¹⁹ V kritickém roce 1960, jenž zažil nejdramatičtější protesty v poválečném období, se na čtyřech hlavních japonských ostrovech (Hokkaidó, Honšú, Kjúšú, Šikoku) nacházelo 46 000 amerických vojáků, umístěných na několika stovkách vojenských stanovišť, a dále 37 000 vojáků na Okinawě. GORDON, Andrew (2009), s. 272

Protijaderný sentiment a protesty proti americkým vojenským základnám sjednotily nejrůznější skupiny japonské společnosti: organizace žen (např. *Šufuren*), studentů (nejznáměji *Zengakuren*, sdružující asociace studentů, které vznikaly v prostředí univerzitních kampusů), členů odborových platforem či členů levicových stran. Intenzita úsilí tohoto mírového hnutí dosáhla vrcholu právě na sklonku 50. let. Nejprve došlo v roce 1958 k řadě velkých protestů proti návrhu novelizace Zákona o výkonu policejních povinností (*Keisacukan šokumu šikkó hó*), který měl posílit pravomoci policie paradoxně právě v oblasti monitorování a limitace demonstrací. V důsledku masivních protestů na schválení zákona nakonec nedošlo.

K největším protestům však došlo v souvislosti s parlamentním projednáváním revize bezpečnostní smlouvy Anpo v roce 1960, kterou vyvrcholily snahy nacionalistického proudu vládnoucí Liberálně demokratické strany (v japonštině *Džimintó*, dále zkráceně jen LDS), ztělesněném premiérem Jukiem Hatojamou a posléze premiérem Nobusukem Kišim, kteří chtěli upravit text Anpo tak, aby zajistil mnohem rovnoprávnější postavení Japonska v klíčových parametrech bezpečnostní aliance.¹²⁰

Revidovaná Anpo skutečně přinesla výrazné úpravy. Bylo vypuštěno kritizované ustanovení, které dávalo možnost USA se jednostranně zapojit do zajištění bezpečnosti Japonska v případě domácích výtržností. V revidované Anpo byl též nově obsažen úkol amerických vojenských základen – zajištění bezpečnosti japonských ostrovů. Klíčový Článek VI Anpo uvádí:

„Za účelem přispění k bezpečnosti Japonska a udržení mezinárodního míru a bezpečnosti na Dálném východě se Spojeným státům americkým schvaluje použití jejich pozemních, vzdušných a námořních sil v zařízeních a oblastech v Japonsku. Používání těchto zařízení a oblastí, stejně jako status ozbrojených sil Spojených států v Japonsku, se bude řídit samostatnou dohodou, která nahradí správní dohodu podle Článku III Americko-japonské bezpečnostní smlouvy, jež byla podepsána 28. února 1952 v Tokiu, ve znění pozdějších předpisů, a dalšími ujednáními, která budou dohodnuta.“¹²¹

---

¹²⁰ Kiši byl jedním z významných stoupenců ústavní revize. Co se týče použití síly, nepovažoval jaderné zbraně za protiústavní, pokud by byly použity při obraně Japonska. Více: HOOK, Glenn D. et al (2011), s. 129.

¹²¹ *Revidovaná Americko-japonské bezpečnostní smlouva z roku 1960* [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>.

Článek VI odkázal na Americko-japonskou dohodu o postavení ozbrojených sil (SOFA). SOFA garantovala princip exterritoriality, vylučující členy amerických ozbrojených sil z japonské jurisdikce.¹²² Japonsko se také zavázalo částečně finančně přispívat na údržbu amerických základen a v případě potřeby poskytovat jejich ochranu. Nově byla účinnost Anpo stanovena na deset let s automatickým prodloužením, pokud nebude jednou ze smluvních stran navrhováno její zrušení.

Proces ratifikace upravené Anpo japonským parlamentem se neobešel bez dramatických událostí. Od jara roku 1960 se před budovou zákonodárního sboru shromažďovaly statisíce protestujících z řad mírového hnutí, které se obávaly, že v podstatě trvalé připoutání Japonska k USA zavleče Japonce do ozbrojeného konfliktu. Sílicí tlak protestujících a obava z toho, že se proces ratifikace nepodaří včas dokončit, dovedl premiéra Kišiho k rozhodnutí vyhnout se standardnímu parlamentnímu postupu a cestou zkráceného parlamentního projednání v noci z 19. na 20. května schválit ratifikaci Anpo. Kišiho postup mobilizoval další davy a vysloužil si širokou kritiku volající po jeho konci v roli japonského premiéra. Došlo z bezpečnostních ohledů ke zrušení plánované návštěvy prezidenta Eisenhowera. Dne 15. června 1960 eskalovaly střety protestujících a příslušníků policie, které si vedle řady zraněných vyžádaly smrt mladé studentky Tokijské univerzity a komunistky Mičiko Kanbové. Masivní demonstrace nezabránily tomu, aby dne 19. června 1960 nabyla revidovaná (a od té doby nezměněná) Anpo účinnost. Premiér Kiši tlak neustál a v červenci toho roku rezignoval.

K pochopení proměny politického systému, která během této vyhrocené doby probíhala a k jakým důsledkům boje o Anpo vedly, poslouží následující kapitola, sledující přeskupení politických sil na základě vztahu k bezpečnostně-politickým a ústavním otázkám.

---

¹²² *Americko-japonská dohoda o postavení ozbrojených sil SOFA z 23. 6. 1960* [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/sfa/pdfs/fulltext.pdf>.

5.2. Přeskupení politických sil a vznik „systému roku 1955“

Postoj japonské politické elity k úloze Japonska v oblasti zajištění bezpečnosti nebyl v 50. letech 20. století rozhodně jednolité. Zatímco opětovné zbrojení Japonska reprezentanti realismu v japonské zahraniční politice podporovali, zastánci idealistické pozice zastávali neozbrojenou neutralitu (*hibusó čúricu*).¹²³ Stejně tak další důležitou proměnnou v tomto štěpení hrál různě odstíněný postoj ke spolenectví se Spojenými státy.

Pro přehlednost diverzity postojů různých proudů v tehdejší japonské politice si lze vypůjčit dělení, které zformuloval Shuichi Wada.¹²⁴ *Protiameričtí nacionalisté* byli stoupcí realistické bezpečnostní politiky a prosazovali opětovné vyzbrojení Japonska. Mezi významné zástupce tohoto proudu lze zařadit konzervativní nacionalisty, jakým byli Ičiró Hatojama či Nobusuke Kiši. Jednalo se o skupinu osob, kterým bylo americkou okupační správou po určitou dobu odepřeno veřejné angažmá, ale po nastolení obráceného kurzu a získání japonské nezávislosti se mohly do politiky vrátit.¹²⁵ Kritizovali příliš proamerickou pozici Jošidy, stejně tak i „vnucené“ reformy zavedené okupační správou – i to je vedlo k podpoře ústavní revize (tedy změny ústavy z roku 1947). Ze své protiamerické pozice se však vzhledem k okolnostem časem posunuli k opačnému pólu a zaujali pragmatičtější postoj.

Protiameričtí idealisté, kteří se rekrutovali zejména z levicového křídla Japonské socialistické strany (JSS, *Nihon šakai tó*), zase kritizovali Mírovou smlouvu kvůli absenci podpory SSSR a ČLR, s kterými měly být navázány přátelské vztahy. V této skupině byli zastánci neozbrojené neutrality, kteří plédovali za odstoupení od Anpo a jež považovali vytváření, byť obranných SDF za porušení ústavního Čl. 9. Třetí skupinu tvořili *umírnění protiameričtí idealisté*, zejména z pravého křídla JSS, kteří sice podporovali Mírovou smlouvu, ale nebyli stoupcí opětovného zbrojení či těsnějšího bezpečnostního aranžmá se Spojenými státy.

Ve čtvrté kategorii byli *proameričtí umírnění*, kteří spoléhali na pouze mírné vyzbrojení a zajištění bezpečnosti chtěli přenechat Spojeným státům. Typickým

---

¹²³ Při použití slov „realismus“ a „idealismus“ se v tomto kontextu rozumí dvě základní teorie mezinárodních vztahů.

¹²⁴ WADA, Shuichi. Article Nine of the Japanese Constitution and security policy: realism versus idealism in Japan since the Second World War, *Japan Forum* [online]. 2010, 22:3-4, s. s. 412 [cit. 2021-12-28]. Dostupné z:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09555803.2010.533477>.

¹²⁵ Hatojama nesměl původně působit pět let v politice pro podezření ze spolupráce s předchozím válečným režimem, Kiši byl dokonce tři roky vězněn v Sugamské věznici jako podezřelý válečný zločinec třídy A.

zástupcem této pozice byl Šigeru Jošida. Pátou skupinu, kterou by bylo možné charakterizovat jako *protiameričtí umírnění*, není možné zařadit ani do realistického či idealistického spektra. Její představitel Tanzan Išibaši (1884–1973) byl velký zastánce ekonomického rozvoje prostřednictvím posilování obchodu s ČLR a SSSR při zachování vztahů s USA a jen pozvolném zbrojení. Zbývající dvě skupiny se liší jen stranickým původem svých členů, shodně však měli mezi sebou zastánce vyzbrojení Japonska s neutrální pozicí k USA.¹²⁶

Během 50. let však vzhledem k řadě okolností došlo k významným propojením jak levicového, tak pravicového politického bloku. V případě toho prvního byl důvodem rozepří japonské levice, jak bylo výše uvedeno, postoj k Mírové smlouvě. Nicméně politika obráceného kurzu, v kterém vedle tlaku na zbrojení hrál roli silný antikomunistický postoj, donutila levicové síly k jednotnému postoji a k překonání dílčích rozdílů. Významnou oporou levice se stala vlivná a početná Všeobecná rada odborů Japonska (známá pod zkratkou *Sóhjó*) a i tlak z její strany přispěl ke vzniku Japonské socialistické strany 13. října 1955, která se vymezila proti změnám ústavy a proti zvyšování obranných kapacit.

Zásadní pohyby se odehrávaly i na pravé části politického spektra. Posilování levicového tábora bylo čím dál tím větší hrozbou pro japonské konzervativní síly. Byznysová komunita měla obavy z oslabení liberalizace obchodu. Proto také došlo ke spojení Jošidovy umírněně konzervativní Liberální strany (*Džijútó*) a Japonské demokratické strany (*Nihon Minšutó*), za níž stáli nacionalisté Hatojama a Kiši. Dne 15. listopadu 1955 tak vznikla Liberální demokratická strana (*Džijú Minšutó*, zkráceně *Džimintó*, dále jen LDS), která se stala dominantní silou na japonské politické scéně. Jednou z misí LDS se stala ústavní revize. Reálná Kišiho zkušenost z jednání s americkou stranou pak vedla k vědomí, že bez proamerické pozice nebude moci efektivně vládnout. Proamerická pragmatická politika pak byla úhelným kamenem i Kišiho následovníků.

Parlamentní volby v roce 1958 ukázaly nové rozložení moci. Nově zformovaná LDS z nich vytěžila nejvíce, když jí hlasy voličů zajistily z celkových 467 míst dohromady 287 mandátů ve Sněmovně reprezentantů. JSS jich získala pouze 166. LDS získala v parlamentu přesvědčivou většinu a započala několik desetiletí trvající éru

---

¹²⁶ WADA, Shuichi (2010), s. 414

systemu vlády predominantní strany¹²⁷, kdy jejím největším protivníkem byla JSS, jež však nikdy nedosáhla reálnou možnost dosáhnout pozice srovnatelné s LDS. Tzv. systém roku 1955 (*55nen taisei*) trvá v japonské politice s určitými krátkými mezidobími dodnes.

Události kolem revize bezpečnostní smlouvy Anpo na čas nově zkonsolidovaný systém ohrozily natolik, že málem došlo ke štěpení LDS. Nakonec došlo ke stabilizaci poté, co Kiši rezignoval, a protesty utichly. Kišiho plány na revizi ústavy, se kterými otevřeně přišel po vítězství v roce 1958, se už jeho nástupci neodvážili otevřít, aby nezavdali příčinu dalším veřejným protestům a silnému protitlaku nejsilnějšího politického protivníka, JSS.

Stabilizace systému roku 1955 tedy omezila intenzivní diskuse o ústavních změnách, které by nelibě nesly antimilitaristicky smýšlející části společnosti. Došlo také k potvrzení Jošidovy doktríny, kdy byla bezpečnost Japonska plně v rukách Spojených států (zejména díky přítomnosti amerických základů na japonských ostrovech) a Japonsko vydávalo jen omezené výdaje na udržení SDF, přičemž se koncentrovalo na hospodářský rozvoj. Zároveň byli stoupenci většího vojenského angažmá či ústavní revize korigováni existencí silné antimilitaristické JSS v parlamentu. Na tomto napětí mezi hlavními politickými bloky stála bezpečnostní politika Japonska do konce studené války.

6. Judikatura Nejvyššího soudu

V analýze debaty o ústavní interpretaci problematických aspektů bezpečnostní politiky Japonska nelze pominout úlohu Nejvyššího soudu (*Saikó saibanšo*), který svou judikaturou do debat o ústavnosti několikrát významně promluvil. Zároveň se ukázaly limity ústavního přezkumu v Japonsku.

Právní zakotvení Nejvyššího soudu najdeme v článku 81 Ústavy: „*Nejvyšší soud je soudem poslední instance, který je oprávněn rozhodovat o ústavnosti jakéhokoli zákona, nařízení, předpisu nebo úředního aktu.*“¹²⁸ I když to není výslovně v tomto

---

¹²⁷ Výraz je zde užit ve významu, který používá Giovanni Sartori. Systém je založen na straně, která drží nadpoloviční většinu mandátů, a proto nepotřebuje vstupovat do koalic. Klíčovým rozdílem mezi tímto typem a systémem hegemonní strany je existence politické soutěže. Predominantní strana získává svou pozici legálně bez manipulace voleb. Díky tomu je představitelná změna celého systému. Více: SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 208–212

¹²⁸ *Japonská ústava z 3. 5. 1947* [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2021-04-03]. Dostupné z:

ustanovení uvedeno, výkladem se dovozuje, že pravomoc ústavního přezkumu je svěřena také nižším soudům, a to s odvoláním na článek 76 odst. 1 a 3, který zní: „*Veškerá soudní moc je svěřena Nejvyššímu soudu a nižším soudům, které jsou zřízeny zákonem.*“ (...) „*Všichni soudci vykonávají své funkce nezávisle podle svého svědomí a jsou vázáni pouze touto ústavou a zákony.*“¹²⁹

Prvním případem, který nasvítí přístup Nejvyššího soudu k přezkumu ústavnosti a zároveň se vztahoval k bezpečnostní politice Japonska, se stal Příklad týkající se Záložní policejní jednotky z roku 1952.¹³⁰ Mosaburó Suzuki, předseda Japonské socialistické strany, podal přímo k Nejvyššímu soudu žalobu proti rozhodnutí Jošidovy vlády zřídit Záložní policejní jednotku, a to pro rozpor s tehdejší výkladem ústavního článku 9. Podle Suzukiho interpretace ústavního článku 81 mohl Nejvyšší soud přijmout abstraktní žalobu, a poté přezkoumat právní předpis jako řádný ústavní soud. Soud měl zcela opačný postoj a žalobu zamítl s tím, že:

*„v našem současném systému se lze domáhat rozhodnutí soudu pouze v případě, že existuje konkrétní právní spor mezi konkrétními stranami. V Ústavě či zákonech neexistuje žádný podklad pro názor, že soudy jsou oprávněny rozhodovat o ústavnosti zákonů, nařízení apod. abstraktně a bez konkrétního případu.“*¹³¹

Nejvyšší soud potvrdil, že se nemůže zabývat abstraktním přezkumem ústavnosti, pouze k přezkumu přistoupí na základě konkrétního případu, tedy v rámci incidenčního přezkumu.

Ještě větší pozornost vyvolal případ, jehož rozřešení se časově trefilo do vyhocené doby projednávání revize bezpečnostní smlouvy Anpo. Mezi lety 1955 a 1957 probíhaly velmi intenzivní a místy i násilné protesty proti rozšíření americké Letecké základny Tačikawa (nacházející se v západní části Tokia) do blízké vesnice Sunagawa. Dne 8. července 1957 se několika protestujícím podařilo dostat na území základny (tzv. Sunagawský incident, *Sunagawa džiken*). Sedm z nich bylo zadrženo a obviněno z nedovoleného vstupu na cizí pozemek, a to na základě údajného porušení

---

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html#:~:text=Article%2066.,collectively%20responsible%20to%20the%20Diet.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 8. 9. 1952, 6 Saikó Saibanšo Mindži Hanreišú [Minšú] 783 (V elký senát) [cit. 2021-12-28].

Dostupné z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=4.

¹³¹ Tamtéž.

článku 2 zákona o zvláštních opatřeních v trestních věcech, který byl přijat k provedení části bezpečnostní smlouvy Anpo uzavřené mezi Spojenými státy a Japonskem.

Dne 30. března 1959 zprostil senát tokijského okresního soudu, složený ze tří soudců, jimž předsedal soudce Akio Date, všechny obžalované viny. Ve svém rozhodnutí totiž soud seznal, že přítomnost americké armády na japonském území je protiústavní, neboť představuje „válečný potenciál“ (*senryoku*), čímž porušuje druhý odstavec článku 9 Ústavy:

„Rozhodnutí japonské vlády povolit umístění amerických vojáků v Japonsku bez ohledu na to, zda má právo jim velet či je rozmístit, je protiústavní, protože představuje udržování vojenské síly zakázané první větou čl. 9 odst. 2 japonské ústavy. Proto jsou tresty podle zvláštního trestního zákona nepřiměřené a porušují článek 31 japonské ústavy (ustanovení o řádném soudním řízení).“¹³²

Toto rozhodnutí, známé pod názvem „*Dateho rozsudek*“, vyvolalo ve své době značné pozdvižení. Zpochybnění úhelného kamene japonské bezpečnosti mohlo mít dalekosáhlé důsledky pro alianci s USA a další vývoj japonské politiky. Podle dokumentů Amerického národního archivu, které byly odtajněny v roce 2008, proběhlo velmi intenzivní jednání mezi americkými a japonskými zástupci. Například den po rozhodnutí okresního soudu v Tokiu se potkal tehdejší velvyslanec USA Douglas MacArthur II. s japonským ministrem zahraničí Aiičiróem Fudžijamou a poté, co se japonská vláda odvolala k Nejvyššímu soudu, také s předsedou Nejvyššího soudu Kótaróem Tanakou. Tanaka měl velvyslance MacArthura II uklidnit, že rozhodování soudu v případě Sunagawa bude urychleno.¹³³

Nejvyšší soud dne 12. prosince 1959 vydal rozhodnutí, kterým zrušil rozsudek tokijského okresního soudu a zároveň uvedl celou řadu vyjádření, na která je dodnes v debatě o ústavních limitech bezpečnostní politiky odkazováno. K právu na sebeobranu zmínil, že Čl. 9:

„se zřiká války a zakazuje udržování válečného potenciálu, ale rozhodně v něm není nic, co by popíralo právo na sebeobranu, které je vlastní našemu národu

---

¹³² *Text tzv. Dateho rozsudku z roku 1959* [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project [cit. 2021-12-28]. Dostupné z:

<https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/19590330.O1J.html>.

¹³³ *50 years after 'Date Akio ruling' we should think about possibility of Japan-U.S. relations on truly equal footing* [online]. Japan Press Weekly, 23. 3. 2009 [cit. 2021-10-08]. Dostupné z: https://www.japan-press.co.jp/2009/2615/usforces_1.html.

jako suverénní mocnosti. Pacifismus prosazovaný v naší ústavě nikdy neměl znamenat bezbrannost nebo nekladení odporu.“¹³⁴

Soud dále uvedl, že Japonsko není omezeno tím, aby pouze žádalo o vojenskou pomoc příslušné orgány OSN, jak uvedl Dateho původní rozsudek, ale může si zvolit jakoukoli metodu nebo prostředky, které jsou vhodné s ohledem na aktuální mezinárodní situaci. Proto Soud dospěl k závěru, že Čl. 9 nezakazuje Japonsku požadovat bezpečnostní záruky od jiných zemí.

Klíčovou pasáží rozsudku v případě Sunagawa však byla otázka, zda je umístění amerických ozbrojených sil podle dohody Anpo z roku 1952 v rozporu s ústavním Čl. 9. A k tomu Soud uvedl:

*„Bezpečnostní smlouva (...) se vyznačuje mimořádně vysokým stupněm politického uvážení, které má vliv na samotnou existenci naší země jako suverénní mocnosti, a jakékoli právní určení, zda je obsah smlouvy ústavní či nikoli, je v mnoha ohledech neoddělitelně spojeno s vysokým stupněm politického uvážení či diskreční pravomoci vládního kabinetu, který smlouvu uzavřel, a parlamentu, který ji schválil.“*¹³⁵

Podle Nejvyššího soudu také:

*„existuje určitý prvek neslučitelnosti v procesu soudního rozhodování o ústavnosti soudem, jehož posláním je výkon čistě soudní funkce. Pokud tedy uvedená smlouva není zjevně protiústavní a neplatná, nespadá do působnosti soudního přezkumu, který je soudu svěřen. Je namístě vyložit, že otázka určení její ústavnosti by měla být ponechána především kabinetu, který má pravomoc uzavírat smlouvy, a parlamentu, který má pravomoc je ratifikovat; a nakonec politickému uvážení lidu, v jehož rukou spočívá svrchovaná moc národa.“*¹³⁶

Nejvyšší soud se tedy vyhnul klíčové odpovědi, když značně omezil možnost soudního přezkumu bezpečnostní smlouvy Anpo a přítomnosti amerických ozbrojených sil na japonském souostroví jako otázku „s vysokým stupněm politického uvážení“. Vrcholná japonská soudní instance tak svým rozhodnutím vyvinula v japonském kontextu doktrínu politické otázky (*tóčikói-ron*),¹³⁷ v rámci níž se soudní

---

¹³⁴ Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 16. 12. 1959, 13 Saikó Saibanšo Keidži Hanreišú [Keišú] 710 (Velký senát), [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=13.

¹³⁵ Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 16. 12. 1959, 13 Saikó Saibanšo Keidži Hanreišú [Keišú] 710 (Velký senát), [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=13.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Nejdříve se v roce 1938 dostal do Japonska francouzský koncept *actes de gouvernement* a byl překládán jako *tóčikóron*. Po druhé světové válce a vlivu USA však byla koncepce *tóčikóron* podstatně

moc odmítá zabývat případy, které jsou, spíše než právní povahy, vysoce politického charakteru, a proto by mělo rozhodování o takových tématech zůstat v moci politických aktérů (vláda, parlament, lid). Doktrína politické otázky, jejíž kořeny lze najít v judikatuře Nejvyššího soudu USA¹³⁸, limitovala už tak omezené možnosti, jak se soudním přezkumem autoritativně vyjádřit ke sporným otázkám spojeným s Čl. 9 Ústavy.

V případě s názvem Naganuma okresní soud v Sapporu z roku 1973 rozhodl, že SDF jsou protiústavní poté, co obyvatelé obce Naganuma, malého města v prefektuře Hokkaidó, podali žalobu proti japonské vládě, která se pokusila přeměnit část národní lesní rezervace na místo pro rakety Nike. Vrchní soud v Sapporu tento rozsudek zrušil a vleklý spor rozhodl Nejvyšší soud v roce 1982, kdy tento postup potvrdil s tím, že dané zařízení bylo již postaveno a mezitím byla přijata opatření k zabránění erozi a záplavám a nehrozí tak žalobcům újma.¹³⁹ Otázce ústavnosti SDF se vyhnul v duchu doktríny politické otázky.

V této souvislosti je potřeba zmínit také starší případ Tomabeči vs. Japonsko (1960), který sice nesouvisí s Čl. 9 a dalšími jeho aspekty, ale Nejvyšší soud se v něm

---

proměněna a ovlivněna americkou doktrínou politické otázky. Vedle termínu *tóčikóron* se také používá výraz *seidži mondai* (politická otázka). Zdroj: CHEN, Po L., WADA, Jordan T. Comment, Can the Japanese Supreme Court Overcome the Political Question Hurdle? *Washington International Law Journal* [online]. 2007, 26, 2, s. 352 [cit. 2021-12-28].

Dostupné z: <https://digitalcommons.law.uw.edu/wilj/vol26/iss2/8>.

¹³⁸ Původ doktríny politické otázky lze vysledovat až k rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, *Marbury vs. Madison*, který byl úzce aplikován v případech, kdy Ústava výslovně svěřuje prezidentovi plnou moc. Marshallův soud tehdy rozhodl, že některá opatření výkonné moci nepodléhají soudnímu přezkumu: „*Pokud vedoucí úřadů... jednájí v případech, kdy výkonná moc disponuje ústavní nebo zákonnou diskreční pravomocí, je naprosto jasné, že jejich akty jsou pouze politicky přezkoumatelné. ... Působnost soudu je výhradně v rozhodování o právech jednotlivců, nikoliv zkoumání, jakým způsobem výkonná moc nebo výkonní úředníci vykonávají povinnosti tam, kde mají diskreční pravomoc. Otázky, které jsou svou povahou politické nebo které jsou podle ústavy a zákonů svěřeny výkonné moci, nemohou být nikdy předloženy tomuto soudu.*“ (*Marbury v. Madison*, 5 U.S. 137, 175–78 (1803)). Tato formulace se stala známou jako „klasická doktrína politické otázky“ a je úzce spjata s ústavním textem. Po *Marbury* se k této doktríně postupně přidaly i obezřetnostní faktory, např. citlivost dotčených národních zájmů a to, zda existují zřetelně zavedené právní normy pro danou otázku. V roce 1962 Nejvyšší soud zásadně redefinoval doktrínu politické otázky v případě *Baker vs. Carr*, podle něhož je hlavní funkcí doktríny dělba moci. Soudce Brennan v tomto rozhodnutí stanoví test šesti faktorů, který má Soudu pomoci při rozhodování o tom, zda existuje: „*1. textově prokazatelný ústavní závazek k otázce vůči souladnému politickému útvaru; nebo 2. nedostatek soudně zjistitelných a zvládnutelných standardů pro její řešení nebo 3. nemožnost rozhodnout bez výchozího politického rozhodnutí takového druhu, který jednoznačně přísluší mimosoudnímu uvážení; nebo 4. nemožnost nezávislého rozhodování soudu, aniž by vyjádřil nedostatek respektu, který náleží příslušným větvím veřejné moci; nebo 5. neobvyklou potřebu bezvýhradného lpění na již přijatém politickém rozhodnutí; nebo 6. potenciální rozpaky z mnohostranných prohlášení různých ministerstev k jedné otázce.*“ (*Baker v. Carr*, 369 U.S. 186 (1962)).

¹³⁹ McARTHUR, David. Constitutional Transformation and Its Implications for Japanese Pacifist Democracy, *Santa Clara Journal of International Law* [online]. 2009, 7, 1, s. 201 [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.scu.edu/scujil/vol7/iss1/4/>.

opět odvolal na doktrínu politické otázky. Soud zkonstruoval princip dělby moci tak, že vylučuje soudní přezkum rozhodnutí, která byla učiněna v rámci vnitřní činnosti větví politické moci. V konkrétním případě šlo o akt vládního kabinetu o rozpuštění sněmovny. Krátce po konci okupace na jaře 1952, Tomabeči, člen Sněmovny reprezentantů, neúspěšně napadl nesrovnalosti ve způsobu, jakým se premiér Jošida radil s císařem před rozpuštěním Sněmovny reprezentantů. Soud žalobu zamítl s tím, že soudní přezkum se nevztahuje na přezkum legislativního procesu v parlamentu.¹⁴⁰

Nejvyšší soud ve své historii prokázal obecně značnou obezřetnost v posouzení ústavnosti norem nižší právní síly. Pouze v deseti případech judikoval protiústavnost zákonných ustanovení¹⁴¹ a ve třinácti případech konstatoval aplikaci zákona v rozporu

---

¹⁴⁰ *Tomabeči vs. Japonsko*, Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 8. 6. 1960, 14 Saikó Saibanšo Keidži Hanreišú [Minšú] 1206 (Velký senát) [cit. 2021-12-28].

Dostupné z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=14.

¹⁴¹ Nejvyšší soud Japonska konstatoval protiústavnost zákonných ustanovení v následujících deseti případech: *Aizawa vs. Japonsko* (4.4.1973) – čl. 200 trestního zákoníku, který umožňoval ukládat přísnější tresty za usmrcení rodiče (rozpor s čl. 14 ústavy - zásada rovnosti před zákonem); *Umehara vs. Japonsko* (30.4.1975) – ustanovení zákona o farmacii, které stanoví zeměpisné omezení jako jednu z podmínek pro udělení licence na zřízení lékárny (rozpor s čl. 22 odst. 1 ústavy – právo svobodné volby povolání); *Kurokawa vs. Čibská volební komise* (14.4.1976) - disproportionnost váhy hlasů ve volbách do dolní komory parlamentu (bez zneplatnění voleb; rozpor s čl. 14 odst. 1, čl. 15 odst. 1 a 3 a čl. 44 ústavy); *Kanao vs. Hirošimská volební komise* (17.7.1985) – opět disproportionnost váhy hlasů ve volbách do dolní komory parlamentu (bez zneplatnění voleb); *Hiraguči vs. Hiraguči* (22.4.1987) - omezení práva na rozdělení lesa ve spoluvlastnictví shledáno jako příliš přísné s ohledem na jeho účel, kterým je zachování a podpora lesního hospodářství (rozpor s čl. 29 odst. 2 ústavy – vlastnická práva jsou vymezena zákonem v souladu s veřejným blahem); *Poštovní služby* (11.9.2002) - ustanovení poštovního zákona, která omezují výši náhrady škody a subjekty, které mohou požadovat odškodnění za nedbalost poštovních zaměstnanců (rozpor s čl. 17 ústavy – možnost domáhat se náhrady škody u státu či veřejných institucí za nezákonný postup veřejných činitelů); *Právo občanů volit ze zahraničí* (14.9.2005) - ustanovení zákona o volbách do veřejných funkcí, které stanovilo, že zahraniční státní příslušníci mohou volit pouze ve volbách poslanců, jež jsou voleni systémem poměrného zastoupení (rozpor s čl. 15 odst. 1 a 3, čl. 43 odst. 1 a čl. 44 ústavy); *Rozhodnutí k zákonu o státním občanství* (4.6.2008) - velký senát zrušil diskriminační zacházení s nemanželským dítětem narozeným filipínské matce a japonskému otci, který se k dítěti po narození hlásil (podle tehdejšího zákona o státním občanství mohlo takové dítě získat japonské státní občanství pouze v případě, že jeho rodiče uzavřeli manželství) a zdůvodnil, že manželství rodičů není nezbytnou podmínkou pro to, aby dítě získalo blízký vztah k japonské společnosti, a to s ohledem na měnící se společenské vnímání manželství a rodiny a nedávné trendy v zahraniční legislativě (rozpor s čl. 14 odst. 1 ústavy - zásada rovnosti před zákonem); *Rozhodnutí o dědictví nemanželských dětí* (4.9.2013) - ustanovení občanského zákoníku, které přiznává nemanželským dětem poloviční dědictví ve srovnání s dědictvím jejich sourozenců narozených v manželství (rozpor s čl. 14 odst. 1 ústavy); *Rozhodnutí o možnosti opětovného sňatku* (16.12.2015) - zatímco článek 733 občanského zákoníku stanovil, že žena musí počkat šest měsíců po rozvodu, než uzavře nový sňatek, velký senát rozhodl, že čekací doba přesahující 100 dní je nadměrným a protiústavním omezením práva uzavřít manželství (rozpor s čl. 14 odst. 1 a s čl. 24 odst. 2 ústavy). Všechna rozhodnutí jsou dostupná z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/search.

s ústavou (např. případ odluky státu a církve¹⁴² nebo protiústavnost vyšetřování s použitím GPS bez soudního příkazu¹⁴³).

Je potřeba zmínit, že i soudy nižších stupňů se doktrínou politické otázky také řídí, aby se vyhnuly projednávání případů týkajících se zejména ústavnosti SDF. Hlavní příčina tohoto konzervativního, neintervenciho přístupu je sporná a vědecká obec uvádí různé důvody, včetně kulturních, historických, institucionálních a strategických.¹⁴⁴ Ať už jsou důvody této rozhodovací askeze kulturně-společenské (tendence udržet harmonii a respekt k rozhodnutím zákonodárce), historické (kontinuita předválečné pozitivistické tradice, kdy s vynucováním dodržování ústavy navzdory parlamentu nebyly zkušenosti), organizačně-politické (postup při jmenování členů Soudu, systém kvót a věk odchodu do důchodu)¹⁴⁵ či institucionální (velký nápad případů na jednoho soudce, dlouhý rozhodovací proces, či vědomí, že se otázkou expertně zabýval již Legislativní odbor vlády)¹⁴⁶, zůstává realitou, že Nejvyšší soud sehrává v debatě o ústavnosti japonské bezpečnostní politiky či jejích komponentů jen omezenou úlohu. Prostor tak ponechává politickým aktérům (vládě, parlamentu), specifickým institucím (Legislativní odbor vlády), akademikům a části občanské společnosti.

7. Norma antimiliarismu a bezpečnostně-politický vývoj během studené války

V duchu Jošidovy doktríny se Japonsko koncentrovalo na ekonomický rozvoj a není zřejmě srovnatelný příklad země, která by takovou příležitost využila lépe.

---

¹⁴² Soud rozhodl, že použití peněz daňových poplatníků (v tomto případě prostředky prefektury Ehime) na rituální oběti v náboženské svatyni Jasukuni je protiústavní. Více: Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 2. 4. 1997, 51 Saikó Saibanšo Mindži Hanreišú [Minšú] 1673 (Velký senát), [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=312.

¹⁴³ Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 15. 3. 2017, 71 Saikó Saibanšo Mindži Hanreišú [Keišú] 13 (Velký senát) [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=1518.

¹⁴⁴ GAUNDER, Alisa. *Japanese Politics and Government*. Routledge, 2017, s. 40

¹⁴⁵ Soudci jsou formálně jmenováni vládním kabinetem na doporučení předsedy Nejvyššího soudu. Tím se posiluje konzervativní směr Soudu. Zároveň z patnácti soudců jich šest pochází z nižších soudů, dva jsou bývalí prokurátoři, čtyři jsou advokáti, dva vládní úředníci a jeden je vědec. Státní zástupci a úředníci jsou zpravidla ideologicky konzervativní. Soudci z řad dvokátů a vědců bývají liberálnější, ale jsou v menšině. Konzervatismus Soudu také posiluje věk soudců - ačkoliv je minimální věk pro funkci čtyřicet let, je zvykem jmenovat některé z nich na konci jejich kariéry, jako výraz úcty. Jelikož je věková hranice pro odchod do důchodu v Japonsku sedmdesát let, důsledkem je, že soudce zůstane ve funkci maximálně pět let, což není dost na to, aby mohl změnit judikaturu Soudu. Zdroj:

BERTOLINI, Elisa, ROMEO, Graziella. The Japanese Supreme Court as a Litmus Test for Generic Constitutionalism? *Global Journal of Comparative Law* [online]. 2020, 9, 1, s. 45 [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/gjcl/9/1/article-p17_17.xml.

¹⁴⁶ Dalším důvodem může být i tendence soudů se domnívat, že nemohou projednávat případy, pokud jim není udělena příslušnost v dané věci zákonem. Zdroj: BERTOLINI, E., ROMEO, G. (2020), s. 45

Poválečný vzestup Japonska je totiž jedním z nejdramatičtějších případů rychlého hospodářského rozvoje v moderní historii. Pouhých deset let po totální vojenské porážce se Japonsko vrátilo na předválečnou životní úroveň. Pozoruhodné je však také to, že po tomto počátečním období obnovy se růst Japonska zrychlil. Už v roce 1968 se z Japonska stala druhá největší ekonomika světa (tuto pozici si udrželo do roku 2010, než jej vystřídala Čína) a dodnes je období jeho mohutného hospodářského rozmachu (*kódo seičó*) známo jako „japonský ekonomický zázrak“. Vláda LDS prostřednictvím institucí, jakým bylo zejména Ministerstvo mezinárodního obchodu a průmyslu (MITI), podporovala rozvoj japonského průmyslu v zahraničí a zároveň omezovala podnikání zahraničních společností na domácí půdě. Tyto postupy spolu se závislostí na USA v oblasti obrany umožnily exponenciální růst japonské ekonomiky během studené války.

Japonské vlády po vyhocených 50. letech, které vyvrcholily protesty proti Anpo a koncem premiéra Kišiho, pragmaticky přesunuly politicky citlivou otázku války a míru z pozice ústředního tématu politického boje a místo toho vyzvaly občany, aby si užívali nově nabytého ekonomického bohatství. Kišiho nástupce, premiér Hajato Ikeda, nastoupil do úřadu se slibem, že do deseti let zdvojnásobí příjmy rodin. Tento cíl byl nakonec splněn mnohem dříve, než se předpokládalo.

Zahraničně-politické otázky však nezůstaly stranou v případě jeho nástupce. Během vlády premiéra Eisaku Satóa¹⁴⁷ (1964–1972) probíhala válka ve Vietnamu. Spojené státy žádaly od Satóovy vlády podporu, ta však musela sladit americký tlak s domácími náladami a silícím hnutím proti této válce (nejsilněji reprezentované velmi aktivním uskupením *Beheiren* - japonská zkratka pro „Občanskou ligu za mír ve Vietnamu“). Sató sice vyjádřil podporu Jižnímu Vietnamu a americké bombardéry využívaly své základny na Okinawě, ale na rozdíl od jiných amerických spojenců, kteří nasadili své vojáky přímo do války, se Japonci do bojů přímo nezapojili. Norma antimilitarismu dávala limity ambicióznějšímu japonskému angažmá v ozbrojeném konfliktu. Jednalo se o typický příklad napětí mezi naplňováním aliančního bezpečnostního závazku a domácí normou, která držela japonskou administrativu v bezpečnostních otázkách v mezích.

Satóova vláda jednala o ukončení americké okupace Okinawy a o vrácení tohoto ostrova zpět pod kontrolu Japonců. Existovala však obava veřejnosti, že má

---

¹⁴⁷ Sató je historicky druhým nejdéle nepřetržitě sloužícím premiérem. Překonal jej až vnuk jeho staršího bratra Kišiho, Šinzó Abe.

americká armáda na ostrově jaderné zbraně. Sató proto čelil požadavkům, které podmiňovaly znovupřipojení ostrova odstraněním jaderných zbraní. V duchu uvedené antimilitaristické normy tak zavedla několik opatření - v dubnu 1967 prosadila zákaz vývozu zbraní do komunistických zemí, do zemí, které byly současně zapojeny do konfliktu, a do zemí, které se blíží zapojení. V roce 1968 navíc vyhlásila tzv. tři nejaderné zásady (*Hikaku San Gensoku*), v nichž se zavázala nevyrábět, nevlastnit ani nezavádět jaderné zbraně v Japonsku (tyto zásady byly poté vtěleny do širšího rámce Čtyř pilířů nukleární politiky, které dávaly prostor k určité flexibilitě). Sató také podepsal Smlouvu o nešíření jaderných zbraní. Okinawa byla vrácena v roce 1972, ale Američané zůstali na svých základnách a vojenských zařízeních.¹⁴⁸

Během dvouleté vlády jedné z nejvlivnějších postav japonské politiky Kakueie Tanaky (1972-1974) došlo k navázání diplomatických vztahů s Čínou, které následovalo po tehdy šokujícím Nixonově oznámení z 15. července 1971 o návštěvě Pekingu. Jeho následovník Takeo Miki (1974-1976) pocházel z liberálního křídla LDS a předložil řadu návrhů na podporu antimilitaristické normy. Jedním z nich bylo posílení stávajícího zákazu vývozu zbraní rozšířením působnosti restrikcí na všechny ostatní země. Byl to také Miki, kdo potvrdil strop pro výdaje na obranu ve výši 1 % HNP, což mělo mj. přispět k uklidnění opozice. Mikiho vláda také schválila Osnovu národního obranného programu (NDPO, *Bóei Keikaku no Taikó*), která určila výslovnou úlohu SDF při řešení omezené agrese a agrese malého rozsahu. Potřeba takového dokumentu vyvstala z tehdejší obavy japonských elit, že USA opustí východoasijský region. V té době totiž probíhalo tzv. *détente*, uvolňovalo se napětí mezi Východem a Západem a země se nacházela ve vážné finanční situaci v důsledku těžké recese, která pokračovala od ropného šoku, což ztěžovalo rozšiřování obranného rozpočtu. Iničiátoři NDPO se tak v této situaci odhodlali k prvnímu explicitnímu pokusu propojit SDF s konkrétní omezenou úlohou v rámci zajištění bezpečnosti Japonska a posílit jeho legitimitu.

Uvolnění však bylo přechodné. Na konci 70. let a na začátku 80. let 20. století zahájil Sovětský svaz posilování své vojenské přítomnosti v regionu. Tu zejména

---

¹⁴⁸ V roce 2010 došlo k odtajnění vládních dokumentů a byla ověřena existence dohody se Spojenými státy z roku 1969, která by Washingtonu umožnila v případě nouze rozmístit jaderné zbraně na Okinawě. Americké síly mohly též využít základny v Japonsku v případě války na Korejském poloostrově. To vrhá na jednání Satóa s americkou stranou o něco komplexnější pohled. Citlivá otázka, týkající se bezpečnosti, byla v rámci aliance řešena raději tajně, neboť by hrozil odpor veřejnosti. Zdroj: *Japan verifies secret nuclear pact with U.S. - Nikkei* [online]. Reuters, 24. 2. 2010 [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/idINIndia-46429320100224>.

ilustroval nárůst námořních sil SSSR v Tichomoří. Sověti posilovali své pozemní síly i na Kurilských ostrovech, které jsou dodnes předmětem sporů mezi Ruskem a Japonskem. Tento vývoj posílil obavy japonské elity ohledně zajištění bezpečnosti svého teritoria, a tím také hlasy podporující větší výdaje na zbrojení.

Vláda premiéra Takea Fukudy (1976-1978) posilovala vědomí o mírové cestě Japonska vůči svým asijským partnerům. V srpnu 1977 na setkání členských zemí uskupení ASEAN v Manile pronesl projev, který je dosud znám pod názvem „Fukudova doktrína“ (*Fukuda Dokutorin*). Fukuda uvedl, že Japonsko bude usilovat o 1. podporu vztahů založených na zásadě „srdečného porozumění“ v politických, hospodářských, sociálních a kulturních otázkách, 2. nadále se bude vyhýbat vojenské roli v regionu a 3. bude spolupracovat s členskými státy ASEAN a s Indočínou s cílem přispět k míru a prosperitě v regionu.¹⁴⁹

Pro japonské vlády však bylo i nadále prioritou těsné spojení se Spojenými státy. V návaznosti na NDPO tak Fukudova vláda v roce 1978 podepsala Směrnici pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem, která obsahovala: a) pozici k odstrašení vojenské agrese, b) ustanovení k reakci na ozbrojený útok proti Japonsku a c) pasáž o japonsko-americké spolupráci při řešení situací na Dálném východě mimo Japonsko, které mají významný vliv na bezpečnost Japonska.¹⁵⁰ Směrnice otevřela dveře společnému plánování a větší kooperaci v mnoha klíčových oblastech obrany a rozvoji interoperability aliančních sil. Výrazem posílené koordinace bylo i první společné cvičení Japonských sil vzdušné sebeobrany (ASDF) a Vzdušných sil USA v roce 1978, které brzy poté následovala společná cvičení námořních a pozemních sil.

K posílení japonsko-americké obranné vazby směřoval i krok japonské vlády, který určitým způsobem reflektoval rostoucí ekonomiku Japonska a hlasy amerického spojence volající po větším sdílení nákladů na zajišťování japonské bezpečnosti. Od roku 1978 začala japonská vláda každoročně finančně přispívat zvláštním rozpočtem na náklady spojené se zaměstnáváním japonských pracovníků na amerických vojenských základnách. Tehdejší generální ředitel Japonské obranné agentury (JDA) Šin Kanemaru tento pravidelný příspěvek pojmenoval souslovím *omoijari josan* (rozpočet ze soucitu), které se stalo široce používaným označením.

---

¹⁴⁹ *Projev premiéra Fukudy z Manilly z roku 1977* [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://test-worldjpn.grips.work/documents/texts/docs/19770818.S1E.html>.

¹⁵⁰ *Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem z roku 1978 (Ničibeí Bóei Kjóřjoku no tameno Šišin)* [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/docs/19781127.O1J.html>.

Postupem času rostl rozsah položek o další výdaje, včetně prostředků na bydlení a další zařízení pro příslušníky americké armády, jakož i na náklady na přemístění americké armády.

Premiér Masajoši Óhira (1978-1980) svolal skupinu intelektuálů¹⁵¹ ve snaze přijít s bezpečnostní politikou, která by dala větší význam ekonomické diplomacii a posunula Japonsko blíže k centru světového dění bez toho, aby platilo příliš výrazné výdaje na posilování vlastní obrany. Óhirou zformulovaný koncept s názvem „komplexní bezpečnost“ (*sógóanzenhošó*) byl postaven na myšlence, že ekonomická bezpečnost je přinejmenším stejně důležitá jako bezpečnost vojenská. Zároveň předpokládá, že diplomacie by měla současně zohledňovat vojenské, ekonomické a další související aspekty. Podle Óhiry má bezpečnost mnoho podob a k jejímu zajištění lze použít především nástroje z různých oblastí, a to nejen těch tradičních vojenských.¹⁵² Koncept komplexní bezpečnosti tak dal Japonsku další možnosti bezpečnostního angažmá nad rámec japonsko-americké aliance, jejímž středobodem byla vojenská spolupráce.

I přes utužování bezpečnostního svazku Japonska s USA hrála norma antimilitarismu i nadále důležitou úlohu. O tom svědčí i následky návštěvy premiéra Zenkóa Suzukiho ve Washigtonu. V květnu 1981 došlo k setkání prezidenta Reagana a premiéra Suzukiho, na kterém se dohodli na potřebě většího sdílení odpovědnosti v zajištění obrany Tichomoří. Ve společném komuniké bylo také uvedeno, že „aliance mezi Spojenými státy a Japonskem je založena na společných hodnotách demokracie a svobody“. Suzuki prohlásil, že bude Japonsko v omezené míře hlídat obchodní námořní trasy v západním Pacifiku, přičemž se ve společném prohlášení zavázal, že Japonsko převezme větší část nákladů na umístění amerických vojáků v Japonsku. Na domácí půdě však vyvolala vyhrocenou diskusi zmínka samotného slova „aliance“ (*dómei*). Šlo o první použití tohoto slova v oficiální japonské komunikaci vlády a kontroverzi vyvolalo kvůli své vnímané vojenské konotaci. Opoziční politici a někteří novináři kritizovali znění Suzukiho projevu a společného prohlášení, upozorňovali na odklon od práva na individuální sebeobranu ke kolektivní sebeobraně a hrozbu remilitarizace Japonska. Dobový tisk popsal, jak se premiér Suzuki snažil po svém návratu uklidnit

---

¹⁵¹ Zpráva výzkumné skupiny pro komplexní bezpečnost ze dne 2. 7. 1980 [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/19800702.O1J.html>.

¹⁵² SAMUELS, Richard J. (2007), s. 57

japonskou veřejnost tím, že se v japonské bezpečnostní politice nemění nic, co by uvedeným obavám dávalo za pravdu:

„Suzuki dnes zdůraznil, že Japonsko podle své poválečné ústavy nemůže uzavírat dohody o kolektivní obraně. Zdůraznil, že úlohou Japonska v Asii je klást důraz na sociální a hospodářský pokrok, nikoli na vojenská opatření. Řekl také, že Reagan "projevil pochopení", že obranné přípravy Japonska musí probíhat v mezích ústavy, která nominálně zakazuje jakékoli vojenské přípravy.“¹⁵³

Proběhlo několik parlamentních debat, v rámci nichž se zástupci Suzukiho vlády snažili uklidnit situaci. V debatě o vojenské povaze aliance si však někteří z nich protirečili. Odpovědnost za zmatky vzal nakonec na sebe ministr zahraničí Masajoši Itó, který podal demisi. Tato epizoda je příznačnou ukázkou toho, na jak citlivé hranici se japonští vládní politici v diskusi o bezpečnostních otázkách pohybovali. Na jedné straně se snažili o posilování obranné spolupráce s USA, na straně druhé museli na domácím poli balancovat své ambice s odporem strážců mírového Čl. 9.

Novou dynamiku do japonské bezpečnostní politiky vtělil premiér Jasuhiro Nakasone (1982-1987), který byl již ministrem v Kišihovo vládě. Na jeho politické dráze lze ilustrovat proměnu protiamerických nacionalistů v pragmaticky jednající spojence. V 50. letech použil Nakasone v rámci své volební kampaně okupační správou zakázanou vlajku vycházejícího slunce (*Hinomaru*) a volal po odstranění amerických základů. Prezentoval se jako představitel silně konzervativního směru v LDS, který kritizoval Američany „vnucenou ústavu“ (*ošicuke kenpó*) a prosazoval koncept „autonomní ústavy“ (*džišu kenpó*), již by si připravili a schválili Japonci sami. Nakasone dokonce v roce 1956 uspořádal akci na podporu revize ústavy, pro jejíž potřebu napsal „Píseň o ústavní novele“ (*Kenpó Kaisei no Uta*), kriticky se vyjadřující o „Macově ústavě“ (posměšné pojmenování ve smyslu „MacArthurovy ústavy“).¹⁵⁴

Již jako generální ředitel JDA (1971-1972) byl silným proponentem zvyšování výdajů Japonska na zbrojení a dlouhodobě prosazoval koncept „autonomní obrany“

---

¹⁵³ CHAPMAN, William. *Suzuki Says He Did Not Involve Japan in Deeper Military Commitment* [online]. The Washington Post, 13. 5. 1981 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1981/05/13/suzuki-says-he-did-not-involve-japan-in-deeper-military-commitment/217ab804-eb5e-4d18-ab2f-d30d93572d9a/>.

¹⁵⁴ BERKOFKY, Alex. *A pacifist constitution for an armed empire. Past and present of Japanese security and defence policies*. FrancoAngeli, 2012, s. 136

(*džišu bóei*)¹⁵⁵. Postupem Nakasoneho politické kariéry se jeho postoje proměnily směrem k pragmatičtější politice - odpor k jaderným zbraním, civilní kontrola „armády“ a bezvýhradná podpora aliance.¹⁵⁶ V době jeho premiérství dokonce navázal s americkým prezidentem Reaganem natolik blízký vztah, že si navzájem říkali přezdívkami, podle nichž byl i jejich speciální vztah označován - „Ron-Jasu“. V takovéto podobě nešlo o autonomní obranu, kterou by Japonsko realizovalo samostatně, ale jako suverénní mocnost v těsné spolupráci s USA. Během své návštěvy Washingtonu v lednu 1983 Nakasone ujistil Reagana o připravenosti Japonska přispět svým dílem alianci v úsilí bránit se vojenské hrozbě ze strany Sovětského svazu. Z této návštěvy se vžil Nakasoneho údajný výrok, že bude Japonsko hrát roli „nepotopitelné letadlové lodi“.¹⁵⁷ Nakasone v této souvislosti nařídil přípravu obranného plánu na léta 1986 až 1990, jehož cílem bylo dosáhnout vysoce technologicky vyspělé protiinvazní, protivzdušné a protiponorkové sítě, která by kapacity SDF přivedla na dostatečnou úroveň. Pro tento účel JDA připravila návrh plánu, který však vyžadoval překročení jednoho procenta HNP na obranu. Ve své vládě sice Nakasone zprvu nenašel podporu pro prolomení jednaprocentního limitu, avšak v posledním roce jeho vlády (1987) kabinet zavedl nekvantitativní limit: „*budoucí obranné programy by byly omezeny tehdejší mezinárodní situací, ekonomickými a fiskálními požadavky, mírumilovnou povahou Japonska a samozřejmě duchem ústavy*“.¹⁵⁸

Nakasoneho vláda podporovala USA a obecně se snažila hrát aktivnější roli na světové scéně. Třebaže se vzhledem k Nakasoneho dříve prezentovaným názorům na potřebu novelizace ústavy předpokládalo, že téma ústavní revize během svého působení v čele japonské vlády zvedne, místo toho šel jinou cestou, jak oslabit antimilitaristickou normu - prolomením limitu výdajů na obranu. Šlo bezpochyby o pragmatičtější přístup než vyvolávání diskuse o značně citlivé změně ústavy, které by silná opoziční Japonská

---

¹⁵⁵ Tento koncept byl založen na následujících zásadách: 1. ochrana ústavy a obrana země, 2. sjednocení diplomacie a obrany a udržování harmonie mezi nimi a ostatními politikami, 3. civilní kontrola, 4. podpora tří nejaderných zásad a 5. Americko-japonská bezpečnostní smlouva jako doplněk.

¹⁵⁶ SAMUELS, Richard J. (2007), s. 35

¹⁵⁷ Dobový americký tisk naznačuje, že oproti široce šířené citaci o „nepotopitelné letadlové lodi“ zřejmě Nakasone mluvil o „velké letadlové lodi“ a původní výrok vznikl kreativním překladem tlumočnicka. Zdroj: OBERDORFER, Don. *How to Make a Japanese Brouhaha*. [online]. The Washington Post, 20. 3. 1983 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z:

<https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1983/03/20/how-to-make-a-japanese-brouhaha/0e508dd9-105b-4673-98aa-1e63fe8eae08/>.

¹⁵⁸ AUER, James E. Article Nine of Japan's Constitution: From Renunciation of Armed Force 'Forever' to the Third Largest Defense Budget in the World. *Law and Contemporary Problems* [online]. 1990, 53, 2, s. 171–87 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/1191849>.

socialistická strana a zřejmě i široká veřejnost nebyly nakloněny. Navíc příznivým podmínkám pro takovou změnu nepomohl sám Nakasone, když jako první poválečný premiér z titulu své funkce spolu s dalšími členy kabinetu navštívil v den výročí konce druhé světové války (15. srpna) Svatyni Jasukuni¹⁵⁹ a vyvolal tím kritiku doma a v zahraničí (ze strany Jižní Koreje a Číny) a pochybnosti o dostatečnosti japonské reflexe své válečné minulosti.

8. Konec studené války a nové výzvy pro ústavněprávní rámec

8.1. Válka v Perském zálivu a otřes v japonské diplomacii

Konec bipolárního konfliktu mezi východním blokem, vedeným Sovětským svazem, a západním blokem v čele se Spojenými státy, zásadním způsobem proměnil strukturu mezinárodního systému. Nabídnul zároveň Japonsku příležitost k redefinici své pozice v novém mocenském rozvrstvení. Stejně tak ale přinesl problémy s růstem ambic dalších aktérů, které začaly čím dál více ohrožovat bezpečnost Japonska. Brzy po konci studené války se však Japonsko dostalo do situace, která představovala dosud největší výzvu pro americko-japonskou alianci a jež zásadně změnila japonský postoj k bezpečnostní roli, kterou by tento východoasijský stát měl hrát.

Válka v Perském zálivu, která začala vojenskou invazí Iráku do Kuvajtu 2. srpna 1990, byla první mezinárodní krizí, kterou svět po studené válce zažil. A pro Japonsko představovala nečekanou zkoušku orientace v novém mezinárodním prostředí.

První reakce japonské vlády pod vedením premiéra Tošikiho Kaifua byla rychlá. Ještě před zahájením embarga OSN vyhlásila sankce vůči Iráku. V návaznosti na Rezoluci 678 Rady bezpečnosti OSN, která implicitně legitimizovala použití vojenské síly, Spojené státy dodaly své robustní vojenské kapacity pro plánovanou operaci v Zálivu. V této souvislosti se očekávalo, že Japonsko poskytne jasnou podporu vojenské akci, a to jak vzhledem k deklarovanému závazku k zahraniční politice orientované OSN, tak s ohledem na existenci americko-japonské aliance. Japonská reakce

---

¹⁵⁹ Svatyně Jasukuni (*Jasukuni Džindža*) je šintoistická svatyně, která byla založena císařem Meidži v červnu 1869 a připomíná ty, kteří zemřeli v bojích za Japonsko. Tato svatyně je spojena s řadou kontroverzních aspektů, zejména proto, že jsou v ní uchovány duše 1068 válečných zločinců včetně 14 válečných zločinců třídy A, odsouzených během fungování Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ (tzv. Tokijský proces). V prostorách svatyně se také nachází muzeum Júsúkan, které vykresluje japonskou válečnou agresi ve zkreslené podobě. Největší kontroverze jsou spojeny s návštěvami Jasukuni japonskými premiéry, které jsou předmětem kritiky zemí, jež byly Japonskem napadeny.

reflektovala domácí limity. Žádná jednotka SDF nebyla nikdy vyslána na misi mimo japonské souostroví a pro takovou akci chyběly právní předpisy i výcvik. Bylo proto zřejmé, že v podstatě jediné, co by Japonsko mohlo poskytnout, spočívá ve finanční a materiální pomoci.

Japonsko oznámilo balíček pomoci 29. srpna 1990, s určitým zpožděním za ostatními zeměmi. Jeho hlavními součástmi byl finanční příspěvek mnohonárodním silám ve výši 1 miliardy dolarů (původní suma byla 10 milionů dolarů, ale po kritice USA došlo k jejímu navýšení) a příslib nového zákona o mírové spolupráci s OSN, který by umožnil SDF podílet se na mezinárodní pomoci. Americký spojenec však vyslal informaci, že se ze strany Japonska nejedná o dostatečně robustní přínos mezinárodnímu úsilí. Japonská vláda následně přislíbila větší finanční pomoc a přidala další miliardu dolarů na účet mnohonárodních sil a další dvě na hospodářskou pomoc Egyptu, Jordánsku a Turecku.¹⁶⁰

V říjnu 1990 byl japonskému parlamentu předložen návrh zákona o mírové spolupráci s OSN. Opoziční síly z řad socialistů a komunistů byly tradičně proti zvýšení japonského zapojení v záležitostech mezinárodní bezpečnosti. Z parlamentní debaty vyplynuly ale i neshody vládních elit ohledně statusu potenciálně vyslaných jednotek SDF. Premiér Kaifu byl k vyslání jednotek SDF do Perského zálivu značně rezervovaný. Kdyby k němu však mělo dojít, měly by podle něj působit pod záštitou jiné organizace. Naproti tomu generální tajemník LDS a jedna z nejvlivnějších postav japonské politiky Ičiró Ozawa prosazoval vyslání SDF do Zálivu a považoval účast japonských jednotek na operacích kolektivní bezpečnosti v rámci OSN za ústavně konformní. Premiér Kaifu se však odvolával na rezistenci ze strany Legislativního odboru vlády. Jeho generální ředitel Kudó pak v parlamentu prohlásil, že vzhledem k tomu, že mírové síly OSN v Kuvajtu počítají s možností násilností, mají jejich příslušníci u sebe zbraně, a proto je jednotky SDF nemohou podporovat. Byť Kudó připustil rozdíl mezi „použitím síly“ (*burjoku kóši*) a „použitím zbraní“ (*buki šijó*), což je rozdíl, který později ústavně ospravedlnil účast v mírových operacích (PKO – *peacekeeping operations*), pro japonskou účast v tomto konfliktu to nestačilo.¹⁶¹ Konsensus pro vyslání sil, ať už v

---

¹⁶⁰ CATALINAC, Amy L. Identity Theory and Foreign Policy: Explaining Japan's Responses to the 1991 Gulf War and the 2003 U.S. War in Iraq. *Politics and Policy* [online]. 2007, 35, 1, s. 61 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z:

https://scholar.harvard.edu/files/amycatalinac/files/pp_2007.pdf

¹⁶¹ SAMUELS, Richard J. (2007), s. 66

jakékoliv podobě, se nenašel a ani veřejnost se nestavěla vůči takovému postupu příznivě (pouze 20 % obyvatel pro). Nakonec byl návrh zákona 8. listopadu stažen.¹⁶²

Vláda přišla s plánem poskytnout letecké SDF na pomoc s přepravou uprchlíků, personálu a zbraní, ale přes opoziční kritiku neprošel. Ve světle sílící kritiky ze strany USA Japonsko v lednu 1991 významně navýšilo finanční pomoc, která se nakonec s předchozí pomocí vyšplhala na částku 13 miliard dolarů. USA tlačily po skončení války na Japonsko, aby se zapojilo do odminování Zálivu. Vládní politici přesvědčovali opozici, že je tato aktivita přípustná podle stávajících právních předpisů upravujících činnost SDF. V dubnu 1991 tak byla vyslána odminovací jednotka námořních SDF, aby pracovala na minových polích v Perském zálivu. Přesto dostalo Japonsko za celkový přínos operacím v Zálivu negativní hodnocení a jeho pomoc podle USA byla příliš malá a přišla pozdě. Symbolicky byla tato kritika vyjádřena, když v březnu 1991 kuvajtská vláda zveřejnila v New York Times a dalších významných novinách celostránkový inzerát, v němž děkovala koalici OSN za osvobození své země. V inzerátu byly uvedeny desítky zemí, které poskytly pomoc, ale Japonsko mezi nimi nebylo.

Vrcholní japonské politiky a byrokraté byli po této negativní odezvě v naprostém šoku (rozšířilo se označení „šok z Perského zálivu“ - *Wangan šokku*), který vedl k zásadní změně paradigmatu v japonské bezpečnostní politice. V důsledku kritiky ze strany USA došlo v Japonsku ke skutečné reflexi proměněného mezinárodního systému, kdy již nebyla japonská „šeková diplomacie“ považována za dostatečný způsob zapojení do složitých bezpečnostních otázek. V politických kruzích se stalo módním sousloví *kokusai kóken* („mezinárodní přínos“ ve smyslu „přínosu mezinárodnímu společenství“) a mezi představiteli LDS, úředníky ministerstva zahraničních věcí a dalšími zástupci konzervativní elity převládlo přesvědčení, že pouze při zapojení lidských kapacit bude Japonsko oceněno za svůj přínos mezinárodnímu společenství. Šokem z Perského zálivu tak Japonsko dostalo významný impuls k realizaci kroků směřujících k jeho většímu zapojení v otázkách mezinárodní bezpečnosti. Tento vývoj zároveň přinesl řadu výzev antimilitaristické normě, ztělesněné ústavním Článkem 9.

---

¹⁶² NAKANIŠI, Hiroši. *Wangan Sensó to Nihon Gaikó (Válka v Zálivu a japonská diplomacie)*. *Nippon.com* [online]. 6. 12. 2011 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/features/c00202/>.

8.2. Zákon o mírových operacích

Přirozeným prvním krokem, kterým Japonsko chtělo jasně demonstrovat ochotu přispět mezinárodnímu společenství něčím víc než finanční pomocí, se stalo oprášení návrhu zákona o mírové spolupráci, který předtím v parlamentu neuspěl.

Ústředním problémem diskusí o návrhu zákona byla otázka, jakých operací se Japonsko může účastnit a jak to bude v souladu s ústavou. Během srpna a září 1991 došlo k dohodě LDS se dvěma parlamentními stranami (DSS – Demokratická socialistická strana, *Minšató*, a *Kómeitó* – dodnes vlivná konzervativní strana, která byla založena laickými členy buddhistického hnutí Sóka Gakkai) o základních pěti principech nového zákona: 1. Musí být dosažena dohoda o příměří mezi stranami konfliktu. 2. Souhlas s vedením mírových operací OSN i s účastí Japonska v těchto operacích byl získán od zemí, kterým náleží oblast, kde mají být tyto operace vedeny, i od stran ozbrojeného konfliktu. 3. Operace se provádějí bez zaujatosti vůči kterékoli ze stran ozbrojeného konfliktu. 4. Pokud nejsou splněny předchozí tři podmínky, musí se japonské jednotky stáhnout. 5. Použití zbraní se omezuje na minimum nezbytné pro ochranu životů vyslaných osob (v rámci „sebezachování“).¹⁶³ Tyto principy se do návrhu zákona promítly takovým způsobem, že měla předmětná legislativa umožnit Japoncům účast všech nevojenských mírových operací PKO (např. dohled nad volbami či přeprava uprchlíků). Podle návrhu měli monitorování příměří provádět příslušníci SDF, kterým by bylo umožněno podílet se na silách OSN oddělujících jednotky protivníka, přičemž by si zachovali status SDF. Použití střelných zbraní bylo limitováno na naprosté minimum nutné k sebeobraně. Jako nejvyšší možný příspěvek Japonska v každém okamžiku byl stanoven limit 2000 vojáků.¹⁶⁴

V době projednávání návrhu se diskutovala řada souvisejících ústavně-právních problémů, zejména zda je ústavně konformní, aby Japonsko vyslalo své jednotky v rámci PKF (*peacekeeping forces*), tedy v případech, kdy mírové síly reálně musí sílu pro splnění účelu operace použít. V tehdejší anketě deníku Asahi Šimbun, které se zúčastnilo 172 ústavních expertů, shledalo 80 % dotázaných v takové japonské účasti protiústavnost a jen 10 % ústavní soulad. Zároveň se otázkou ústavnosti zabývala pracovní skupina pod patronátem tehdy vlivného politika, generálního tajemníka LDS

---

¹⁶³ *Japan's Contribution to UN Peacekeeping Operations (PKO) - Outline of Japan's International Peace Cooperation* [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan, [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: https://www.mofa.go.jp/fp/ipc/page22e_000683.html.

¹⁶⁴ DOBSON, Hugo, *Japan and UN Peacekeeping: New Pressures and New Responses*. Routledge, 2003, s. 72

Ičiróa Ozawy. Podle „Ozawova výboru“ je účast SDF v rámci jednotek OSN v souladu s ústavou v rámci pojmu „mezinárodní bezpečnost“ (*kokusaiteki anzen hošó*), odlišném to konceptu než je právo na kolektivní sebeobranu. Podle tohoto chápání se potkalo mírové poselství zakotvené v japonské ústavě s podstatou mírových operací a Chartou OSN. Tehdejší průzkumy veřejného mínění také naznačily poměrně silnou podporu japonské veřejnosti mírovým nevojenským operacím, stejně tak i podporu OSN.¹⁶⁵

Přesto nebylo vyjednávání vůbec jednoduché. LDS se musela vypořádat s tvrdým odporem antimilitaristické opozice. I přes výše zmíněnou dohodu tří stran požadovaly obě umírněné opoziční strany, aby do nového zákona bylo vloženo více limitů pro použití SDF. Mijazawova vláda si navíc vysloužila kritiku za snahu o zrychlené schválení parlamentem. Musela se tak opět vrátit k jednáním a ustoupit představitelům DSS a Kómeitó, jejichž podporu potřebovala kvůli opozicím ovládané horní komoře. Zákon o PKO¹⁶⁶ tak byl po složitých jednáních schválen v červnu 1992. A jeho schválení nezabránil vládě ani nesmiřitelný opoziční soupeř – Japonská socialistická strana (JSS), která aplikovala proslulou obstrukční metodu „kraví chůze“ (*giúho*), kdy se zákonodárce hlemýždím tempem přibližuje k hlasovacímu pultu (ta byla použita i v roce 2015 při schvalování nové bezpečnostní legislativy). Socialisté tehdy varovali před tím, že Zákonem PKO nastoupí Japonsko na protiústavní cestu zvýšeného zbrojení.

Výsledná legislativa byla limitována ústupky umírněné opozici. Ty spočívaly především v již výše uvedených základních pěti principech vyslání japonských sil a měly za cíl minimalizovat riziko, že se Japonsko dostane do situace, kdy by bylo nuceno použít sílu. Vedle těchto principů bylo součástí kompromisu také „zmrazení“, resp. pozastavení tzv. hlavních úkolů mírových sil PKF. Japonské elity rozlišovaly dvě kategorie úkolů mírových sil – „hlavní“, úkoly související s bezpečností, které obvykle vykonává pěchota, a „týlové“, které spočívají v logistické pomoci mimo frontovou linii. Na základě požadavku Kómeitó, která se obávala rizika nasazení pěchoty jakožto použití síly, byla v Zákoně o PKO pozastavena účinnost hlavních úkolů. Rozsah činnosti mírových sil SDF tak byl omezen pouze na logistickou podporu (např. zdravotnická péče, doprava, apod.). Požadavky DSS byly vypořádány třetím ústupkem,

---

¹⁶⁵ DOBSON, Hugo (2003), s. 73

¹⁶⁶ V japonštině známý pod názvem „Kokusaiheiva kjórijoku hó“ a „PKO kjórijoku hó“ [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/pko/horitu.html>.

a to zakotvením podmínky předchozího souhlasu parlamentu před vysláním PKF k plnění jejich hlavních úkolů, až bude „zmrazení“ daného ustanovení Zákona o PKO zrušeno.¹⁶⁷

Zákon o PKO tak na jedné straně stanovil, že japonské mírové síly mají pomáhat s monitorováním voleb, se zajištěním spravedlivého hlasování, poskytovat úřední podporu a vedení v záležitostech, jako např. lékařská péče, doprava, komunikace a stavební práce a humanitární pomoc. Na druhou stranu pod vlivem antimilitaristické normy vyjádřené nejsilněji v ústavním Článku 9 Zákon o PKO dočasně neumožňoval zapojení japonských občanů v misích zaměřených na monitorování příměří, rozmístování vojsk, hlídání demilitarizovaných zón, kontrolu přílivu zbraní, sběr, skladování a likvidaci opuštěných zbraní, nebo třeba pomoc sporným stranám při urovnávání hranic.¹⁶⁸ A na rozdíl od návrhu zákona o PKO z předchozího roku schválený Zákon o PKO limitoval účast jen na mírové mise OSN schválené Radou bezpečnosti OSN, čímž vyloučil účast v mnohostranných vojenských silách OSN, jako byly například multilaterální síly vedené Spojenými státy během války v Perském zálivu. Hned od počátku tak byly do legislativy týkající se mírových operací vetkány hranice japonského zapojení, což způsobovalo, jak bude později zmíněno, určité praktické problémy v realizaci misí, kdy se ukázalo napětí mezi právem a skutečností mírové mise.

Krátce po schválení Zákona o PKO vyslalo Japonsko své první mírové síly SDF do Kambodži v rámci mise UNTAC (1992-1993).¹⁶⁹ Celkem 600 příslušníků pozemních SDF bylo pověřeno inženýrskými pracemi, konkrétně rekonstrukcí silnic a mostů, které byly poškozeny během domácího konfliktu. Posléze byly jejich úkoly doplněny o zásobování vody, pohonných hmot, potravin, zdravotnických služeb či ubytovacích zařízení. Jednalo se tedy o aktivity, které bylo možno realizovat jako v podstatě logistickou podporu na základě principů vymezených Zákonem o PKO. Vedle toho je také vhodné zmínit, že nad rámec mírových sil vyslalo Japonsko do UNTAC 75

---

¹⁶⁷ FUJISHIGE, Hiromi N., UESUGI, Yuji, HONDA, Tomoaki. *The Historical Background to Japan's Peacekeeping Policy from the Early Postwar Era to the Establishment of the PKO Act 1945–1992*. IN: *Japan's Peacekeeping at a Crossroads. Sustainable Development Goals Series*. Palgrave Macmillan [online]. 2022, 21-38 s. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-88509-0_2.

¹⁶⁸ HOOK, Glenn D. (2012), s. 335-336

¹⁶⁹ V únoru 1992 byl zřízen Přečodný úřad OSN v Kambodži (UNTAC), který měl provést Pařížské mírové dohody z října 1991, jež byly výsledkem dlouholeté intenzivní diplomatické činnosti. Jeho úkolem bylo obnovit mír a občanskou správu v zemi zničené desetiletými občanské války, uspořádat svobodné a spravedlivé volby vedoucí k nové ústavě a započít obnovu země.

civilních policistů, aby poskytovali poradenství a dohlíželi na kambodžské policejní síly. Japonští policisté byli přiděleni na provinční a místní policejní stanice zřízené UNTAC, kde vyšetřovali a dohlíželi na policejní činnost. Součástí UNTAC bylo také několik desítek pozorovatelů voleb, které se konaly v květnu 1993.¹⁷⁰

Situace v Kambodži se ukázala být nestabilní. Frakce Rudých Khmerů odmítla dodržovat podmínky Pařížských mírových dohod a dopouštěla se násilností, které si vyžádaly oběti i na japonské straně – dobrovolník u OSN Acuhito Nakata byl zabit v dubnu 1993 a v květnu téhož roku i policista Harujuki Takata. I přes oběti na životech mezi japonskými civilisty Mijazawova vláda trvala na dokončení mise a nepřipouštěla, že by došlo k porušení jednoho z pěti principů, tedy porušení příměří a nutnosti stáhnout SDF.

Třebaže byla UNTAC nakonec úspěšnou misí, Japonci poznali rozpor mezi oficiální politikou a skutečnou situací v terénu. Vzhledem k bezpečnostním okolnostem se japonská vláda rozhodla, že v době voleb přidělí jednotky SDF k hlídkové službě v oblastech, kde budou rozmístěni japonští volební pozorovatelé. Takové aktivity však byly v podstatě bezpečnostním úkolem, na kterém podle „zmrazeného“ ustanovení Zákona o PKO nesměly japonské jednotky participovat. Japonská vláda povahu úkolu popírala. Při ochraně volebních pozorovatelů se zase objevila praktická nesnáze v tom, že mírové síly SDF směly používat zbraně pouze v zájmu vlastní ochrany. Toto omezení tak vylučovalo možnost SDF chránit civilisty ve vzdálených místech – bylo možné jedině obcházet zákon, přiblížit se k civilistům v rizikové situaci a legálně odvrátit útok, který by ohrozil i člena SDF.¹⁷¹

8.3. Ičiró Ozawa a cesta k „normálnímu státu“

První vyslání japonských jednotek do mírové operace pod patronátem OSN měla ukázat odhodlanost Japonska prostřednictvím osobního nasazení přispívat mezinárodnímu společenství. A zapadalo do ambiciózních představ části japonské elity o dalším směřování východoasijské země. Komplexně se k vizi Japonska vyjádřil Ičiró

---

¹⁷⁰ *International Peace Cooperation Assignment in Cambodia* [online]. Cabinet Office, Japan, [cit. 2022-02-01]. https://www.cao.go.jp/pko/pko_e/result/cambo/cambo02.html.

¹⁷¹ FUJISHIGE, Hiromi N., UESUGI, Yuji, HONDA, Tomoaki. *Cambodia: Japan's First UNPKO Contribution*. IN: *Japan's Peacekeeping at a Crossroads. Sustainable Development Goals Series*. Palgrave Macmillan [online]. 2022, 21-38 s. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-88509-0_5.

Ozawa ve svém bestselleru Plán na přetvoření Japonska (*Nihon Kaizó Keikaku*, 1993).

Ozawa v něm vystihl novou situaci, v které se Japonsko ocitlo:

„Už si nemůžeme dovolit luxus věnovat se výhradně vlastnímu hospodářskému rozvoji, jako tomu bylo v době studené války. To je hlavní důvod, proč potřebujeme reformy. Pokud si japonská politika kdysi mohla dovolit omezit se pouze na rozdělování bohatství vytvořeného hospodářským rozvojem, tato doba je pryč. Musíme se naučit reagovat na rychle se měnící svět kolem nás, a to s ohledem na mír a hospodářský blahobyt celého světa.“¹⁷²

Ozawova vize zejména proslavila dodnes velmi diskutovaný termín „normální stát“ (*fucú no kuni*). Podle Ozawy se v první řadě jedná o:

„stát, který ochotně přebírá povinnosti, jež jsou v mezinárodním společenství považovány za přirozené. Neodmítá taková břemena kvůli vnitropolitickým obtížím. Nepřijímá ani opatření neochotně v důsledku "mezinárodního nátlaku".¹⁷³

Ozawa akcentuje uvedený požadavek ve spojení se zajišťováním bezpečnosti. Japonsko se podle něj nemůže v této oblasti izolovat, zvláště, když je tak závislé na světovém míru a stabilitě. Ozawa odmítá, že by zvýšená role Japonska v této sféře znamenala opětovnou militarizaci či aspiraci stát se vojenskou velmocí. Podle něj je to „otázka odpovědného chování Japonska v mezinárodním společenství.“ Připomíná také, že se změnil kontext americko-japonské aliance, na níž stál poválečný ekonomický rozvoj země:

„Téměř půl století považovaly Spojené státy Japonsko za hráz proti komunistické moci a byly spokojeny a schopny převzít podíl Japonska na nákladech na mír a svobodu. Kdyby Japonsko tyto náklady neslo, nemohlo by dosáhnout dnešní prosperity. Na to bychom neměli zapomínat. S koncem studené války a rozpadem bývalého Sovětského svazu však Amerika již nemá důvod nést podíl Japonska na těchto nákladech.“¹⁷⁴

Podle japonského politika se již Japonsko nemůže zcela spoléhat na bezpečnostní garance ze strany USA. Mezinárodní situace se změnila natolik, že není udržitelné, aby Japonsko i nadále očekávalo bezvýhradnou podporu amerického

---

¹⁷² OZAWA, Ichiro. *Blueprint for a New Japan: The Rethinking of a Nation by Ichiro Ozawa*. Kodansha International, 1994, s. 26

¹⁷³ OZAWA, Ichiro (1994), s. 160

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 164

partnera, a je tudíž nutné převzít svůj díl odpovědnosti. Ostatně proměna americké pozice byla znát z Východoasijské strategické iniciativy ministerstva obrany z roku 1992. Její výzva ke snížení rozmístění amerických sil naznačovala japonské politické elitě, že administrativa prezidenta Billa Clintona reaguje na proměnu struktury mezinárodního systému snížením svých regionálních závazků.

Podle Ozawy však srozumění s novou realitou není v Japonsku dostatečné a je proto potřeba zásadních změn. Ve svém Plánu proto prezentuje výzvu celému politickému, ekonomickému a společenskému základu japonské politiky od porážky země ve druhé světové válce. „Normální stát“ v Ozawově pojetí měl revoluční implikace a rozporoval hluboce zakořeněné předpoklady, které si jeho krajané vytvořili o své vlastní společnosti.¹⁷⁵ V tomto směru Ozawa zdůrazňoval vedle upřednostňování jednotlivce před Japonci preferovaným skupinovým konsenzem a zásadní volební reformy, která rozbije dominanci jedné strany zejména také aktivní zapojení Japonska do udržování míru v rámci OSN.

Ozawa rozlišoval ozbrojené akce, které by Japonsko mohlo náležitě realizovat v rámci sebeobranu od těch, které by mohlo podniknout jen jako účastník mírových operací OSN. Z jeho pohledu bylo pro sebeobranu nadále zásadní pokračování bezpečnostní aliance se Spojenými státy, protože SDF nefungovala jako „armáda“, která by nezávisle zaručovala bezpečnou existenci státu. To se dařilo jen díky aktivní spolupráci s USA v rámci japonsko-amerického bezpečnostního systému.

Japonsko však ve změněném mezinárodním systému mělo mít zájem na stabilitě a míru svého regionu, proto Ozawa viděl jeho úlohu v aktivní účasti na mírových operacích OSN:

„Japonská účast na mírových aktivitách Organizace spojených národů se svou formou i podstatou jednoznačně liší od suverénních aktů, které jsou zakázány podle článku 9 ... Japonská účast nezahrnuje použití síly v zámoří na základě rozhodnutí japonské vlády a vládních příkazů. Toto přísné rozlišení mezi akcemi svrchovaného státu a akcemi pod velením OSN je důležité.“¹⁷⁶

Ozawa si byl zároveň vědom toho, že Článek 9 japonské ústavy není v tomto dostatečně instruktivní, a „proto se věčně utápíme ve sporech o výklad ústavy“. Ve svém politickém manifestu dokonce uvádí návrh na doplnění nového třetího odstavce

---

¹⁷⁵ OKA, Takashi. *Policy Entrepreneurship and Elections in Japan: A Political Biography of Ozawa Ichirō*. Routledge, 2011, s. 127

¹⁷⁶ OZAWA, Ichiro (1994), s. 180

tohoto článku, který zároveň značí Ozawovy představy o konturách žádoucího zapojení japonských sil do udržování mezinárodní bezpečnosti:

„Odstavec 2 by neměl být vykládán tak, že zakazuje udržování Sil sebeobrany pro mírotvorné činnosti; udržování záložních sil OSN pro akce pod velením OSN, pokud o to budou požádány; a akce záložních sil OSN pod velením OSN.“¹⁷⁷

Textace ilustruje Ozawovu snahu vyjmout účast v mírových operacích OSN z ústavního zákazu „hrozby silou nebo použití síly jako prostředku k urovnání mezinárodních sporů“. Vědom si složitosti ústavní změny předestřel alternativní řešení – přijetí speciálního zákona s názvem Základní zákon pro mír a bezpečnost, jenž by stanovil, že Japonsko, stejně jako všechny svrchované státy, má právo na sebeobranu a na udržování minimálních vojenských sil sebeobrany, nezbytných k tomuto účelu; stejně tak, že bude rovněž aktivně spolupracovat na mírových aktivitách jako člen OSN a že za tímto účelem bude udržovat rezervní armádu OSN. Jedině systém OSN dával legitimitu japonskému zapojení:

„Jediné použití síly v zahraničí, které můžeme našemu státu povolit, jsou mírové aktivity, které se konají pod vlajkou Organizace spojených národů, jejíž autorita je schválena většinou národů světa. To je zásada stanovená v japonské ústavě a je to zásada, na níž závisí přežití naší země.“¹⁷⁸

Zákon o PKO byl podle Ozawy prvním významným krokem na cestě k OSN-centrickému zapojení Japonska do řešení bezpečnostních výzev světa a k nabytí většího respektu mezinárodního společenství. Dalším nezbytným krokem mělo být vytvoření stálé záložní armády OSN, aby se Japonsko mohlo za jediným a žádným jiným účelem spolupráce na mírových aktivitách OSN účastnit vojenských aktivit v zahraničí. Podle Ozawova Plánu je navíc aktivní zapojení do mírových operací v duchu japonské ústavy.

„Pokud Japonsko nabídne SDF Organizaci spojených národů k účasti v záložních silách OSN pro udržování míru, bude nejen jednat v mezích preambule a článku 9, ale také skutečně naplní ideály v nich vyjádřené.“¹⁷⁹

Podle Ozawy nedojde k porušení Čl. 9, pokud bude Japonsko jednat v daných mezích – SDF by nebyly pod velením Japonska, ale OSN.

---

¹⁷⁷ OZAWA, Ichiro (1994), s. 187

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 190

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 185-186

Ozawovy ambiciózní plány vyvolaly značnou pozornost doma i v zahraničí.¹⁸⁰ Nechyběla ani kritika, že se pod termínem „normální stát“ skrývá snaha o opětovnou remilitarizaci Japonska, čemuž se Ozawa bránil.¹⁸¹ V každém případě bylo použitím této terminologie naznačeno, že Japonsko není ve standardní situaci. Pacifisté, kteří viděli v japonské ústavě a jejím klíčovém článku zdroj výjimečnosti, který měl být uctíván a chráněn. Ozawou avizovaná potřeba „normálního státu“ toto naopak popřela, jelikož implikovala nenormálnost pacifisty oceňovaného stavu. Šiniči Kitaoka, japonský historik s vlivem na debatu o směřování japonské bezpečnostní politiky, považoval Ozawův termín především jako „obžalobu Japonska z toho, že není normální země, což mnoho lidí šokovalo a vyvolalo mnoho nedorozumění, nelibosti a vyvracení.“¹⁸²

Idea „normálního státu“ se natrvalo vžila do diskursu o japonském politickém systému a zejména bezpečnostně-politickém směřování s ústavněprávními souvislostmi. Ozawa jednoduše pojmenoval něco, co mělo na mysli mnoho politiků zejména z Liberálně-demokratické strany, kteří z různých pozic usilovali o určitou emancipaci Japonska ve světle měnícího se bezpečnostního nastavení ve světě, včetně východoasijského regionu, jehož je Japonsko součástí. Ne všichni rozuměli „normálním státem“ to, co Ozawa a do tohoto konceptu si projektovali diferencované představy o japonské cestě. Pokud chtěl Ozawa korigovat normu antimilitarismu spíše z pozice potřeby prohloubení mezinárodní spolupráce na udržení míru v rámci systému kolektivní bezpečnosti OSN, našli se jiní (typicky např. Šintaró Išihara, velmi kontroverzní spisovatel a pozdější tokijský guvernér za LDS, a také autor známého eseje „Japonsko, které umí říci ne: Proč bude Japonsko první mezi rovnými“), kteří chtěli „abnormálnost“ Japonska řešit z ryze nacionalistických pozic. V jejich chápání byl normální stát plně nezávislým státem, který je sám schopen se bránit. Poválečnou mentalitu závislosti na jiném státu (Išiharův výrok, že je Japonsko „klientským státem

---

¹⁸⁰ V Japonsku se rychle prodalo přes 700 000 výtisků Ozawovy knihy a byla přeložena do angličtiny během následujícího roku.

¹⁸¹ „Je historickou skutečností, že války se vždy vedly ve jménu spravedlnosti a sebeobranu. Právě z tohoto důvodu jsme dospěli k závěru, že ... právo na sebeobranu má být uplatněno pouze tehdy, když dochází k přímému útoku na nás, a nepřipustíme žádný rozšiřující výklad tohoto práva ... Zároveň jsme se zároveň zavázali, že společným úsilím národů světa zachováme mír ve světě. Proto jsem přesvědčen, že máme povinnost a odpovědnost pozitivně se podílet na všech mírových operacích soustředěných v rámci Organizace spojených národů. Při pevném zakotvení ve spojení USA a Japonska se budeme aktivně podílet na mírových operacích OSN. S výjimkou těchto operací jsme pevně rozhodnutí nikdy se nezapojit do vojenských akcí z vlastní národní vůle.“ citováno v: OKA, Takashi (2011), s. 133-134

¹⁸² OKA, Takashi (2011), s. 126

USA“) bylo nutné překonat a Japonsko mělo budovat svou armádu. Je nasnadě, že takový přístup znamenal bezpodmínečnou revizi „vnucené ústavy“.

I přes různá chápání pojmu „normální stát“ a vůbec pojetí „normálnosti“ získal v 90. letech převahu směr, kdy se Japonsko nemělo omezovat pouze na finanční pomoc z pozice globální ekonomické velmoci, ale mělo přispívat v rámci své zahraniční politiky i svými silami v podobě mírových operací. Podíl na aktivitách mezinárodního společenství měl zvýšit Japonsku prestiž a zařazení mezi ostatní „normální“ země. Sám Ozawa byl hnacím motorem některých změn, které se mu podařilo zčásti uskutečnit.¹⁸³ A tím, že připustil ve svém spisu u zásadní bezpečnostní otázky alternativu k ústavní revizi, a to její adekvátní (re)interpretaci, vnuknul do veřejné debaty něco, co došlo k naplnění o dvacet let později během druhé Abeho administrativy.

8.4. Bezpečnostní výzvy 90. let 20. století a debata o Čl. 9

8.4.1. Proměna dynamiky stranického systému

Konec studené války neznamenal jen přehodnocení japonské bezpečnostní politiky ze strany dominantně vládnoucí LDS. V 90. letech 20. století došlo k proměně dynamiky japonského politického systému, která se týkala postavení Japonské socialistické strany.

Jak bylo popsáno výše, JSS byla po dlouhá desetiletí největší opoziční stranou v parlamentu, a ačkoliv nebyla nikdy schopna sestavit vládu, představovala zásadního politického protivníka vládám LDS. Klíčové bylo, že se JSS dařilo v období studené války obsazovat přibližně třetinu parlamentních křesel a zabránit tak pokusům

---

¹⁸³ V návaznosti na vnitrostranický spor odešel v roce 1993 Ozawa z LDS a založil novou politickou stranu, Japonská strana obnovy (*Šinseitó*). Ve volbách, které následovaly bezprostředně po odštěpení, získala Ozawova JSO celkem 55 mandátů a stala se tak jednou z nejsilnějších opozičních stran. Odčerpala zároveň podporu, která byla pro LDS klíčová. Díky značným vyjednávacím schopnostem se Ozawovi podařilo domluvit širokou koalici bez LDS, do které se zapojily značně různorodé strany na levici (JSS, DSS), na pravici (JSO, Japonská nová strana – *Nihon šin-tó*, Nová strana zvěstovatelů – *Šin-tó Sakigake*) spolu se sociálně-konzervativní Kómeitó. Třebaže JSO a JSS měly ve vládě nejsilnější zastoupení, Ozawa zůstal v pozadí a prosadil do premiérské role člena maličké Japonské nové strany Morihiro Hosokawu. Byla tak zformována první vláda bez účasti LDS po 38 letech. Nevydržela dlouho (9. 8. 1993 – 28. 4. 1994), ale podařilo se jí prosadit významnou volební reformu, která si v duchu Ozawova Plánu dala za cíl narušit dominantní roli LDS a podpořit systém dvou stran se střídáním u moci, snížení nákladů na volby a vytvoření kampaní zaměřených spíše na témata a strany než na jednotlivé kandidáty. Došlo ke změně dosavadního systému jednoho nepřenositelného hlasu ve vicemandátových obvodech na smíšený volební systém jednomandátových obvodů s většinovým hlasováním a systémem kandidátních listin s poměrným zastoupením. Volební reforma později umožnila růst Ozawovy Demokratické strany Japonska (*Minšutó*), která uštědřila v roce 2009 největší porážku LDS v historii a po tři roky byla v čele japonské vlády.

konzervativců o revizi japonské ústavy. Síla JSS představovala silný korektiv těmto snahám, se kterým bylo vždy nutné počítat.

Jednou z hlavních pozic JSS byla podpora neozbrojené neutrality, nesouhlas s americko-japonskou bezpečnostní smlouvou a přítomností amerických sil na japonských ostrovech. Ústavnost SDF neuznávala s poukazem na rozpor s ústavním zákazem disponovat s „válečným potenciálem“ a upozorňovala na riziko vtažení Japonska do ozbrojených konfliktů. I přes tuto oficiální orientaci se objevovaly ve straně i umírněnější hlasy, které vycházely z realističtější pozice vzhledem k obranným potřebám. Umírnění tak uznávali existenci SDF a její ústavní konformitu připustili v případě výlučné obrany japonského území. K paradoxnímu posunu došlo v roce 1984, kdy tehdejší předseda strany Masaši Išibaši prezentoval teorii: „protiústavní, ale legální“ (*iken góhó ron*). Podle této teorie jsou SDF sice protiústavní, ale existují v souladu se zákonem, protože byly zřízeny zákonodárným sborem. Jejich omezení a případné rozpuštění tak mělo být možné realizovat parlamentními procedurami. Tento krok demonstroval, poněkud těžkopádnou, snahu JSS srovnat dlouholetou stranickou pozici neozbrojené neutrality s existencí SDF.¹⁸⁴

Jak bylo popsáno v kapitole 8.2., JSS byla neústupným odpůrcem přijetí Zákona o mírových operacích v roce 1992. Populární předsedkyně strany Takako Doi se také postavila do čela demonstrací proti vyslání prvních jednotek SDF v rámci PKO mise do Kambodži. Brzy poté však došlo v dosud volebně úspěšné straně k velké proměně.

Po vstupu socialistů do Hosokawovy vlády však JSS projevovala určité signály v ústupcích ohledně postavení SDF. Tehdejší vůdce socialistů Jamahana byl zastáncem „tvůrčího konstitucionalismu“ (*sóken*) a prezentoval jako řešení potřebu předložení bezpečnostního zákona, jenž by doplnil ústavu a vyjasnil legitimitu SDF.

Ozawou zformovaná široká koalice stran bez LDS sice prosadila důležitou volební reformu, ale jím sjednané vlády netrvaly dlouho. Půlroční Hosokawova (9. 8. 1993 – 28. 4. 1994) a dvouměsíční Hatova (28. 4. 1994 – 30. 6. 1994) vláda skončily po stranických rozmíškách (v kterých hrály roli i údajné Hosokawovy finanční machinace a údajně poněkud autoritativní styl Ozawy) předčasně a narušení poválečné dominance LDS tak bylo krátké. Klíčovým se ukázal právě odchod JSS z Hosokawovy vlády. Koncem června roku 1994 totiž LDS přišla s nečekaným zvratem, neboť

---

¹⁸⁴ KEDDELL, Joseph P. *The Politics of Japanese Defense Managing Internal and External Pressures*. Routledge, 1993, s. 96

vytvořila koalici s JSS, svým historickým nepřitelem¹⁸⁵. Do čela překvapivé vlády se postavil socialista Tomiichi Murajama.

Socialisté díky účasti na vládě získali určité politické zisky. Nejvýznamnějším a dodnes diskutovaným krokem byla dosud historicky nejpřímější omluva za válečná zvěrstva, kterou pronesl premiér Murajama při příležitosti 50. výročí od konce Pacifické války:

„V jistém období v nepříliš vzdálené minulosti se Japonsko v důsledku chybné národní politiky vydalo na cestu k válce, aby pak japonský lid uvrhlo do osudové krize a svou koloniální nadvládou a agresí způsobilo obrovské škody a utrpení obyvatelům mnoha zemí, zejména asijských národů. V naději, že v budoucnu již k podobným chybám nedojde, beru v duchu pokory v úvahu tato nezvratná historická fakta a znovu zde vyjadřuji své pocity hluboké lítosti a vyjadřuji svou upřímnou omluvu. Dovolte mi také vyjádřit hluboký zármutek nad všemi oběťmi této historie, a to jak doma, tak v zahraničí.

Vycházejíce z naší hluboké lítosti u příležitosti 50. výročí konce války musí Japonsko odstranit samolibý nacionalismus, podporovat mezinárodní spolupráci jako odpovědný člen mezinárodního společenství, a tím prosazovat zásady míru a demokracie. Současně musí Japonsko jako jediná země, která zažila ničivé atomové bombardování, s ohledem na konečné odstranění jaderných zbraní aktivně usilovat o další globální odzbrojení v oblastech, jako je posílení režimu nešíření jaderných zbraní. Jsem přesvědčen, že jedině tak může Japonsko odčinit svou minulost a uklidnit duše těch, kteří zahynuli.“¹⁸⁶

Jednalo se o první komplexní omluvu japonského premiéra zejména Japonci kolonizovaným státům asijského regionu za válečné činy japonské armády, která byla hnána motivací socialistů získat důvěru asijských sousedů v mírový rozvoj Japonska.

Ve výsledku však vládní angažmá socialistům uškodilo, neboť byli nuceni dospět ke kompromisu s LDS ohledně bezpečnostně-politických otázek s ústavním rozměrem. V roce 1994 JSS uspořádala mimořádný celostátní sněm, na němž se usnesla,

---

¹⁸⁵ Jednalo se zřejmě o čistě pragmatické spojení. Pro socialisty se jednalo zřejmě o poslední možnost se dostat k moci. LDS zase potřebovala sněmovní většinu a raději se spojila s dlouholetým protivníkem, kterého dobře znala a s nímž ji pojila celá řada společně dohodnutých zákonů než s odcizeným bývalým spolustraníkem Ozawou, který chtěl LDS od moci odstavit. Se změnou mezinárodní situací se také do určité míry oslabilo napětí mezi oběma stranami.

¹⁸⁶ *Prohlášení předsedy vlády Tomiichi Murajamy z 15. 8. 1995: „U příležitosti 50. výročí konce války“* [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/announce/press/pm/murayama/9508.html>.

že již nepovažuje existenci SDF za protiústavní. Stejně tak již nevznáší námitky proti bezpečnostní smlouvě se Spojenými státy, ani proti používání dlouho sporných symbolů Hinomaru a Kimigajo jako státní vlajky a hymny. Tím, že došlo k akceptaci základních prvků bezpečnostní politiky LDS, se omezil tlak, který strana s různou mírou intenzity uplatňovala v období studené války. Odvržení základních principů strany za účelem pragmatického mocenského spojení však bylo v očích voličů vnímáno negativně a její politická podpora se postupně v dalších volbách výrazně omezila. Přesto řada členů strany trvala na striktním a doslovném výkladu Čl. 9 a prosazovala jeho „internacionalizaci“, tedy přijetí i dalšími státy jako vzorové mírové normy.

Tím, že konzervativní LDS donutila svého hlavního ideového a politického rivala k ústupkům v bezpečnostních otázkách, což vedlo k jeho politickému oslabení, došlo i ve veřejné debatě ke zmírnění intenzity akcentace antimilitaristické normy. Je třeba uvést, že tomu nahrály právě též změny mezinárodního systému. Odmítání většího bezpečnostního angažmá s odkazem na riziko zatažení Japonska do válečného konfliktu mělo mnohem větší rezonanci během studené války, ale s koncem vojenské konfrontace mezi Východem a Západem, a tím i poklesem hrozby jaderného konfliktu se tento základní předpoklad rozplynul. Proto bylo pro socialisty v 90. letech obtížnější využívat hrozbu jaderné války jako politický nástroj na podporu svého pojetí minimalistické bezpečnostní politiky, která bude lpět na striktním výkladu ústavního Čl. 9. Válka v Zálivu a následný „šok“ také ukázaly, že vyslání SDF do zahraničí může být konstruktivní reakcí na výzvu mezinárodního společenství k obnovení míru, což také oslabilo narativ socialistů, že použití síly v podstatě automaticky směřuje k čistě agresivní válečné operaci.

8.4.2. Postoje japonské veřejnosti a významných tištěných médií k bezpečnostním a ústavním otázkám

Vedle proměny posunu pozic politických stran k bezpečnostně-politickým otázkám a jejím ústavním aspektům je vhodné uvést také dostupné poznatky o postojích veřejnosti k této problematice. I vzhledem k ústavnímu Čl. 96, v němž je popsána podoba ústavní procedury, kterou je možné k ústavní novelizaci dospět (vedle dvouřetinové parlamentní většiny je třeba souhlasu nadpoloviční většiny hlasujících), musela japonská politická reprezentace vždy do značné míry dbát na nálady veřejného mínění.

Například první zahraniční vyslání jednotek SDF do Kambodži v rámci mise UNTAC vzbudilo jasnou podporu veřejnosti, která oceňovala profesionalitu a disciplinovanost, s kterou plnily humanitární a rekonstrukční úkoly. Z průzkumu veřejného mínění, který provedl deník Asahi Šimbun v polovině září 1992, těsně po příjezdu japonských jednotek do Kambodže, vyplynulo, že celkově 52 % respondentů vyslání japonských sil podpořilo, 36 % bylo proti a 12 % odpovědělo jinak nebo neodpovědělo. V pozdějším průzkumu navíc 20 % respondentů uvedlo, že vyslání změnilo jejich dojem ze SDF k lepšímu. Na otázku, zda by Japonsko mělo v budoucnu co nejvíce limitovat svou globální pomoc na nevojenské oblasti, zase odpovědělo plných 71 % dotázaných, že s tímto tvrzením souhlasí, zatímco 20 % s ním nesouhlasí a 9 % nevědělo nebo uvedlo jinou odpověď. Z těchto průzkumů jasně vyplynulo, že u japonské veřejnosti panuje podpora pro takové zapojení, které má humanitární, rekonstrukční či logistickou povahu. Naopak panoval většinový nesouhlas s tím, aby SDF prováděly zahraniční operace spojené s použitím síly.¹⁸⁷

Jak Midford uvádí ve své známé publikaci mapující japonské veřejné mínění v bezpečnostních otázkách, v případě zastánců vyslání SDF do Kambodže více než polovina z nich odpověděla, že vyslání podporují proto, aby Japonsko splnilo svou „odpovědnost vůči mezinárodnímu společenství“. Naproti tomu mezi odpůrci bylo nejčastějším důvodem jejich volby přesvědčení, že mezinárodní přínos Japonska by měl být poskytnut „jiným způsobem“ (přibližně 40 %), zatímco jen asi polovina z nich uváděla obavy ze ztrát na životech nebo protiústavnosti tohoto kroku (oba důvody shodně 19 %). Přibližně 14 % uvedlo jako důvod proti vyslání vyvolání strachu u asijských sousedů Japonska. Tyto výsledky naznačují, že nesouhlas s vysláním vojenských sil do zahraničí z důvodu skepse ohledně užitečnosti vysílání vojenských sil do zahraničí byl větší než obava z jeho protiústavnosti.¹⁸⁸

Lze konstatovat, že v druhé polovině 90. let podle řady průzkumů u japonské veřejnosti došlo k ustálení pozitivního přístupu k vyslání SDF do zahraničí za účelem realizace humanitárních a záchranných operací. Zároveň byla veřejnost i nadále v drtivé většině proti tomu, aby SDF hrála vojenskou roli v zahraničí. Nenašla se tak silná a stabilní názorová základna pro podporu účasti SDF v bezpečnostně nestabilních

---

¹⁸⁷ MIDFORD, Paul. *Rethinking Japanese Public Opinion and Security: From Pacifism to Realism?* (Studies in Asian Security). Stanford University Press, 2011, s. 96

¹⁸⁸ MIDFORD, Paul (2011), s. 96

regionech, kde by operovaly v zájmu mezinárodní stability. S těmito limity musela konzervativní politická elita z LDS počítat.

Za zmínku také stojí nálady veřejnosti v ústavně-právních otázkách. V roce 1993 poprvé podpořila revizi ústavy těsně nadpoloviční většina dotázaných (50,4 %). Od té doby až do roku 1999 se podpora revize podle průzkumů deníků Asahi a Jomiuri pohybovala mezi 44 a 53 procenty, přičemž nejvyšší podporu ukázal průzkum Jomiuri z roku 1999 (53 %). Celkově však hlavním důvodem nebylo vypuštění nebo revize Čl. 9, ale reakce na nové výzvy, jako např. potřebu zajištění mezinárodní pomoci (46 %). Velmi vysoká byla též podpora pro vložení environmentálních práv do ústavy.¹⁸⁹ Podpora Čl. 9 ze strany japonské veřejnosti zůstala v 90. letech vysoká a např. v průzkumu Asahi z roku 1997 vyjádřilo souhlas s jeho revizí pouze 20 % respondentů oproti 69 %, kteří byli proti takové revizi.¹⁹⁰

Do debaty o bezpečnostních a ústavně-právních otázkách se v 90. letech zapojila také významná tištěná média. Některá z nich dokonce přišla s vlastními návrhy, jak přistoupit k ústavní revizi. Deník Jomiuri, jenž je považován za médium s největším nákladem novin na světě (v roce 2020 to bylo přes 7,7 milionů ranních výtisků denně), je hlavním konzervativním deníkem, který má blízko k pozicím v Japonsku dominantně vládnoucí LDS. Jomiuri byl také první deník, který se pustil do celostátní kampaně volající po novelizaci ústavy. Jomiuri prosazoval od počátku 90. let vizi Japonska jako mocnosti, která bude hrát výrazně rozšířenou roli v mezinárodním společenství při zachování SDF a bezpečnostní smlouvy Anpo s USA. S prvním konkrétním návrhem ústavní revize přišel Jomiuri dne 3. listopadu 1994, kdy uveřejnil osmistránkovou přílohu svého pravidelného vydání, jejíž součástí bylo plné znění návrhu a jeho detailní odůvodnění. Návrh ponechal první větu Čl. 9, ale následující věta – „*pozemní, námořní a vzdušné síly, jakož i další válečný potenciál nebudou nikdy udržovány*“ - byla vypuštěna a nahrazena jednoznačným uznáním práva vlastnit konvenční ozbrojené síly – armádu (*guntai*). Byla také přidána nová kapitola o mezinárodní spolupráci, která by stanovila snahu odstranit ze světa „*lidské pohromy způsobené vojenskými konflikty, přírodními katastrofami, ničením životního prostředí, ekonomickým strádáním v určitých oblastech a regionálními nepokoji*“ a zavázala

---

¹⁸⁹ HOOK, Glenn D., McCORMACK, Gavin. *Japan's Contested Constitution Documents and Analysis*. Routledge, 2001, s. 32

¹⁹⁰ NAKANO, Koichi. The politics of unconstitutional constitutional amendments in Japan. The case of the pacifist Article 9. IN: ABEYRANTE, Rehan, BUI, Ngoc Son (ed.) *The Law and Politics of Unconstitutional Constitutional Amendments in Asia*. Routledge, 2021, s. 31

Japonsko k vyslání svých ozbrojených sil „*k udržení a podpoře míru a k humanitární podpoře*“. Návrh také obsahoval rozšíření stávajících ustanovení o lidských právech o ochranu soukromí a o právo na ochranu životního prostředí. Stejně tak mělo dojít k posílení parlamentu a role předsedy vlády. Pozice císaře by zůstala prakticky nezměněna, ale ustanovení, které se jej týkalo, bylo zařazeno chronologicky až pod ustanovení o svrchovanosti lidu.¹⁹¹

Záměrem, podle odůvodnění Jomiuri, nebylo odklonění od pacifistického poslání ústavy, ale naopak jeho posílení. Snahou návrhu bylo posílit internacionalistický rozměr potřeby zachování míru, který by zároveň odpovídal smyslu a účelu Čl. 9. Vlivný deník Jomiuri zároveň svým návrhem ilustroval, jakých všech oblastí by se potenciální ústavní revize mohla týkat.

Svou představu o ústavním textu představil v roce 1994 i časopis Sekai od nakladatelství Iwanami Šoten, který oproti Jomiuri zastával spíše pozice japonských progresivistů a měl značný vliv v poválečných japonských intelektuálních kruzích. Po řadu let se na jeho stránkách prezentovaly právě pacifistické myšlenky. Podle Sekai mělo dojít k redefinici ústavního zakotvení poválečného pacifismu tak, aby byla nejen tato tradice zachována a rozvíjena, ale aby byl do ní navíc zahrnut ústavní základ pro obranné síly. Zástupci žurnálu však ve skutečnosti nenavrhovali změnu ústavy, ale vytvoření nového Základního zákona o míru, kterým by byla legitimita sil pro účel sebeobranu uznána, nicméně existující SDF by byly radikálně, ale ústavně konformně reorganizovány. SDF by byly rozděleny na „teritoriální stráž“, která by byla pověřena čistě obranou japonského území, a na zcela odlišné „mezinárodní pomocné síly“, které by sloužily pouze pod patronátem OSN. Japonsko by se zároveň mělo snažit reálně naplnit podstatu Čl. 9 a svými politikami přispívat k podpoře regionálního a světového odzbrojení a usmíření – nejprve se sousedy Japonska prostřednictvím omluv a odškodnění za válečná příkoří a poté budováním sítí míru a spolupráce bez nutnosti zachování dvoustranné aliance s USA. Návrh skupiny kolem časopisu Sekai vyvolal debatu, neboť byl prezentován „*v kontextu dalekosáhlé kritiky "utopických" tendencí poválečného japonského pacifismu, jeho nekritického příklonu k "socialistickému bloku" a neschopnosti vážně řešit otázku obrany během studené války.*“¹⁹² Jednalo se

---

¹⁹¹ *Návrhy deníku Jomiuri Šimbun na revizi ústavy z let 1994, 2000 a 2004* [online]. Jomiuri Šimbun [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://info.yomiuri.co.jp/media/yomiuri/feature/kaiseishian.html>.

¹⁹² HOOK, Glenn D., McCORMACK, Gavin (2001), s. 38

tak o pokus se lépe vypořádat s reálným kontextem, v kterém se Japonsko a jeho ústava nachází.

Pro úplnost lze též zmínit návrh druhého největšího japonského deníku Asahi, který v roce 1995 představil podobnou vizi jako magazín Sekai. Ústava měla zůstat nedotčena, ale měl být schválen Zákon o mezinárodní spolupráci, který by dal Japonsku zákonný podklad pro realizaci pomoci nejchudším zemím, na řešení globálních problémů jako je zbrojení, populační exploze či globální zhoršování životního prostředí. Japonsko by se z pozice odpírače vojenské služby mělo orientovat na výhradně nevojenské zapojení do mezinárodního společenství. Vojenská přítomnost USA na japonských ostrovech měla být výhledově eliminována, SDF měly být zásadně redukovány a omezeny na čistě lokální obranu japonských ostrovů. Zároveň měl vzniknout mírový sbor pro humanitární, záchranné či jiné podpůrné účely k vyslání do zahraničí – vyloučeno však bylo vyslání ozbrojených jednotek.¹⁹³

Výše uvedené návrhy ilustrují, jak se rozvinula diskuse o podobě bezpečnostní politiky a případných ústavních změnách. Zvýšený zájem o téma dokazuje i skutečnost, že v roce 2000 byla v parlamentu poprvé zřízena Výzkumná komise pro ústavu, která měla za cíl zanalyzovat možnosti ústavní revize.

Tento probuzený zájem o japonskou konstituci nevznikl sám od sebe. Byl stimulován nejen změnou mezinárodního systému a tlakem na aktivnější zapojení Japonska do zajišťování mezinárodní bezpečnosti, ale i novými bezpečnostními výzvami v regionu, který Japonsko obklopuje.

8.4.3. Nové bezpečnostní hrozby a posilování japonsko-americké spolupráce

Třebaže v 90. letech 20. století pominulo bipolární napětí mezi Východem a Západem, objevily se nové hrozby, které posilovaly vědomí japonské vládnoucí elity o nutnosti vytvářet adekvátní kapacity pro zajištění japonské suverenity.

Rozhodnutí Číny zastrašit Tchaj-wan před prezidentskými volbami v březnu 1996 rozsáhlými vojenskými cvičeními a raketovými testy v Tchajwanském průlivu vyvolalo v Japonsku obavy z ochoty Číny použít vojenskou sílu na obranu svých národních zájmů. V srpnu 1998 zase zaskočila obyvatele japonských ostrovů raketa Taepodong, která byla odpálena z KLR do vod sousedících s Japonskem.

---

¹⁹³ HOOK, Glenn D., McCORMACK, Gavin (2001), s. 39

Nové bezpečnostní výzvy formovaly potřebu posilování americko-japonské aliance ve změněné mezinárodní situaci. Rozsah společných zájmů byl mapován tehdejším náměstkem ministra obrany pro mezinárodní bezpečnostní záležitosti Josephem S. Nyeem, který uskutečnil řadu bilaterálních jednání s japonskými představiteli. Pod Nyeovým vedením vydalo americké ministerstvo obrany v únoru 1995 revizi strategie ve východní Asii s názvem Bezpečnostní strategie Spojených států pro východoasijsko-pacifický region (známa také jako „Nyeova zpráva“)¹⁹⁴. Strategie potvrdila, že pro USA není důležitější bilaterální vztah než ten s Japonskem. Potvrdila také závazek dodržovat bezpečnostní smlouvu, stejně tak i odhodlání udržet ve východní Asii nejméně po dobu příštích dvaceti let přibližně 100 000 vojáků.

Na summitu v Tokiu v roce 1996 podepsal prezident Clinton a premiér Hašimoto „Společné prohlášení Japonska a USA o bezpečnosti: Aliance pro 21. století“. Prohlášení zmiňuje, že přes konec studené války „v regionu přetrvává nestabilita a nejistota“. Uvádí, že „na Korejském poloostrově přetrvává napětí“ a „stále dochází k velké koncentraci vojenských sil, včetně jaderného arzenálu“. Vedle toho jsou „zdrojem nestability nevyřešené územní spory, potenciální regionální konflikty a šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů“. V tomto ohledu zůstává americko-japonská bezpečnostní smlouva „základem pro dosažení společných bezpečnostních cílů a pro udržení stabilního a prosperujícího prostředí v asijsko-pacifickém regionu“.¹⁹⁵ Společné prohlášení také stvrdilo potřebu spolupráce v obraně a obsahovalo zmínku o nutnosti revidovat zastaralou Směrnici pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem z roku 1978. Směrnice byla revidována v roce 1999 a zakotvila spolupráci Japonska při řešení „situací v oblastech obklopujících Japonsko“ ve čtyřiceti konkrétních oblastech, jako je: humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, záchranářské operace, evakuace civilistů, činnosti zajišťující provádění hospodářských sankcí, nabídka využití japonských zařízení Spojeným státům, logistická podpora v oblasti zásobování a dopravy, bezpečnost amerických vojenských zařízení, komunikací, dohled a odminování. Z uvedeného byla zvlášť významná nebojová logistická podpora

---

¹⁹⁴ Bezpečnostní strategie Spojených států pro východoasijsko-pacifický region z roku 1995 [online]. Defense Technical Information Center [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA298441>.

¹⁹⁵ Společné prohlášení Japonska a USA o bezpečnosti: Aliance pro 21. století z roku 1996 [online]. Ministry of Defense Japan [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.mod.go.jp/en/j-us-alliance/joint-declaration/21century/index.html>.

SDF americkým silám.¹⁹⁶ Za účelem transponování těchto nových závazků byla přijata příslušná domácí legislativa – Zákon o opatřeních k zajištění míru a bezpečnosti Japonska v nebezpečných situacích v oblastech obklopujících Japonsko (dále jen „Zákon o situacích v obklopujících oblastech“, v japonštině známý jako *Šúhendžitai-hó*) a příslušná novela Zákona o SDF. Zákon byl schválen bez větších protestů, i když se objevily obavy z dalšího oslabování Čl. 9. K těm napomáhal i různý výklad neurčitého výrazu „obklopující oblasti“.

Dne 11. října 2000 vydala studijní skupina složená z demokratů a republikánů (hlavními postavami byli Richard L. Armitage a Joseph S. Nye) z Institute for National Strategic Studies při National Defense University zprávu s názvem „Spojené státy a Japonsko: Na cestě ke zralému partnerství“. Vedle řady doporučení stojí za pozornost pasáž: „*Japonský zákaz kolektivní sebeobrany je omezením alianční spolupráce. Zrušení tohoto zákazu by umožnilo užší a účinnější bezpečnostní spolupráci. Toto rozhodnutí může učinit pouze japonský lid.*“¹⁹⁷ Jednalo se o explicitní vyjádření amerického spojence, že poválečné sebeomezení odkazující na Čl. 9 ústavy je brzdou pro rozvoj bezpečnostní spolupráce mezi oběma zeměmi v 21. století.

9. Události 11. září a další japonské angažmá – od Koizumiho po vládu DSJ

9.1. Reakce na útoky na New York a invazi do Iráku

V dubnu 2001 se do čela japonské vlády dostal nekonformní Džúničiró Koizumi, který během pět a půl roku svého premiérství proměnil úřad předsedy vlády i vnitřní dynamiku LDS a pustil se do ekonomické reformy. Jako stoupenec silné americko-japonské aliance v říjnu 2001, jen několik týdnů po teroristických útocích v New Yorku, zajistila Koizumiho vláda schválení Zákona o zvláštních opatřeních proti terorismu (*Terotaisaku-Tokubecusoči-hó*)¹⁹⁸. Ten poskytl právní základ pro spolupráci Japonska s USA v rámci „války proti teroru“, když umožnil SDF poskytovat „podporu v týlové oblasti v bojových zónách“. Původní Koizumiho plán sice bylo vyslání SDF do bojových zón za účelem poskytování zdravotnické podpory americké armádě, ale

---

¹⁹⁶ *Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem z roku 1997* [online]. Ministry of Defense Japan [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/d_act/us/anpo/pdf/19970923.pdf.

¹⁹⁷ *INSS: The United States and Japan: Advancing Toward a Mature Partnership* [online]. Sasakawa Peace Foundation USA, 11. 10. 2000, [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://spfusa.org/wp-content/uploads/2015/11/ArmitageNyeReport_2000.pdf.

¹⁹⁸ *Zákon o zvláštních opatřeních proti terorismu z roku 2001* [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/policy/2001/anti-terrorism/1029terohougaiyou_e.html.

po nesouhlasu některých svých spolustraníků, koaliční Kómeitó a veřejnosti z plánu ustoupil. Také přeprava a dodávky zbraní byly vyloučeny z okruhu přípustných činností podle protiteroristického zákona.

Japonsko následně poskytlo lodím zemí provádějících vojenské operace v Afghánistánu logistickou pomoc ve formě dodávek paliva, vody a dalších zásob, které do Indického oceánu dopravovala právě plavidla SDF. Třebaže Koizumi argumentoval, že operace SDF splňují ústavní limity, opozice v čele s Demokratickou stranou Japonska (*Minšutó*, DSJ) měla pochybnosti.¹⁹⁹

V protiteroristickém zákonu nebyla žádná zmínka o kolektivní sebeobraně. Zástupci Legislativního odboru vlády jakoukoliv spojitost s ní vylučovali. Je však pravdou, že zákon umožňoval SDF vykonávat „kooperativní a podpůrné aktivity“. A vyslání lodí vybavených systémem Aegis bylo částečně pozastaveno kvůli právním obavám, že by jejich sofistikované zpravodajské schopnosti mohly být použity ve válečném úsilí, čímž by byl porušen zákaz kolektivní sebeobrany. Přesto později k vyslání lodi s Aegis na Koizumiho nátlak došlo, ale nevyvolalo to žádné velké spory, i zřejmě z důvodu bezproblémové realizace logistické operace. Navíc Osamu Akijama, generální ředitel LOV, později uvedl, že „*poskytnutí podpory jiným zemím, které použily sílu proti bandě zlodějů v nebezpečné oblasti, by nepředstavovalo ústavní problém*“.²⁰⁰

Mnohem větší kontroverze a protesty japonské veřejnosti přineslo vyslání pozemních (2004-2006) a leteckých (2004-2008) složek SDF do Iráku na základě další speciální legislativy. Zákon o zvláštních opatřeních týkajících se humanitární pomoci a pomoci při obnově Iráku (známý pod zkráceným japonským názvem *Iraku Tokuso-hó*) umožnil SDF účastnit se humanitárních průzkumných a mírových misí v nebojových oblastech. Bylo to poprvé, co byly SDF vyslány na misi mimo rámec mírových operací OSN do země, kde probíhají ozbrojené střety.

V Japonsku panoval proti invazi do Iráku, označované jako „Operace Irácká svoboda“, silný odpor. Nesouhlas s ní byl od jejího počátku dominantní a japonská veřejnost na ni tak reagovala odlišně než v případě Afghánistánu. To samé platilo i pro podporu invaze ze strany Koizumiho, který v jejím odůvodnění zmiňoval důležitost podpory aliančního partnera. Obezřetnost vládního partnera Kómeitó a právě nesouhlas

---

¹⁹⁹ Proto krátce poté, co se v roce 2009 dostala DSJ k moci, logistické operace pozastavila a nahradila je finanční pomocí.

²⁰⁰ SAMUELS, Richard J. (2007), s. 97

veřejnosti ovlivnily i výslednou podobu speciálního Zákona o pomoci Iráku. Původní návrh byl ambiciózní a předpokládal, že se SDF budou podílet na protiteroristických a stabilizačních misích a že pozemní síly SDF (GSDF) budou poskytovat přímou logistickou podporu americké armádě přepravou zbraní. GSDF také měly pomáhat při vyhledávání a likvidaci zbraní hromadného ničení. Tato ustanovení v návrhu nezůstala. A nedošlo na Koizumiho původní plán, že SDF budou vyslány ještě během prvotních bojových operací. Aby Koizumi uklidnil japonskou veřejnost, SDF se neměly zapojovat do bojů či přepravovat zbraně pro jiné země, měly se místo toho soustředit na humanitární a rekonstrukční operace, zejména na čištění vody.

Ve svém projevu, v kterém Koizumi oznámil vyslání SDF do Iráku, se vyjádřil i k obavám z protiústavnosti mise:

„Slyšel jsem některé názory, že vyslání SDF je protiústavní. Rád bych však, abychom se všichni dobře podívali na japonskou ústavu. Nyní přečtu část její preambule:

„Uznáváme, že všechny státy světa mají právo žít v míru, beze strachu a nouze. Věříme, že žádný stát není odpovědný pouze sám sobě, ale že zákony politické morálky jsou univerzální; a že poslušnost těmto zákonům je povinností všech států, které chtějí udržet svou vlastní suverenitu a ospravedlnit svůj suverénní vztah k ostatním státům. My, japonský lid, se zavazujeme, že budeme se vši svou národní ctí naplňovat tyto vysoké ideály a cíle.“

Skutečně se domnívám, že mezinárodní společenství vyzývá Japonsko a japonský lid, aby jednali v souladu s ideály naší ústavy. Vyzývám členy SDF, aby vyvíjeli činnost, která odpovídá duchu a ideálům ústavy. Je to plně oprávněné a svědčí to o tom, že nemyslíme jen na náš národ. Stabilita a mírový rozvoj Iráku je zásadní pro samotný Irák, stejně jako je nezbytná pro Japonsko. Ve skutečnosti jsou nezbytné pro bezpečnost celého světa.“²⁰¹

Příznačné je, že Koizumi ve svém projevu nezmínil Čl. 9, ale vybranou část preambule se zřejmým apelem na určitou odpovědnost Japonska vůči mezinárodnímu společenství. Bylo však otázkou, v jakém rozsahu může SDF postupovat „v duchu“ japonské ústavy. Limity japonského angažmá nebyly v této Koizumiho (re)interpretaci zřejmé, a tak premiérův projev spíše přispěl k averzi veřejnosti k celé

---

²⁰¹ Tisková konference premiéra Koizumiho [online]. Úřad japonského premiéra, 9. 12. 2003 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/koizumispeech/2003/12/09press_e.html.

misí. Z těchto důvodů přestal Koizumi ve svých vyjádřeních odkazovat na posilování větší role Japonska v zajišťování mezinárodní bezpečnosti a „začal zdůrazňovat, že SDF jsou nejlepší organizací pro poskytování humanitární pomoci a obnovy v nestabilním prostředí“.²⁰²

Koizumi argumentoval, že rekonstrukční a humanitární úkoly SDF budou plněny v „nebojové oblasti“ (*hisentó čiki*). Realita konfliktu v Iráku však ukázala, jak je obtížné oddělit taková místa od těch bojových, o čemž se přesvědčily pozemní jednotky SDF, jejichž základna v jihoiráckém městě Samawah byla několikrát ostřelována. Ukázala se však zejména restriktivnost a nepraktičnost pravidel nasazení, kdy se japonské jednotky musely plně spoléhat na vojenskou ochranu z řad jednotek jiných zemí (Nizozemí a Velká Británie).

Politici LDS však viděli v irácké misí další krok v posilování úlohy Japonska v zajišťování mezinárodní bezpečnosti. Příznačný je výrok tehdejšího hlavního tajemníka vládního kabinetu a pozdějšího premiéra Jasua Fukudy z května 2003, který prohlásil, že využívání práva Japonska na kolektivní sebeobranu, které bylo podle tehdejšího výkladu ústavy zakázáno, se bude muset změnit.²⁰³

V souvislosti s japonskou misí v Iráku stojí za pozornost soudní judikatura. V roce 2008 Nagojský vrchní soud rozhodl, že letecký přesun mnohonárodních bojových jednotek (ASDF vedle zásob dopravovaly americké vojáky z Kuvajtu do Iráku a zpět) do válečné zóny Bagdádu je protiústavní, protože je „nedílnou součástí užití síly jiných zemí“. Žalobu podalo přibližně 1 100 občanů, kteří požadovali, aby bylo pozastaveno vyslání SDF do Iráku a aby vláda zaplatila odškodné, v tom však u soudu neuspěli a dále se neodvolali. Podle soudu byla sice činnost ASDF v oblasti letecké přepravy v rozporu s Čl. 9 ústavy a příslušným Zákonem o pomoci Iráku, japonská vláda však misí předčasně neukončila s odkazem na to, že letiště v Bagdádu není bojovou oblastí a ústavnost je naplněna.²⁰⁴

I když bylo japonské angažmá SDF obecně hodnoceno veřejností jako prospěšné, samotné vyslání si nikdy nezískalo silnou podporu a stalo se určitým mementem pro japonskou elitu a pozdější překážkou pro získání podpory pro další mise.

---

²⁰² MIDFORD, Paul (2011), s. 137

²⁰³ SAMUELS, Richard J. (2007), s. 99

²⁰⁴ *High court: ASDF mission to Iraq illegal* [online]. The Japan Times, 18. 4. 2008 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2008/04/18/national/high-court-asdf-mission-to-iraq-illegal/>.

Za pozornost také stojí, že v letech 2003 a 2004 byla schválena řada zákonů v rámci „pohotovostní legislativy“ (*júdžihósei*), které poskytly právní rámec, na jehož základě mohla SDF reagovat na útok cizích vojenských sil tím, že uvolní silnice pro vojenská vozidla, dohlíží na evakuaci, zásobuje americké síly, centralizuje pravomoci, které jsou obvykle v rukou místních vlád, a zavádí kontrolu vládních informací. Konkrétně byly přijaty: 1. Zákon o opatřeních k zajištění nezávislosti a bezpečnosti státu v situaci ozbrojeného útoku (*Burjoku kógeki džitai taišo-hó*) definoval různé situace ozbrojeného útoku (včetně situace, kdy se ozbrojený útok očekává) a stanovil povinnosti státu, místních orgánů a určených veřejných institucí,²⁰⁵ 2. Novela Zákona o SDF (*Džieitai-hó*) umožnila SDF použít ke své obraně sílu, procházet soukromými pozemky a postihovat firmy, které nespolupracují při vládních kontrolách potravin a materiálu, 3. Novela Zákona o zřízení bezpečnostní rady státu (*Anzenhošo-kaigi-sečči-hó*)²⁰⁶ změnila složení Rady a 4. Zákon o ochraně osob (*Kokumin-hogo-hó*) jako základní právní předpis na ochranu občanů před ozbrojenými útoky, terorismem a jinými nebezpečnými událostmi v podstatě zakotvil civilní obranu.²⁰⁷

Pohotovostní legislativa znamenala další významný krok pro posílení připravenosti Japonska na konfliktní situace. Problematika, kterou bylo dříve značně citlivé otevírat, získala ve světle severokorejské hrozby a událostí z 11. září širokou podporu, včetně tehdejší hlavní opoziční strany, Demokratické strany Japonska. Pouze komunisté a socialisté varovali před oslabováním ústavou zakotveného pacifismu.

Vláda premiéra Koizumiho však přes jeho mimořádnou popularitu posílila napětí se sousedními zeměmi. Koizumi každý rok během svého působení v čele japonského kabinetu (2001–2006) navštívil Svatyni Jasukuni. Premiérové návštěvy kontroverzní svatyně vyvolaly řadu protestů v Číně a Jižní Koreji a na čas ustala i oficiální diplomatická setkání mezi vedoucími představiteli Japonska a uvedených zemí. Japonsko bylo asijskými sousedy nařčeno z nedostatečné reflexe své minulosti a

---

²⁰⁵ V případě ozbrojeného útoku nebo při bezprostřední hrozbě takového útoku je předseda vlády povinen vypracovat pohotovostní plán, který musí následně schválit vláda i parlament. Předseda vlády poté rozhoduje prostřednictvím pracovní skupiny, která je odpovědná kabinetu. V případě mimořádné situace jsou občané a místní samosprávy povinné spolupracovat s ústřední vládou. Jednou z hlavních odpovědností vlády a SDF je zajistit, aby byla vojenská zařízení USA dostatečně zabezpečena a aby byly americké síly dostatečně zásobovány. *Zákon o opatřeních k zajištění nezávislosti a bezpečnosti státu v situaci ozbrojeného útoku (Burjoku kógeki džitai taišo-hó)* [online]. Databáze japonské legislativy e-Gov Japan [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=415AC000000079>.

²⁰⁶ *Zákon o zřízení bezpečnostní rady státu* [online]. Úřad japonské vlády [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.cas.go.jp/jp/hourei/houritu/anpo_h.html.

²⁰⁷ *Zákon o ochraně osob* [online]. Databáze japonské legislativy e-Gov Japan [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=416AC000000112>.

neúcty k obětem jeho válečné agrese. Vztah k minulosti později hrál úlohu i za vlády Šinzóa Abeho.

Za Koizumiho vlády, v roce 2005, zveřejnila Výzkumná komise pro ústavu Sněmovny radních Zprávu o výzkumu ústavy, která shrnula pět let dlouhé diskusí a zkoumání k tématu.²⁰⁸ Stejně tak i LDS prezentovala svůj první návrh nové ústavy²⁰⁹. Její návrh obsahoval zejména náhradu za dosavadní druhý odstavec Čl. 9, místo něhož mělo dojít k zakotvení existence SDF. Revizí Čl. 96 se také snažila snížit hranici pro revizi ústavy na prostou většinu v obou komorách pro možnost uspořádat celostátní referendum. Při příležitosti 50. výročí od založení LDS zařadila strana do svého programu schválení nové ústavy:

„Budeme usilovat o dosažení národního konsensu, aby v blízké budoucnosti byla přijata nová ústava na základě nezávislého národního smýšlení. Za tímto účelem budeme usilovat o pokrok ve věcné diskusi uvnitř strany i mimo ni.“²¹⁰

Pro nestabilitu krátkého trvání následujících vlád však prostor pro seriózní debatu o ústavní změně nenastal.

9.2. Posuny v bezpečnostní politice – od první Abeho vlády po vládu DSJ

Koizumiho vláda jasně deklarovala potřebu rozšiřování úlohy domácích obranných kapacit v kontextu nových bezpečnostních výzev (terorismus, zbraně hromadného ničení) a ve svých strategických dokumentech jasně označila KLDR a Čínu za možné zdroje hrozby. V dalších krocích spočívajících v posilování úlohy SDF v zahraničí a v reformách obrany pokračovaly i následující vlády.²¹¹ V roce 2007, během první vlády Šinzóa Abeho, byla Japonská obranná agentura (*Bóeičó*) transformována na regulérní Ministerstvo obrany (*Bóeišo*). V roce 2009 zase byly vyslány síly SDF na protipirátskou misi u somálského pobřeží a Adenského zálivu (od roku 2011 měly k tomuto účelu k dispozici vlastní základnu v Džibuti).

V roce 2009 se DSJ stala vládnoucí stranou, když porazila dlouho dominující Liberálně demokratickou stranu (jednalo se o nejhorší porážku úřadující vlády v

---

²⁰⁸ *Zpráva o výzkumu ústavy* [online]. Sněmovna radních, 2005 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.sangiin.go.jp/eng/report/ehb/ehb.pdf>.

²⁰⁹ *Návrh LDS na novou ústavu*, [online]. Kenpó Kaigi, 2005 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <http://www.kenpoukaigi.gr.jp/seitoutou/051028jimin-sinkenpousouan.pdf>.

²¹⁰ *Program Liberálně demokratické strany* [online]. Webové stránky LDS, 25. 11. 2005 [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: <https://www.jimin.jp/aboutus/declaration/>.

²¹¹ V jejich čele se rychle vystřídali: Šinzó Abe (2006-2007), Jasuo Fukuda (2007-2008) a Taró Aso (2008-2009).

novodobé historii Japonska) a získala největší počet křesel v parlamentu. Došlo k Ozawou dlouho prosazované změně vlády (*seiken kótai*) a ke snaze posílit rozhodovací roli politiků na úkor tradičně silné byrokracie. V roce 2010 Ozawa prosadil důležitou legislativní změnu, která zakazovala generálnímu řediteli Legislativního odboru vlády a vedoucímu odboru mezinárodního práva Ministerstva zahraničních věcí odpovídat na otázky v parlamentu. První zmiňovaný měl tradičně za úkol zákonodárcům prezentovat výklad ústavního Čl. 9, ten druhý zase výklad bezpečnostní smlouvy mezi USA a Japonskem. Zejména ve vztahu k LOV došlo k posílení autority vlády v oblasti ústavního výkladu na úkor byrokratů.²¹² Ozawa tak udělal významný krok pro oslabení úlohy LOV, což Abe dále využil během své druhé vlády.

Za tříletého vládního působení DSJ (2009-2012), během kterého nejprve došlo k ochlazení vztahů s USA kvůli (nakonec neúspěšným) pokusům premiéra Jukia Hatojamy vyřešit přemístění kontroverzní americké letecké základny Futenma z Okinawy a posléze k jejich posílení díky *Operaci Tomodači*, kdy americká armáda významně pomohla SDF v záchranných operacích po trojitě katastrofě ve Fukušimě (2011), došlo k několika událostem, jež poskytly další argumenty pro posílení japonské obrany.

V září 2010 se čínská rybářská loď střetla u ostrovů Senkaku/Tiao-jü-tao, jež jsou předmětem dlouholetého teritoriálního sporu mezi Čínou a Japonskem, s plavidly Japonské pobřežní stráže, načež byl kapitán čínské lodi zatčen. Diplomatická roztržka mezi oběma zeměmi byla urovnána propuštěním kapitána.

Ještě dramatičtější byly události z roku 2012. Bývalý tokijský guvernér Šintaró Išihara oznámil v dubnu záměr odkoupit sporné ostrovy od soukromého vlastníka. V Číně následně vypukly rozsáhlé protijaponské demonstrace. Ve snaze zabránit Išiharově kroku a radikalizaci situace se nakonec vláda premiéra Nody rozhodla v září 2012 ostrovy znárodnit. Další protesty, bojkoty a ničení japonského zboží na sebe nenechaly čekat. K většímu napětí přispěl výskyt čínské pobřežní stráže, přelety vojenských letadel čínského letectva a čínského námořnictva v oblasti sporných ostrovů. V této době též došlo ke zhoršení vztahů mezi Japonskem a Jižní Koreou poté, co I Mjong-bak jako první korejský prezident navštívil sporné ostrovy Takešima/Tokdo,

---

²¹² MULGAN, Aurelia George. *Ozawa Ichirō and Japanese Politics: Old Versus New*. Routledge, 2014, s. 106

kteře jsou předmětem dalšího palčivého územního sporu mezi asijskými zeměmi. Když se v prosinci 2012 dostala LDS zpět do vlády, bylo od počátku zřejmé, že bezpečnostní politika bude jedním z klíčových témat.

Ještě než se LDS vrátila k moci, uveřejnila v dubnu 2012 svůj návrh na změnu ústavního textu. Podle jejího prohlášení nová ústava „*vymaní zemi ze systému zavedeného během okupace a učiní z Japonska skutečně suverénní stát*“²¹³. Vedle kompletní výměny preambule, která měla nově zdůrazňovat jedinečnost japonského národa, zakotvení ustanovení o mimořádných stavech, důrazu na respekt k rodině, práva na ochranu životního prostředí a zjednodušení procedury pro ústavní změnu (pro vypsání referenda by stačila prostá většina v obou komorách parlamentu) stojí za pozornost zejména změny týkající se bezpečnostních otázek.²¹⁴ Čl. 9 měl být upraven následovně:

1. *Upřímně usiluje o mezinárodní mír, založený na spravedlnosti a řádu, japonský lid se ~~navždy~~ zřiká války jako suverénního práva státu a **nepoužije hrozbu ~~ěia~~ užití síly jako prostředků k urovnávání mezinárodních sporů.***
2. *~~Aby byl dosažen cíl v předcházejícím odstavci, pozemní, mořské a vzdušné síly, stejně tak jako jiný válečný potenciál nebudou nikdy zřízeny. Právo státu válčit nebude uznáno. Ustanovení předchozího odstavce nebrání výkonu práva na sebeobranu.~~*²¹⁵

Tato změna zdůrazňuje posun od kategorického vyhýbání se vojenským kapacitám a vyhýbání se zapojení do vojenského konfliktu za jakýchkoli okolností. Zakotvení „výkonu práva na sebeobranu“ navíc nerozlišuje mezi individuálním a kolektivním právem na sebeobranu.

V dalších ustanoveních návrhu LDS se měly stát současné SDF „Národními obrannými silami“ (*Kokubó-gun*) pod velením předsedy vlády jako vrchního velitele

---

²¹³ *LDP announces a new draft Constitution for Japan*, [online]. Webové stránky LDS, 7. 5. 2012 [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://www.jimin.jp/english/news/117099.html>.

²¹⁴ Návrh ústavy by také umožnil vládě omezit veřejné projevy ve veřejném zájmu nebo na podporu veřejného pořádku. Nový návrh také přinášel nový systém patentů a práv duševního vlastnictví, či ztěžoval odborové sdružování státních zaměstnanců.

²¹⁵ *Srovnání stávajícího ústavního textu s návrhem LDS z roku 2012* [online]. Reischauer Institute of Japanese Studies – Harvard University, Constitutional Revision Research Project [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: https://projects.iq.harvard.edu/files/crrp/files/ldp_2012_draft_voyce_eng.pdf.

(*saikó šikikan*), které by mohly být nasazeny pro různé účely, včetně udržování mezinárodního míru. Návrh též předpokládal vytvoření pravidel na ochranu národní bezpečnosti a zřízení vojenských soudů. Občané by byli povinni spolupracovat při ochraně japonského území a jeho zdrojů.

Návrh LDS na ústavní novelu z roku 2012 představil vizi, jakým způsobem dominantní politická síla přemýšlí o proměně základní normativního textu. Strážci hodnot antimilitarismu, neozbrojené neutrality či pacifismu na tyto představy hleděli s velkými obavami, a o to více byli rezistentní vůči snahám o ústavní revizi.

10. Vrátit Japonsko zpět – Abeho pohled na historii a ústavu

Když premiér Šinzó Abe v září roku 2007 rezignoval po sérii vládních skandálů, prohře LDS ve volbách do Sněmovny radních a zdravotních potížích, málokdo tehdy očekával, že se o pět let později vrátí do čela strany a stane se časem nejdéle sloužícím poválečným japonským premiérem. Přesto po přesvědčivé porážce DSJ ve volbách v roce 2012 dostal Abe LDS zpět k moci s programem, jemuž vévodil slogan „Japonsko vrátíme zpět“ (*Nihon o, torimodosu*). Význam tohoto hesla je popsán v Abeho knize *Vstříc nové zemi*: „*To jednoduše neznamená vrátit Japonsko zpět od vlády DSJ. Troufám si říci, že je to boj o to vrátit zemi zvanou Japonsko do rukou japonských občanů ze sevření poválečné historie.*“²¹⁶ Pro jeho pochopení je však také potřeba pochopit pozadí, z kterého Abe pocházel.

Od svých šesti let vyrůstal Abe v politickém prostředí, které formovalo jeho názory. Jeho dědeček, premiér Nobusuke Kiši, strávil celou svou kariéru ve snaze zbavit Japonska omezení jemu vnucených americkou okupační správou (zejména revize ústavy) a získat pro Japonsko zpět pozici světové mocnosti. Abeho otec, Šintaró Abe, byl také významný politik – Kišiho spojenc, pozdější vůdce vlivné frakce LDS a ministr zahraničí v Nakasoneho vládě. V raném mládí zažil Abe protesty proti Anpo, které nakonec jeho dědečka stály tu nejvyšší funkci v zemi. Když sám vstoupil do politiky, pustil se do aktivit, které měly uskutečnit to, co se Kišimu nepodařilo – reformy, které vrátí Japonsku ztracené postavení silné a sebevědomé země.

Jak popisuje Abeho životopisec Tobias Harris, Abe se stal součástí proudu nového konzervatismu, který se vymezoval vůči poválečnému vývoji úsilím o posílení hrdosti japonského národa na svou historii, tradici a kulturu. Středem zájmu byly otázky

---

²¹⁶ ABE, Šinzó. *Atarašii kuni e (Vstříc nové zemi)*. Bunšun šinšo, 2013, s. 15

těsně spjaté s poválečným vývojem, v nichž noví konzervativci viděli důležité zdroje japonské identity. Vrcholně důležitou úlohu měla podle nich císařská rodina, která byla středobodem japonské státnosti. V praxi Abe a noví konzervativci podporovali uvolnění omezení císařovy role, obsažených v poválečné ústavě, a chtěli symbolickou povahu císaře povýšit do pozice formální hlavy státu s posílením některých pravomocí. „Podle konzervativního názoru je císař organickým symbolem svazku mezi státem a národem, který se táhne od dávné minulosti až do staletí, která teprve přijdou, a nápadně koketuje s oživením státního šintoismu, který byl vykořeněn americkou okupací.“²¹⁷

Důležitým tématem pro nové konzervativní hnutí byla otázka vzdělávání. Poválečný vzdělávací systém byl podle tohoto proudu v područí levicových učitelů, kteří japonským žákům předávají cizí hodnoty. Bylo proto potřeba reformovat školství a vrátit do národních osnov „morální výchovu“ a vštěpovat mladým Japoncům národní hrdost. S tím také souvisela otázka vhodných učebnic dějepisu, která mnohokrát v japonské historii způsobila diplomatické rozepře kvůli zlehčování japonských činů během druhé světové války.²¹⁸

Vztah k historii byl klíčovým Abeho zájmem. V 90. letech se stal jako řadový poslanec spolu s dalšími 104 kolegy z LDS členem parlamentního výboru pro historické otázky. Výbor vydal v roce 1996 zprávu o válce ve východní Asii, která tvrdila, že Japonsko nevedlo útočnou válku, že jeho armáda zachránila Asii před ruskou invazí, že Mandžusko nebylo historicky považováno za součást Číny, a proto „mandžuský incident“ z roku 1931 nebyl invazí do Číny a že japonská anexe Koreje v roce 1910 a vojenská tažení po roce 1931 byly akty sebeobrany.²¹⁹ Revisionistický přístup k japonské historii se projevoval i v tématech jako je problematika tzv. „žen pro útěchu“ (*ianfu* – široce používaný eufemistický termín pro ženy, jež sloužily japonským vojákům od konce 30. let 20. století do konce 2. světové války; Abe spolu s dalšími popíral existenci důkazů o tom, že by japonská armáda nutila ženy k sexuálnímu otroctví násilím – *kjósei renkó*) či zpochybňování důkazů o nankingském masakru

---

²¹⁷ HARRIS, Tobias. *The Iconoclast: Shinzo Abe and the New Japan*. Hurst, 2020, s. 53

²¹⁸ V této souvislosti je vhodné zmínit několik desítek let soudních sporů mezi historikem Saburóem Ienagou a japonským státem ohledně cenzurních zásahů do podoby jeho učebnic historie. Ienaga psal dějiny, v nichž podrobně popisoval taková zvěrstva, jako byl masakr v Nankingu v roce 1937, při němž vojáci císařské armády povraždili 200 000 až 300 000 čínských civilistů, nelidské pokusy prováděné Jednotkou 731 - armádní jednotkou pro boj s bakteriemi – na čínských věznicích a sebevraždy, k nimž armáda donutila mnoho obyvatel Okinawy.

²¹⁹ HARRIS, Tobias (2020), s. 56

z roku 1937. Japonsko mělo konečně odmítnout přistupovat na narativ vítěze války a postavit se implantovanému výkladu dějin.

V podání Abeho a silně konzervativního a místy revizionistického proudu LDS tak měla mít preferenci snaha skoncovat s dosavadním, údajně „masochistickým pohledem na historii“ (*džigjakušikan*), jenž měl připravit Japonce o jejich národní hrdost. Japonsko by se mělo přestat omlouvat za svou válečnou minulost a za činy, které se ve skutečnosti buď vůbec nestaly, nebo neproběhly tak, jak je interpretuje většina historiků. Ve sporech týkajících se problémů chápání historie (*rekiši ninšiki mondai*) a teritoria (*ryjódo mondai*) je nutné zejména vůči Jižní Koreji a Číně zaujmout nekompromisní postoj. A jak bylo výše naznačeno, bylo nutné revidovat reformy provedené americkou okupační správou, zvláště pak „vnucenou ústavu“ (*ošicuke kenpó*) s pacifistickým Čl. 9, který měl Japonsko oslabit, a normalizovat postavení SDF umožněním jejich většího zapojení do zajišťování bezpečnosti (nejen) Japonska.

Abe byl členem řady pravicových parlamentních skupin, které sdílely uvedený pohled. Byl členem Šintoistické asociace duchovního vedení, která dlouhodobě prosazovala znovuzavedení šintoismu do veřejného života. Také se hlásil k novým skupinám, které vznikly v 90. letech, jako byla: 1. Parlamentní aliance k 50. výročí konce války, která se sešla v roce 1994 a v následujícím roce mobilizovala proti Murajamově omluvě za válečné činy, 2. Skupina mladších poslanců pro posouzení vzdělání a cesty vpřed pro Japonsko, a 3. Parlamentní asociace Nippon Kaigi (Japonská konference), která vznikla v roce 1997 jako styčná skupina mezi poslanci a celostátním „konzervativním hnutím zdola“.²²⁰ Poslední jmenovaná organizace si zaslouží zvláštní pozornost, neboť v době Abeho vlády byl diskutován vliv této organizace na japonskou politiku.

Ve své přelomové publikaci Nippon Kaigi no kenkjú (Studie o Nippon Kaigi) z roku 2016 autor Tamocu Sugano poskytl první ucelený výzkum o genezi a aktivitách Nippon Kaigi, a to na základě přímých poznatků získaných účastí na různých setkáních této ultra-konzervativní lobbistické skupiny a rozhovory s jejími řadovými i klíčovými členy. Organizace vznikla spojením dvou starších skupin – Nihon o Mamoru Kai (Společnost na ochranu Japonska) a Nihon o Mamoru Kokumin Kaigi (Národní konference na obranu Japonska). Nihon o Mamoru Kai bylo sdružení různých náboženských skupin, které bylo hlavním aktérem konzervativního hnutí za legalizaci

---

²²⁰ HARRIS, Tobias, (2020), s 56

používání císařského kalendáře (*Gengó hóseika undó*). Jeho původ lze nalézt v pravicových hnutích vysokoškolských studentů v 60. letech 20. století, která vznikla jako protiváha tehdy velmi silnému hnutí Nové levice v Japonsku. Sugano tvrdí, že tyto studenty ovlivnila náboženská sekta Seičó no Ie (Dům růstu)²²¹.

Nippon Kaigi prostřednictvím vytváření sítí, pořádání setkání, organizování nenásilných demonstrací a protestů, petic a lobbování se zapojilo do celé řady aktivit, jakými jsou podpora návštěv politiků Svatyně Jakukuni či návrhů na změnu ústavy. Hlavní síla Nippon Kaigi spočívá, podle Sugana, ve schopnosti ovlivňovat místní zastupitelstva.²²² Propojení má však i s politiky na centrální úrovni. V roce 2016 bylo v parlamentu přibližně 280 zákonodárců, včetně premiéra Abeho (téměř 40 procent všech členů parlamentu), kteří byli členy jedné z přidružených organizací.²²³ Premiér Abe pravidelně promlouval k organizaci například v Den ústavy (3. květen) o potřebnosti ústavní revize.²²⁴ Ostatně s organizací spjatá skupina Ucukušii Nihon no Kenpó o Cukuru Kokumin no Kai (Národní sdružení za krásnou japonskou ústavu)²²⁵ je, i díky slavné ultrakonzervativní bývalé televizní hlasatelce Jošiko Sakurai, viditelnou advokační entitou prosazující ústavní změnu, jak na národní, tak i lokální úrovni. V premiéra Abeho, který ústavní revizi podporoval, tak vkládali aktivisté velké naděje.

Autor další knihy o Nippon Kaigi, Masahiro Jamazaki, vysvětluje volební heslo LDS z roku 2012 „Japonsko vrátíme zpět“ na myšlenkové spřízněnosti organizace s Abem:

„Premiér Abe a Nippon Kaigi mohou o japonském státním zřízení v době Japonského císařství, zejména v raném období Šówa, kdy politická ideologie „státního šintó“ ovládala myšlení lidí a vůdců více než v období Meidži a Taišó, mluvit dobře, ale málokdy o něm mluví špatně. (...) Japonsko je po porážce v roce 1945 považováno za zemi, která „ztratila svůj původní lesk“. (...) Je

---

²²¹ Synkretické, monoteistické japonské tzv. „nové náboženství“, které se rozšířilo po druhé světové válce. Zdůrazňuje vděčnost za přírodu, rodinu, předky a především náboženskou víru v jednoho univerzálního Boha.

²²² SUGANO, Tamocu. *Nippon Kaigi no kenkjú (Studie o Nippon Kaigi)*. Tokio: Fusóša, 2016, 302 s.

²²³ YOSHIDA, Reiji. *Nationalist leader predicts constitutional revision in 10 years* [online]. The Japan Times, 13. 7. 2016 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2016/07/13/national/nationalist-leader-predicts-constitutional-revision-10-years/>.

²²⁴ *Abe renews call for constitutional revision, blasted over timing* [online]. The Asahi Shimbun, 4. 5. 2020 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/ajw/articles/13349583>.

²²⁵ *Ucukušii Nihon no Kenpó o Cukuru Kokumin no Kai (Národní sdružení za krásnou japonskou ústavu)* [online]. [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://kenpou1000.org>.

*obtížné odvodit jinou „odpověď“ než tu, že „slavné Japonsko“, které chtějí premiér Abe a Nippon Kaigi „obnovit“, je Japonsko z počátku období Šówa, Japonsko z předválečného a válečného období.“*²²⁶

Ačkoliv se vedou diskuse o míře koheze a opravdové síle vlivu Nippon Kaigi, premiér Abe a další konzervativní politici s organizací, byť i jen symbolickým členstvím, propojení přinejmenším viděli ve skupině netriviální základnu příznivců.

Jedním z paradoxů Abeho politiky bylo, že aliance se strůjcem nenáviděných „vnucených“ norem, tedy Spojenými státy, zůstala jedním z pilířů jeho bezpečnostní politiky a samy Spojené státy iniciovaly změny, které Abeho vláda v této oblasti realizovala.

11. Proaktivní pacifismus a bezpečnostní reformy

15. srpna 2012, v době vrcholícího napětí s Čínou a Jižní Koreou, a pár měsíců před Abeho návratem k moci, vyšla v americkém Centru pro strategická a mezinárodní studia (CSIS) tzv. 3. Armitage-Nye zpráva (The U.S.-Japan Alliance anchoring stability in Asia), vypracovaná, stejně jako ty předchozí, skupinou složenou z řad republikánů a demokratů, v čele s R. L. Armitagem a J. S. Nyem. Zpráva zejména volala po posílení obranné spolupráce v rámci americko-japonské aliance ve světle expandující Číny, jež usiluje o větší vliv v pásmu „prvního řetězu ostrovů“ (Tchaj-wan, Japonsko, Filipíny), a hrozeb globálního terorismu, po uvolnění zákonných limitů japonských mírových jednotek v rámci misí PKO tak, aby mohly chránit civilisty a další jednotky OSN, po revizi zákazu výkonu práva na kolektivní sebeobranu a po vyslání SDF do území překračujících teritorium Japonska.²²⁷ S odkazem na úspěšnou spolupráci amerických a japonských sil při záchranných operacích po událostech ve Fukušimě, Zpráva uvedla:

„Ironií však je, že za nejtěžších podmínek vyžadujících ochranu japonských zájmů je našim silám právně znemožněno kolektivně bránit Japonsko. Změna zákazu kolektivní sebeobranu Japonska by tuto ironii plně vyřešila. Změna politiky by neměla usilovat o jednotné velení, vojensky agresivnější Japonsko

---

²²⁶ JAMAZAKI, Masahiro. *Nippon Kaigi: Senzenkaiki Heno Džónen (Nippon Kaigi: Jejich vášeň pro návrat k předválečné společnosti)*. Tokio: Šueiša, 2016, s. 109-110

²²⁷ *The U.S.-Japan Alliance anchoring stability in Asia* [online]. CSIS, 15. 8. 2012 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/120810_Armitage_USJapanAlliance_Web.pdf.

*nebo změnu japonské mírové ústavy. Zákaz kolektivní sebeobranu je překážkou aliance. 11. března ukázal, jak mohou naše dvě síly v případě potřeby maximalizovat své schopnosti. Bylo by odpovědným oprávněním umožnit našim silám reagovat v plné spolupráci v celém bezpečnostním spektru v době míru, napětí, krize a války.*²²⁸

Zmíněná doporučení měla posílit schopnost aliance efektivně činit kroky k zajištění bezpečnosti a Abeho administrativa se těchto úkolů chopila se zvýšenou aktivitou. A otázka umožnění výkonu práva na kolektivní sebeobranu se stala zásadním bodem veřejné debaty za Abeho vlády, zejména v letech 2014 a 2015.

Koncepční dokument, jenž nastínil Abeho vizi zvýšené japonské úlohy v bezpečnostních otázkách, vyšel 17. prosince 2013. Národní bezpečnostní strategie Japonska (NBS) uvádí, že Japonsko bude prosazovat „proaktivní pacifismus“ (*sekkjokuteki heiwašugi*; v anglické verzi: „*proactive contribution to peace*“ - proaktivní přínos míru) založený na principu mezinárodní spolupráce a vytyčující si tři základní cíle: 1) Posílení deterence (odstrašující síly) nutné k udržení míru a bezpečnosti a zajištění svého přežití, a zabránění přímým útokům na Japonsko. V případě reálného útoku pak je cílem takovou hrozbu zlikvidovat a minimalizovat její škody. 2) Zlepšení bezpečnostního prostředí asijsko-pacifického regionu a předcházení a potlačování hrozeb směřujících na Japonsko skrze posílení americko-japonské aliance. 3) Zlepšení globálního bezpečnostního prostředí a vybudování mírového, stabilního a prosperujícího mezinárodního společenství, jednak posilováním mezinárodního řádu založeného na univerzálních hodnotách a pravidlech, jednak převzetím vedoucí role v urovnávání sporů prostřednictvím důsledného diplomatického úsilí.²²⁹

Idea proaktivního pacifismu byla podle jednoho ze strůjců japonské bezpečnostní politiky Šiničiho Kitaoky opakem poválečného „pasivního pacifismu“ (*šókjokuteki heiwašugi*), který vycházel z předpokladu, že čím více Japonsko omezí zbrojení, tím spíše nastane světový mír. I když byl tento přístup pochopitelný během přijímání ústavy země v roce 1946, dnes je už Japonsko jednou z

---

²²⁸ Tamtéž, s. 15

²²⁹ *Národní bezpečnostní strategie* [online]. Úřad vlády, 17. 12. 2013 [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/131217anzenhoshou/nss-e.pdf>.

nejdůvěryhodnějších mocností na světě a očekává se, že bude aktivně přispívat k uskutečnění světového míru. O tom, že pasivní pacifismus neuspěl, mělo podle Kitaoky svědčit masivní zbrojení Číny a testy jaderných zbraní v KLRD.²³⁰

Abe velmi aktivně hledal podporu pro své kroky v bezpečnostní politice v zahraničí. Od nástupu do funkce se stal bezesporu jedním z mezinárodně nejviditelnějších japonských premiérů – s ideou „proaktivního pacifismu“ navštívil přes 50 zemí se snahou zvýšit mezinárodní postavení Japonska a implicitně vytvořit síť vztahů v rámci zajištění proti nevyzpytatelné Číně. Významnými spojenci Japonska při zajišťování bezpečnosti moří a svobody plavby se zejména staly Indie a Austrálie. Abe našel společnou řeč i s dalšími zeměmi, zejména s těmi členy uskupení ASEAN, které měly důvodnou obavu z čínského souseda – jak Vietnam, tak Filipíny, které dlouhodobě vedou s Čínou teritoriální spor o Spratlyovy ostrovy, posílily bezpečnostní spolupráci s Japonskem.

Vedle NBS prosadila Abeho administrativa další zásadní kroky vedoucí k zefektivnění rozhodování o bezpečnostních otázkách a obranné spolupráci s USA. Po americkém vzoru došlo k vytvoření Národní bezpečnostní rady (*Kokka anzen hošó kaigi*), která měla nahradit dosavadní nefunkční Bezpečnostní radu a jež centralizovala bezpečnostní politiku v Úřadu premiéra.²³¹ Byla přijata nová Národní obranná směrnice,²³² která vedle posilování kapacit zakotvila novou koncepci „dynamických společných obranných sil“, jež znamenala akcent na společné operace pozemních, námořních a vzdušných sil a důraz na mobilitu SDF směrem k jihozápadním mořím a ostrovům. Také byl schválen Speciální zákon o státním tajemství (*Tokutei himicu no hogo ni kansuru hōricu*)²³³, který měl posílit bezpečnost informací, jež si vyměňuje Japonsko s USA, a přispět k uvolnění několik desítek let platného principu, který

---

²³⁰ KITAOKA, Šiniči. „*Sekkyokuteki heiwašugi*“ ni tenkan suru Nihon no anzenhošó seisaku (Zvrat v japonské bezpečnostní politice: Směrem k „proaktivnímu pacifismu“) [online]. Nippon.com, 5. 2. 2014 [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/currents/d00108/>.

²³¹ *Národní bezpečnostní rada* [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.kantei.go.jp/jp/singi/anzenhousyokaigi/index.html>.

²³² *Národní obranná směrnice z roku 2014* [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2022-06-15]. Dostupné z:

https://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/_icsFiles/afieldfile/2014/02/03/NDPG.pdf.

²³³ *Speciální zákon o státním tajemství z 13. 12. 2013 - přehled* [online]. Úřad vlády [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: https://www.cas.go.jp/jp/tokuteihimitsu/point_en.pdf. Jeho přijetí vyvolalo kontroverze ohledně vágnosti formulací a zneužitelnosti vůči novinářům. Více: MASAMOTO, Norikyo. *Japan's state secrets law, a minefield for journalists* [online]. The Committee to Protect Journalists, 4. 11. 2014, [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://cpj.org/2014/11/japans-state-secrets-law-a-minefield-for-journalis/>.

zakazoval export zbraní. Vrcholem mělo být přijetí nové bezpečnostní legislativy, která kromě jiného umožní výkon práva na kolektivní sebeobranu.

12. Legislativní proces schvalování nové bezpečnostní legislativy

12.1. Pokus o ústavní novelizaci

Jak bylo v předchozích kapitolách zmíněno, poválečné japonské vlády vykládaly Čl. 9 v tom smyslu, že toto ustanovení zakazuje Japonsku použít vojenskou sílu jako pomoc členovi mezinárodního společenství v případě napadení, tedy realizaci práva na kolektivní sebeobranu (*šúdanteki džieiken*).

V roce 2013 Abe nejdříve otevřel debatu o revizi Čl. 96, týkajícího se procedury pro ústavní změnu. V souladu s předchozími návrhy LDS měla podle premiérových představ postačovat prostá většina v obou komorách a většinový souhlas hlasujících občanů v parlamentu. Abe si sliboval, že revizí a zjednodušením Čl. 96 bude následně možné jednodušeji prosadit ústavní změny včetně Čl. 9. Nicméně odpor koaličního partnera Kómeitó a široké veřejnosti ambiciózní Abeho plán zhatil.²³⁴ Kritické hlasy zazněly i z řad ústavních expertů. Známy profesor Univerzity Keiό Secu Kobajaši uvedl:

„Je chvályhodné, že Liberálně demokratická strana představila návrh ústavní novely. Bez návrhu nelze diskutovat. Pokud se však strana rozhodne pro určitý návrh, měla by se snažit získat dvoutřetinovou většinu ve Sněmovně reprezentantů i ve Sněmovně rad, která je nutná k iniciování změny ústavy. LDS je zodpovědná za to, že ačkoli se prohlašuje za stranu ústavní reformy, po mnoho let novelu obcházela a podváděla reinterpetací ústavy. (...) Samotná myšlenka měnit ústavu, protože se to „nehodí“ těm, kdo jsou u moci, je špatná. Znamená to velkou neznalost konstitucionalismu a „právního státu“. Argument je jednoduchý. „Návrhy změn článku 96“ jsou „zadními vrátky“ ke změně ústavy a představují špatné východisko.“²³⁵

---

²³⁴ Například v průzkumu Jomiuri se méně než polovina respondentů vyslovila pro zmírnění ústavní procedury pro ústavní revizi. Zdroj: *Bezprostřední otázky pro jednání Výzkumné komise pro ústavu – V rámci nových pravomocí po řádných volbách do Sněmovny radních v roce 2013* [online]. Japonský parlament, 20. 4. 2013, s. 98 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: https://www.sangiin.go.jp/japanese/annai/chousa/rippou_chousa/backnumber/2013pdf/20131001094.pdf.

²³⁵ KOBAJAŠI, Secu. *96džó kaisei wa „uragučinjúgaku“*. *Kenpó no hakai da (Revize článku 96 představuje „zadní vrátka“*. *Je to poškození ústavy*) [online]. Asahi Šimbun, 4. 5. 2013, [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: <https://plaza.rakuten.co.jp/ikeuchild/diary/201305030000/>.

Kobajaši upozorňoval na to, že by vláda měla postupovat transparentně a své plány na realizaci ústavních změn prosadit stávající ústavní procedurou.

K podpoře veřejnosti a pochopení opozice nepřispěl ani tehdejší vicepremiér Taró Aso, známý svou prostořekostí, když v červenci 2013 prohlásil:

„Nechci, aby to bylo provedeno uprostřed rozruchu, ale v tichosti, stejně jako se během jednoho dne změnila výmarská ústava na nacistickou, aniž by si to někdo uvědomil, proč se z takové taktiky nepoučíme?“²³⁶

I když vzal po kritice Aso svůj výrok zpět, zůstaly silné pochybnosti o pravých záměrech vlády. Jelikož se tedy cesta přímé změny Ústavy nevyvíjela nadějně, rozhodl se premiér Abe pro jinou cestu, jak umožnit Japonsku výkon práva na kolektivní sebeobranu – reinterpretací ústavního textu.

Již během prvního a krátkého angažmá v čele vlády, vytvořil Abe na jaře roku 2007 Poradní skupinu pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti (*Anzen hošó no hóteki kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai*)²³⁷, v jejímž čele stál bývalý velvyslanec v USA Šundži Janai. Poradní skupina složená převážně z expertů na mezinárodní vztahy a byrokratů si vzala za cíl nalézt odpovědi na základní čtyři otázky:

1. Bude Japonsko schopno ochránit americkou námořní loď, pokud by byla napadena v mořích poblíž Japonska?
2. Bude Japonsko schopno sestřelit raketu prolétající japonským vzdušným prostorem, ale mířící na jinou zemi než Japonsko?
3. Bude Japonsko schopno zachránit zahraniční kontingenty napadené v rámci mírových operací OSN?
4. Je neschopnost Japonska poskytnout týlovou podporu zahraničním kontingentům během mírových operací žádoucí?

Poradní skupina předala své poznatky 24. června 2008 premiérovi Fukudovi formou komplexní zprávy, jejímiž základními body byly následující závěry: 1. podle stávajícího právního systému Japonsko není schopno provést výše uvedené činnosti; 2. tato neschopnost se ukazuje jako velmi nevýhodná pro národní zájmy Japonska; 3.

---

²³⁶ *Japan should follow Nazi route on revising constitution, minister says* [online]. The Guardian, 2. 8. 2013, [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2013/aug/01/japan-revising-constitution-taro-aso>.

²³⁷ *Anzen hošó no hóteki kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai (Poradní skupina pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti)* [online]. Úřad vlády, 17. 4. 2007 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/seisaku/kondankai/konkyo.html>.

proto je třeba přijmout opatření, která by Japonsku umožnila provést výše uvedené činnosti; 4. v tomto ohledu není nutná změna ústavy a stačila by její reinterpretace.²³⁸

Janaiova Poradní skupina sice uvedla, že podle některých argumentů není možná změna výkladu ústavy, neboť se tento výklad ustálil během mnoha let a bez formální ústavní novelizace jej proto nelze změnit, ale zmínila následující důvody, proč novelizace nutná není:

1. Článek 9 Ústavy zakazuje válku jako výkon státní suverenity a hrozbu silou nebo použití síly jako prostředek řešení mezinárodních sporů. Výslovně ale nezakazuje výkon práva na kolektivní sebeobranu, které Japonsku náleží podle mezinárodního práva, ani účast na opatřeních kolektivní bezpečnosti podle Charty OSN.

2. Konvenční výklad, že lze uplatnit pouze právo na individuální sebeobranu, vláda v minulosti vyjadřovala především ve svých parlamentních projevech tváří v tvář jednotlivým a konkrétním problémům s ohledem na tehdejší bezpečnostní prostředí a politickou situaci.

3. Vzhledem k tomu, že předchozí výklady jsou historické a odrážejí minulé bezpečnostní prostředí a politickou situaci, neodpovídají drastickým změnám prostředí a situace od konce minulého století do 21. století, a proto je třeba je změnit. Změna výkladu je tedy nezbytná a může být provedena tím, že vláda nový výklad vhodnou formou upřesní, a tak nevyžaduje změnu ústavy ani jiné legislativní opatření.²³⁹

Poradní skupina se tedy opírala o to, že japonská ústava výslovně neodporuje právu na kolektivní sebeobranu, minulé výklady o přípustnosti pouze individuální sebeobrany byly prezentovány v konkrétních historických situacích a od té doby došlo k podstatné změně okolností.

---

²³⁸ *Anzen hošó no hóteki no kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai hóko kušo (Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti)* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 24. 6. 2008 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: https://dl.ndl.go.jp/view/download/digidepo_3531278_po_houkokusho.pdf?contentNo=1&alternativeNo=0.

²³⁹ Tamtéž, str. 25 a 26

12.2. Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti z roku 2014

Fukudova a další vlády však se závěry Poradní skupiny z roku 2008 nijak nepracovaly, proto se premiér Abe po návratu do funkce rozhodl fungování tohoto poradního orgánu oživit. Složení skupiny zůstalo v zásadě stejné, jejím předsedou se však stal Šiniči Kitaoka²⁴⁰. 15. května 2014 vydala novou Zprávu²⁴¹, která rozšířila původní dokument o nová doporučení, která měla reflektovat budoucí komplexní bezpečnostní legislativa.

Nová Zpráva trvala na argumentu o podstatné změně okolností, dokonce se: *„bezpečnostní prostředí obklopující Japonsko dramaticky změnilo i během několika let, které uplynuly od předložení předchozí zprávy skupiny. Severní Korea pokračuje ve vývoji a šíření raket a jaderných zbraní. Za zmínku stojí také výrazné změny v globálním mocenském uspořádání, které se odehrály a které mění situaci ve Východočínském a Jihočínském moři v blízkosti Japonska. To si vyžádalo vážné úvahy o bezpečnostní politice Japonska zaměřené na udržení a budování míru v mezinárodním společenství. Na japonsko-americkou alianci, která je oporou stability a prosperity v asijsko-pacifickém regionu, navíc dopadá ještě větší odpovědnost.“*²⁴²

Poradní skupina ve své Zprávě z roku 2014 nejprve rekapitulovala vývoj interpretace Čl. 9, přičemž poznamenala, že byla v poválečném období nekonzistentní. Dokonce vyvodila, že v případě Sunagawa z roku 1959 Nejvyšší soud nerozlišuje mezi právem na individuální sebeobranu a právem na kolektivní sebeobranu z hlediska přirozeného práva na sebeobranu, které Japonsko má, a tedy nezakazuje výkon práva na kolektivní sebeobranu. Zpráva také explicitně uvedla, že ústavní teorie může být překážkou zajištění důležité hodnoty bezpečnosti obyvatel:

---

²⁴⁰ Kompletní složení poradního orgánu: Jóko Iwama (National Graduate Institute for Policy Studies), Hisahiko Okazaki (The Okazaki Institute), Norijuki Kasai (Central Japan Railway Company), Šiniči Kitaoka (International University of Japan, National Graduate Institute for Policy Studies), Kazuja Sakamoto (Graduate School of Law and Politics, Osaka University), Masamori Sase (National Defense Academy), Ken Sató (Institute for International Policy Studies, bývalý náměstek ministra obrany), Akihiko Tanaka (Japan International Cooperation Agency), Hiroši Nakaniši (Graduate School of Law, Faculty of Law, Kyoto University), Osamu Niši (Komazawa University), Tecuja Nišimoto (Asociace veteránů SDF), Júiči Hosoja (Keio University), Šinja Murase (Sophia University), Šundži Janai (International Tribunal for Law of the Sea, bývalý náměstek ministra zahraničí).

²⁴¹ *Anzen hošó no hóteki no kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai hókokušo (Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti) - 2014* [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project. 15. 5. 2014 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z:

<https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/20140515.O1J.html>.

²⁴² Tamtéž.

„Nejdůležitějším účelem státu je ochrana bezpečnosti jeho obyvatel. Za tímto účelem musí stát v reakci na vnější změny dosáhnout sebetransformace v rámci základních pravidel. Pokud se navíc v určitém časovém okamžiku prosadí ústavní teorie, která se projevuje v konkrétní situaci, a bezpečnostní politika se podle ní stane nepružnou navzdory výrazným změnám bezpečnostního prostředí, existuje možnost, že by bezpečnost lidu mohla být ohrožena kvůli ústavní argumentaci. To je v rozporu se samotným základem konstitucionalismu, podle něhož je ústava formulována samotným lidem, a to za účelem ochrany lidu, v jehož rukou je svrchovaná moc.“²⁴³

Podle Abeho expertů ústavní teorie nestačila reagovat na měnící se bezpečnostní situaci, čímž měla paradoxně ohrozit základy konstitucionalismu. V následující části pak členové bezpečnostního panelu zformulovali základní ústavní principy týkající se výkladu Čl. 9 Ústavy:

- 1. Právo na život v míru, právo na život, svoboda a právo usilovat o štěstí jako esence základních lidských práv** – zde Poradní skupina akcentovala ústavní preambuli (*„Přejeme si zaujmout čestné místo v mezinárodním společenství, které usiluje o zachování míru a o to, aby tyranie a otroctví, útlak a nesnášenlivost byly navždy vymýceny ze země. Uznáváme, že všechny národy světa mají právo žít v míru, beze strachu a nouze.“*) a článek 13 Ústavy (*„právo lidí na život, svobodu a usilování štěstí“*). Ochrana těchto práv podle Pracovní skupiny vyžaduje, aby Japonsko nebylo napadeno a zachovalo si svou nezávislost. Je proto nutné udržet a případně použít přiměřené síly k sebeobraně k odražení útoků a hrozeb zvenčí.
- 2. Svrchovanost lidu (Kokumin šukken)** – podle expertů nelze realizovat princip svrchovanosti lidu, pokud není zajištěn mír, bezpečnost Japonska, a tedy i přežití svrchovaného lidu. Výklad Ústavy vládou, která vykonává své svrchované právo, proto nesmí ohrozit bezpečnost lidu a státu.
- 3. Princip mezinárodní spolupráce (Kokusaikjóčóšugi)** – zde bezpečnostní panel odkazuje na princip mezinárodní spolupráce v ústavní preambuli (*„Věříme, že žádný národ není odpovědný pouze sám sobě, ale že zákony*

---

²⁴³ Anzen hošó no hóteki no kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai hókokušo (Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti) - 2014 [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project. 15. 5. 2014 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/20140515.O1J.html>.

politické morálky jsou univerzální a že poslušnost těmto zákonům je povinností všech národů, které chtějí udržet svou vlastní suverenitu a ospravedlnit svůj suverénní vztah k ostatním národům.“) a článek 98 Ústavy („*Úmluvy a zavedené mezinárodní zákony a pravidla uzavřené japonským státem musí být věrně dodržovány.*“). Podle expertů je v duchu této zásady přirozené, že účast na mezinárodních operacích je oblastí, v níž by se Japonsko mělo angažovat co nejaktivněji.

4. **Pacifismus** (*Heiwašugi*) – podle bezpečnostních poradců je pacifismus jedním ze základních principů ústavy a musí být zachován. Podle nich historicky úzce souvisí s trendy mezinárodního práva od počátku 20. století, včetně Všeobecné smlouvy o odmítnutí války (Briandův-Kelloggův pakt, 1928) a Charty OSN (1945). Nicméně je podle Pracovní skupiny potřeba vykládat pacifismus s odkazem na ústavní preambuli, tedy v souladu s principem mezinárodní spolupráce – „*pacifismus japonské ústavy by měl být vykládán z mezinárodního hlediska, nikoli z hlediska samotné země, což není pasivní postoj nenarušování míru jako takového, ale postoj, který vyzývá k přijetí aktivních opatření k uskutečnění míru.*“²⁴⁴ Ústavní pacifismus tak lze chápat jako základ politiky proaktivního pacifismu formulovaného v Národní bezpečnostní strategii z roku 2013.

Po vymezení základních principů, na kterých by měla stát nová interpretace ústavy, Poradní skupina široce popsala změny mezinárodní situace a potřebu zajistit bezpečnost Japonska. Poté experti vymezili konkrétních šest příkladů, které měly demonstrovat potřebu revize ústavního výkladu a příslušných právních norem:

1. **Opatření, která mají být přijata v případě mimořádných událostí v sousedních oblastech Japonska, zejména inspekce lodí a odvrácení útoků na plavidla USA:** V situaci, kdy dojde k ozbrojenému útoku na jinou zemi v oblasti sousedící s Japonskem a Spojené státy uplatňují právo na kolektivní sebeobranu na podporu uvedené země – pokud se plavidlo, které má dodávat kritické zbraně útočící zemi, plaví v blízkosti japonské eskortní lodě MSDF, nemůže Japonsko toto plavidlo zastavit a provést povinnou inspekci na místě

---

²⁴⁴ *Anzen hošó no hóteki no kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai hókokušo (Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti) - 2014* [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project. 15. 5. 2014 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/20140515.O1J.html>.

nebo v případě potřeby plavidlo dopravit do Japonska, pokud nedošlo k ozbrojenému útoku na Japonsko, a to ani v případě, že o to napadená země a Spojené státy požádají. Podle dosavadního výkladu ústavy by totiž mohly takové činnosti představovat „použití síly“.

2. Podpora Spojených států, které jsou cílem ozbrojeného útoku: V případě ozbrojeného útoku, například překvapivého útoku balistickými raketami na Spojené státy ze strany státu blízkého Japonsku, by se SDF nemohly účastnit vojenských operací amerických sil na obranu USA. Stejně tak by nemohly zastavovat a kontrolovat lodě plující za účelem zásobování útočícího státu zbraněmi.

3. Odstraňování min v mořských oblastech (průlivy atd.), které vážně ovlivňují plavbu japonských lodí: Případ, kdy během ozbrojeného konfliktu dotčené země podnikají společné odminovací operace. Podle stávajícího výkladu ústavy by se však Japonsko nemohlo účastnit takových operací, dokud by miny nebyly vyhodnoceny jako „opuštěné miny“ na základě oficiálního podpisu dohody o příměří.

4. Účast na činnostech na základě rozhodnutí OSN v případě ozbrojeného útoku, který významně ovlivňuje udržení mezinárodního řádu, např. irácká invaze do Kuvajtu: Podle stávajícího výkladu ústavy nemůže Japonsko přijímat opatření, jako je ochrana námořních plavidel zemí podporujících napadenou zemi. Může poskytnout podporu pouze v týlových oblastech a v omezeném rozsahu, a to i v případě, že Rada bezpečnosti OSN jednomyslně přijme rezoluci, která povoluje všechny nezbytné prostředky. Vzhledem k neexistenci vnitrostátních zákonů musí být pokaždé, když se Japonsko zapojí do podpůrných činností, vytvořen speciální nový zákon.

5. Opatření, která mají být přijata v případě, že cizí ponorky pokračují v plavbě v teritoriální moři Japonska a neuposlechnou žádosti o jeho opuštění: Pokud nejde o ozbrojený útok, pravomoci nedovolují SDF použít sílu k násilné evakuaci ponorky.

6. Reakce v případě, že ozbrojená skupina provede protiprávní čin proti plavidlu nebo civilistovi v námořní oblasti nebo na odlehlém ostrově, kde je pro japonské orgány, včetně Japonské pobřežní stráže, obtížné okamžitě reagovat: Zákon o SDF sice umožňuje realizaci řady opatření (námořní bezpečnostní operace, opatření k výstavbě obranných zařízení, apod.), avšak

podle expertů je procesní práh pro včasné nasazení SDF vysoký, a proto je třeba nastavit proces k přijetí opatření umožňující rychlou reakci.

V následujících pasážích se k uvedeným otázkám experti vyjádřili z hlediska správné ústavní (re)interpretace, která by umožnila lépe reflektovat potřeby vyplývající z bezpečnostně-politických problémů, a na konci Zprávy předložili několik zásadních doporučení.

Podle expertů by mělo být ustanovení Čl. 9 odst. 1 Ústavy vykládáno tak, že zakazuje hrozbu silou nebo použití síly jako prostředku k urovnání mezinárodních sporů, jejichž stranou je Japonsko, nicméně že nezakazuje použití síly za účelem sebeobranu ani neukládá žádná ústavní omezení činností, které jsou v souladu s mezinárodním právem. Čl. 9 odst. 2 je zase třeba vykládat tak, že „za účelem dosažení cíle předchozího odstavce“ nebude nikdy udržován válečný potenciál. Odstavec by proto měl být vykládán tak, že nezakazuje udržování síly pro jiné účely, a to pro sebeobranu nebo pomoc mezinárodnímu společenství. Co se týče dosavadního vládního výkladu, že by opatření v rámci sebeobranu měla být realizována v „minimální nezbytné míře“, podle expertů nebyl vládní výklad Ústavy, že „minimální nezbytná míra“ zahrnuje jen právo na individuální, nikoli však kolektivní sebeobranu, vhodný. Formálně totiž dosavadní výklad vymezuje „minimální nezbytnou míru“ pouze pomocí abstraktních právních principů. Podle Poradní skupiny je třeba vycházet z toho, že výkon práva na kolektivní sebeobranu je zahrnut do „minimální nezbytné míry“.

Dle Poradní skupiny lze realizovat výkon práva na kolektivní sebeobranu za současného splnění tří základních podmínek: 1) cizí země, která je v blízkém vztahu s Japonskem, bude napadena, 2) daná situace by mohla představovat vážnou újmu bezpečnosti Japonska a 3) síly je užito jen v minimální nutné míře a za souhlasu či na základě výslovné žádosti napadené země. Vedle toho by měla vláda v rámci přijetí odpovědnosti za rozhodnutí k uplatnění práva na kolektivní sebeobranu „komplexně posoudit“ další aspekty - zda existuje vysoká pravděpodobnost, že by situace mohla vést k přímému útoku na Japonsko, zda by nepřijetí opatření mohlo významně narušit důvěru v japonsko-americkou alianci (což by vedlo k významné ztrátě odstrašujícího účinku), zda by mohl být významně ovlivněn samotný mezinárodní řád, zda by mohly být vážně poškozeny životy a práva japonských občanů a zda by mohly nastat jiné závažné dopady na Japonsko. V případě, že by síly Japonska měly při uplatňování práva na kolektivní sebeobranu procházet územím třetí země, měla by vláda získat

souhlas této třetí země. Uplatnění práva na kolektivní sebeobranu by také mělo vyžadovat předchozí nebo rychlý následný souhlas parlamentu.

Vedle podmínek výkonu práva na kolektivní sebeobranu se expertní skupina vyjádřila k dalším problémům bezpečnostní politiky, které by bylo vhodné z hlediska ústavní interpretace přehodnotit. Pokud jde o účast na opatřeních kolektivní bezpečnosti OSN, která zahrnují potřebu použití vojenských opatření, pak tato opatření nepředstavují „použití síly“ jako prostředku k urovnání mezinárodních sporů, jichž je Japonsko jednou ze stran. Proto by měla být vykládána tak, že nepodléhají ústavním omezením. Podle expertů by se mělo Japonsko také odklonit od své specifické a omezující teorie tzv. *ittaiika* (integrace), která znamená, že s odkazem na Čl. 9 se SDF nesmí začlenit do žádné struktury velení a řízení, kde působí zahraniční síly s odlišnými pravidly pro použití vojenské síly. Podle panelu představuje *ittaiika* významnou překážku pro operace související s bezpečností, a proto by samotný koncept měl být odmítnut a měla by se řešit pouze přiměřenost použití sil v konkrétních případech. Pokud jde o mírové operace (PKO) v rámci mandátu OSN, ochranu a záchranu japonských státních příslušníků v zahraničí a spolupráci na zajišťování mezinárodní bezpečnosti, žádná z těchto činností podle expertů nepředstavuje „použití síly“ zakázané Čl. 9. Proto by použití zbraní v průběhu těchto činností za účelem zajištění pomoci geograficky vzdálené jednotce nebo osobám, které jsou napadeny (tzv. „*kakecuke-keigo*“), nemělo být vykládáno jako ústavně nekonformní. Experti také uvedli, že v případě protiprávního jednání, které sice nemá rysy ozbrojeného útoku a u něhož nelze rozhodnout o „organizovaném a plánovaném použití síly“, by měla být podle ústavy povolena reakce v minimálním rozsahu nutném k odvrácení takového protiprávního jednání ze strany SDF. Ke všem uvedeným aspektům by měla být podle skupiny přijata příslušná legislativa, která umožní SDF a dalším institucím včas reagovat na rizikové situace.

Po svém vydání se Zpráva nevyhnula kritice. Bylo poukazováno, že jejím předem stanoveným závěrům se podřizuje celá argumentace bez toho, aniž by se zvažovaly protiargumenty pro to či jiné řešení. Nezůstalo nepovšimnuto, že v panelu zasedli převážně experti na bezpečnost a mezinárodní vztahy, kteří podporovali ambicióznější zapojení Japonska v bezpečnostních otázkách. Součástí expertní skupiny byl pouze jeden ústavní právník.

12.3. Personální změny v Legislativním odboru vlády

Zpráva odborného panelu představovala významný zdroj argumentace pro Abeho vládu, jakým způsobem přistoupit k reformě bezpečnostní legislativy. Institucionálním nositelem vládní ústavněprávní interpretace bezpečnostní politiky však byl Legislativní odbor vlády, který stále držel pozici z roku 1981, že výkon práva na kolektivní sebeobranu není v souladu s Čl. 9 Ústavy. Abe proto ještě před publikací Zprávy Poradního panelu přistoupil k personální výměně v této instituci, která měla za cíl změnit přístup tohoto vlivného poradního orgánu, jehož pozice japonská vláda vždy respektovala.

Abeho vláda jmenovala dosavadního generálního ředitele LOV Cunejukiho Jamamota do pozice soudce Nejvyššího soudu. Na jeho místo pak Abe 8. srpna 2013 jmenoval myšlenkově spřízněného dlouholetého diplomata a do té doby japonského velvyslance ve Francii Ičiróa Komacua. Ačkoli proběhlo Komacuovo jmenování podle zákonem předvídaného postupu, nebylo v souladu s rotační praxí, která se uplatňovala od roku 1946, kdy náměstek generálního ředitele LOV tradičně automaticky přebíral funkci generálního ředitele po odstoupení svého předchůdce. I japonská média zaznamenala bezprecedentnost Abeho kroku, bylo nezvyklé, aby premiér osobně vybral kandidáta na post, který je obvykle nenápadný.²⁴⁵

Záměr Komacuovým jmenováním ovlivnit pozici Legislativního odboru vlády bylo možné tušit už z pozic, které expert na mezinárodní právo Komacu zastával před nástupem do této instituce. Během první Abeho administrativy se podílel na přípravě Zprávy Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti z roku 2008.²⁴⁶ V minulosti přirovnal právo na kolektivní sebeobranu k použití síly na pomoc sousedovi napadenému lupičem v souladu s dovořeným jednáním, které připouští trestní právo. Krátce po svém jmenování generálním ředitelem LOV uvedl důvody, proč je vhodné se podívat na dosavadní interpretaci přípustnosti výkonu práva na kolektivní sebeobranu:

„Částečně za to mohou výzvy (ze strany ostatních zemí), aby Japonsko více přispívalo k udržování mezinárodního míru. Dalším faktorem je bezpečnostní

---

²⁴⁵ HAYASHI, Yuka. *Diplomat Caught in Abe's Constitutional Debate* [online]. The Wall Street Journal, 17. 9. 2013, [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/BL-JRTB-14736>.

²⁴⁶ *Hóseikjokukan ni Komacu-taiši Šúdantekidžieiken kaišaku minaoši ha (Velvyslanec Komacu generálním ředitelem Legislativního odboru, skupiny, která přezkoumává výklad práva na kolektivní sebeobranu)* [online]. Nikkei, 2. 8. 2013, [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: https://www.nikkei.com/article/DGXNASFS0200S_S3A800C1MM0000/.

*prostředí, které Japonsko obklopuje a které se stává mimořádně tvrdým. Typickým příkladem je raketový a jaderný vývoj Severní Koreje. Mnoho Japonců je tím vážně znepokojeno. Základním postojem Japonska je samozřejmě zachování odstrašení v rámci japonsko-americké bezpečnostní aliance. Co tedy musíme udělat, abychom napomohli hladšímu a efektivnějšímu fungování aliance? Je náš současný právní systém dostatečný? Panuje názor, že musíme provést určitá zlepšení.*²⁴⁷

Vedení Legislativního odboru vlády tak bylo více než kdykoliv předtím nakloněno zájmům vlády. Snahy předchozích administrativ o posílení politické moci na úkor byrokracie (lze vzpomenout na Ozawou prosazený zákaz generálního ředitele Legislativního odboru vlády a vedoucího odboru mezinárodního práva Ministerstva zahraničních věcí odpovídat na otázky v parlamentu) se Abemu podařilo svou personální politikou v případě LOV uskutečnit.

12.4. Koaliční jednání a úloha Kómeitó

Pro podporu změny bezpečnostní legislativy bylo nutné, aby Abeho LDS získala souhlas koaličního partnera, Kómeitó. Ještě v květnu 2014 místopředseda Kómeitó Kazuo Kitagawa uvedl, že jednání koalice nenašla shodu a je potřeba zajistit právní soulad s výkladem ústavy, který respektovaly minulé vlády. Kitagawa také zmínil, že Kómeitó obecně zastává názor, že většinu scénářů navržených Zprávou Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti z roku 2014 lze řešit v rámci výkonu práva na individuální sebeobranu a policejních pravomocí, které již má Japonská pobřežní stráž a Síly sebeobran. Zástupci Kómeitó také vyjadřovali obavy, že Zprávou navrhované kontrolní mechanismy nejsou dostatečné pro to, aby Japonsku zabránily v nadměrném využívání práva na kolektivní sebeobranu.²⁴⁸

Obě koaliční strany měly také odlišný pohled na to, jak zásadní je problematika Čl. 9 pro obrannou spolupráci mezi Japonskem a USA. Abe považoval otázku práva na kolektivní sebeobranu za klíčovou pro japonsko-americké spojení, zejména proto, že mělo dojít k revizi Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem.

---

²⁴⁷ HAYASHI, Yuka. *Diplomat Caught in Abe's Constitutional Debate* [online]. The Wall Street Journal, 17. 9. 2013, [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/BL-JRTB-14736>.

²⁴⁸ MIE, Ayako. *Komeito to LDP: Self-defense not same as collective defense* [online]. The Japan Times, 22. 5. 2014 [cit. 2022-06-25]. on-line: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/05/22/national/politics-diplomacy/key-differences-remain-ldp-new-komeito-self-defense-talks/#.U31AiShRBSU>.

Z pohledu Kómeitó však bylo pro USA důležité, aby Japonsko, spíše než kolektivní sebeobranu, poskytovalo větší logistickou podporu jak v bilaterálních operacích, tak v mírových operacích.

Je vhodné zmínit specifickou úlohu, kterou Kómeitó v bezpečnostně-politických otázkách sehrávalo. Kómeitó byla dlouhodobým koaličním partnerem vlád LDS od roku 1999. Jedná se o politickou stranu založenou náboženskou skupinou Sóka Gakkai (Společnost pro nastolení hodnot) v roce 1964. Ta odvozuje svůj filozofický základ z buddhismu mnicha Ničirena (1222-82). Ničiren je spolu s Hónenem, Šinranem a Dógenem považován za jednoho z představitelů kamakurovského „nového buddhismu“ a jako Ničiren klade Sóka Gakkai důraz na učení Lotosové sútry. Sóka Gakkai, z nichž se rekrutuje voličská základna Kómeitó, tradičně akcentuje důležitost míru, kultury a vzdělávání. To odráží vývoj pozice Kómeitó k bezpečnostně politickým otázkám.

Na počátku studené války byl politický postoj strany poněkud nepřátelský vůči SDF a spojení s USA. V roce 1981 však jej tato strana změnila a uznala ústavnost SDF a alianci se Spojenými státy – podmínkou však bylo to, že role SDF bude omezena na výlučnou obranu japonského teritoria. I v kontextu událostí v Perském zálivu na stranické konferenci v roce 1991 Kómeitó upravilo svou bezpečnostní politiku s tím, že „je třeba učinit krok od protiválečného pacifismu k pacifismu, který povede k míru.“²⁴⁹ Jak bylo výše uvedeno, i díky podmíněné podpoře Kómeitó byl po těžkých vyjednáváních v parlamentu schválen i Zákon o PKO. Pozice Kómeitó považovala účast Japonska na opatřeních kolektivní bezpečnosti OSN za ústavně souladnou, pokud nedojde k použití síly. V roce 1999 se stala koaličním partnerem LDS a od té doby v koaličních vládách reprezentovala v bezpečnostní politice umírněnou pozici. Byla tak nositelem antimilitaristické normy, a tak ve vládách, zejména nových konzervativců Koizumiho a Abeho, tlumila mnohem ambicióznější a aktivnější bezpečnostní politiku LDS.

V rozhovoru z roku 2015 uvedl Kitagawa, že Kómeitó, známá také jako „strana míru“, věří v mír, který „není v žádném případě mírem nicnedělání“. Jako příklad uvedl právě podporu Zákona o PKO. Připomněl však důležitost pacifistického ideálu zakotveného v ústavě:

---

²⁴⁹ HATAKEYAMA, Kyoko. *Japan's Evolving Security Policy: Militarisation within a Pacifist Tradition*. Routledge, 2021, s. 101

„Bezpečnostní otázky zahrnují otázku nezbytnosti. Ale i v případě, že nezbytnost existuje, je Japonsko vázáno pacifistickým ideálem zakotveným v článku 9 naší ústavy, což je v celosvětovém měřítku něco neobvyklého. Musíme tedy přirozeně dělat, co je v našich silách, abychom reagovali na bezpečnostní potřeby doby v rámci povolených mezí a zároveň zůstali v souladu s článkem 9. To je konzistentní postoj naší strany od roku 1992.“²⁵⁰

Kitagawa také uvedl, že je potřeba čelit bezpečnostním výzvám efektivně:

„V dnešní době nemůže být mír jen pro Japonsko. Globalizace pokročila a všude na světě najdete Japonce. Mír a stabilita mezinárodního společenství jsou japonským národním zájmem. Je důležité, aby se konflikty nerozšiřovaly, aby k nim nedocházelo a aby svět zůstal mírový a stabilní. Japonsko z tohoto míru a stability nesmírně těží, a proto považuji za důležité, aby se naše země podílela na jejich udržení.“²⁵¹

Kómeitó se tedy jednoznačně přihlásila k myšlence „proaktivního pacifismu“, který byl v souladu s přístupem jejího koaličního partnera LDS. Zároveň dlouhodobě ve vyjednáváních o ústavní revizi, povolení výkonu práva na kolektivní sebeobranu a podobě nové bezpečnostní legislativy stanovovala hranice tohoto aktivního přístupu, který zmenšoval možnosti japonského angažmá v zajišťování mezinárodní bezpečnosti.

12.5. Projednávání nové bezpečnostní legislativy

Poté, co Legislativní odbor vlády uvolnil pozici k dosavadní interpretaci možnosti použití práva na kolektivní sebeobranu a po řadě koaličních jednání, kdy došlo k řadě kompromisů mezi LDS a Kómeitó, předstoupil premiér Abe 1. července 2014 před novináře a představil „Vládní nařízení o vytvoření souvislé bezpečnostní legislativy k zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel“.²⁵²

Vládní nařízení obsahovalo tři základní témata, která měla být novou legislativou zohledněna: 1. Reakce na protiprávní jednání, které nepředstavuje

---

²⁵⁰ *Šúdantekidzieiken no genteiteki kóši jónin, "Kenpó 9džó" ni ihansezu (Povolení omezeného výkonu práva na kolektivní sebeobranu, které není v rozporu s článkem 9 Ústavy)* [online]. Nippon.com, 19. 6. 2015 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/features/c02104/>.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² *Kuni no sonricu-mattó ši, kokumin wo mamoru tame no kiremeno-nai anzenhošó hósei no seibi nicuite (Vládní nařízení o vytvoření souvislé bezpečnostní legislativy k zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel)* [online]. Úřad vlády, 1. 7. 2014 [cit. 2022-07-02]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/pdf/anpohosei.pdf>.

ozbrojený útok, 2. Další přínos míru a stability mezinárodního společenství a 3. Opatření na zajištění sebeobrany přípustná dle článku 9 Ústavy.

V případě první oblasti Abeho vláda avizovala potřebu legislativy, která zajistí bezproblémovou a dostatečnou reakci na jakékoli protiprávní činy, které jsou rizikové, i když nepředstavují ozbrojený útok, prostřednictvím užší spolupráce mezi příslušnými orgány, včetně policejních orgánů a SDF. Ve vládním nařízení bylo též uvedeno, že je pro zajištění bezpečnosti Japonska důležité, aby SDF a ozbrojené síly Spojených států mohly v úzké spolupráci hladce reagovat na situaci, kdy dojde k útoku na jednotky ozbrojených sil USA, které se podílejí na činnostech přispívajících k obraně Japonska, a tato situace podle okolností přeroste v ozbrojený útok. Nová legislativa by měla umožnit SDF provádět velmi pasivní a omezené „použití zbraní“ v minimálním rozsahu nezbytném k ochraně zbraní a dalšího vybavení jednotek ozbrojených sil USA, pokud jsou s SDF zapojeny do činností, které přispívají k obraně Japonska (včetně společných cvičení) – na základě žádosti a souhlasu USA.

V rámci druhé oblasti Vládní nařízení řešilo: I. problematiku logistické podpory a teorie *ittaika* (integrace japonských a cizích sil) - vláda se zavázala překonat dosavadní koncepci a připravit legislativu, která umožní nezbytnou podporu ozbrojeným silám cizích zemí, které se podílejí na aktivitách pro zajištění bezpečnosti Japonska nebo míru a stability mezinárodního společenství, s tím, že: a) nebude zajišťovat podpůrné činnosti v „místě, kde jsou skutečně vedeny bojové činnosti“ (*genni sentó kói o okonatteiru genba*) ozbrojených sil cizí země, které Japonsko poskytuje podporu, b) okamžitě přeruší nebo ukončí podpůrné činnosti, pokud se místo, kde Japonsko provádí podpůrné činnosti, stane v důsledku změny situace „místem, kde jsou skutečně vedeny bojové operace“; II. použití zbraní v rámci mezinárodní mírové spolupráce – bude připravena legislativa s cílem umožnit SDF používat zbraně spojené s takzvaným „*kakecuke-keigo*“ (příchod na pomoc geograficky vzdálené jednotce nebo napadenému personálu) a „používat zbraně za účelem plnění úkolů“ při činnostech mezinárodní mírové spolupráce, které nevyvolávají „použití síly“, včetně mírových operací OSN, jakož i při činnostech podobných policejním, které nevyvolávají „použití síly“, včetně záchrany japonských státních příslušníků se souhlasem územního státu. Měla být respektována podmínka souhlasu daného státu se zapojením Japonska a případné použití zbraně mělo být přiměřené.

Konečně třetí oblast Vládního nařízení se zabývala otázkou nejkontroverznější – právem na kolektivní sebeobranu. Nařízení citovalo z již výše v práci citovaného

výkladu kabinetu Kakueie Tanaky z roku 1972, který uznal právo na sebeobranu a interpretaci, že článek 9 Ústavy „nelze chápat tak, že zakazuje opatření sebeobrany nezbytná pro zachování vlastní existence“ a který definoval s odkazem na ústavní článek 13 „naléhavou a nespravedlivou situaci, v níž je zásadním způsobem narušeno právo lidí na život, svobodu a usilování štěstí“ jako minimální rozsah, v němž jsou přípustná opatření sebeobrany. Tato „základní logika“ (*kihontekina ronri*), které se držely dosavadní vlády, by měla být podle Abeho nařízení vládou v kontextu ústavního Čl. 9 zachována. Nařízení přitom naprosto opomnělo zmínku, že interpretace z roku 1972 označila výkon práva na kolektivní sebeobranu za nepřípustný, neboť by v jeho případě došlo k překročení nezbytného limitu „minimální nezbytné míry“.

S odkazem na proměnu bezpečnostního prostřední proto vláda v nařízení uvedla, že:

„dospěla k závěru, že nejen v případě ozbrojeného útoku proti Japonsku, ale také v případě ozbrojeného útoku proti cizí zemi, která je s Japonskem v úzkém vztahu, a v důsledku toho ohrožuje přežití Japonska a existuje jasné nebezpečí, které zásadním způsobem narušuje právo lidí na život, svobodu a hledání štěstí, a pokud nejsou k dispozici jiné vhodné prostředky k odražení útoku a zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel, mělo by být použití síly v minimálním nezbytném rozsahu vykládáno tak, že je podle ústavy přípustné jako opatření k sebeobraně v souladu se základní logikou dosavadního názoru vlády.“²⁵³

Vláda tak připustila výkon práva na kolektivní sebeobranu, který byl ale dále limitován třemi následujícími základními podmínkami (po vzoru podmínek stanovených pro výkon práva na individuální sebeobranu daných výkladem z roku 1972):

1. dojde k ozbrojenému útoku (*burjoku kógeki*) na cizí zemi, která je v úzkém vztahu (*missecuna kankei*) s Japonskem, a v důsledku toho je ohroženo přežití (*sonricu ga obijakasare*) Japonska a existuje jasné nebezpečí (*meihakuna kiken*), které zásadním způsobem narušuje právo lidí na život, svobodu a hledání štěstí,
2. nejsou k dispozici jiné vhodné prostředky (*hokani tekítóna šudan ga nai*) k odražení útoku, zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel,

---

²⁵³ *Kuni no sonricu-mattó ši, kokumin wo mamoru tame no kiremeno-nai anzenhošó hósei no seibi nicuite (Vládní nařízení o vytvoření souvislé bezpečnostní legislativy k zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel)* [online]. Úřad vlády, 1. 7. 2014 [cit. 2022-07-02]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/pdf/anpohosei.pdf>.

3. použití síly jen v nezbytném rozsahu (*hicujó saišó gendo džicurjoku*).

Vedle uvedených podmínek nařízení zmiňuje potřebu dostatečné demokratické kontroly, pro výkon práva na kolektivní sebeobranu je proto potřeba předchozího souhlasu parlamentu, a to stejným způsobem, jakým se postupuje v případě obranných operací stanovených v platné legislativě.²⁵⁴

Premiér Abe v představování předmětného nařízení prohlásil, že se obecně nemění základní logika vlády ohledně ústavní interpretace a SDF se nenechá zatáhnout do operací typu války v Zálivu a v Iráku. Ve snaze zmírnit obavy veřejnosti Abe vyloučil, že by se Japonsko účastnilo válečných konfliktů, aby bránilo cizí země. Odkazoval na to, že japonská ústava povoluje pouze sebeobraná opatření za účelem zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel, takže se Japonsko i nadále nebude zapojovat do použití síly za účelem obrany cizích zemí. Podle Abeho naopak přijetí příslušných opatření oslabí možnost vypuknutí války vedené proti Japonsku na základě teorie odstrašení (*deterence, jokuširjoku*).²⁵⁵

Nařízení otevřelo cestu k přijetí legislativy umožňující omezený výkon práva na kolektivní sebeobranu neboli pomoc přátelské zemi v případě napadení, k uvolnění zákonných limitů na aktivity v rámci mírových operací OSN a na situace spadající do tzv. „šedé zóny“, incidentů, které mají potenciál eskalovat do regulérního ozbrojeného konfliktu.

Kritika vládního nařízení však na sebe dlouho nenechala čekat. Zřejmě nejtvrdší formulaci použil liberální deník Asahi Šimbun, který uvedl ve svém komentáři, že na 1. 7. 2014 bude vzpomínáno jako na „nejtemnější den v dějinách konstitucionalismu Japonska“.²⁵⁶ V srpnu 2014 zveřejnila agentura Kjódó průzkum veřejného mínění, podle něhož se 84,1 procenta veřejnosti domnívalo, že vláda dostatečně nevysvětlila, proč se kabinet rozhodl reinterpretovat ústavu tak, aby Japonsko mohlo uplatnit právo na kolektivní sebeobranu. 60,2 procenta respondentů se vyslovilo proti využití práva, které Japonsku umožní přijít na obranu spojenců pod ozbrojeným útokem, naopak 31,3

---

²⁵⁴ *Kuni no sonricu-mattó ši, kokumin wo mamoru tame no kiremeno-nai anzenhošó hósei no seibi nicuite (Vládní nařízení o vytvoření souvislé bezpečnostní legislativy k zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel)* [online]. Úřad vlády, 1. 7. 2014 [cit. 2022-07-02]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/pdf/anpohosei.pdf>.

²⁵⁵ *Tisková konference premiéra Abeho* [online]. Úřad japonského premiéra, 1. 7. 2014 [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201407/0701kaiken.html.

²⁵⁶ *Komentář k vládnímu nařízení* [online]. Asahi Shimbun, 2. 7. 2014 [cit. 2022-07-2]. Dostupné z: http://ajw.asahi.com/article/behind_news/politics/AJ201407020044.

procenta dotazovaných vyjádřilo podporu. I přes rozpaky nad vysvětlením ústavní reinterpretace si udržoval Abe stabilní podporu na 49,8 procentech.²⁵⁷

Důležitou činností japonské vlády v posilování mezinárodní podpory japonské bezpečnostní politiky byla i aktivní diplomacie premiéra Abeho. Významná byla návštěva USA, v rámci níž byla 27. dubna 2015 zveřejněna Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem.²⁵⁸ Směrnice zakotvila funkčnější koordinační mechanismus (ACM), ale hlavně geograficky rozšířila spolupráci obou zemí na globální úroveň a nově uváděla spolupráci v situacích spadajících do „šedé zóny” a v případech napadení jiné země, než je Japonsko. Směrnice také předpokládala schválení nové bezpečnostní legislativy umožňující Japonsku výkon práva na kolektivní sebeobranu. Abe ostatně ve svém projevu v americkém Kongresu z 29. dubna 2015, „Vstříc alianci naděje”, pronesl, že „*díky těmto posíleným legislativním základům by měla být spolupráce mezi americkou armádou a japonskými Silami sebeobrany ještě silnější a aliance ještě pevnější a měla by zajistit důvěryhodné odstrašení pro mír v regionu*“²⁵⁹. Abe také zmínil, že bezpečnostní legislativu prosadí do léta, čímž na jedné straně ukázal svou rozhodnost, na straně druhé určitou přezíravost vůči japonským občanům, neboť v zahraničí sliboval prosazení zákonů v okamžiku, kdy jejich konkrétní podoba nebyla známa a o nichž tudíž ani nezačala náležitá parlamentní a vůbec veřejná debata.

Domácí debatě se Abe nakonec nevyhнул poté, co jeho vláda 14. května 2015 schválila balíček návrhů bezpečnostních zákonů (Legislativa o míru a bezpečnosti, *Heiwa-anzen-hósei*, která se skládala z jednoho úplně nového zákona a novelizace deseti dalších zákonů) a postoupila jej k projednávání Sněmovně reprezentantů (26. května 2015). Součástí legislativních změn byly následující návrhy:

1. **Novela Zákona o SDF** (*Džieitai-hó*), jejímž cílem bylo umožnit záchranu japonských občanů v zahraničí, ochranu zbraní či jiného vybavení ozbrojených sil USA či dalších zemí a rozšířit situace, kdy mohou být ozbrojeným silám USA poskytovány

---

²⁵⁷ *84% of public says explanation of collective defense decision unclear: poll* [online]. The Japan Times, 3. 8. 2014 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/08/03/national/84-public-says-explanation-collective-defense-decision-unclear-poll/>.

²⁵⁸ *Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem z roku 2015 (Ničibei Bóei Kjórjoku no tamenó Šišin)*, Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2022-07-15]. Dostupné z <https://www.mofa.go.jp/files/000078188.pdf>.

²⁵⁹ „*Vstříc alianci naděje*“ - *projev premiéra Šinzóa Abeho na společném zasedání Kongresu USA* [online]. Úřad japonského premiéra, 29. 4. 2015 [cit. 2022-07-10]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/97_abe/statement/201504/uscongress.html.

dodávky či služby v době míru; změny také měly umožnit trestání osob, které spáchaly trestné činy v zámoří.

2. **Novela Zákona o PKO** (*Kokusai-kjóryoku-hó*), díky níž budou moci japonské jednotky v rámci mírových misí OSN použít zbraně při ochraně civilistů a jednotek jiných zemí, přijít na pomoc geograficky vzdálené jednotce nebo osobám, které jsou napadeny (tzv. *kakecuke keigo*), díky novele mělo též dojít k uvolnění přísných pravidel nasazení (původní koncept „nebojové oblasti“ byl vypuštěn a SDF mohou být vyslány do „míst, v nichž v současnosti neprobíhají boje“) a vedle toho se Japonsko mohlo nově účastnit mezinárodně koordinovaných mírových a bezpečnostních operací mimo rámec PKO; dosavadních základních pět principů Zákona o PKO pro nasazení japonských sil bylo zachováno.

3. **Zákon o zajištění bezpečnosti v situacích s významným vlivem na mír a bezpečnost Japonska** (*Džújóeikjóđžitai-anzen-kakuho-hó*) - nový zákon měl umožnit poskytování nezbytné podpory ozbrojeným silám USA a dalších zemí v situacích, které budou mít „významný vliv“ na mír a bezpečnost Japonska; nahradil tak dřívější zákon *Šúhendžitai-anzen-kakuho-hó* a koncept *šúhendžitai*, který původně geograficky omezoval situace jen pro oblast Japonska a okolí; při výskytu vojenské události, která by případně ohrozila mír a bezpečnost Japonska, měla japonská vláda přijmout příslušná opatření, aby zabránila jejímu šíření na základě tohoto zákona.

4. **Novela Zákona o inspekčních činnostech na lodích** (*Senpaku-kensa-kacudó-hó*) - měla umožnit provádění inspekcí lodí za účelem zajištění míru a bezpečnosti mezinárodního společenství.

5. **Novela Zákona o opatřeních k zajištění nezávislosti a bezpečnosti státu v situaci ozbrojeného útoku** (*Burjoku-kógeki-džitai-taišo-hó*) - umožnila Japonsku odvrátit útok na cizí zemi za splnění tří podmínek – I. napadená země je v blízkém vztahu s Japonskem, útok ohrožuje existenci Japonska a představuje jasné nebezpečí zásadního narušení práva na život lidí, jejich svobodu a právo usilovat o štěstí (tzv. *Sonricukikidžitai* – stav ohrožující existenci), II. není jiného odpovídajícího prostředku k odvrácení útoku a zajištění existence Japonska a ochrany jeho lidu a III. užití síly je omezeno jen na minimálně nutnou míru - zakotvení tzv. limitovaného výkonu práva na kolektivní sebeobranu (*genteitekina šúđanteki džieiken no kóši*).

6.-10. **Novelizace Zákona o opatřeních prováděných vládou v souladu s vojenskými akcemi USA v situacích ozbrojeného útoku** (*Beigun-kódó-kanren-soči-hó*), **Zákona o využívání specifických veřejných zařízení** (*Tokutei-kókjó-šicecu-rijó-*

hó), **Zákona o omezení námořní dopravy** (*Kaidžó-jusó-kisei-hó*), **Zákona o zacházení s válečnými zajatci** (*Horjo-toriacukai-hó*) a **Zákona o zřízení bezpečnostní rady státu** (*Anzenhošó-kaigi-sečči-hó*) – příslušné změny, které souvisely zejména s přijetím Novely Zákona o opatřeních k zajištění nezávislosti a bezpečnosti státu v situaci ozbrojeného útoku.

11. Zákon o mezinárodní podpoře míru (*Kokusai-heiwa-šien-hó*) - nový zákon by Japonsku umožnil přispívat mnohonárodním silám schváleným OSN poskytováním „logistické podpory“; přijetím stálého zákona bude japonská vláda moci vysílat SDF do mezinárodních mírových operací schválených OSN, aniž by musela přijímat speciální ad hoc „zákon o zvláštních opatřeních“.²⁶⁰

V posunu ve vyjednáváních o podobě bezpečnostní legislativy významně promluvila Kómeitó, která prosadila tři principy, jež měly dále podmínit vyslání SDF do zahraničních bezpečnostních operací. První je souladnost s mezinárodním právem. Podle politiků Kómeitó jsou SDF pro Japonsko prostředkem k realizaci jeho vůle, a proto musí být jejich vyslání do zahraničí mezinárodně legitimní, ideálně na základě rezoluce OSN. Druhým principem je získat pochopení Japonců prostřednictvím schválení parlamentem. Konečně třetí princip, který prosadila Kómeitó, bylo zajištění bezpečnosti jednotek SDF.²⁶¹

Přes celou řadu důležitých aspektů legislativy dominovalo parlamentní diskusi téma výkonu práva na kolektivní sebeobranu. Opoziční politici, zejména z řad DSJ a Komunistické strany Japonska (KSJ), kritizovali, že i přes „limitovanost“ použití tohoto práva jsou tři stanovené podmínky příliš obecné a neexistují dostatečné garance proti jejich extenzivnímu výkladu. Premiér Abe opozici neutěšil poněkud vágním vyjádřením, že vláda bude „posuzovat komplexně“ (*sógotekini handan*)²⁶², zda nastal či nenastal stav ohrožující existenci Japonska. Když se pak vláda (vedle premiéra se k návrhům nejčastěji vyjadřoval ministr obrany Gen Nakatani a ministr zahraničí

---

²⁶⁰ „*Heiwa-anzen-hósei*“ no gaijó (*Přehled bezpečnostní legislativy*) [online]. Úřad vlády [cit. 2022-07-05]. Dostupné z:

<https://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/pdf/gaiyou-heiwaanzenhousei.pdf>.

²⁶¹ *Šúdatekidžieiken no genteiteki kóši jónin, "Kenpó 9džó" ni ihansezu (Povolení omezeného výkonu práva na kolektivní sebeobranu, které není v rozporu s článkem 9 Ústavy)* [online]. Nippon.com, 19. 6. 2015 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/features/c02104/>.

²⁶² *Kurósuappu 2015 anpohóan-seiricu e burjoku-kóši, sairjó o kakudai (Bližší pohled 2015: Bezpečnostní legislativa, která má být schválena, použití síly, rozšířená diskrece)* [online]. Mainiči Šimbun, 19. 9. 2015, [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://mainichi.jp/articles/20150919/org/00m/010/995000c>.

Fumio Kišida) pokusila o konkrétní příklady použití práva na kolektivní sebeobranu, skončilo to ne vždy přesvědčivými vyjádřeními, která si často odporovala.

Již na proslulé tiskové konferenci z 1. července 2014 popsal premiér Abe následující situaci: v zahraničí vypukne konflikt a americká bitevní loď převážející japonské občany z oblasti konfliktu je napadena v moři blízském Japonsku. V takovém případě by Japonsko mohlo podle Abeho použít výkon práva na kolektivní sebeobranu – „*SDF by chránily americkou loď, aby tak mohly chránit životy japonských občanů*“.²⁶³ Svá slova pronášel vedle velké barevné ilustrace, která tento hypotetický příklad znázorňovala. Obrazu dominoval dramatický výjev japonské rodiny (maminka s jedním dítětem v náručí a s druhým, které se jí pevně drží, za přihlížení dvou amerických civilistů) na americké lodi, která je v ohrožení.²⁶⁴ V rámci pozdější parlamentní debaty však ministr Nakatani prohlásil, že ve skutečnosti pro výkon práva na kolektivní sebeobranu v daném případě „*není vůbec rozhodné*“, aby byli japonští občané na americké bitevní lodi přítomni.²⁶⁵

Druhým prominentním příkladem, který vláda v souvislosti s vysvětlováním potřebnosti výkonu práva na kolektivní sebeobranu zmiňovala, byla možnost vyslat SDF za účelem odstranění min v Hormuzském průlivu, pokud jej Írán uzavře a Japonsko bude odtrženo od dodávek zdrojů energie (80 % ropy dovážené do Japonska procházel právě přes průliv). Ministr Nakatani uvedl: „*Pokud budou v průlivu položeny miny, dojde k zastavení dodávek ropy, což bude mít významný dopad na každodenní život japonských občanů. V důsledku toho bude ohrožena existence země.*“²⁶⁶ Opozice zpochybňovala potřebu práva na kolektivní sebeobranu s poukazem na eventuální možnost využití ropovodů dalších zemí v Perském zálivu a na nízkou pravděpodobnost, že by Írán přistoupil k takovému kroku i s odkazem na dohodu o jaderném programu mezi ním a USA. Opozice také poukázala na to, že v daném případě se jedná primárně

---

²⁶³ Tisková konference premiéra Abeho [online]. Úřad japonského premiéra, 1. 7. 2014 [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201407/0701kaiken.html.

²⁶⁴ Šušó, Kómeidaijō – kišakaiken - jōši (Tisková konference předsedy vlády a zástupce Kómeitō – shrnutí) [online]. Mainichi Šimbun, 2. 7. 2014 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://mainichi.jp/articles/20140702/org/00m/010/993000c>.

²⁶⁵ „Beikan bógo ni hódžin sonpi wa mukankei“ daidžin tóben ni jató hanpacu (Opoziční strany reagovaly na ministrovu odpověď, že „přítomnost či nepřítomnost japonských státních příslušníků je pro ochranu amerických plavidel irelevantní“) [online]. ANN News, 26. 8. 2015 [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: https://news.tv-asahi.co.jp/news_politics/articles/000057518.html.

²⁶⁶ POLLMANN, Mina. *Could Japan Go Minesweeping in the Strait of Hormuz? PM Abe's LDP and the Komeito Party debate whether minesweeping operations qualify as collective self-defense* [online]. The Diplomat, 18. 2. 2015 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2015/02/could-japan-go-minesweeping-in-the-strait-of-hormuz/>.

o ekonomické, a nikoliv bezpečnostní důvody použití práva na kolektivní bezpečnost. Premiér Abe nakonec připustil, že vláda za dané mezinárodní situace nepředpokládá, že by se potřeba minolovkové operace v Hormuzském průlivu stala reálným problémem.²⁶⁷

Vysvětlování potřebnosti legislativních změn vládou směrem k široké veřejnosti ukázalo své limity i v televizním vystoupení premiéra Abeho, který chtěl na modelu z papíru a vystřihovánkách hasičů ukázat výkon práva na kolektivní sebeobranu a jeho důležitost pro Japonsko. Divákům televize Fuji TV Abe ukázal model velkého papírového domu s americkou vlajkou, nad nímž byl naznačen požár, a poukázal, že dle platné legislativy „*Japonsko nemůže pomáhat Spojeným státům hasit požár*“ v americkém domě. Abe pak před dům postavil americké hasičské auto a malou kartonovou figurku hasiče. V nedalekém menším domě, ozdobeném japonskou vlajkou, stáli japonští hasiči a přihlíželi požáru, a premiér popisoval jejich bezmocnost, jelikož nemohli zasáhnout při hašení. V případě přijetí bezpečnostní legislativy by však japonští hasiči mohli pomoc poskytnout.²⁶⁸ Premiér Abe se stal po odvysílání pořadu terčem posměchu nejen kvůli zvolenému modelu, na kterém legislativní změnu vysvětloval, ale také kvůli trivializaci závažného tématu – hašení požáru u souseda neodpovídá složitosti případného japonského angažmá v bezpečnostní operaci.

12.6. Stanovisko japonských ústavních expertů

Na japonskou veřejnost a na podobu parlamentní diskuse však zřejmě nejsilněji zapůsobilo, když 4. června 2015 v Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů, která se paradoxně původně netýkala bezpečnostních zákonů, odpověděli na dotaz přítomných politiků všichni tři pozvaní ústavní právníci (Jasuo Hasebe, Secu Kobajaši a Eidži Sasada), že je projednávaná bezpečnostní legislativa v rozporu s japonskou Ústavou (zejména s Čl. 9).²⁶⁹ Abeho vláda se dostala do svízelné situace, neboť mezi těmito

---

²⁶⁷ *Security bills won't allow for Hormuz minesweeping, Abe says* [online]. The Japan Times, 15. 9. 2015 [cit. 2022-07-2]. Dostupné z:

<https://www.japantimes.co.jp/news/2015/09/15/national/politics-diplomacy/security-bills-wont-allow-hormuz-mine-sweeping-abe-says/#.ViXjzs4kNVI>

²⁶⁸ *Abe mocked for explaining security law with paper models and cut-out fire fighters* [online]. The Strait Times, 22. 7. 2015, [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/abe-mocked-for-explaining-security-law-with-paper-models-and-cut-out-fire-fighters>.

²⁶⁹ *"Šúdanteki-džieiken wa iken desu" kenpó-šinsakai de senmonka sannin, zennin o nó o cuki cukeru ("Právo na kolektivní sebeobranu je protiústavní," říkají tři odborníci v Ústavněprávní komisi)* [online]. The Huffington Post, 4. 6. 2015 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: https://www.huffingtonpost.jp/2015/06/04/no-to-collective-defense_n_7515718.html.

experty byl též velmi známý profesor ústavního práva Jasuo Hasebe z Univerzity Waseda, jehož do komise nominovala samotná LDS a který byl znám jako zastánce ústavnosti SDF.

Setkání bylo původně určeno k vyslechnutí názorů na konstitucionalismus od odborníků doporučených jednotlivými stranami. Profesor Hasebe ve svém výstupu věnovaném historii a koncepcím konstitucionalismu mimo jiné uvedl:

„Země, které jsou založeny na principech moderního konstitucionalismu, však mohou svými ústavami zaručit i vlastní zásady a instituce specifické pro danou zemi. V případě Japonska by se jednalo o císařský systém a důsledný pacifismus. Tyto zásady a instituce specifické pro danou zemi jsou do ústavy vepsány také proto, aby je politická většina nebo menšina v dané zemi neměla v žádném okamžiku měnit. (...) Prvním výchozím bodem při garantování ústavy je dodržování zásad moderního konstitucionalismu a pokračování v ochraně jedinečných japonských ideálů a institucí, jak jsou zapsány v ústavě.“²⁷⁰

Kobajaši v zásadě podpořil Hasebeho slova a uvedl, že je sice pro ústavní novelizaci ustanovení v Čl. 9, neboť je kolem této pasáže celá řada zmatků, ale vzhledem k „emocionálnímu odporu lidí proti dotýkání se Čl. 9 ústavy“ z důvodu válečné zkušenosti preferuje nejdříve standardní revizi, která by rozšířila katalog lidských práv a svobod, což by umenšilo „šok“ občanů z ústavní změny.²⁷¹ Profesor Sasada se zase široce rozpovídal o systému kontroly ústavnosti a zmínil řadu důvodů, proč se historicky Nejvyšší soud vyjádřil jen zřídka k protiústavnosti právních předpisů. Nejzazším krokem by podle něj bylo zřízení ústavního soudu, který by mohl provádět abstraktní kontrolu ústavnosti. Připomněl i dávný návrh deníku Jomiuri, který právě navrhl zřízení ústavního soudu, který by měl za úkol abstraktně přezkoumávat smlouvy, zákony, nařízení a přijímat ústavní rozhodnutí, pokud o ně požádá kabinet nebo určitý počet poslanců.²⁷²

Debata se v Ústavní komisi posunula poté, když Masaharu Nakagawa, bývalý ministr školství za DSJ, položil ústavním expertům otázku týkající se jejich názoru na

---

²⁷⁰ *Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 4 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=118904183X00320150604&spkNum=4>

²⁷¹ *Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 6 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=118904183X00320150604&spkNum=6>

²⁷² *Vystoupení profesora E. Sasady na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 8 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/8>.

to, zda je návrh bezpečnostní legislativy v souladu s ústavou. Profesor Hasebe na to odpověděl:

„Návrh bezpečnostní legislativy zahrnuje širokou škálu otázek, takže je obtížné hovořit o všech, ale především se domnívám, že umožnění výkonu práva na kolektivní sebeobranu je v rozporu s Ústavou. To nelze vysvětlit v rámci základní logiky konvenčního vládního pohledu a domnívám se, že jde o zásadní narušení právní stability země. Další otázkou je, zda by činnost Sil sebeobrany mohla být integrována s použitím síly cizích ozbrojených sil, a domnívám se, že existuje velmi silné riziko, že se tak stane. Domnívám se, že by SDF měla využít předchozího rámce bojových a nebojových oblastí a stanovit jasnou hranici, kde je takřikajíc nárazník a kde je rezerva, a že činnost SDF by měla zůstat v tomto rozmezí.“²⁷³

Kobajaši potvrdil protiústavnost a konkrétně uvedl, že je legislativa v rozporu s odstavcem 2 článku 9, neboť není „povolena armáda a právo bojovat, takže nám nejsou dány nástroje a právní oprávnění k vedení vojenských operací v zámoří. (...) Přinejmenším z obecného hlediska, nikdo by neřekl, že jít do války v zahraničí na pomoc zemi není právem na kolektivní sebeobranu.“²⁷⁴ Sasada dodal, že „Legislativní odbor vlády a vláda LDS zašly příliš daleko, (...) v současném znění jsme překročili hranice definice, takže jsem stále toho názoru, že je (legislativa) protiústavní.“²⁷⁵

Hasebe v diskusi dále rozvedl argumentaci, proč považuje bezpečnostní legislativu za ústavně nekonformní:

„Předchozí vlády zastávaly názor, že v případě přímého ozbrojeného útoku na Japonsko, kdy neexistuje jiná alternativa a je to nezbytné, má být použita síla v nejnutnějším rozsahu, a to je použití síly k sebeobraně. (...) Rozhodnutí nové vlády o tom, že existují případy, kdy lze právo na kolektivní sebeobranu uplatnit, i když v omezené míře, vyvolává nejasnost. (...) Nemyslím si, že názor stávající vlády zapadá do základní logiky článku 13 Ústavy (...) Použití síly v reakci na

---

²⁷³ Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 29 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/29>.

²⁷⁴ Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 30 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/30>.

²⁷⁵ Vystoupení profesora E. Sasady na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 31 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/31>.

útok na jinou zemi není ani tak sebeobranou, jako spíše obranou jiného, a myslím, že by bylo obtížné podpořit argument, že ústava takovou úroveň použití síly umožňuje.“²⁷⁶

Kobajaši zase doplnil, že japonskou vládou uváděné příklady – krize v Hormuzském průlivu a pomoc americké lodi, která převáží japonské občany, lze řešit v souladu se stávajícím ústavním výkladem a realizací práva na individuální sebeobranu:

„Pokud se náhodou zúčastníme protiútoků tím, že ochráníme americkou loď nebo odminujeme některou ze zemí, které jsou ve válce s Japonskem, jedná se z našeho subjektivního hlediska rozhodně o uplatnění práva na individuální sebeobranu.“²⁷⁷

Hasebe upozornil, že sice samotný text vládního nařízení z 1. července 2014 stanovil požadavky na přípustnost vládní reinterpretační ústavy, kterými má být dodržena základní logika a zachování právní stability, ale samotné tyto požadavky nebyly naplněny. Logika, podle níž byla dosud přípustná pouze individuální sebeobrana, totiž není dostatečná k vysvětlení, proč je najednou přípustný výkon práva na kolektivní sebeobranu, a není podle Hasebeho jasné, do jaké míry je v důsledku této změny přípustné použití síly. Stejně tak podle něj nelze říct, že by byla zachována právní stabilita.²⁷⁸ Kobajaši k tomu dodal, že *„obsah vládního nařízení je v logickém rozporu s ústavou a precedenty stanovenými samotným kabinetem, respektive japonskou vládou“* a nerespektování ústavy ze strany politiků je podle něj v rozporu s konstitucionalismem.²⁷⁹ Sasada souhlasil se svými kolegy a zmínil, že mu situace připomíná situaci výmarského Německa. V tu dobu, podle něj, v Německu neexistovalo téměř žádné ústavní soudnictví. Prezident a členové parlamentu byli voleni přímo a prezident vydával mnoho mimořádných dekretů. Sasada citoval Carla Schmitta, který označil prezidenta jako strážce ústavy s velkou mocí. Tento systém se

---

²⁷⁶ *Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 51 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/51>.

²⁷⁷ *Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 52 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/52>.

²⁷⁸ *Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 61 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/61>.

²⁷⁹ *Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 62 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/62>.

však vymknul a Německo a Výmar se zhroutily. I když Sasada uvedl, že si nemyslí, že takový vývoj Japonsku hrozí, mělo by dojít k racionální diskusi o přijímaných opatřeních.²⁸⁰

Ústavní experti se dostali i k prezentaci svých pozic i k ostatním aspektům bezpečnostní legislativy. Podle Hasebeho navrhované rozšíření rozsahu použití zbraní Silami sebeobran v mírových operacích nelze nutně považovat za bezprostřední porušení ústavy. Co se však týče určitého odklonu od teorie ittaika a odstranění rozdílu mezi nebojovými a bojovými oblastmi, podle něj bude rozhodnutí o nasazení v praxi ponecháno na aktuálním posouzení velitele na místě, což podle Hasebeho povede k mimořádně vysokému riziku integrace použití síly.²⁸¹ Podle Kobajašiho k integraci určitě dojde, neboť „bitvu nelze vést bez vojáků“:

„Stručně řečeno, návrh zákona umožňuje americkým bojovým jednotkám bojovat v první linii a Japonsku převzít všechny ostatní funkce. To znamená, že když jde profesor Hasebe vyloupit banku, já ho do ní a z ní odvezu, on ji vyloupí a já neudělám nic. Spolupachatel je totéž co hlavní pachatel, takže jsme banku vyloupili společně. V tomto smyslu se jedná o zjevný návrh zákona o účasti na válce a já s ní nemohu souhlasit.“²⁸²

V návaznosti na jednání Ústavní komise se během parlamentního projednání snažil pochybnosti o ústavnosti bezpečnostní legislativy rozptýlit hlavní tajemník japonského kabinetu Jošihide Suga, když prohlásil, že je ohledně návrhu bezpečnostní legislativy ve skutečnosti „mnoho ústavních právníků, kteří tvrdí souladnost s Ústavou“.²⁸³ Na vyzvání však dokázal jmenovat pouze tři, Kazuhira Nagaoa z Univerzity Čúó, Osamu Nišiho z Komazawské univerzity a Akiru Momočiho

---

²⁸⁰ *Vystoupení profesora E. Sasady na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 63 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/63>.

²⁸¹ *Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 65 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/65>.

²⁸² *Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 66 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/66>.

²⁸³ *Anpohósei „góken“ gakuša, anmariinakatta? Suga Jošihide kanbočókan „kazuno mondai dewa nai“ (Málo akademiků si myslí, že zákon o bezpečnosti je „ústavní“? Hlavní tajemník kabinetu Jošihide Suga: „Není to otázka počtu“)* [online]. The Huffington Post 10. 6. 2015 [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: https://www.huffingtonpost.jp/2015/06/10/security-bills-suga_n_7557482.html

z Univerzity Nihon, přičemž se ukázalo, že všichni byli spřízněni s již výše zmíněným ultranacionalistickým revizionistickým uskupením Nippon Kaigi.²⁸⁴

Akademická obec byla v diskusi o bezpečnostní legislativě silně zastoupena. Prohlášení odsuzující bezpečnostní legislativu bylo vydáno na tiskové konferenci už 3. června 2015, den před jednáním Ústavní komise, a bylo k němu připojeno 176 jmen vědců, zabývajících se ústavním právem.²⁸⁵ Výhrady byly jednak procesního rázu, kdy signatáři považovali proces vedoucí k vypracování návrhu zákonů rozporný s ústavností, suverenitou lidu a parlamentní demokracií (např. Nařízení vlády z 1. července 2014 bylo vydáno bez jakéhokoli projednání v parlamentu nebo celonárodní diskuse a zrušilo 60 let budovaný výklad vlády, že výkon práva na kolektivní sebeobranu je v rozporu s ústavou), ale vědci rozporovali také samotný obsah:

1. uplatňování práva na kolektivní sebeobranu ve „stavu ohrožujícím existencí“ bez dostatečných brzd (*hadome no nai*) – nové legislativní pojmy byly dle prohlášení příliš vágní a bylo velké riziko, že při aplikaci nových zákonů v praxi by mohlo dojít k nekontrolovanému výkonu práva na kolektivní sebeobranu, což by bylo v rozporu s článkem 9 Ústavy;

2. logistická podpora (*kóhó šien*) nemá být nově geograficky omezena a hrozí integrace japonských sil se zahraničními ozbrojenými silami v blízkosti místa bojů; jakékoli operace, které by nesloužily výhradně k obraně Japonska, by byly v rozporu s článkem 9; experti dále uvedli, že nové zákony by takové operace povolovaly i v případě, že by neexistovala rezoluce OSN, a tak by se Síly sebeobrany mohly účastnit vojenských operací, které porušují mezinárodní právo;

3. cvičení společných aliančních sil v období míru by mohlo vést ke zvýšení napětí ve vztazích s jinými zeměmi, a dokonce k náhodným střetům, které by mohly vést k vojenské eskalaci.²⁸⁶

Pozornost vyvolal také populární večerní zpravodajský televizní pořad Hódó Station se svou anketou mezi ústavními experty, jejíž výsledky uveřejnila 15. června 2015. Ze 151 obdržených odpovědí 127 vědců uvedlo, že návrhy bezpečnostních

---

²⁸⁴ MIZOHATA, Sachie. Nippon Kaigi: Empire, Contradiction, and Japan's Future. *The Asia-Pacific Journal* [online]. 1. 11. 2016, 14, 21 [cit. 2022-09-15]. Dostupné z: <https://apjif.org/2016/21/Mizohata.html>.

²⁸⁵ *Anpo-kanren-hóan ni hantai ši, sono sumijakana haian o motomeru kenpó-kenkjúša no seimei* (Prohlášení ústavních vědců proti bezpečnostním zákonům a výzva k jejich rychlému zrušení) [online]. 4. 6. 2015 [cit. 2022-04-04]. Dostupné z:

<http://blog.livedoor.jp/nihonkokukenenpou/archives/51804812.html>.

²⁸⁶ Tamtéž.

zákonů jsou protiústavní, 19 uvedlo, že existují důvody se domnívat, že návrhy zákonů mohou být protiústavní, a pouze 3 uvedli, že nedochází k porušení ústavy. Na otázku „Považujete obecně uplatnění práva na kolektivní sebeobranu za porušení japonské ústavy?“ pak 132 expertů odpovědělo souhlasně, tedy že výkon tohoto práva byl podle nich protiústavní, 12 mělo pochybnosti o jeho ústavnosti a 4 respondenti jej za protiústavní nepovažovali.²⁸⁷

Dne 18. června 2015 se k protestu proti bezpečnostní legislativě přidala i Japonská federace advokátních komor. Ta ve svém stanovisku konstatovala rozpor bezpečnostní legislativy s principy pacifismu, konstitucionalismu a suverenity lidu. Výkon práva na kolektivní sebeobranu pak Federace považovala za protiústavní.²⁸⁸

Deník Asahi uveřejnil dne 11. července 2015 komplexní průzkum mezi ústavními odborníky. Drtivá většina japonských ústavních expertů považovala navrhovanou bezpečnostní legislativu za protiústavní. Ze 122, kteří v anketě odpověděli, pouze 2 ústavní právníci tvrdili ústavnost zákonů. Na otázku, týkající se vhodnosti vládního nařízení z 1. července 2014, kterým došlo k umožnění výkonu práva na kolektivní sebeobranu, konstatovalo jeho nevhodnost 116 respondentů. Deník Asahi se také zeptal vědců na to, zda rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci Sunagawa z roku 1959 přiznává výkon práva na kolektivní sebeobranu (to byl jeden z hlavních podpůrných argumentů Abeho vlády pro reinterpretaci). Žádný z respondentů nevedl, že jej toto rozhodnutí přiznává, plných 96 odpovědělo, že tomu tak není. 26 expertů uvedlo jinou odpověď. V každém případě přesvědčivá odborná většina popřela jeden ze základních právních argumentů vlády.²⁸⁹

Mnohem větší rozptýl byl mezi dotazovanými v otázce ústavnosti Sil sebeobrany. Celkem 50 z nich odpovědělo, že existence SDF je v rozporu s ústavou. Dalších 27 připustilo možnost, že jsou protiústavní. 13 respondentů uvedlo, že je možné, že jsou v souladu s ústavou. Celých 28 pak uvedlo, že SDF jsou v souladu s ústavou (mezi nimi např. prof. Hasebe nebo prof. Kobajaši). Posledním, pátým dotazem ankety,

---

²⁸⁷ *Anpo-hósei „iken dewanai“ wazuka 3nin „Hódó sutéšon“ no čósa de kenpógakuša 151nin ga kaitó* (Pouze tři respondenti uvedli, že bezpečnostní legislativa „není protiústavní“. 151 ústavních vědců odpovědělo na dotazník „Hódó Station“) [online]. Netorabo, 16. 6. 2015 [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: https://nlab.itmedia.co.jp/nl/articles/1506/16/news117.html#1_miyako_150616houdou03.jpg.

²⁸⁸ *Anzen-hošó-hósei-kaitei-hóan ni taisuru ikenšo (Stanovisko k návrhu novely zákona o bezpečnosti) - Japonská federace advokátních komor* [online]. 18. 6. 2015 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: https://www.nichibenren.or.jp/library/ja/opinion/report/data/2015/opinion_150618.pdf.

²⁸⁹ *Anpo-hóan gakuša ankéto (Anketa mezi vědci o návrhu na bezpečnostní legislativu)* [online]. Asahi Šimbun [cit. 2022-08-12]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/topics/word/安保法案学者アンケート.html>.

byla otázka na potřebnost revize ústavního Čl. 9. Pouze 6 respondentů tuto potřebu zmínilo, dalších 99 nikoliv.²⁹⁰

Hodnocení ústavních expertů nové bezpečnostní legislativy naplno odhalilo nesoulad mezi bezpečnostní politikou vlády a hlasem odborné veřejnosti z oblasti právní vědy. Z výzkumných rozhovorů s představiteli vlády a byrokracie lze pozorovat až určitou přezíravost vůči expertním hlasům ústavních teoretiků, kteří „nechápu bezpečnostní realitu“, v níž se Japonsko nachází.²⁹¹ Jeden z nejvýraznějších japonských politiků, místopředseda LDS Masahiko Kómura, v červnu 2015 prohlásil, že „hlídacím psem ústavy je Nejvyšší soud, nikoliv ústavní vědci“²⁹². V japonském systému incidenčního přezkumu ústavnosti a malé ochoty vstupovat do politicky citlivých otázek však lze považovat takové vyjádření za zavádějící. Umenšování významu hlasu ústavních expertů během projednávání bezpečnostní legislativy ze strany vládních politiků zároveň kontrastovala například s pozdějším výrokem premiéra Abeho z 3. února 2016, kterým zdůvodňoval potřebu ústavní revize: „Existuje názor, že by Japonsko mělo řešit situaci, kdy 70 % ústavních vědců má podezření, že SDF porušuje ústavu.“²⁹³ Skutečnost, že se v jednom případě argumentace ústavních expertů v bezpečnostních otázkách politicky nehodí, ale v druhém ano, poukazuje na instrumentálnost a situačnost v nakládání s ústavně-právní expertizou ze strany vládnoucích elit.

12.7. Občanská společnost jako nositel ochrany konstitucionalismu

Analýza projednávání nové bezpečnostní legislativy by nebyla úplná bez zmínění občanského aktivismu, jehož nejvýraznějším projevem byly pravidelné demonstrace před budovou japonského parlamentu. Politické protesty v Japonsku nejsou nijak vzácným jevem, nicméně zpravidla bývají doménou odborových organizací, socialistů a komunistů. Debata o Abeho bezpečnostní legislativě přivedla

---

²⁹⁰ *Anpo-hóan gakuša ankéto (Anketa mezi vědci o návrhu na bezpečnostní legislativu)* [online]. Asahi Šimbun [cit. 2022-08-12]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/topics/word/安保法案学者アンケート.html>.

²⁹¹ Workshop s názvem „The Legitimacy of Military Intervention in the Context of U.S.-Japan Relations and U.S.-German Relations: A Comparison“, DIJ, Tokio, 29. 5. 2015, rozhovor s Šiničim Kitaokou, Tokio, 17. 3. 2016, rozhovor se Satošim Morimotoem, Tokio, 25. 3. 2016

²⁹² *"Kenpó no bannin" to wa dareka, Kómura Masahiko bengóši ni tou (Kdo je „hlídacím psem ústavy?“) - ptá se právník Masahiko Kómura* [online]. Webové stránky ústavního právníka, Asaho Mizušimy, 22. 6. 2015 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <http://www.asaho.com/jpn/bkno/2015/0622.html>.

²⁹³ *Abe explicit in call for amendment to Constitution's Article 9* [online]. The Japan Times, 3. 2. 2016 [cit. 2022-09-12]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2016/02/03/national/politics-diplomacy/abe-explicit-call-amendment-constitutions-article-9/>.

na scénu v Japonsku vzácný jev, aktivismus mladých lidí, nejvýrazněji reprezentovaný spolkem univerzitních studentů SEALDs.

Organizovaný aktivismus a různá sociální hnutí hrály v poválečných japonských dějinách důležitou roli. Dělnické hnutí (např. Sóhjó) a mírové hnutí spolu s mobilizovanými ženami a studentskými aktivisty tvořily klíčové prvky progresivního hnutí 50. let, které vyvrcholilo obrovskými protesty proti revizi bezpečnostní smlouvy Anpo v roce 1960. Konec 60. let přinesl také revoltu mládeže, kolektivní reakci na tehdejší rychlý hospodářský rozvoj.²⁹⁴ Od 70. let však nedošlo k viditelnému rozsáhlému občanskému hnutí, které by se postavilo japonskému politickému establishmentu. To přišlo až s událostmi z 3. března 2011 a jadernou katastrofou ve Fukušimě, která se stala spouštěčem hnutí proti jaderné energii a znovu zažehla japonský aktivismus. Reformy bezpečnostní politiky vlády premiéra Šinzóa Abeho pak vnesly do japonského občanského aktivismu nový aspekt.

SEALDs byla organizací založenou japonskými studenty, kteří byli aktivní zejména od května 2015 do srpna 2016. Její oficiální název sice tvořilo anglické spojení „Students Emergency Action for Liberal Democracy“ (Pohotovostní akce studentů za liberální demokracii), ale spolek byl znám spíše pod zkratkou „SEALDs“. Jednalo se o nástupnickou organizaci spolku SASPL (Students Against Secret Protection Law), který od prosince roku 2013 protestoval proti schválení jiného kontroverzního zákona Abeho vlády, Speciálního zákona o státním tajemství (zákon byl nakonec 6. prosince 2013 schválen a rok později i přes pravidelné protesty a vyjádřené obavy řady domácích a zahraničních organizací nabyl účinnosti²⁹⁵). V září 2015 měl spolek SEALDs téměř 1 000 členů z oblasti Kantó, přičemž mnoho mladých lidí z celé země, kteří se o jeho existenci dozvěděli prostřednictvím sociálních sítí Twitter a japonské LINE, založilo podpůrné skupiny i v dalších japonských městech. Většinu klíčových členů tvořili univerzitní studenti z tokijských univerzit (zejména z Univerzity Meidži Gakuin,

---

²⁹⁴ OGUMA, Eiji. Japan's 1968: A Collective Reaction to Rapid Economic Growth in an Age of Turmoil. *The Asia-Pacific Journal* [online]. 2015, 13, 11 [cit. 2022-09-08]. Dostupné z: <https://apjif.org/2015/13/11/Oguma-Eiji/4300.html>.

²⁹⁵ Do ulic vyšlo protestovat více než 60 000 lidí a zpravodajové OSN pro podporu a ochranu práva na svobodu projevu vyjádřili znepokojení nad tím, že „návrh zákona nejenže zřejmě stanoví velmi široké a vágní důvody pro utajení, ale obsahuje také vážné hrozby pro whistleblowery a dokonce i pro novináře, kteří o utajení informují“. Vysoký komisař OSN pro lidská práva vydal veřejné prohlášení ve stejném smyslu. Zdroj: COLIVER, Sandy. *Japan's State Secrecy Law Faulted in Human Rights Review* [online]. Open Society Justice Initiative, 13. 12. 2014 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.justiceinitiative.org/voices/japan-s-state-secrecy-law-faulted-human-rights-review>.

Mezinárodní křesťanské univerzity, Univerzity Sophia či Hósei) - Aki Okuda, Jošimasa Ušida, Nobukazu Honma, Wakako Fukuda či Takeši Suwahara.

Skupina SEALDs zahájila symbolicky činnost dne 3. května 2015, v Den ústavy, a jako hlavní důvod svých aktivit uvedla obavy, že se Abeho bezpečnostní legislativa rovná skryté ústavní revizi, která nedodrží řádné ústavní postupy. Konstitucionalismus (*rikkenšugi*) byl ústředním pojmem, kolem kterého formulovali univerzitní studenti svůj program:

„Vyzýváme k politice, která respektuje ústavnost. Konstitucionalismus je myšlenka, že politika by měla být založena na ústavě, která zaručuje naše svobody a práva. Jde také o koncept omezení moci vlády pomocí ústavy, aby se zajistilo, že individuální svobody a práva nebudou odebrány výbuchem státní moci. Konstitucionalismus je základním prvkem svobodného, demokratického a moderního státu. Ústavy mnoha demokratických zemí, včetně Japonska, jsou založeny na tomto ústavním principu.“²⁹⁶

Podle studentů tehdejší vláda odmítala stávající ústavu a snažila se právě v rozporu s principem konstitucionalismu prosadit výkon práva na kolektivní sebeobranu. Stejně tak uváděli, že ústavní návrh LDS z roku 2012 silně zdůrazňoval potřebu veřejného pořádku a povinností na úkor individuálních práv a svobod. Podle SEALDs měla ústavní vize LDS opačný charakter než myšlenka konstitucionalismu, která omezuje státní moc s cílem chránit svobody a práva jednotlivce. SEALDs nepopírali potřebu ústavní revize k řešení společenských otázek jako ochrana sexuálních menšin apod., obávali se však ústavní revize v duchu návrhu LDS s tím, že *„historii a tradici japonské ústavy, která chrání naše svobody a práva již 70 let od konce války, nelze brát na lehkou váhu.“²⁹⁷*

Vedle konstitucionalismu studentský spolek akcentoval problematiku sociálního zabezpečení. V jejich programu byl apel na politiku, která zajistí lidem živobytí prostřednictvím udržitelného, zdravého růstu a spravedlivého přerozdělování veřejných prostředků. Podle studentů se Japonsko potýkalo se značnou chudobou a rozevíráním nůžek mezi bohatými a chudými. Jednou z příčin měla být i hospodářská politika Abeho vlády, tzv. abenomika²⁹⁸.

---

²⁹⁶ *Oficiální webové stránky SEALDs* [online]. [cit. 2022-08-12]. Dostupné z: <https://www.sealds.com>.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Abenomika zahrnovala kroky, které směřovaly k oživení japonské ekonomiky, a to v podobě základních „tří šípů“, jež se skládaly z: 1. expanzivní monetární politiky – *daitanna kinjū seisaku*; 2. flexibilní fiskální politiky – *kidótekina zaisei seisaku*; 3. strategie růstu – *seičó senrjaku*.

Konečně třetím pilířem programu SEALDs byla problematika národní bezpečnosti. Studenti volali po mírové zahraniční a bezpečnostní politice založené na dialogu a spolupráci a vyjadřovali obavu, že bezpečnostní politika Abeho vlády jen posílí nedůvěru a napětí v asijském regionu. Japonsko by mělo využít své unikátní pozice jako jediné země, která byla bombardována jadernými zbraněmi a být zejména aktivní v celosvětovém hnutí za jaderné odzbrojení a podporovat nevojenskou mezinárodní spolupráci v otázkách životního prostředí, rozvojové pomoci a pomoci při katastrofách:

„Japonsko, které po zvážení obrovských obětí a agrese způsobené poslední válkou zavedlo pacifismus a liberální demokracii, má velkou odpovědnost a potenciál vést trend odzbrojování a demokratizace ve světě, zejména ve východní Asii.“²⁹⁹

Uvedená témata se stala i obsahem projevů na demonstracích, které studentská organizace pořádala. Hlavním motivem se stala obava z toho, že ústavní reinterpretace Abeho vlády způsobí zatažení Japonska do ozbrojeného konfliktu a de facto legitimizuje nenáviděnou válku. Základní poselství studentských aktivistů bylo vtěleno i do často opakovaných hesel a provolání, která se stala za doprovodu bubnů častým koloritem demonstrací před japonským parlamentem a v hlavních tokijských čtvrtích Šibuja a Šindžuku: *Kenpó mamore!* (Chraňte ústavu!), *Šúdantekidzieiken wa iranai!* (Právo na kolektivní sebeobranu nepotřebujeme!), *Kaišaku-kaiken zettai hantai!* (Rozhodně proti reinterpretaci ústavy!), *Rikkenšugi tte nanda? Nanda? Rikkenšugi wa kore da! Kore da!* (Co že je konstitucionalismus? Co je to? Tohle je konstitucionalismus! Tohle je!), *Kodomo/mirai/džijú/inoči o mamore!* (Chraňte děti/budoucnosti/svobodu/život!), *Sensó šitagaru sóri wa iranai!* (Nepotřebujeme premiéra, který chce válčit!), *Abe wa jamero!* (Abe, rezignuj!), *Sensó hóan zettai hantai!* (Rozhodně proti válečným zákonům!), *Sensó hantai!* (Proti válce!), *Fašisuto tósuna!* (Nepřipustíme fašismus!) ad.

Politický aktivismus mladých vysokoškolských studentů ve společnosti, která strukturálně oceňuje konsensus a harmonii, je sám o sobě vzácný, ale SEALDs také přinesl nové komunikační nástroje, jejichž cílem bylo zaujmout jejich mladé vrstevníky, kteří byli dlouho považováni za politicky „apatické“. Volná struktura SEALDs (absence hierarchické organizace bez definovaného vedení), způsoby zapojení (kdokoli

---

²⁹⁹ *Oficiální webové stránky SEALDs* [online]. [cit. 2022-08-12]. Dostupné z: <https://www.sealds.com>.

se mohl kdykoli připojit k protestu nebo z něj odejít, aniž by musel být členem skupiny), mediální platformy (využívání sociálních sítí, videostreamových kanálů, časopisů pro mládež), móda a hiphopová hudba měly oslovit Japonce, kteří se neztotožňují s poněkud staromódními a příliš radikálními aspekty japonského politického aktivismu a již by se jinak veřejných protivládních protestů neúčastnili.

Členové SEALDs vytvářeli pracovní skupiny, které měly na starosti pořádání demonstrací, natáčení videí, návrhy a výrobu letáků apod. Vtahováním mladých lidí do aktivit proti bezpečnostní legislativě zároveň tento spolek přispíval k občanské participaci na věcech veřejných, která byla do značné míry v Japonsku stigmatizována. Mezi mladými Japonci je účast na demonstracích vnímána jako něco společensky nežádoucího, ba dokonce nelegálního.³⁰⁰

Vedle demonstrací pořádal studentský spolek i pravidelné společenské akce, tzv. salony. V případě salonu se jednalo o událost, která měla sloužit k setkávání zájemců o témata, jimiž se SEALDs zabýval a jejím cílem bylo poskytnout „*místo, kde se mohou setkávat lidé s určitými zájmy a aspiracemi a svobodně a pohodlně diskutovat*“.³⁰¹ Mezi tématy workshopů a rozhovorů s odborníky patřila sociální problematika, kontroverze kolem amerických základů na Okinawě, ale zejména konstitucionalismus a bezpečnostní politika ve světle bezpečnostní legislativy. Mezi hosty salonů se zařadil známý politolog z Univerzity Sophia Kóiči Nakano, který se sám účastnil protestů proti bezpečnostní legislativě. Stejně tak i známý ústavní právník Sóta Kimura z Metropolitní univerzity v Tokiu a člen Sdružení pro ústavní demokracii (*Rikken-demokuraši no kai*), který se zařadil k nejviditelnějším komentátorům bezpečnostní legislativy v médiích.

Kimura na salonu pořádaném spolkem SEALDs ve své prezentaci zopakoval svůj ústavně-právní pohled na přijatou bezpečnostní legislativu. Ozbrojený útok na cizí zemi nelze hodnotit jako ozbrojený útok na Japonsko, i když jej lze podle mezinárodního práva ospravedlnit právem na kolektivní sebeobranu. Podle japonské ústavy by byl takový krok považován jako protiústavní preventivní útok (*ikennna sen-sei kógeki*). Jako další ústavní právníci odmítl vládní argumentaci, že judikát Sunagawa

---

³⁰⁰ Například jedna z účastnic uvedla, že díky SEALDs se může otevřeně bavit o politice bez rizika ostrakizace. Jiní respondenti uvedli, že do zapojení do aktivit studentského spolku se domnívali, že demonstrování patří mezi nezákonné aktivity. Zdroj: Rozhovory s účastníky společenských akcí pořádaných SEALDs, SALON vol. 2 dne 18. 7. 2015 v Tokiu, SALON vol. 3. dne 12. 9. 2015 v Tokiu.

³⁰¹ Pozvánka na SALON vol. 3 [online]. Peatix, 12. 9. 2015 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://peatix.com/event/112293?lang=ja>.

implikoval ústavnost výkonu práva na kolektivní sebeobranu – ten však podle Kimury pojednával o ústavnosti povolení umístění amerických sil v Japonsku jako sebeobranném opatření a zmiňoval pouze výkon práva na individuální sebeobranu. Podle Kimury proto japonská ústava připouští pouze minimální nutné použití síly k sebeobraně ve fázi, kdy je zahájen ozbrojený útok na Japonsko.

Kimura měl vážné připomínky i k vládnímu vymezení stavu ohrožujícího existenci Japonska (*sonricukikidžitai*). Podle něj vláda nejasně tento pojem vymezila a vyhýbala se výkladu, zda může tento stav připuštěn i ve fázi, kdy nedojde k ozbrojenému útoku na Japonsko. Podle Kimury vláda naznačovala, že by existenční krizová situace mohla nastat, i když Japonsko není napadeno ozbrojenými silami, například pokud se zvýší ceny ropy nebo je otřeseno společenství Japonska a USA. Dochází tak k rozporu s výkladem dosavadních vlád a k porušení Ústavy, pokud by mělo dojít k použití síly ve fázi, kdy ozbrojený útok na Japonsko ještě nezačal. Pojem „stavu ohrožující existenci“ a související podmínky jeho použití jsou podle Kimury natolik vágní a bez jasných kritérií pro jeho použití, že jen posilují právní nejistotu a jeho protiústavnost. Za takových podmínek nebude mít parlament jasné vodítko pro to, zda rozhodnutí o výkonu práva na kolektivní bude v souladu se zákonem.³⁰²

Akcentace ochrany ústavy a konstitucionalismu a zapojení ústavních odborníků typu Sóty Kimury do aktivit SEALDs ukazují, že program tohoto hnutí nepředstavoval žádné revoluční myšlenky. Cílem studentů nebyla radikální a transformativní přeměna japonské společnosti. V případě ochrany japonské ústavnosti a protestu proti bezpečnostní legislativě šlo v zásadě o konzervativní program, který do značné míry usiloval o zachování statu quo. I když v určité fázi na demonstracích SEALDs vystupovali zástupci opozičních politických stran, stalo se tak v rámci apelu po jednotném postupu proti bezpečnostní legislativě³⁰³, nikoliv o vyjádření konkrétní politické sympatie či přímo afiliace k nějaké politické straně. I v této snaze o odideologizování a širokou inkluzivitu se členové SEALDs odlišovali od svých vyhraněných historických předchůdců a současníků. I přes některé expresivní slogany

---

³⁰² SALON vol. 3, 12. 9. 2015, Tokio; dále také: HASEBE, Jasuo (ed.). *Kenšó, anpohóan – doko ga kenpó ihanka? (Zkoumání bezpečnostní legislativy – v čem porušuje Ústavu?)*. Júhikaku, 22. 8. 2015, s. 9-34; KIMURA, Sóta. *Džieitai to kenpó – kore kara no kaiken-rongi no tameni (Síly sebeobrany a ústava – Pro budoucí debatu o ústavě)*. Šóbunša, 2. 5. 2018, s. 122-130

³⁰³ Autor této práce byl například svědkem demonstrace SEALDs, která se konala dne 27. 6. 2015 na populární tokijské křižovatce na Šibuji, kde, doslova ruku v ruce, vystoupili představitelé opozičních stran Naoto Kan (bývalý japonský premiér za DSJ), Kazuo Šii (předseda Komunistické strany Japonska) a Akihiro Hacušika (zástupce Japonské strany obnovy, *Išin no tó*).

demonstrace probíhaly pokojně. Hlavní tvář spolku Aki Okuda byl dokonce Demokratickou stranou Japonska přizván na slyšení v parlamentu, kde prezentoval výhrady studentů.³⁰⁴

Vrcholem protestního hnutí proti bezpečnostní legislativě byla demonstrace za účasti desítek tisíc občanů napříč věkovými skupinami, která proběhla 30. srpna 2015 před budovou parlamentu.³⁰⁵ Jednalo se o nejmasovější protest od demonstrací proti jaderné energetice v létě 2012, po havárii ve Fukušimě v březnu 2011. Přesto tyto protesty a zdržovací taktika některých zákonodárců (např. použití výše zmíněné metody „kraví chůze“) nezabránilo dne 17. září 2015 schválení bezpečnostní legislativy i v horní komoře japonského parlamentu, a to hlasy vládních politiků z LDS, Kómeitó a zákonodárců z drobných opozičních stran – Shromáždění k oživení Japonska (*Nippon o Genkisuru Kai*), Strana pro budoucí generace (*Džisedai no tó*) a Nová reformní strana (*Šintó Kaikaku*).

Průzkumy veřejného mínění odrážely rozpaky veřejnosti nad Abeho bezpečnostní legislativou. V dotazníkovém šetření agentury Kjódó z června 2015 56,7 procenta veřejnosti se domnívala, že bezpečnostní zákony projednávané v parlamentu jsou protiústavní, a 29,2 procenta toho názoru nebyla. Podobně, proti bezpečnostní legislativě se vyslovilo 58,7 % respondentů, což bylo o 11,1 procentního bodu více než v předchozím průzkumu v květnu, a 27,8 % respondentů zákony podpořilo. Plných 73,1 % účastníků průzkumu uvedlo, že legislativa zvýší riziko zatažení SDF do války, a 22,4 % respondentů uvedlo, že neočekávají žádnou změnu. Konečně 84,0 % respondentů si myslelo, že Abeho vláda nevysvětlila veřejnosti návrhy zákonů

---

³⁰⁴ *Vystoupení představitele SEALDs, Akiho Okudy, na jednání zvláštního parlamentního výboru pro mírovou a bezpečnostní legislativu* [online]. Knihovna japonského parlamentu, 15. 9. 2015, 189. schůze, vstup 13 [cit. 2022-08-09]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118913930X00120150915/13>.

³⁰⁵ Podle organizátorů demonstrace se kolem budovy parlamentu sešlo až 120 000 lidí a po celé zemi se konalo asi 200 protestních shromáždění. Naproti tomu stanice NHK s odvoláním na nejmenované policejní zdroje uvedla, že podle odhadů městské policie se kolem budovy zákonodárského sboru sešlo pouze 30 000 protestujících. Zdroj: OSAKI, Tomohiro. *Thousands protest Abe, security bills at Diet rally*. The Japan Times, 30. 8. 2015 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/08/30/national/thousands-protest-abe-security-bills-diet-rally/>.

dostatečně důkladně, a pouze 13,2 % respondentů uvedlo, že vysvětlení považuje za dostatečné.³⁰⁶

Průzkum veřejného mínění provedený pořadem Hódó Station, který proběhl v září, těsně po schválení bezpečnostní legislativy, neukazoval příliš odlišná data od předchozího průzkumu. Podpora Abeho vlády se pohybovala na nízkých 37,2 procentech. Bezpečnostní zákony našly podporu pouze u 27 procent respondentů, opačný postoj zastávalo celých 50 procent. Podle 68 procent parlamentní debata neprohloubila porozumění o bezpečnostní legislativě. Pouze 26 procent se pak domnívalo, že se díky zákonům zvýší bezpečnost Japonska. 37 procent bylo názoru, že se naopak bezpečnost sníží. Konečně 51 procent se domnívalo, že legislativa obsahuje protiústavní obsah, 20 procent respondentů toho názoru nebylo.³⁰⁷

I když v době největších protestů a ve finálních fázích projednávání bezpečnostní legislativy (červenec 2015) došlo podle kontinuálního průzkumu americké větve Sasakawovy mírové nadace poprvé k situaci, kdy Abeho vláda měla větší nepodporu než podporu. Zhruba od listopadu 2015 se však poměr opět obrátil a podpora Abeho administrativy stabilně rostla (jeden z vrcholů dostáhla v únoru 2017 s podporou ve výši 58,2 %).³⁰⁸ Důvody toho, že i přes nepopulární politiku Abeho vláda poměrně brzy získala opět stabilní podporu, naznačují i data kontinuálního společného výzkumného projektu deníku Asahi a profesora Masakiho Tanigučiho z Tokijské univerzity, který pravidelně zpracovává předvolební dotazníky jak kandidátů, tak voličů.³⁰⁹ Když byli voliči dotazováni, kterým otázkám dávají ve volbách přednost, obvykle převažovaly ekonomické a sociální otázky. Otázky ústavní revize či bezpečnostní legislativy neměly rozhodující úlohu. A Abeho vláda s konkrétním plánem na oživení ekonomiky byla pro většinu voličů jedinou smysluplnou alternativou po zklamání z tříleté vlády DSJ. V japonském politickém systému není preference LDS

---

³⁰⁶ *Support for Abe security bills slumps: survey* [online]. The Japan Times, 22. 6. 2015 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/06/22/national/politics-diplomacy/support-abe-security-bills-slumps-survey/>.

³⁰⁷ *Průzkum veřejného mínění stanice Hódó Station* [online]. Web TV Asahi, 19. a 20. 9. 2015 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: https://www.tv-asahi.co.jp/hst_archive/poll/201509_2/index.html.

³⁰⁸ *Japan Political Pulse – Examining the Prime Minister’s Cabinet Public Approval Rating Over Time* [online]. Sasakawa Peace Foundation USA, [cit. 2022-08-20]. Dostupné z: <https://spfusa.org/source/japan-political-pulse/>.

³⁰⁹ Autor této práce během svého výzkumného pobytu na Tokijské univerzitě (2014-2016) se pod vedením prof. Tanigučiho zapojil do tohoto výzkumu. Zdroj: *Společný výzkumný projekt deníku Asahi a profesora Masakiho Tanigučiho z Tokijské univerzity* [online]. Asahi-Tódai Kjódó Čósa, Asahi Šimbun [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/rensai/list.html?id=1355>.

ani tak volbou toho nejlepšího možného, jako spíše neentusiastickou volbou „jednookého mezi slepými“.

Dominanci vlády LDS a Kómeitó nahrává volební systém a fragmentace opozice. Když například na konci roku 2014 vyhlásil Abe předčasné volby do dolní komory parlamentu, nejsilnější opoziční strana DSJ se potýkala s nedostatkem financí a kandidátů, které by postavila proti vládní koalici, jež naopak nominovala kandidáty do téměř všech 295 jednomandátových volebních obvodů. V některých obvodech se navíc proti sobě utkali kandidáti více opozičních stran a dále tak oslabili své šance uspět proti vládním stranám. LDS též nahrává disproporční váha hlasů v některých regionech. Málo zalidněné venkovské obvody jsou tradiční baštou LDS a síla hlasu jediného zemědělce se vyrovná až pěti voličům z lidnatého města³¹⁰. Třebaže japonské soudy několikrát označily takovéto porušení pravidla „jedna osoba, jeden hlas“ za protiústavní, nikdy nedošlo k anulování výsledků voleb. Politická reprezentace odstranění této nerovnosti dlouhodobě ignoruje.

Podle Thomase U. Bergera a Petera J. Katzensteina je středobodem japonské zahraniční a bezpečnostní politiky pacifistická či antimilitaristická identita. Tato identita je tvořena mírovými kulturními normami³¹¹ a antimilitaristickou kulturou³¹², přičemž právě Čl. 9 japonské ústavy je klíčový pro analýzu těchto konstruktivistů. Třebaže se japonská bezpečnostní politika od konce studené války značně posunula směrem k většímu internacionalismu a oslabování antimilitaristické normy, i nadále lze pozorovat její úlohu i v případě projednávání bezpečnostní legislativy. Ačkoliv občanský a akademický aktivismus a nesouhlas veřejnosti nezastavil přijetí bezpečnostní legislativy, natož nevedl k rezignaci Abeho vlády, nelze říci, že by měl hlas občanské společnosti nulový vliv. Z výzkumu je zřejmé, že reprezentanti politických elit při jednáních o bezpečnostních zákonech brali v úvahu nejen hlas umírněné Kómeitó (jak bylo výše ukázáno, Kómeitó byla proti přímé ústavní revizi v souvislosti s Čl. 96 a prosadila další podmínky pro vyslání SDF), ale očekávaný hlasitý odpor veřejnosti a opozice, který mírnil původně ambicióznější představy tvůrců

---

³¹⁰ REYNOLDS, Isabel, TAKAHASHI, Maiko. *Cities Set to Lose in Japan Election as Farmers Keep Clout* [online]. Bloomberg, 27. 11. 2014 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-11-26/court-rules-japan-2013-election-held-in-unconstitutional-state->.

³¹¹ KATZENSTEIN, Peter J. *Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan*. Ithaca: Cornell University Press, 1996, 328 s.

³¹² BERGER, Thomas U. (1998)

bezpečnostní politiky z řad LDS.³¹³ V systému v podstatě neexistujícího ústavního přezkumu sehrává japonská široká veřejnost, resp. občanská společnost zahrnující také ústavní právníky, i nadále reprezentanta antimilitaristické identity, která, byť omezeně, představuje ochranu ústavnosti.

---

³¹³ Workshop s názvem „The Legitimacy of Military Intervention in the Context of U.S.-Japan Relations and U.S.-German Relations: A Comparison“, DIJ, Tokio, 29. 5. 2015, rozhovor s Šiničim Kitaokou, Tokio, 17. 3. 2016, rozhovor se Satošim Morimotoem, Tokio, 25. 3. 2016

13. Závěr

Tato doktorská práce ukazuje na příkladu Japonska, jakým způsobem se totální porážka v ničivé válce promítla do právního řádu. Japonsko není jedinou zemí, která si prošla podobnou situací. Italská ústava byla připravena a schválena Ústavodárným shromážděním v prosinci 1947 a vstoupila v platnost 1. ledna 1948. V ústavním článku 11 podobně odmítla „*válku jako nástroj agrese proti svobodě jiných národů a jako prostředek řešení mezinárodních sporů*“³¹⁴, ale nezakotvila žádné ustanovení, které by implikovalo nemožnost disponovat armádou. V roce 1949 vstoupila Itálie do NATO a od té doby se podílela na řadě mírových operací v rámci OSN, NATO a EU.

Japonsku bližší je však případ Německa. Základní zákon Spolkové republiky Německo z 8. května 1949 se také snažil vypořádat s válečným odkazem. Jeho preambule prohlašuje, že se Němci při vyhlášení nové ústavy „*inspirovali odhodláním podporovat světový mír jako rovnocenný partner ve sjednocené Evropě*“³¹⁵. Protiústavními byly pak podle článku 26 odst. 1 „*činy směřující k narušení mírových vztahů mezi národy, zejména k přípravě útočné války, a činy podnikané s tímto úmyslem*“³¹⁶. Silné pacifistické prvky původního Základního zákona byly zmírněny vládou Konrada Adenauera v roce 1954. Novelizace z toho roku³¹⁷ usnadnila cestu pro členství Západního Německa v NATO a jeho remilitarizaci tím, že umožnila Německu angažovat se v mezinárodních bezpečnostních institucích (článek 79 odst. 1). Absenci zmínky o ozbrojených silách změnil článek 87a, který umožnil vytvoření německé armády. Armáda byla na rozdíl od svého postavení ve Výmarské republice zcela podřízena parlamentu. I přes zapojení do mezinárodních struktur však v Německu převládla po celé období studené války zdrženlivost ve vojenských otázkách a konsensus, že použití německých sil lze připustit pouze v případě obrany území NATO. Po jejím konci se do ústavního přezkumu vyslání německých sil do zahraničí zapojil německý ústavní soud, který bez překážky v podobě doktríny politické otázky (na

---

³¹⁴ Celý text článku 11: „*Itálie odmítá válku jako nástroj agrese proti svobodě jiných národů a jako prostředek řešení mezinárodních sporů. Itálie souhlasí za podmínek rovnosti s ostatními státy s omezením suverenity, které může být nezbytné pro světový řád zajišťující mír a spravedlnost mezi národy. Itálie podporuje a povzbuzuje mezinárodní organizace, které tyto cíle podporují.*“ Zdroj: *Italská ústava z roku 1947* [online]. Constitute Project [cit. 2022-08-15]. Dostupné z: https://www.constituteproject.org/constitution/Italy_2012.pdf?lang=en.

³¹⁵ *Základní zákon Německa (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) z 23. 5. 1949* [online]. Ministerstvo spravedlnosti SRN [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ Podle článku 79 může být Základní zákon změněn nadpoloviční většinou hlasů Spolkového sněmu i Spolkové rady. V porovnání s japonskou ústavou tak německá konstituce není tak rigidní.

rozdíl od japonského Nejvyššího soudu) rozhodl v několika případech o (proti)ústavnosti těchto misí.³¹⁸

Japonsko má za sebou dramatický vývoj modelů vládnutí. Po více než dvěstěpadesáti letech relativní uzavřenosti tokugawského šógunátu bylo vnějším tlakem (*gaiacu*) nuceno otevřít se světu a nastoupilo cestu modernizace země zahrnující reformu právního systému včetně přijetí nové ústavy. Meidžiovský systém však nedokázal zajistit dostatečné brzdy pro zneužití politické moci militaristickým režimem a zahraniční ambice Japonska dovedly zemi až k bezprecedentní porážce, která ohlásila nástup atomového věku.

Tato práce detailně ukazuje, jak pod vlivem okupační správy přijalo Japonsko moderní ústavní text, který ve své preambuli a článku 9 zakotvil princip pacifismu, jenž měl zabránit opakování tragických chyb minulosti. Práce demonstruje, že k přijetí kontroverzní bezpečnostní legislativy Abeho vlády v roce 2015 nedošlo z ničeho nic, ale kořeny sporu o ní lze nalézt hned v poválečném období. Téměř od počátku účinnosti japonské ústavy se objevily diskuse o její interpretaci (a revizi), zejména, do jaké míry se může Japonsko bránit a aktivně zapojovat do ozbrojených konfliktů. Americkému tlaku na opětovné zbrojení ve světle nastupujícího bipolárního soupeření však první poválečné japonské vlády odolaly a pragmaticky s odkazem na sebeomezující ústavněprávní výklad článku 9 specifickým poradním orgánem, Legislativním odborem vlády, ponechaly bezpečnost Japonska na svém americkém spojenci a soustředily se na ekonomický rozvoj válkou zdecimované země. Pro základní, výlučnou obranu časem vytvořila omezené Síly sebeobran. Ústavní revizi či radikální ústavní reinterpetaci bránila nejen rigidita ústavní novelizace, ale i struktura politického systému, kdy dominantní LDS měla proti sobě vždy dostatečně silného opozičního soupeře v podobě Japonské socialistické strany, která se profilovala jako strážce pacifismu a ústavy.

Konec studené války a s ním i nové bezpečnostní výzvy však naplno obnažily napětí mezi ústavou a bezpečnostními závazky vyplývajícími z japonsko-americké bezpečnostní smlouvy a proměněnou realitou mezinárodního systému. Japonsko, opět na základě vnějšího tlaku, začalo posouvat svou bezpečnostní politiku a objevily se úvahy o transformaci Japonska v „normální zemi“, která bude chápat zajištění míru

---

³¹⁸ Judikáty Spolkového ústavního soudu v případech AWACS I (12. 7. 1994), Strategický koncept NATO (25. 3. 1999), AWACS II (7. 5. 2008)

nikoliv v pasivním, ale naopak v proaktivním významu. Japonsko vyslalo své mírové jednotky pod záštitou OSN do Kambodže, Mosambiku, Golanských výšin, Východního Timoru, Súdánu či Haiti a posilovalo bezpečnostní spolupráci s USA. Otázka ústavní revize a konstitucionalismu se stala mnohem více diskutovaným tématem než kdykoliv předtím, zejména s příchodem nových konzervativců (Koizumi, Abe), kteří měli ambici revidovat poválečné reformy a nastolit sebevědomější bezpečnostní politiku Japonska. Rozhodnutí o vyslání logistické pomoci americkým silám v Afghánistánu a v Iráku dále posouvala diskusi o hranici možného výkladu, nebo spíše ohýbání japonské ústavy. Práce ukazuje, že již tehdy vliv koaliční Kómeitó a japonské veřejnosti jako nositelů antimilitaristické normy a de facto ochrany ústavnosti korigoval původní plány na robustní japonskou pomoc.

Zásadní změnou ve vývoji po dlouhou dobu ustálené interpretace článku 9 japonské ústavy se stalo schválení bezpečnostní legislativy Abeho vládou v roce 2015. Tato práce demonstruje na procedurálních a obsahových aspektech procesu přijetí těchto zákonů problematičnost této legislativní změny. Co se týče procesu, Abeho LDS představila v roce 2012 návrh ústavní revize a chvíli po nástupu k moci otevřela za účelem umožnění výkonu práva na kolektivní sebeobranu v duchu politiky proaktivního pacifismu otázku novelizace článku 96 a snížení prahu pro ústavní změnu. Teprve poté, co tato cesta nevyšla, se Abeho vláda vydala cestou ústavní reinterpretace. Abe svolal ad hoc poradní panel, který spíše než důkladnou právní analýzu, připravil argumentaci, jež byla od počátku orientována na předem stanovený výsledek – umožnit výkon práva na kolektivní sebeobranu. Důležitým krokem bylo bezprecedentní dosazení nové interpretaci nakloněného diplomata na post generálního ředitele Legislativního odboru vlády, orgánu, jenž po několika desetiletí vykládal článek 9 tak, že výkon práva na kolektivní sebeobranu není přípustný. Vládní nařízení z roku 2014 pak otevřelo cestu k přijetí komplexní bezpečnostní legislativy v roce 2015.

Obsahové námitky k bezpečnostní legislativě bohatě postihl diskurs ústavních právníků, kteří se, jak práce ukazuje na několika průzkumech a vyjádřeních právních odborníků, z velké většiny shodli na její protiústavnosti. Mezi námitkami byl rozpor s dosavadní logikou ústavní interpretace, nesprávný odkaz na dosavadní judikaturu Nejvyššího soudu nebo přílišná vágnost nových ustanovení, které neposkytují dostatečnou záruku proti zneužití moci. Práce také poukazuje na rozpory ve vysvětlování potřebnosti zákonů ze strany Abeho vlády, stejně tak i v použitých metodách, které dále podlomily důvěryhodnost a legitimitu změn.

Tato práce též analyzuje další relevantní aktéry z řad koaliční strany Kómeitó a občanské společnosti (včetně nového typu aktivismu v podobě studentského spolku SEALDs), které, jak výzkum ukázal, měly jako reprezentanti normy antimilitarismu různou měrou zmírňující účinek na výslednou podobu bezpečnostní legislativy. Proto, i když Japonsko čím dále více akcentuje princip internacionalismu a „salámovou metodou“ posouvá význam článku 9, ze skutečnosti, že Abeho vláda nakonec připustila jen limitovaný výkon práva na kolektivní sebeobranu, lze soudit, že pacifistická či antimilitaristická identita hraje v tvorbě právních předpisů týkající se bezpečnosti i nadále viditelnou roli.

V ústavní teorii existuje názor, že lze ústavu novelizovat neformálním způsobem, bez naplnění předepsané ústavní procedury. Významný americký profesor práva a politologie z Yaleské univerzity Bruce Ackerman je zřejmě nejznámějším proponentem této teorie neformální ústavní změny. Ackerman definuje pět stádií, která musejí být naplněna, aby bylo možné takovou neformální změnu akceptovat.³¹⁹ Nejen, že je zřejmé, že tato stádia v případě japonské bezpečnostní legislativy nebyla naplněna, ale sám Ackerman dokonce označil Abeho postup za „ústavní puč“.³²⁰

Třebaže lze pochopit potřebu japonských vládnoucích elit reagovat na bezpečnostní výzvy asijského regionu, výše uvedené procesní i obsahové kontroverze ohledně ústavní reinterpretace a příslušné bezpečnostní legislativy (včetně odporu ústavních expertů a malé podpory veřejnosti) ve svém souhrnu oslabují její legitimitu.

Zároveň tato práce ukazuje určité rozpory i v samotném táboru stoupců ochrany ústavy (*góken-ha*), který je sice více méně sjednocen v otázce protiústavnosti bezpečnostní legislativy, ale, jak ukázal průzkum deníku Asahi, rozdělen v případě ústavnosti existence SDF. Na to také ostatně originálním způsobem upozorňuje profesor právní filozofie Tacuo Inoue z Tokijské univerzity, který považuje za

---

³¹⁹ 1. existence ústavní patové situace, v níž narůstá nesouhlas nejen s konkrétní věcnou politikou jedné z politických větví, ale také s tím, do jaké míry je tato politika ústavně přípustná, 2. volební vítězství politické strany, která prosazuje příslušnou změnu, 3. politická větev, která usiluje o změnu a vyzývá instituce, které nejsou nakloněny změně, a tím způsobují patovou situaci, 4. instituce ustoupí pod tlakem a změni kurz v souladu s přáním politické větve a 5. lid posvětil změnu prostřednictvím voleb, v nichž se politická větev, která změny prosazovala, dočká volebního úspěchu. Zdroj: ACKERMAN, Bruce. *We the People, Volume 1: Foundations*. Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press, 1991

³²⁰ ACKERMAN, Bruce, MATSUDAIRA, Tokujin. Cry ‘Havoc’ and Let Slip the Constitution of War. *Foreign Policy* [online]. 28. 9. 2015 [cit. 2022-08-20]. Dostupné z: https://foreignpolicy.com/2015/09/28/japan_constitution_war_peace_article_self_defense_force_shinz_o_abe_obama/

problematickou nejen snahu o reinterpetaci článku 9 stoupenci ústavní změny (*kaiken-ha*), ale také právě přístup jejich odpůrců.

Podle Inoueho existují tzv. fundamentalističtí konstitucionalisté (*genrišugiteki-góken-ha*), kteří sice tvrdí, že existence SDF a samotná smlouva Anpo jsou protiústavní, ale v daném rámci jsou politicky v pořádku. Odmítají dokonce i výslovnou změnu článku 9 odst. 2, která by umožnila držení a použití síly v tomto rámci. Vedle toho existují tzv. revizionističtí konstitucionalisté (*šúseišugiteki-góken-ha*), kteří reinterpretovali ústavu tak, že je SDF, přední světová ozbrojená organizace³²¹, a Anpo, která umožňuje společné použití obranných sil s nejsilnější armádou světa USA, v souladu s ústavou, protože nepředstavují válečný potenciál, který článek 9 odst. 2 Japonsku zakazuje vlastnit a využívat. Podle Inoueho první skupina podrývá konstitucionalismus tím, že akceptuje existenci protiústavních SDF. Ta druhá zase tím, že v návaznosti na tlak na japonské vyzbrojení dospěla k politicky vhodné reinterpetaci, která si nezadá s přístupem Abeho vlády.³²²

Bezpečnostní legislativa tak dále otevřela debatu o tom, jak je v otázce SDF konzistentní pozice japonských ústavních expertů s reálným stavem obranných sil. Zdá se, že i z těchto důvodů by japonské společnosti prospěla otevřená, důkladná a ideologicky nezatížená debata o možnostech ústavní revize. Ta by měla proběhnout při zapojení veřejnosti a s jasnou artikulací důvodů, proč je daný návrh potřebný.

Tato disertační práce také připomíná, že je vhodné odhadnout míru rigidity při přípravě ústavy. Pokud je totiž ústava příliš rigidní, hledá si ústavní život jiné cesty, jak realizovat kroky, které podle ustáleného ústavního výkladu nejsou přípustné, byť třeba z hlediska reálné politiky žádoucí. V tomto ohledu je také na místě pečlivá úvaha nad tím, jakou otázku je třeba ve skutečnosti konstitucionalizovat, aby nedošlo k následnému rozčarování z její ústavní podoby.

V neposlední řadě tato doktorská práce ukazuje problematiku absence efektivního hlídače ústavnosti, která zvláště vystupuje v kontextu měnící se bezpečnostní politiky. Nejvyšší soud tuto roli již mnoho let z výše uvedených důvodů neplní. Legislativní odbor vlády byl sice dlouhá desetiletí nositelem stabilní ústavní interpretace článku 9, nicméně Abeho personální politika ukázala limity tohoto orgánu.

---

³²¹ Japonsko je celosvětově na pátém místě v celkové vojenské síle po Spojených státech, Rusku, Číně a Indii a jeho obranný rozpočet se umístil na šestém místě v žebříčku 140 zemí pro rok 2021.

³²² INOUE, Tacuo. *Kenpó no Namida: Riberaru no Koto wa Kirai demo Riberarisumu wa Kirai ni Naranaide Kudasai 2 (Slzy ústavy: I když nemáte rádi liberály, prosím, mějte rádi liberalismus 2)*. Mainiči Šinbun Šuppan, 16. 3. 2016, s. 6-129

Kómeitó a umírněná frakce LDS mohou sehrát mitigační úlohu v případě snah „jestřábů“ o větší robustnost bezpečnostní politiky, která by dále posouvala hranice a vyprazdňování článku 9, ale její velikost bude záviset na aktuální politické síle těchto entit. Široká veřejnost tak zůstává reálnou pojistkou překotných změn ústavy, neboť bez její většinové podpory k žádné formální změně nemůže dojít. V každém případě stojí za úvahu, zda skutečně nezakotvit nějakou formu abstraktní kontroly ústavnosti, která by autoritativně interpretovala ústavnost bezpečnostně-politických aktů a jež by pomáhala kultivovat japonský konstitucionalismus.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

1.1. Monografie, odborné knihy

ABE, Šinzó. *Atarašii kuni e (Vstříc nové zemi)*. Bunšun šinšo, 2013, 254 s. ISBN 978-4166609031

ACKERMAN, Bruce. *We the People, Volume 1: Foundations*. Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press, 1991, 384 s. ISBN 978-0674948402

BERGER, Thomas U. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1998, 256 s. ISBN 0-8018-5820-8

BERKOFSKY, Alex. *A pacifist constitution for an armed empire. Past and present of Japanese security and defence policies*. FrancoAngeli, 2012, 313 s. ISBN 978-8856845044

DEAN, Meryll. *Japanese Legal System: Text, Cases and Materials*. 2. vydání, Routledge-Cavendish, 2003, 700 s. ISBN 978-1859416730

DOBSON, Hugo, *Japan and UN Peacekeeping: New Pressures and New Responses*. Routledge, 2003, 202 s. ISBN 978-0415263849

DOWER, John W. *Embracing defeat: Japan in the wake of World War II*. W. W. Norton & Company, 2000, 688 s. ISBN 978-0393320275

DRULÁK, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, 336 s. ISBN 978-80-7367-385-7

ELDRIDGE, Robert D., MIDFORD, Paul et al. *The Japanese Ground Self-Defense Force: Search for Legitimacy*. 1. vydání. Palgrave MacMillan, 2017, 437 s. ISBN 978-1349720101

GAUNDER, Alisa. *Japanese Politics and Government*. Routledge, 2017, 178 s. ISBN 978-0415826709

GORDON, Andrew. *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present*. New York: Oxford University Press, 2009. 400 s. ISBN 978-0-19-533922-2

HANE, Mikiso. *Premodern Japan: A Historical Survey*. 2. vydání. Routledge, 2014, 418 s. ISBN 0813349656

HARRIS, Tobias. *The Iconoclast: Shinzo Abe and the New Japan*. Hurst, 2020, 392 s. ISBN 9781787383104

HASEBE, Jasuo (ed.). *Kenšó, anpohóan - doko ga kenpó ihanka? (Zkoumání bezpečnostní legislativy – v čem porušuje Ústavu?)*. Júhikaku, 22. 8. 2015, 204 s. ISBN 978-4641131927

HATAKEYAMA, Kyoko. *Japan's Evolving Security Policy: Militarisation within a Pacifist Tradition*. Routledge, 2021, 188 s. ISBN 978-0367720315

HENSHALL, Kenneth. *Historical Dictionary of Japan to 1945*. Scarecrow Press, 2013, 628 s. ISBN 978-0810878716

HOOK, Glenn D., GILSON, Julie, HUGHES, Christopher W., DOBSON, Hugo. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. 3. vydání. Sheffield Centre for Japanese Studies/Routledge Series, 2011, 588 s. ISBN 978-0-415-58743-3

HOOK, Glenn D., McCORMACK, Gavin. *Japan's Contested Constitution Documents and Analysis*. Routledge, 2001, 224 s. ISBN 978-0415240994

INOUE, Tacuo. *Kenpó no Namida: Riberaru no Koto wa Kirai demo Riberarisumu wa Kirai ni Naranaide Kudasai 2 (Slzy ústavy: I když nemáte rádi liberály, prosím, mějte rádi liberalismus 2)*. Mainiči Šinbun Šuppan, 16. 3. 2016, 168 s. ISBN 978-4620323756

IŠIKAWA, Kódži. *Kokumin Kokka to Kenpó (Národní stát a ústava)*. Sanwa, 2019, 232 s., ISBN 978-4-86251-374-8

JAMAZAKI, Masahiro. *Nippon Kaigi: Senzenkaiki Heno Džónen (Nippon Kaigi: Jejich vášeň pro návrat k předválečné společnosti)*. Tokio: Šúeiša, 2016, 256 s. ISBN 978-4087208429

KATZENSTEIN, Peter J. *Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan*. Ithaca: Cornell University Press, 1996, 328 s. ISBN 978-0801432606

KEDDELL, Joseph P. *The Politics of Japanese Defense Managing Internal and External Pressures*. Routledge, 1993, 272 s. ISBN 978-1563241291

KIMURA, Sóta. *Džieitai to kenpó – kore kara no kaiken-rongi no tameni (Síly sebeobraný a ústava – Pro budoucí debatu o ústavě)*. Šóbunša, 2. 5. 2018, 208 s. ISBN 978-4794970350

KOSEKI, Shoichi. *The Birth Of Japan's Postwar Constitution*. Routledge, 1998. 271 s. ISBN 978-0813334950

MIDFORD, Paul. *Rethinking Japanese Public Opinion and Security: From Pacifism to Realism? (Studies in Asian Security)*. Stanford University Press, 2011, 272 s. ISBN 978-0804772174

MORRIS-SUZUKI, Tessa. *Re-Inventing Japan: Time, Space, Nation*. 1. vydání. Routledge, 2015, 236 s. ISBN 978-0765600820

MULGAN, Aurelia George. *Ozawa Ichirō and Japanese Politics: Old Versus New*. Routledge, 2014, 324 s. ISBN 978-1138778344

ODA, Hiroshi. *Japanese Law*. Oxford University Press, 2011, 474 s. ISBN 978-0199642069

OKA, Takashi. *Policy Entrepreneurship and Elections in Japan: A Political Biography of Ozawa Ichirō*. Routledge, 2011, 529 s. ISBN-13: 978-1138016903

OZAWA, Ichiro. *Blueprint for a New Japan: The Rethinking of a Nation by Ichiro Ozawa*. Kodansha International, 1994, 352 s. ISBN 978-4770018717

REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, 2000, 441 s. ISBN 80-7106-391-6

SAMUELS, Richard J. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Cornell University Press, 2007. 296 s. ISBN 978-0-8014-4612-2

SCHWARTZBERG, Melissa. *Democracy and Legal Change*. Cambridge University Press, 2009, 242 s. ISBN 978-0521146579

SOUTHARD, Susan. *Nagasaki: Life After Nuclear War*. Penguin Books, 2016, 416 s. ISBN 978-0143109426

SUGANO, Tamocu. *Nippon Kaigi no kenkjū (Studie o Nippon Kaigi)*. Tokio: Fusōša, 2016, 302 s. ISBN 978-4594074760

TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007, 89 s. ISBN 978-80-85889-87-1

WYNN, Stephen. *The Rise & Fall of Imperial Japan*. Pen and Sword Military, 2020, 160 s. ISBN 978-1473835788

1.2. Články v odborných časopisech

ACKERMAN, Bruce, MATSUDAIRA, Tokujin. Cry 'Havoc' and Let Slip the Constitution of War. *Foreign Policy* [online]. 28. 9. 2015 [cit. 2022-08-20]. Dostupné z:

https://foreignpolicy.com/2015/09/28/japan_constitution_war_peace_article_self_defense_force_shinzo_abe_obama/

AUER, James E. Article Nine of Japan's Constitution: From Renunciation of Armed Force 'Forever' to the Third Largest Defense Budget in the World. *Law and Contemporary Problems* [online]. 1990, 53, 2, s. 171–87 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/1191849>.

BERTOLINI, Elisa, ROMEO, Graziella. The Japanese Supreme Court as a Litmus Test for Generic Constitutionalism? *Global Journal of Comparative Law* [online]. 2020, 9, 1, s. 17-48 [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/gjcl/9/1/article-p17_17.xml.

CATALINAC, Amy L. Identity Theory and Foreign Policy: Explaining Japan's Responses to the 1991 Gulf War and the 2003 U.S. War in Iraq. *Politics and Policy* [online]. 2007, 35, 1, s. 58-100 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://scholar.harvard.edu/files/amycatalinac/files/pp_2007.pdf.

CHEN, Po L., WADA, Jordan T. Comment, Can the Japanese Supreme Court Overcome the Political Question Hurdle? *Washington International Law Journal* [online]. 2007, 26, 2, s. 349-380 [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.uw.edu/wilj/vol26/iss2/8>.

FUJISHIGE, Hiromi N., UESUGI, Yuji, HONDA, Tomoaki. *Cambodia: Japan's First UNPKO Contribution*. IN: *Japan's Peacekeeping at a Crossroads. Sustainable Development Goals Series*. Palgrave Macmillan [online]. 2022, 21-38 s. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-88509-0_5.

FUJISHIGE, Hiromi N., UESUGI, Yuji, HONDA, Tomoaki. *The Historical Background to Japan's Peacekeeping Policy from the Early Postwar Era to the Establishment of the PKO Act 1945–1992*. IN: *Japan's Peacekeeping at a Crossroads. Sustainable Development Goals Series*. Palgrave Macmillan [online]. 2022, 21-38 s. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-88509-0_2.

KADES, Charles L. The American Role in Revising Japan's Imperial Constitution. *Political Science Quarterly* [online]. 1989, 104, 2, s. 215–247 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2151582>.

KATZENSTEIN, Peter J., OKAWARA, Nobuo. Japan's National Security: Structures, Norms, and Policies. *International Security*. 1993, 17, 4, s. 84–118. ISSN 0162-2889

KUZUHARA, Kazumi. The Korean War and The National Police Reserve of Japan: Impact of the US Army's Far East Command^[17] on Japan's Defense Capability, *NIDS security reports* [online]. 2006, 7, s. 95-116 [cit. 2021-05-06]. Dostupné z: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1010322/www.nids.go.jp/english/publication/kiyo/pdf/bulletin_e2006_5_Kuzuhara.pdf.

McARTHUR, David. Constitutional Transformation and Its Implications for Japanese Pacifist Democracy, *Santa Clara Journal of International Law* [online]. 2009, 7, 1, s. 197-206 [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.scu.edu/scujil/vol7/iss1/4/>.

MIZUNO, Norihito. The Tenno in Early Modern Japanese Policy toward East Asia: The Case of Japanese-Korean Diplomatic Relations. *Journal of Asian History* [online].

2009, 43, 1, s. 52-72 [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41933513>.

MIZOHATA, Sachie. Nippon Kaigi: Empire, Contradiction, and Japan's Future. *The Asia-Pacific Journal* [online]. 1. 11. 2016, 14, 21 [cit. 2022-09-15]. Dostupné z: <https://apjif.org/2016/21/Mizohata.html>.

NAKANO, Koichi. The politics of unconstitutional constitutional amendments in Japan. The case of the pacifist Article 9. IN: ABEYRANTE, Rehan, BUI, Ngoc Son (ed.) *The Law and Politics of Unconstitutional Constitutional Amendments in Asia*. Routledge, 2021, s. 23-45 ISBN: 978-1-003-09709-9

NIŠIKAWA, Šiniči. Naikakuho-seikjoku – sono seidōteikikenrjoku e no sekkin (Legislativní odbor vlády – jeho přístup k institucionální moci). *Seikei ronsō* [online]. 1997, 65, 5-6, s. 185-251 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://m-repo.lib.meiji.ac.jp/dspace/handle/10291/1788>.

NIŠIKAWA, Šiniči. Naikakuho-seikjoku to wa ikanaru kančo ka (Jakým úřadem je Legislativní odbor vlády?). *Šukan kinjōbi* [online]. 4. 12. 1998, s. 6-27 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <http://www.nishikawashin-ichi.net/articles-pdf/articles-17.pdf>.

OGUMA, Eiji. Japan's 1968: A Collective Reaction to Rapid Economic Growth in an Age of Turmoil. *The Asia-Pacific Journal* [online]. 2015, 13, 11 [cit. 2022-09-08]. Dostupné z: <https://apjif.org/2015/13/11/Oguma-Eiji/4300.html>.

TAKAYANAGI, Kenzo. Some Reminiscences of Japan's Commission on the Constitution, *Washington Law Review* [online]. 1968, 43, 5, s. 961-978 [cit. 2021-07-08]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.uw.edu/wlr/vol43/iss5/6/>.

The Cabinet Legislation Bureau. Legislative Review in Japan. *International Review of Administrative Sciences* [online]. 1982, 48, 2, s. 198–205. [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/002085238204800211>.

WADA, Shuichi. Article Nine of the Japanese Constitution and security policy: realism versus idealism in Japan since the Second World War, *Japan Forum* [online]. 2010, 22:3-4, s. 405-431 [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09555803.2010.533477>.

2. Internetové zdroje

50 years after 'Date Akio ruling' we should think about possibility of Japan-U.S. relations on truly equal footing [online]. Japan Press Weekly, 23. 3. 2009 [cit. 2021-10-08]. Dostupné z: https://www.japan-press.co.jp/2009/2615/usforces_1.html.

84% of public says explanation of collective defense decision unclear: poll [online]. The Japan Times, 3. 8. 2014 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/08/03/national/84-public-says-explanation-collective-defense-decision-unclear-poll/>.

Abe explicit in call for amendment to Constitution's Article 9 [online]. The Japan Times, 3. 2. 2016 [cit. 2022-09-12]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2016/02/03/national/politics-diplomacy/abe-explicit-call-amendment-constitutions-article-9/>.

Abe mocked for explaining security law with paper models and cut-out fire fighters [online]. The Strait Times, 22. 7. 2015, [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/abe-mocked-for-explaining-security-law-with-paper-models-and-cut-out-fire-fighters>.

Abe renews call for constitutional revision, blasted over timing [online]. The Asahi Shimbun, 4. 5. 2020 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/ajw/articles/13349583>.

Anpo-hóan gakuša ankéto (Anketa mezi vědci o návrhu na bezpečnostní legislativu) [online]. Asahi Šimbun [cit. 2022-08-12]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/topics/word/安保法案学者アンケート.html>.

Anpohósei „góken“ gakuša, anmariinakatta? Suga Jošihide kanbočókan „kazuno mondai dewa nai“ (Málo akademiků si myslí, že zákon o bezpečnosti je „ústavní“? Hlavní tajemník kabinetu Jošihide Suga: „Není to otázka počtu“) [online]. The Huffington Post, 10. 6. 2015 [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: https://www.huffingtonpost.jp/2015/06/10/security-bills-suga_n_7557482.html

Anpo-hósei „iken dewanai“ wazuka 3nin „Hódó sutéšon“ no čósa de kenpógakuša 151nin ga kaitó (Pouze tři respondenti uvedli, že bezpečnostní legislativa „není protiústavní“. 151 ústavních vědců odpovědělo na dotazník „Hódó Station“) [online]. Netorabo, 16. 6. 2015 [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: https://nlab.itmedia.co.jp/nl/articles/1506/16/news117.html#1_miyako_150616houdou03.jpg.

„Beikan bógo ni hódžin sonpi wa mukankei“ daidžin tóben ni jató hanpacu (Opoziční strany reagovaly na ministrovu odpověď, že „přítomnost či nepřítomnost japonských státních příslušníků je pro ochranu amerických plavidel irrelevantní“) [online]. ANN News, 26. 8. 2015 [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: https://news.tv-asahi.co.jp/news_politics/articles/000057518.html.

CHAPMAN, William. *Suzuki Says He Did Not Involve Japan in Deeper Military Commitment* [online]. The Washington Post, 13. 5. 1981 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1981/05/13/suzuki-says-he-did-not-involve-japan-in-deeper-military-commitment/217ab804-eb5e-4d18-ab2f-d30d93572d9a/>.

COLIVER, Sandy. *Japan's State Secrecy Law Faulted in Human Rights Review* [online]. Open Society Justice Initiative, 13. 12. 2014 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.justiceinitiative.org/voices/japan-s-state-secrecy-law-faulted-human-rights-review>.

HAYASHI, Yuka. *Diplomat Caught in Abe's Constitutional Debate* [online]. The Wall Street Journal, 17. 9. 2013, [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/BL-JRTB-14736>.

High court: ASDF mission to Iraq illegal [online]. The Japan Times, 18. 4. 2008 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2008/04/18/national/high-court-asdf-mission-to-iraq-illegal/>.

Hóseikjokukan ni Komacu-taiši Šúdantekidžieiken kaišaku minaoši ha (Velvyslanec Komacu generálním ředitelem Legislativního odboru, skupiny, která přezkoumává výklad práva na kolektivní sebeobranu) [online]. Nikkei, 2. 8. 2013 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: https://www.nikkei.com/article/DGXNASFS0200S_S3A800C1MM0000/.

Japan Political Pulse – Examining the Prime Minister's Cabinet Public Approval Rating Over Time [online]. Sasakawa Peace Foundation USA, [cit. 2022-08-20]. Dostupné z: <https://spfusa.org/source/japan-political-pulse/>.

Japan should follow Nazi route on revising constitution, minister says [online]. The Guardian, 2. 8. 2013, [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2013/aug/01/japan-revising-constitution-taro-aso>.

Japan verifies secret nuclear pact with U.S. - Nikkei [online]. Reuters, 24. 2. 2010 [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/idINIndia-46429320100224>.

KITAOKA, Šiniči. „*Sekkjokuteki heiwašugi*“ ni tenkan suru Nihon no anzenhošó seisaku (Zvrat v japonské bezpečnostní politice: Směrem k „proaktivnímu pacifismu“) [online]. Nippon.com, 5. 2. 2014 [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/currents/d00108/>.

KOBAJAŠI, Secu. *96džó kaisei wa „uragučinjúgaku“*. Kenpó no hakai da (Revize článku 96 představuje „zadní vrátka“. Je to poškození ústavy) [online]. Asahi Šimbun, 4. 5. 2013 [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: <https://plaza.rakuten.co.jp/ikeuchild/diary/201305030000/>.

KODERA, Atsushi. *Master recording of Hirohito's war-end speech released in digital form* [online]. The Japan Times, 1. 8. 2015 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/08/01/national/history/master-recording-hirohitos-war-end-speech-released-digital-form/>.

Komentář k vládnímu nařízení [online]. Asahi Šimbun, 2. 7. 2014 [cit. 2022-07-2]. Dostupné z: http://ajw.asahi.com/article/behind_news/politics/AJ201407020044.

Kurósuappu 2015 anpohóan-seiricu e burjoku-kóši, sairjó o kakudai (Bližší pohled 2015: Bezpečnostní legislativa, která má být schválena, použití síly, rozšířená diskrece) [online]. Mainiči Šimbun, 19. 9. 2015 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://mainichi.jp/articles/20150919/org/00m/010/995000c>.

MASAMOTO, Norikyo. *Japan's state secrets law, a minefield for journalists* [online]. The Committee to Protect Journalists, 4. 11. 2014 [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://cpj.org/2014/11/japans-state-secrets-law-a-minefield-for-journalis/>.

MIE, Ayako. *Komeito to LDP: Self-defense not same as collective defense* [online]. The Japan Times, 22. 5. 2014 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/05/22/national/politics-diplomacy/key-differences-remain-ldp-new-komeito-self-defense-talks/#.U31AiShRBSU>.

NAKANIŠI, Hiroši. *Wangan Sensó to Nihon Gaikó (Válka v Zálivu a japonská diplomacie)* [online]. Nippon.com, 6. 12. 2011 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/features/c00202/>.

OBERDORFER, Don. *How to Make a Japanese Brouhaha* [online]. The Washington Post, 20. 3. 1983 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1983/03/20/how-to-make-a-japanese-brouhaha/0e508dd9-105b-4673-98aa-1e63fe8eae08/>.

OSAKI, Tomohiro. *Thousands protest Abe, security bills at Diet rally*. The Japan Times, 30. 8. 2015 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/08/30/national/thousands-protest-abe-security-bills-diet-rally/>.

POLLMANN, Mina. *Could Japan Go Minesweeping in the Strait of Hormuz? PM Abe's LDP and the Komeito Party debate whether minesweeping operations qualify as collective self-defense* [online]. The Diplomat, 18. 2. 2015 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2015/02/could-japan-go-minesweeping-in-the-strait-of-hormuz/>.

Průzkum veřejného mínění stanice Hódó Station [online]. Web TV Asahi, 19. a 20. 9. 2015 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: https://www.tv-asahi.co.jp/hst_archive/poll/201509_2/index.html.

REYNOLDS, Isabel, TAKAHASHI, Maiko. *Cities Set to Lose in Japan Election as Farmers Keep Clout* [online]. Bloomberg, 27. 11. 2014 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-11-26/court-rules-japan-2013-election-held-in-unconstitutional-state->.

Security bills won't allow for Hormuz minesweeping, Abe says [online]. The Japan Times, 15. 9. 2015 [cit. 2022-07-2]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/09/15/national/politics-diplomacy/security-bills-wont-allow-hormuz-mine-sweeping-abe-says/#.ViXjzs4kNVI>

Společný výzkumný projekt deníku Asahi a profesora Masakiho Tanigučiho z Tokijské univerzity [online]. Asahi-Tódai Kjódó Čósa, Asahi Šimbun [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/rensai/list.html?id=1355>.

Support for Abe security bills slumps: survey [online]. The Japan Times, 22. 6. 2015 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/06/22/national/politics-diplomacy/support-abe-security-bills-slumps-survey/>.

Šúdantekidžieiken no genteiteki kóši jónin, "Kenpó 9džó" ni ihansezu (Povolení omezeného výkonu práva na kolektivní sebeobranu, které není v rozporu s článkem 9 Ústavy) [online]. Nippon.com, 19. 6. 2015 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/features/c02104/>.

"Šúdanteki-džieiken wa iken desu" kenpó-šinsakai de senmonka sannin, zennin o nó o cuki cukeru ("Právo na kolektivní sebeobranu je protiústavní," říkají tři odborníci v Ústavněprávní komisi) [online]. The Huffington Post, 4. 6. 2015 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: https://www.huffingtonpost.jp/2015/06/04/no-to-collective-defense_n_7515718.html.

Šušó, Kómeidaihjó – kišakaiken - jóši (Tisková konference předsedy vlády a zástupce Kómeitó – shrnutí) [online]. Mainichi Šimbun, 2. 7. 2014 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://mainichi.jp/articles/20140702/org/00m/010/993000c>.

YOSHIDA, Reiji. *Nationalist leader predicts constitutional revision in 10 years* [online]. The Japan Times, 13. 7. 2016 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2016/07/13/national/nationalist-leader-predicts-constitutional-revision-10-years/>.

3. Významné bezpečnostně-politické dokumenty

Americko-japonská bezpečnostní smlouva z roku 1951 [online]. Yale Law School Lillian Goldman Law Library [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp.

Americko-japonská dohoda o postavení ozbrojených sil SOFA z 23. 6. 1960 [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/sfa/pdfs/fulltext.pdf>.

Anzen hošó no hóteki kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai (Poradní skupina pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti) [online]. Úřad vlády, 17. 4. 2007 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/seisaku/kondankai/konkyo.html>.

Anzen hošó no hóteki no kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai hókokušo (Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti) - 2008 [online]. Knihovna japonského parlamentu, 24. 6. 2008 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: https://dl.ndl.go.jp/view/download/digidepo_3531278_po_houkokusho.pdf?contentNo=1&alternativeNo=

Anzen hošó no hóteki no kiban no saikóčiku ni kansuru kondankai hókokušo (Zpráva Poradní skupiny pro rekonstrukci právního základu bezpečnosti) - 2014

[online]. GRIPS: “The World and Japan” Project. 15. 5. 2014 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/20140515.O1J.html>.

Bezpečnostní strategie Spojených států pro východoasijsko-pacifický region z roku 1995 [online]. Defense Technical Information Center [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA298441>.

Charta OSN [online]. Informační centrum OSN v Praze [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>.

INSS: The United States and Japan: Advancing Toward a Mature Partnership [online]. Sasakawa Peace Foundation USA, 11. 10. 2000, [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://spfusa.org/wp-content/uploads/2015/11/ArmitageNyeReport_2000.pdf.

International Peace Cooperation Assignment in Cambodia [online]. Cabinet Office, Japan, [cit. 2022-02-01]. https://www.cao.go.jp/pko/pko_e/result/cambo/cambo02.html.

Japan's Contribution to UN Peacekeeping Operations (PKO) - Outline of Japan's International Peace Cooperation [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: https://www.mofa.go.jp/fp/ipc/page22e_000683.html.

MacArthurovy tři základní principy z 3. 2. 1946 [online]. Knihovna japonského parlamentu [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryo/03/072shoshi.html>.

Memorandum of Conversation, by the Deputy to the Consultant (Allison) [online]. The Office of the Historian, 29. 1. 1951 [cit. 2021-05-08]. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1951v06p1/d487>.

Mírová smlouva s Japonskem z roku 1951 [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/docs/19510908.T1E.html>.

Národní bezpečnostní rada [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: <https://www.kantei.go.jp/jp/singi/anzenhosyoukaigi/index.html>.

Národní bezpečnostní strategie [online]. Úřad vlády, 17. 12. 2013 [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/131217anzenhoshou/nss-e.pdf>.

Národní obranná směrnice z roku 2014 [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2022-06-15]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/_icsFiles/afieldfile/2014/02/03/NDPG.pdf.

Postupimská deklaráce z 26. 7. 1945 [online]. Knihovna japonského parlamentu [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>.

Report by the Director of the Policy Planning Staff (Kennan) [online]. The Office of the Historian, 25. 3. 1948 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v06/d519>.

Revidovaná Americko-japonské bezpečnostní smlouva z roku 1960 [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>.

Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem z roku 1978 (Ničihei Bóei Kjórjoku no tameno Šišin) [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/docs/19781127.O1J.html>.

Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem z roku 1997 (Ničihei Bóei Kjórjoku no tameno Šišin) [online]. Ministry of Defense Japan [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/d_act/us/anpo/pdf/19970923.pdf.

Směrnice pro obrannou spolupráci mezi USA a Japonskem z roku 2015 (Ničihei Bóei Kjórjoku no tameno Šišin), Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2022-07-15]. Dostupné z <https://www.mofa.go.jp/files/000078188.pdf>.

Smlouva o vzájemné obranné pomoci mezi USA a Japonskem z r. 1954 [online]. US Embassy in Japan [cit. 2021-07-08]. Dostupné z: <https://japan2.usembassy.gov/pdfs/wwwf-mdao-mdaa1954.pdf>.

Společné prohlášení Japonska a USA o bezpečnosti: Aliance pro 21. století z roku 1996 [online]. Ministry of Defense Japan [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.mod.go.jp/en/j-us-alliance/joint-declaration/21century/index.html>.

The U.S.-Japan Alliance anchoring stability in Asia [online]. CSIS, 15. 8. 2012 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/120810_Armitage_USJapanAlliance_Web.pdf.

4. Parlamentní projevy

Vystoupení Džunzóa Inamury na parlamentním plénu [online]. Knihovna japonského parlamentu, 7. 5. 1954, 19. schůze, č. 45 [cit. 2021-07-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101905254X04519540507&current=1>.

Vystoupení Kumaa Nišimury na jednání speciálního parlamentního výboru k Mírové smlouvě a smlouvě Anpo [online]. Knihovna japonského parlamentu, 7. 11. 1951, 12. schůze, č. 12 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z:

<https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101215185X01219511107&current=21>.

Vystoupení premiéra Jošidy na parlamentním plénu [online]. Knihovna japonského parlamentu, 26. 6. 1946, 90. schůze, č. 6 [cit. 2021-05-06]. Dostupné z: https://teikokugikai-i.ndl.go.jp/?fbclid=IwAR2ZBNJ2m_K8OcyrfFhS_jewAWgUjRfrRo9O8mw83CgTjMqwX_sZjhxkRYc#/detail?minId=009013242X00619460626&current=3.

Vystoupení profesora E. Sasady na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 8 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/8>.

Vystoupení profesora E. Sasady na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 31 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/31>.

Vystoupení profesora E. Sasady na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 63 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/63>.

Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 4 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=118904183X00320150604&spkNum=4>.

Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 29 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/29>.

Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 51 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/51>.

Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 61 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/61>.

Vystoupení profesora J. Hasebeho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 65 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/65>.

Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 6 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=118904183X00320150604&spkNum=6>.

Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 30 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/30>.

Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 52 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/52>.

Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 62 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/62>.

Vystoupení profesora S. Kobajašiho na Ústavní komisi Sněmovny reprezentantů [online]. Knihovna japonského parlamentu, 4. 6. 2015, 189. schůze, vstup 66 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118904183X00320150604/66>.

Vystoupení představitele SEALDs, Akiho Okudy, na jednání zvláštního parlamentního výboru pro mírovou a bezpečnostní legislativu [online]. Knihovna japonského parlamentu, 15. 9. 2015, 189. schůze, vstup 13 [cit. 2022-08-09]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/txt/118913930X00120150915/13>.

Vystoupení Seiichiho Ómury na jednání rozpočtového výboru [online]. Knihovna japonského parlamentu, 22. 12. 1954, 21. schůze, č. 2 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=102105261X00219541222&current=1>.

Vystoupení Šúzóa Hajašiho na jednání rozpočtového výboru [online]. Knihovna japonského parlamentu, 21. 12. 1954, 21. schůze, č. 1 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=102105261X00119541221&current=1>.

Vystoupení Šúzóa Hajašiho na jednání zahraničního výboru [online]. Knihovna japonského parlamentu, 2. 9. 1959, 32. schůze, č. 3 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=103213968X00319590902&current=1>.

Vystoupení Tacua Satóa na jednání vládního výboru [online]. Knihovna japonského parlamentu, 6. 4. 1954, 19. schůze, č. 20 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101904889X02019540406&current=7>.

Vystoupení Takezóa Šimody na jednání zahraničního výboru [online]. Knihovna japonského parlamentu, 3. 6. 1954, 19. schůze, č. 12 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=101903968X05719540603&current=3>.

5. Seznam použitých právních předpisů

„*Heiwa-izen-hósei*“ *no gaijó* (Přehled bezpečnostní legislativy) [online]. Úřad vlády [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/pdf/gaiyou-heiwaanzenhousei.pdf>.

Italská ústava z roku 1947 [online]. *Constitute Project*, [cit. 2022-08-15]. Dostupné z: https://www.constituteproject.org/constitution/Italy_2012.pdf?lang=en.

Japonská ústava z 3. 5. 1947 [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html#:~:text=Article%2066.,collectively%20responsible%20to%20the%20Diet.

Kuni no sonricu-mattó ši, kokumin wo mamoru tame no kiremeno-nai anzenhošó hósei no seibi nicuite (Vládní nařízení o vytvoření souvislé bezpečnostní legislativy k zajištění přežití Japonska a ochrany jeho obyvatel) [online]. Úřad vlády, 1. 7. 2014 [cit. 2022-07-02]. Dostupné z: <https://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/pdf/anpohosei.pdf>.

Speciální zákon o státním tajemství z 13. 12. 2013 - přehled [online]. Úřad vlády [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: https://www.cas.go.jp/jp/tokuteihimitsu/point_en.pdf.

Základní zákon Německa (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) z 23. 5. 1949 [online]. Ministerstvo spravedlnosti SRN [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>.

Zákon o Národní bezpečnostní agentuře (Hóančóhó) z 31. 7. 1952 [online]. Japonský parlament [cit. 2021-07-03]. Dostupné z: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_housei.nsf/html/houritsu/01319520731265.htm.

Zákon o ochraně osob [online]. Databáze japonské legislativy e-Gov Japan [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=416AC0000000112>.

Zákon o opatřeních k zajištění nezávislosti a bezpečnosti státu v situaci ozbrojeného útoku (Burjoku kógeki džitai taišo-hó) [online]. Databáze japonské legislativy e-Gov Japan [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=415AC0000000079>.

Zákon o PKO [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/pko/horitu.html>.

Zákon o SDF z roku 1954 [online]. Databáze japonské legislativy e-Gov Japan [cit. 2021-07-03]. Dostupné z: https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=329AC0000000165_20220310_503AC0000000065.

Zákon o zvláštních opatřeních proti terorismu z roku 2001 [online]. Úřad japonského premiéra [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/policy/2001/anti-terrorism/1029terohougaiyou_e.html.

Zákon o zřízení bezpečnostní rady státu [online]. Úřad japonské vlády [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.cas.go.jp/jp/hourei/houritu/anpo_h.html.

6. Seznam použité judikatury

Judikáty Spolkového ústavního soudu v případech: AWACS I (12. 7. 1994), Strategický koncept NATO (25. 3. 1999), AWACS II (7. 5. 2008).

Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 8. 9. 1952, 6 Saikó Saibanšo Mindži Hanreišú [Minšú] 783 (Velký senát) [cit. 2021-12-28].

Dostupné z: https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=4.

Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 16. 12. 1959, 13 Saikó Saibanšo Keidži Hanreišú [Keišú] 710 (Velký senát) [cit. 2021-12-28]. Dostupné z:

https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=13.

Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 2. 4. 1997, 51 Saikó Saibanšo Mindži Hanreišú [Minšú] 1673 (Velký senát) [cit. 2021-12-28]. Dostupné z:

https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=312.

Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 15. 3. 2017, 71 Saikó Saibanšo Mindži Hanreišú [Keišú] 13 (Velký senát) [cit. 2021-12-29]. Dostupné z:

https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=1518.

Text tzv. Dateho rozsudku z roku 1959 [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project [cit. 2021-12-28]. Dostupné z:

<https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/19590330.O1J.html>.

Tomabeči vs. Japonsko, Saikó Saibanšo [Nejvyšší soud] 8. 6. 1960, 14 Saikó Saibanšo Keidži Hanreišú [Minšú] 1206 (Velký senát) [cit. 2021-12-28]. Dostupné z:

https://www.courts.go.jp/app/hanrei_en/detail?id=14.

7. Seznam ostatních zdrojů

Anpo-kanren-hóan ni hantai ši, sono sumijakana haian o motomeru kenpó-kenkjúša no seimei (Prohlášení ústavních vědců proti bezpečnostním zákonům a výzva k jejich rychlému zrušení) [online]. 4. 6. 2015 [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <http://blog.livedoor.jp/nihonkokukenpou/archives/51804812.html>.

Anzen-hošó-hósei-kaitei-hóan ni taisuru ikenšo (Stanovisko k návrhu novely zákona o bezpečnosti) - Japonská federace advokátních komor [online]. 18. 6. 2015 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z:

https://www.nichibenren.or.jp/library/ja/opinion/report/data/2015/opinion_150618.pdf.

Bezprostřední otázky pro jednání Výzkumné komise pro ústavu – V rámci nových pravomocí po řádných volbách do Sněmovny radních v roce 2013 [online]. Japonský parlament, 20. 4. 2013, s. 98 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z:

https://www.sangiin.go.jp/japanese/annai/chousa/rippou_chousa/backnumber/2013pdf/20131001094.pdf.

"Kenpó no bannin" to wa dareka, Kómura Masahiko bengoši ni tou (Kdo je „hlídacím psem ústavy?“) - ptá se právník Masahiko Kómura [online]. Webové stránky ústavního

právníka, Asaho Mizušimy, 22. 6. 2015 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <http://www.asaho.com/jpn/bkno/2015/0622.html>.

LDP announces a new draft Constitution for Japan [online]. Webové stránky LDS, 7. 5. 2012 [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://www.jimin.jp/english/news/117099.html>.

Návrh LDS na novou ústavu, [online]. Kenpó Kaigi, 2005 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <http://www.kenpoukaigi.gr.jp/seitoutou/051028jimin-sinkenpousouan.pdf>.

Návrhy deníku Jomiuri Šimbun na revizi ústavy z let 1994, 2000 a 2004 [online]. Jomiuri Šimbun [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://info.yomiuri.co.jp/media/yomiuri/feature/kaiseishian.html>.

Nová ústava, nadějný život z 1. 12. 1946 [online]. Library of Congress [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.loc.gov/item/2021666354>.

Oficiální odpovědi Suzukiho vlády ze dne 29. 5. 1981 [online]. Sněmovna reprezentantů [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_shitsumona.nsf/html/shitsumon/b094032.htm.

Oficiální webové stránky SEALDs [online]. [cit. 2022-08-12]. Dostupné z: <https://www.sealds.com>.

Pozvánka na SALON vol. 3 [online]. Peatix, 12. 9. 2015 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://peatix.com/event/112293?lang=ja>.

Projev premiéra Fukudy z Manilly z roku 1977 [online]. GRIPS: “The World and Japan” Project [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://test-worldjpn.grips.work/documents/texts/docs/19770818.S1E.html>.

Prohlášení předsedy vlády Tomiichi Murajamy z 15. 8. 1995: „U příležitosti 50. výročí konce války“ [online]. Ministry of Foreign Affairs Japan [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: <https://www.mofa.go.jp/announce/press/pm/murayama/9508.html>.

Program Liberálně demokratické strany [online]. Webové stránky LDS, 25. 11. 2005 [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: <https://www.jimin.jp/aboutus/declaration/>.

Rozhovor s Šiničim Kitaokou, Tokio, 17. 3. 2016

Rozhovor se Satošim Morimotoem, Tokio, 25. 3. 2016

Rozhovory s účastníky společenských akcí pořádaných SEALDs, SALON vol. 2 dne 18. 7. 2015 v Tokiu, SALON vol. 3. dne 12. 9. 2015 v Tokiu.

Srovnání stávajícího ústavního textu s návrhem LDS z roku 2012 [online]. Reischauer Institute of Japanese Studies - Harvard University, Constitutional Revision Research Project [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: https://projects.iq.harvard.edu/files/crrp/files/ldp_2012_draft_voyce_eng.pdf.

Stanovisko Tanakovy vlády z roku 1972 [online]. Deník Asahi Šimbun, 3. 9. 2015 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.asahi.com/topics/word/田中内閣.html>.

Tisková konference premiéra Abeho [online]. Úřad japonského premiéra, 1. 7. 2014 [cit. 2022-07-05].

Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201407/0701kaiken.html.

Tisková konference premiéra Koizumiho [online]. Úřad japonského premiéra, 9. 12. 2003 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z:

https://japan.kantei.go.jp/koizumispeech/2003/12/09press_e.html.

Ucukušii Nihon no Kenpó o Cukuru Kokumin no Kai (Národní sdružení za krásnou japonskou ústavu) [online]. [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://kenpou1000.org>.

„Vstříc alianci naděje“ - projev premiéra Šinzóa Abeho na společném zasedání Kongresu USA [online]. Úřad japonského premiéra, 29. 4. 2015 [cit. 2022-07-10].

Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/97_abe/statement/201504/uscongress.html.

Workshop s názvem „The Legitimacy of Military Intervention in the Context of U.S. - Japan Relations and U.S.-German Relations: A Comparison“, DIJ, Tokio, 29. 5. 2015

Zpráva o výzkumu ústavy [online]. Sněmovna radních, 2005 [cit. 2022-02-12].

Dostupné z: <https://www.sangiin.go.jp/eng/report/ehb/ehb.pdf>.

Zpráva výzkumné skupiny pro komplexní bezpečnost ze dne 2. 7. 1980 [online]. GRIPS:

“The World and Japan” Project [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/JPSC/19800702.O1J.html>.

Vývoj interpretace a aplikace čl. 9 japonské ústavy v kontextu bezpečnostní politiky Japonska

Abstrakt

Hlavním cílem této disertační práce je analýza významného ústavně-právního problému, kterým je interpretace článku 9 japonské ústavy ve světle proměny bezpečnostní politiky Japonska, zejména s akcentem na projednávání kontroverzní legislativy premiéra Šinzóa Abeho v roce 2015. Vedle historických modelů vládnutí práce popisuje debatu nad ústavním textem a ukazuje, že měl být sice článek 9 pojistkou proti opětovné militarizaci Japonska a opakování válečných hrůz, avšak s novými výzvami Spojené státy naopak usilovaly o obnovení japonských ozbrojených sil. Japonské vlády dominantně vládoucí LDS však s odkazem na striktní interpretaci článku 9 Legislativním odborem vlády těmto tlakům do značné míry odolaly, ponechaly bezpečnost na svém americkém spojenci a soustředily se na ekonomický rozvoj. Radikální ústavní reinterpetaci a ústavní revizi bránila nejen rigidita japonské ústavy, ale i struktura politického systému, v níž měli značnou roli stoupenci normy antimilitarismu. Konec studené války však naplno obnažil napětí mezi ústavou a japonsko-americkou bezpečnostní smlouvou, když Japonsko začalo rozvíjet větší angažmá v bezpečnostních otázkách. Otázka ústavní revize a interpretace se stala mnohem více diskutovaným tématem. Zásadní změnou ve vývoji ustálené interpretace článku 9 japonské ústavy se pak stalo právě chválení bezpečnostních zákonů Abeho vládou v roce 2015, které umožnily limitovaný výkon práva na kolektivní sebeobranu. Práce rozebírá, jakými procedurálními kroky ke změně došlo a analyzuje aktéry debaty o jejich ústavnosti. Ukazuje také na zmírňující vliv koaličního Kómeitó, ústavních expertů, aktivistů a japonské veřejnosti jako nositelů antimilitaristické normy a představitelů de facto ochrany ústavnosti. Podle disertační práce může schválení bezpečnostní legislativy ohrozit legitimitu aktivit, které bude Japonsko podle těchto zákonů realizovat, stejně tak reprezentuje další krok ve vyprazdňování ústavního článku 9. Práce dává na konci ke zvážení zavedení instituce pro abstraktní kontrolu ústavnosti, která by autoritativně interpretovala ústavnost bezpečnostně-politických aktů a jež by pomáhala kultivovat japonský konstitucionalismus.

Klíčová slova: ústavní interpretace, bezpečnost, Japonsko

Evolution of the interpretation and application of Article 9 of the Japanese Constitution in the context of security policy of Japan

Abstract

The main objective of this dissertation is to analyze an important constitutional and legal issue, which is the interpretation of Article 9 of the Japanese Constitution in light of the changing security policy of Japan, with particular emphasis on the passage of Prime Minister Shinzo Abe's controversial legislation in 2015. In addition to historical models of governance, the thesis describes the debate over the constitutional text and shows that while Article 9 was intended to be a safeguard against the re-militarization of Japan and the recurrence of wartime horrors, with new challenges, the United States sought to rebuild Japan's armed forces. Japan's LDP-dominated governments, however, citing the Cabinet Legislation Bureau's strict interpretation of Article 9, largely resisted these pressures, leaving security to its American ally and focusing on economic development. Radical constitutional reinterpretation and constitutional revision was hindered not only by the rigidity of the constitution but also by the structure of the political system, in which the proponents of the norm of antimilitarism had a significant role to play. The end of the Cold War, however, brought the tension between the constitution and the Japan-U.S. security treaty into full view as Japan began to develop greater involvement in security issues. The issue of constitutional revision and interpretation became a much more debated topic. It was then that the Abe administration's praise of the 2015 security laws that allowed for the limited exercise of the right to collective self-defense became a fundamental change in the development of a settled interpretation of Article 9. This thesis discusses the procedural steps by which the change came about and analyzes the actors involved in the debate over their constitutionality. It also points to the moderating influence of the Komeito coalition, constitutional experts, activists, and the Japanese public as bearers of the antimilitarist norm and agents of de facto constitutional protection. According to the dissertation, the passage of the security legislation may threaten the legitimacy of the activities that Japan will undertake under these laws, as well as representing another step in the hollowing out of Article 9. In the end, the thesis puts up for consideration the establishment of an institution for abstract constitutional review that would authoritatively interpret the constitutionality of security policy acts and that would help cultivate Japanese constitutionalism.

Keywords: constitutional interpretation, security, Japan